ספרים נוספים · ספריית דיקטה

תוספת יום הכיפורים

רבי משה בן רבי שלמה אבן חביב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספת יום הכיפורים

רבי משה בן רבי שלמה אבן חביב

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספת-יום-הכיפורים/

הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

הקדמת הרב המחבר זצוק"ל על תוספות יום הכפורים.
אודה ה' מאד בפי אשר הפליא לעשות עמדי. ונתן בלב מבחר החכמים איש סודי.
ה"ה החכם השלם בר אוריין ובר אבהן כמה"ה משה נ' יעי"ש נר"ו מושב קוסטאנטינה להחזיק בידי להרביץ תורה בישיבתו הרמה אשר יסודתה בהררי קדש עין גדי. עיר קדשינו ירושלים תוב"ב בחברת חכמים שלמים וכן רבים הראובנ"י והגד"י.
ושפתי רננות יהלל פי על אשר עזרני ה' ושלמתי השנה שעברו ספרים ומנחה מנחה שלוחה לגבירינו האיש משה נר"ו מאשר חידשתי בישיבתו הרמה חדושין על פ' ראוהו ב"ר ועל פ' י"ט של ר"ה בעבורי שמח משה כי פרי צדקתו לחם הפחה. הולידה והצמיחה תושיה נדחה וגמרינן קיחה חידושי קושיות והויות מלקט שכחה.
מלתא דשכיחא דגזרו בה רבנן דמחו לה אמוחא ובטחתי בקיני למודי ה' החרש והמסגר החרשי"ם ישמחו בהם והעברי"ם יביטו לראות בהם בעין יפה וליהודים יהיו אורה ושמחה: גם היום מגיד משנה אשיב לשרינו האיש משה המאיר לארץ ולדרים פרי מפרי ראשית בכורים. מאשר חידשתי בשנה הזאת בפרק יום הכפורים וקראתי שם קונטרס חידושין הללו תוספת יום הכפורים.
דבטחתי בקוני דכשם דתוספת יוה"כ דאורייתא כמו כן תוספת חידושין הללו על פרק יוהכ"פ הן הן גופי תורה ויש בהם טעם כעיקר והם פירות ומזון לנפש המשכלת לחם אבירים. ואפרוש את כפי לפני אלהי העברים שכל מה שכתבתי יעלה לרצון לפניו ית' ולריח ניחוח כמנחת בכורי עומר שעורים והוא בחסדו הגדול יעזרני משמי קדשו אכתוב לו רובי תורתי מגלת סתרים קלים וחמורים.
וגם יטה אלי חסד יהיו דברים אלה אשר כתבתי נזכרים לטובה לפני בעלי תריסין הם המדברים. לתת לפתאים ערמה יהיו יודעי דעת ומביני מדע כאיש אחד חברים.
ועוד אני מתחנן לעושה אורים יכונן ירומם כסא כבוד גבירינו האיש משה נר"ו ברוב הברכות וההצלחות ומחלציו יצאו משפחות סופרים. הוראות מורים במגדל ישיבתו בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגבורים.
נאום החותם פה ירושלים עיר הקדש תוב"ב שלהי ניסן שנת מקדש ה' כוננו ידיך לפ"ק הצעיר משה נ' חביב:תוספות יום הכפורים חידושי פרק יום הכפורים דף ע"ג ע"ב מתני' יום הכיפורים אסור באכילה ובשתיה וכו' ופירש רש"י מפרש בגמרא דכל הני איקרי עינוי וגבי יוה"ך כו' איכא למידק דמה בא רש"י ללמדנו י"ל דק"ל כיון דהתנ' בא לספור כל הדברים האסורים ביוה"ך הו"ל למתני נמי מלאכה ולזה תירץ רש"י דמלאכה לא אצטריך למתני משום דמקרא מלא דבר הכתוב לא תעשו כל מלאכה והנך דתני

אצטריך משום דאינם מפורשות בכתוב ומפרש בגמרא דנפקא ליה לתנא כל הני מה' ענויים דכתיבי כו' וזה נראה שהוא כונת הרמב"ם בפי' המשניות שכתב וז"ל לא בארה התורה מעשה מאלו הדברים כו' יע"ש ובחבורו הלכות שביתת עשור פ"א כתב מ"ע א' יש ביוה"ך והיא לשבות מאכיל' ושתיה כו' יע"ש וכתב הרב בעל ל"מ דכונתו לפסוק כדאמרינן לקמן ריש פרקין תנו רבה ור' יוסף כו' ע"ש וכן נראה מדברי הסמ"ג עשין ל"ב יע"ש ולעד"ן דזה א"א דהרי הרמב"ם מייתי בפי' המשנה כנגד ה' ענויין ולכן נראה דהא דתני דנפקא משבת שבתון לא פליג אמ"ד כנגד ה' ענויין דהא ודאי אצטריכו דאלו לא כתיב אלא ה' ענויין הייתי אומר דלעולם לא צוה הכתוב אלא על אכיל' ושתיה ונכפל הצויי כמה פעמים כדאשכחן בשבת וכמה מצות דנכפלו כמה פעמים ומכח שבת שבתון שמעינן דכונת הכתוב לומר דיש שבתון מענויים אחרים מלבד ענוי אכילה ואי לא נאמר אלא שבת שבתון ולא היה מזכיר ה' ענויים לא הייתי יודע כמה ענויים ריבה הכתוב לכך נכתבו ללמד דהן ה' ענויין לא פחות ולא יותר וגם ידעי' מכח לשון עינוי מדרשת כמה קראי דהכונה הוא על רחיצה וכו' דאשכחן דאיקרו עינוי באופן דדרשת ה' ענויים היא מוכרחת וליכא מאן דפליג עלה ודוק:

אסור באכילה ושתיה כו' קשה בשלמא אכילה ושתיה שפיר נקט להו ברישא דעיקר עינוי דקרא הוי באכילה ושתיה דיש בהו כרת אבל אידך עינויין רחיצה וסיכה כו' אמאי נקט להו בהאי סדרא דרחיצה דאיקרי עינוי יליף לה מדוד וסיכה מדניאל ונעילת הסנדל מדוד ותשמיש המטה מדברי תורה ולכאורה היה נראה לומר דכיון דה' ענויי כתיב כנגד ה' עינויין אלו לא הוה כתיב אלא חד עינוי הוי לאכילה ושתיה ועינוי ב' אתי לאיסור רחיצה והוה שרינן סיכה דאינו כל כך עינוי אתא עינוי ג' ואסר סיכה והוה שרינן נעילת הסנדל דאינו כ"כ עינוי אתא עינוי ד' ואסרו והוה שרינן תשמיש המטה אתא עינוי ה' ואסרו באופן דהתנא שנאן דרך לא זו אף זו דכל המוקד' מחברו הוא יותר עינוי משל אחריו ומכח ריבוי קראי מרבים לכולהו עינויי כדאמרן אך קש' דהסברא הוא דאלו לא הוו כתוב אלא תרי עינויי הוה אמינא עינוי אחד לאכילה ושתיה ועינוי ב' לתשמיש המטה דאשכחן דבתורה גופיה איקרי עינוי מה שאין כן רחיצה וסיכה וכו' דילפינן להו מדברי קבלה ואם כן היה ראוי להקדים תשמיש המטה לרחיצה וי"ל דאה"נ אלא דשנה התנא קודם איסר רחיצה ואח"כ ת"ה לאשמועינן אגב אורחיה דמי ששמש מטתו או ראה קרי יכול להתפלל בלא טבילה דאם לא כן אלא דאסור להתפלל בלא טבילה כיון דתנא דאסור לרחוץ ובכלל רחיצה היא הטבילה מלתא דפשיט' הוא דאינו יכול לשמש מטתו דאם ישמש יצטרך לטבול אלא ודאי מכח דתני רחיצה קודם ת"ה רמז לנו דמי

ששמש מטתו או ראה קרי אינו זקוק לטבילי וקרוב לזה מצאתי שכתב מרן סימן תרט"ו בשם הירושלמי יע"ש וכיון דתנא רחיצה תנא סיכה דכ"כ ורחצת וסכת וכיון דהני איקרי עינוי מדברי קבלה תנא נמי נעילת הסנדל דאיקרי עינוי מדברי קבלה והדר תני ת"ה דאיקרי עינוי מד"ת ודוק:

והמלך והכלה ירחצו פניהם כו' משמע דמלך וכלה אסורים בנעילת הסנדל וקשה דכי היכי דהתירו רחיצה למלך משום מלך ביופיו כו' ה"נ ראוי להתיר למלך נעילת הסנדל דגנאי לראותו יחף דזה בכלל מלך ביופיו כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' מלכים י"ל דיכול ללבוש אנפלאות של בגד ומשי חשוב והוא יופי גם כן אך קשה למה לא התירו לו סיכה י"ל דרחיצה עושה את האדם נאה אבל סיכ' אינו כדי שירא' נאה אלא משו' תענוג ולכן לא התירו: רש"י דר"א אכולהו קאי כו' כונתו דל"ת דרישא דמלך וכלה הוי לכ"ע ולא פליג ר"א אלא אסיפא דהחיה קמ"ל דאכולהי קאי והכריחו לומר כן מדתנן והחיה בוי"ו דאם איתא דר"א לא פליג אלא אחיה הילל החיה בלא וי"ו דהיינו דסיים רש"י אכולהו קאי מלך וכלה וחיה דלכאורה קשה דלא הול"ל אלא אכולהו קאי ותו לא אלא דכונת רש"י לרמוז ונפקא מינה לענין הלכ' דס"ל לרש"י דהלכתא כרבנן ועוד יש הכרח דאכולהו קאי מהברייתא דמייתי בגמרא דף ע"ח ע"ב תניא המלך והמלכה לא ירחצו את פניהם רחב"ח אומר משום ר"א המלך והכלה ירחצו את פניהם כו' הרי בהדיא דפלוגתא דר"א ורבנן אכולהו קאי וראיתי בעץ חיים של מ"ח מהר"י חאג"יז זלה"ה שכתב וז"ל ובתוספת כתבו מספקא ליה לר"י אי חכמים דאוסרין במתניתין קיימי המלך וכלה או לא ונפקא לן מינה משום דקי"ל כרבנן ע"כ וק"ל דכיון דבעי בגמרא מתניתין מני רחב"ח דאמר משם ר"א אם כן חכמים הם חכמים דר"א ובבריית' בהדיא פליגי אכולהו ועוד דקל"ו שיש דעת שלישית כשלא שמענו בפי' ונראה דמשום דבברייתא פלגינהו בתרתי מש"ה מספקא ליה לר"י דדלמא במתניתין לא פליגי עכ"ל והנה דבור זה של התוספת לא נמצא בגמרא שלנו המודפסות אבל בתוספות כ"י מצאתיו וגם הר"ן הביאו ובאמת דהוא תמוה כמו שהקשה הרב מר חמי ז"ל ומה שתירץ דבריו סתומים ויראה לי כשנדקדק בבריית' אמאי פלגינהו בתרתי ונראה דטעמא דכיון דטעם דמתיר ר"א במלך וכלה משום דבעו יפוי וטעם החיה דמתיר ר"א דתנעול הסנדל הוא משום צנה אם כן הטעמים הם מוחלקים וכיון שכן לא שייך למתנינהו בחדא בבא אלא בתרי בבי וכיון דתנא דמתניתין שנה כולהו בחדא בבא איכא למימר דמתניתן ר' היא ונסיב לה אליבא דתנאי ובמלך וכלה ראה רבי דברי ר"א דירחצו את פניהם וסתם כותיה ולא רמז שהוא מחלוקת ר"א ורבנן וגבי חיה לא ראה דברי ר"אלפיכך שנה לנו מחלוקתם ואמר והחיה כו' דר"א

וחכמי' אוסרין כלום' דלגבי חיה הלכתא כחכמי' ולא שנה ר' דפליגי במלך וכלה וכל זה אנו מצדדים מדעש' תנא דמתניתין הכל בבא א' ולא בתרי בבי כתנא דברייתא דהוא הסדר הנכון כיון דטעמיהם מוחלקים או דלמא תנא דמתניתין לא חש לדקדוק זה למתני להו בתרי בבי ופלוגתא דר"א אכולהו קאי והלכתא כרבנן ועיין בל"מ סוף ה' שביתת עשור יע"ש:

כל האוכלים מצטרפים כו' קשה דמלתא דפשיטא הוא דכיון דכל האוכלין שיעורם שוה וכל המשקין שוה שיעורם פשיטא דמצטרפין ובשלמא סיפא דהאוכל ושותה אין מצטרפין אצטריך דאע"ג דאין שיעורם שוה משום דבפ"ד דמעילה פליגי ר"י ורבנן לענין טומאה במידי דאין שיעורם שוה אי מצטרפי או לא כדמייתי לקמן בגמרא אלא במידי דשיעורם שוה פשיטא דמצטרפין וי"ל דכיון דאיסו' אכילה ביוה"ך יצא מכלל כל איסורין שבתורה דכל איסורין בכזי' והכא בככותבת וטעמא משום דבהכי מייתבא דעתיה כדאמ' בגמ' הוה ס"ד לומר דלא מייתבא דעתיה אלא כשאוכל כותבת מדבר א' אבל אי אכל מעט מלחם ומעט מבשר ומעט מפירות ובין כולהו הוי ככותבת לא מייתב' דעתיה קמ"ל אם כן כל האוכלין מצטרפין כו' אתא לאשמועינן דעירב כמה מאכלות יחד וכן במשקין עירב כמה משקין יחד והוה ס"ד דכיון דאוכל מאכלי' מעורבי' דלאו אורחייהו לערובינהו הו"ל טעמו פגום ולא מייתבא דעתיה קמ"ל דאפילו בכהאי גוונא מייתבא דעתיה ודוק: האוכל ושותה אין מצטרפין קשה כיון דרישא נקט דינא באוכלין ומשקין ה"נ בסופא הל"ל האוכלין ומשקין כו' י"ל דבא לרמוז לנו מ"ש בגמ' דף פ' ע"ב אמר ר"ל ציר שע"ג הירק מצטרפין לככותבת כו' ובפ' העור והרוטב דף ק"ך ע"א מייתי הא דר"ל ופרש"י שם וז"ל ציר שעל גבי ירק משקה היוצא מן הירק לישנא אחרינא כו' יע"ש ולפי זה אלו הו"א האוכלין ומשקין הו"א דציר שעל גבי ירק אינו מצטרף דהכי משמע לישנא אבל השתא דתני האוכל ושותה שמעינן דוקא אוכל ושותה אבל מי שאוכל משקה הציר בדרך אכילה כגון ציר ע"ג ירק מצטרף ועיין מ"ש מ"ח בעץ החיים ודוק:

גמרא אסור ענוש כרת לא נצרכה כו' קשה לישנא דלא נצרכה דהיל"ל אלא מתניתין בחצי שיעור דלא נצרכה משמע דהקושי' היא פשיטא דעליה א"ש לישנא דלא נצרכה י"ל דכונת המקשה א"א לומר דהיה רוצה דלתני יוה"ך חייב באכילה כו' דבאידך עינויין לא שייך לישנא דחיוב דאינו חייב כרת אלא איסורא גרידא אית בהו אלא כונתו הוא דכיון דבאכילה ושתיה חייב כרת לא הי"ל למתני אלא הכי הול"ל יום הכפורי' אסור ברחיצה כו' כדאית' לקמן בגמ' ברייתא דתני הכי בשאר ספרי דבי רב ודין אכילה ושתי'

כבר שנאו התנא בסיפ' האוכל ככותבת הגסה כו' חייב ומשני לא נצרכה אלא לחצי שיעור כלומ' רישא אצטריך ללמד דחצי שיעור אסור ודוק: רש"י חצי שיעור כלומר פחות מכשיעור כו' יראה דכונתו דבא לאשמועינן דלא תימא דחצי שיעור ממש דהיינו חצי זית ג"כ אסור מן התור' אבל פחות מחצי שיעור דהיינו כל שהו יהיה מותר מן התורה דאם כן אף אנו נאמר ע"כ לא פליג ר"ל אלא בחצי שיעור דשאר איסורין דלא הוי אלא חצי זית אבל ביותר מחצי זית בשאר איסורין ובחצי שיעור דיו כיפור דהיינו חצי כותבת דהוי קרוב לכזית דכותבת הגסה הוא פחו' מעט מביצ' והביצ' יש בה ב' זתי' א"כ בחצי שיעור דיוה"ך דהוי קרוב לכזית דלמא מודה ר"ל ולא ק"ל מידי ע"כ השמיענו דכשאנו אומרים חצי שיעור אסור מן התורה לאו דוקא אתמר אלא אפילו כל שהוא במשמע דכל שיצא מכלל השיעור המקובל לנו ליכא לפלוגי בין חצי שיעור לכל שהוא למאן דאסר וה"ה לר"ל דמתיר חצי שיעור ליכא לפלוגי בין חצי זית ליותר מחצי זית דהיינו פחות מכזית בכולהו מתיר ר"ל ומה שסיים רש"י לקמן בשמעתין דריש לה מכל חלב הוא כמביא ראי' מדבריו דאין לחלק בין חצי שיעור לפחות ויותר דהא לקמן דריש לה מכל חלב ור"ל הוצרך לאוקמו' דהך איסורא הוי מדרבנן וקרא אסמכת' בעלמא ואם איתא דמודה ר"ל בפחו' מכזית לוקי דרשא דקרא בפחות מכזית אלא ודאי למאן דאסר חצי שיעור מן התורה הוא אפילו כל שהוא ומאן דמתיר הוא אפילו פחות מכזית וה"ה פחות מככותבת ביוה"ך ועיין בהרמב"ם פ"א מה' חמץ דין ז ועיין מה שדקדק שם מרן בכ"מ ובה' שביתת עשור פ"ב כתב והאוכל חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות וכתב ה"ה דק"ו הוא מדין איסורין של דבריהם ולפי דבריו שם משמע דאפילו בכל שהוא יש מכת מרדות וזה סותר למה שנר' מדבריו בה' חמץ ודוק:

הניחא למ"ד חצי שיעור כו' דאתמר כו' הניחא לר"י אלא לר"ל כו' קשה למה זה חזר לומר הניחא לר"י דהוא שפת יתר ונראה דהמקשה כפל דבריו לרמוז דאלו היה מ"ד מותר אמורא אחרינא כגון ר' ושמואל לא הוה קשה דהתירוץ הוא פשוט דחצי שיעור אסור מדרבנן אבל לר"ל א"א לתרץ כן דחצי שיעור אסור מדרבנן דא"כ לא נחייב עלה קרבן שבועה ור"ל ס"ל דחייב קרבן שבועה כדלקמן והתרצן ידע כונת המקשה דהיא זו ואפ"ה לא חש לקושיא זו והשיב מודה ר"ל שאסור מדרבנן והטעם דמחייב על חצי שיעו' קרבן שבועה משום דכיון דאית ליה היתר מן התורה חייל כדמפרש לקמן ודוק:

מודה ר"ל שאסור מדרבנן פרש"י ומתניתין נמי מדרבנן קאמר עכ"ל וקש' דדין זה דחצי שיעור דלר"י אסור מן התורה ולר"ל אסור מדרבנן הוי בכל איסורים שבתורה אם כן מ"ש דהשמיענו תנא דמתניתין דינא דחצי שיעור ביוה"ך טפי משאר איסורין דעלמא

ובשלמא לר"ל ניחא דאשמועינן דאפילו חצי שיעור דיוה"ך דהיינו פחות מכותבת דהוא יותר מכזית שרי מן התורה כ"ש בשאר איסורין אלא לר"י קשיא ובזה ניחא לי מאי דאמרו בגמר' הניחא לר"י אלא לר"ל מאי איכא למימר דבכל מקום דקאמ' תלמודא בשלמא לפ' או הניחא לפ' אלא לפ' קשיא דרך המעיינים לבקש איזה דוחק לאותו אמורא דאתמר עליה הניחא ולפי מ"ש הניחא לר"י הוא משום דלר"י נמי ק' מ"ש דהשמיענו התנא דחצי שיעור אסור מן התורה ביוה"ך טפי משאר איסורין ואפשר לומר דטעמא הוי משום דרצה לרמוז לנו דאיסורא דחצי שיעור הוי מן התורה דומיא דרחיצה וסיכה כו' דכולהו הוו איסורא מן התורה כמ"ש קצת פוסקים ולשיטת שאר הפוסקים דשאר עיניין הוו מדרבנן ק"ל תרתי איך עירב תנא דינא דחצי שיעור דהוי מן התורה עם איסור עיניין דהוי מדרבנן ותו מ"ש דדין חצי שיעור השמיענו התנא ביוה"ך טפי משאר איסורין ולזה אפשר לומר משום דסד"א דבשלמא בשאר איסורין כגון חלב דהאיסור הוא דהאוכל עצמו הוא אסור לפיכך גם בחצי שיעור אסור מן התורה אבל ביוה"ך דהאוכל עצמו הוא מותר והאיסור הוא אגברא דחייב להתענות אם כן הו"א דוקא בכשיעור דאיכא יתובי דעתא אסור אבל פחות מכשיעור ליכא יתובי דעתא ואדרבא יותר צער הוא לו שהתחיל לעורר תאות המאכל ופירש סד"א דליכא איסור דאורייתא קמ"ל אך קושיא קמייתא קשיא למ"ד דשאר עינויי' דרבנן גם למ"ד דשאר עינויין דאורייתא קשיא איך מוקי ר"ל דמתניתין איירי בחצי שיעו' והוי אסור דרבנן ושאר עינויין הוו דאורייתא ודוחק לומר דהנך פוסק' דסברי דשאר עינויין דאורייתא הוי לפי סברת ר' יוחנן אבל לר"ל מודו דהוו מדרבנן ושתי הדעות הנזכר הביאם הר"ן באריכות ר"פ יע"ש:

אי הכי לא נחייב עליה קרבן שבועה כו' מהכא משמע דלר"י דאמר חצי שיעור אסור מן התורה מלתא דפשיטא דאם נשבע שלא יאכל ואכל דלא מחייב עלה קרבן שבועה דמושבע ועומד מהר סיני ואפילו במידי דרבנן הוה ס"ד דלא מחייב עלה קרבן שבועה דמושבע ועומד מלאו דלא תסור אלא דהתרצן חידש לו דבמידי דרבנן כיון דאית ליה היתר מן התורה קא חייל עליה קרבן שבועה אבל לר"י דס"ל דחצי שיעור מן התורה גם התרצן מודה דלא מחייב עליה קרבן שבועה וקשה דאמרינן פ"ג דשבועות דף כ"ג ע"ב אהא דתריץ ר' ושמואל ור"י דמאי דתני שבועה שלא אוכל ואכל נבלות חייב דמיירי בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים דר"י לא אמר תירוצא דר"ל משום דמוקים ליה למתניתין כדברי הכל משמע דר"י הו"מ לאוקומה כר"ל וזה תימה דלר"י דסבר חצי שיעור מן התורה א"א לאוקומה בחצי שיעור דאם כן לא חיילא עליה שבועה וראיתי שם בתוס' שכתבו וז"ל וא"ת לימא דהכי טעמו כו' וזה הפירוש נראה יותר דלפירוש

קמא קשיא כו' יע"ש ומה שהקשה הריב"ל ח"ב בדיבור זה תירץ הרש"ך ח"ג סי' צ"ג יע"ש וקשה אמאי לא דחו התוס' פירוש ראשון מכח סוגיא דהכא דמוכח בהדיא דלר"י דסבר דחצי שיעור מן התורה לא חיילא שבועה אפילו בשבועה שלא אוכל חצי שיעור וי"ל דס"ל התוספת דסוגיא דידן לא מכרעה דנהו דהוה ס"ד דמקשה דאפילו דאסורא דרבנן לא חייל שבועה מכל מקום לפי המסקנ' דבאיסורין חייל שבועה ה"ה לחצי שיעור אף למ"ד דאסור מן התורה כיון דליכא איסור מפרש בכתוב אלא רבוייא בעלמא חייל שבועה ואתיא סוגיא דידן כההיא דפ"ג דשבועות דמוכח ממ"ש דר"י לא אמר כר"ל משום דמוקי לה כדברי הכל משמע דאי לאו הך טעמא הוה מוקים לה כר"ל אלמא דגם לר"י דחצי שיעור מן התורה חייל עליה שבועה וכן מוכרח לומר דזו היא דעת הרמב"ם דפסק בפ"ב דה' שביתת עשור ופ"א מה' חמץ ופ"ג וי"א דמ"א דחצי שיעור מן התורה כר"י ואפ"ה כתב פ"ה דשבועות שבועה שלא אוכל כ"ש מנבילה וטרפה וכו' ועיין מ"ש שם מרן ז"ל וכיוצא בזה כתב הל"מ ה' שביתת עשור ועיין בתשובת הרשב"א סי' תרי"ו דחולק על זה:

גם הר"ן כתב פ"ג דשבועות דף שי"ב ע"ב אהא דתניא דנשבע להרע לעצמו כו' כתב ואע"ג דבפ' החובל אמרינן דאין אדם רשאי לחבול בעצמו כו' ודבריו קשים להולמם דהתם פרק החובל דף צ"א ע"ב אמרינן דהא דאין אדם רשאי לחבול בעצמו הוא פלוגתא דתנאי דהך תנא דתני דנשבע להרע ולא הרע חייב היינו משום דסבר אדם רשאי לחבול בעצמו כו' ולפי דבריו מאי דוחקיה לאוקומה כתנאי אימא דאע"ג דאינו רשאי לחבול בעצמו מ"מ לענין שבועה חלה משום דאתיא מדרשא ונ' לי ליישב דמה שהוכרחו בגמ' שם לומ' דהא דאין אדם רשאי לחבו' בעצמו הוא פלוגת' דתנאי משום דהך תנא דתני נשבע להרע לעצמו חייב תני דהרשות בידו ומדקתני הרשות בידו משמע דשרי ליה לאיניש לחבול בעצמו ואפילו איסורא ליכא אמנם בפ' החובל שנינו דאיזאדם רשאי לחבול בעצמו והיינו כר"א הקפ' ומ"מ אפילו להך תנא דסבר דאין אדם רשאי לחבל כו' אם נשבע לחבול בעצמו חייל עליה שבועה משום דהא דאין אדם כו' אתי מדרשא וכל מידי דאתי מדרשא חייל עליה שבועה והתנ' דתנא נשבע להרע לעצמו חייב דהרשות בידו קושטא דמלתא קאמ' לפי דעתו דסוב' דאדם רשאי לחבול בעצמו אבל האמת הוא דאע"פ דהיה סובר כר"א הקפר' היה סובר נמי דחייל עליה שבוע' כיון דאתי מדרש' באופן דמה שהוכרח התלמוד לומ' שם דפליגי תנאי אי אדם רשאי לחבול בעצמו הוא אמת מכח לשון התנאים דח"א אין רשאי וח"א דהרשות בידו אבל לענין חיוב שבועה אף למ"ד דאין רשאי לחבול בעצמו חייל עליה שבועה משום דאתיא מדרשא ולזה כיון

הר"ן במ"ש ואע"ג דבפ' החובל כו' כונתו לומר דלא תידק מדברי התנא דתני נשבע להרע לעצמו חייב דהרעה רשות דהיינו דוקא משום דס"ל דהרעה לעצמו רשות לפיכך חייל שבועה דלא היא אלא אפילו הוה ס"ל כמ"ד דאין אדם רשאי לחבול לעצמו אפ"ה חייל שבועה משום דמדרש' אתיא לן וכל מידי דאתי מדרשא חייל שבועה אלא דהך תנא דשבועות קושט' דמלת' קאמר לפי דעתו דרשאי אדם לחבול בעצמו ופליג אמתניתין דהחובל דתנן התם דאין אדם כו' וההיא מתניתין אתיא כר"א הקפר ואנן קי"ל דאין אדם רשאי כו' ואפ"ה חייל שבועה משום דאתי מדרשא וכן כתב הרמב"ם פ"ה דשבועות וז"ל נשבע להרע לעצמו כגון שיחבול לעצמו כו' יע"ש זה נ"ל ליישב דברי הר"ן ועיין במ"ץ ח"א סימן מ' ובספ' בני שמואל סימן מ"ג ומ"ד ומ"ה ומ"ו והראנ"ח ח"ב סימן ס"ב מ"ש על דברי הר"ן ולענין דינא אם נשבע לאכו' חצי שיעור או לפרוע רבית דרבנן האחרונים האריכו למעניתם ונחלקו בזה לכמה סברות עיין בתשובות רלנ"ח סימן ק"ד דף ק"ל והמבי"ט ח"א סימן נ"א ורדב"ז סימן רמ"ח וקצ"ה ומהראנ"ח ח"ב סימן כ"א וס"ב ומהרי"ט י"ד סימן מ' ובש"ך י"ד סי' רל"ט ס"ק י"ח ומסקנא דמלתא לע"ד באיסורין דרבנן הגם דחיילה שבועה שב ואל תעשה עדיף ולא שבקי' ליה לעבור לעשות איסורין דרבנן והוא הדין במדרש חכמים ובתשובה הארכתי בזה:

בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים פרש"י ז"ל בכולל שבועה שלא אוכל כו' וקשה דבפ"ג דשבועות הקשו על זה דבעלמא לאו משכחת לה אלא כי היכי משכחת לה ומשני אלא כדרבא כו' ופרש"י שם דהדר ביה מתירוצא קמא דאמר שבועה שלא אוכל כו' ודחה שם רש"י הגירסא דהוו גרסי משכחת לה כדרבא כו' והתוספת קיימו אותה גירסא ולפי דבריהם לא הדר ביה מתירוצא קמא כמו שיראה המעיין והשתא ק"ל על רש"י דלפי פי' דהדר ביה תלמודא מתירוצא קמא היכי מייתי לה הכא דר"י מתרץ המשנ' בכולל שבועה שלא אוכל כו' והא הך תירוצא אדחי דלא משכחת לה בהן ובשלמא לפירוש התוספת שם דלא הדר ביה תלמודא ניחא וע"כ דברי רש"י צ"ע וראיתי פ"ג דשבועו' דכ"א ע"ב דמייתי שם גמ' הך שקלא וטריא דר"י מוקי לה בכולל דברי המותרי' עם האסורי' ושם כלכל רש"י דבריו ע"פ שיטתו וז"ל כלו' אם הוא נשבע על הנבלות לבדן לא היתה שבוע' חלה כו' עכ"ל ודוק:

דף ע"ד ע"ב פפא אמ' למעוטי מלך וכו' משמע בהדיא דמלך אינו מעיד מדאורייתא משום דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והוא זלזול מלך אם יבא להעי' וה"ט דכ"ג כמ"ש הרמב"ם פ"א מה' עדות וקשה ממ"ש פ"ג דה' מלכים מלכי ישראל גזרו חכמים כו' ולא מעיד כו' וי"ל דחלוקת ולא מעיד נקטה אגב אינך דלפי האמת המלך

אינו מעיד מדאורייתא גם ראיתי שכתב הרמב"ם רפ"י דשבועות דמלך פטור שאינו ראוי להעי' וקשה טובא דחזינן שפסק הפך זה פ"י מה' שגגות דין ז' המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבועת העדות כו' ודבר תימה הוא איך יביא קרבן והלא קי"ל דמלך אינו ראוי להעי' מדאורייתא ודברי מרן פ"י משגגות הם תמוהים דכתב דהא דתנן פ"ב דהוריות כו' אבל מלכי בית דוד כו' יע"ש והדבר ברור דמההיא דפ' כ"ג אין ראיה דהתם איירי לענין דינא אבל לענין המלך שיעו' זה אינו מדרבנן כדי לחלק בין מלכי ישראל למלכי בית דוד אלא מן התורה המלך לא הוי מעיד כדמוכח בהדיא בסוגיא דהכא ופ' שבועת העדות דף ל"א והרמב"ם בפי' המשנה פ"ב דהוריות פסק דלא כר"ע וכתב שם התי"ט דמה שחייב תנא קמא המלך בשבועות העדות הוא בעדות נפשות דחמירי וזה לא אפש' מכמה אנפי חדא דמרן בכ"מ פ"ג מה' מלכים כתב דהמלך אינו מעיד אפילו בעדות נפשות והביא ראיה לדבריו ותו דאפילו תימא דהמלך חייב בעדות נפשות מ"מ לא מתרצה קו' בהכי משום דשבועת העדות אינה אלא בעדות ממון כמ"ש הרמב"ם פ"ט מה' שבועות דין ג' ודין י"ג ומאד אני תמיה על תי"ט איך נעלם ממנו דין זה דזה לא אמרו אדם מעולם לחייב קרבן על שבועת העדות דעדות נפשות דאינה אלא בעדות ממון כמו שנתבא' ולכן מה שיראה לתרץ בזה הוא דהא דאמרינן דאי המלך מעיד היינו משום כבודו ומן התורה אינו ראוי להעי' משום דלא יזלזל במלכותו מיהו היינו דוקא לצורך הדיוט אבל אם מעיד לצורך מלך אחר בהא ליכא זלזול וחייב להעיד ובכה"ג הוא דס"ל לסתם מתניתין דחייב המלך בשבועת העדות כשהשביעו מלך אחר ור"ע פליג עליה וסבר דאין הנשיא בכלל עדות אפילו מלך לגבי מלך וסבו' הרמב"ם דאין הלכה כר"ע אלא כסתם מתניתין ותו משום דמסתבר טעמיה דמלך לגבי מלך ליכא בזיון ובכה"ג חייב בשבועת העדות וזה הוא שפסק פ"י מה' שגגות דהמלך מביא קרבן שבועת עדות והיינו בעדות שראוי לו להעיד כגון למלך אחר ומ"ש פ"ז דשבועות דהמלך אינו ראוי להעיד ופטו' משבועת העדות היינו שאותו עדות הוא לצורך הדיוט כנ"ל לתרץ דברי הרמב"ם שלא יהיו סותרים זה את זה והתי"ט פ"ב דהוריות וס' ברכת הזבח דף קע"ט העלו בצ"ע ועי"ל דלעול' מלך אינו מעיד ופטו' משבועות העדי' מיהו כשהשביעוהו שבועת העדות בעודו הדיוט ואח"כ נתמנה למלך סתם מתניתין דהוריות סב' דהנשיא חייב להביא קרבן עולה ויורד בעבור מה שנשבע בעודו הדיוט ולא העיד ור"ע סבר כיון דנתמנה למלך אינו חייב להביא קרבן כיון דהשתא אינו ראוי להעיד ואינו חייב שבועת העדות ובזה הוא דפסק דלא כר"ע ואם כן מ"ש בהלכות שבועות דמלך פטור הוא כשהשביעוהו בעודו מלך ומה שחייבו בה' שגגות היינו כשהשביעהו בעודו הדיוט ואח"כ נתמנה למלך ועוד

י"ל דלכולהו תנאי דהוריות כולהו סברי דמלך פטור משבועת העדות דאינו ראוי להעיד כסב' ר"ע ומה ששנינו פ"ב דהוריות משנה ז על שמיעת קול ועל ביטוי שפתי' ועל טומאת מקדש וקדשיו היחיד והנשיא והמשי' חייבין לא קאי חלוקה דנשי' אלא אחלוקה דשייך בה דהיינו ביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו אבל על שמיעת קול לא קאי אלא איחיד וכהן משיח ומ"ש הרמב"ם בפי' המשנה פ"ב דהוריות ואין הלכה כר"ע אלא כ"ג ונשיא חייבין קרבן עולה ויורד על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו היינו לאפוקי מאי דסב' ר"ע משיח פטו' מכולם כדאיתא בברייתא בגמ' והביאו הרמב"ם בפי' שם אבל במ"ש ר"ע דנשיא פטור משמיעת קול הלכתא כותיה דהא קי"ל מלך אינו היה ראוי להעיד ומ"ש הרמב"ם פ"י משגגות המלך והמשיח מביאין קרבנם על שבועת העדות או על שבועת ביטוי או על טומאת מקדש וקדשיו אינו מוכרח לפרש דכל החלוקות קאי למלך אלא חלוקות דשייכי ביה דהיינו שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו אבל שבועת העדות מעיקרא לא שייכא במלך דאינו ראוי להעיד כדכתיב ומה שיש לפלפל עוד בהרמב"ם פ"י משגגות עיין ל"מ ואין כאן מקומו להאריך יע"ש:

וכל היכא דתני ענוש כרת לא הוי איסור והתניא כו' קשה מי הוא המקש' אי הוא התרצן דלעיל דתריץ לא נצרכה הוא זרות דבתחלה הודה הנחת המקשה ותירץ תירוצים ואח"כ חוזר בו לעקו' הנחתו ותו מי הוא המתרץ דמתרץ הכי קאמ' כשאמרו אסו' כו' אם הוא מקשן דלעיל הוא גם כן זרות דהמקשה דלעיל לא הוה ס"ד לפרש מתניתין בחצי שיעור ועכשיו נתחכם יותר מן התרצן ומוקי ברייתא בחצי שיעור ותו דמאי פריך לו מברייתא כי היכי דקשיא ליה אמתניתין לישנא דאסור ה"נ יקשה לו אברייתא דלישנא דאסו' במידי דחייב כרת אינו מיושב ומה כח וסעד יש בברייתא יותר ממתני' ולכן יראה דהמקשה תחלה אסו' ענוש כרת הוא ומשני לא נצרכה אלא לחצי שיעור הכל היא דברי ר"י דאיהו מותיב לה ואיהו פריק לה וכה"ג כתבו התוס' לקמן דף ע"ו ע"א ד"ה הני ה' ענויין כו' והשתא א"ש דמקשה תלמודא לר"י דלמה הוצרך לדחוק לשון המשנ' ולפרש דאסו' קאי אחצי שיעור דהא מברייתא' מוכח דשייך לישנא דאסור אחיוב כרת ולא מצית לפרש ברייתא' בחצי שיעור ומשני דגם ברייתא דחוק לפרשה בחצי שיעור וה"ק כשאמרו אסור כו' ודוק: ואי בעית אימא כי קתני אסור כו' וקשה מאי ראיה מייתי מדתני בשאר ספרי דבי רב אדרבה מכח לשון ספרי תקשי אמתניתין דהספרי דקדק ולא תני אסור אלא אשארא אבל מתני' קשיא דתני לישנא דאסור אכולהו גם לאכילה ושתיה ואם נאמר דכונת התירצן הוא דמתני' נקט לישנא דאסור איידי דרחיצה כו' לתירוץ איידי אינו מביא ראי' דאמרי' איידי ותו דזה פשוט בתלמוד דאמרינן איידי בכמה דוכתי

ואם כן למאי הלכתא מייתי תלמודא ברייתא דספרי ויראה לי דה"פ דלעולם כי קתני מתניתין אסור הוא אשארה דהיינו רחיצה כו' והטעם שהזכיר התנא בריש דבריו איסור אכילה ושתיה הוא לרמוז לנו דשאר עינויין נפקא ליה מכח איסור אכילה דהיינו דקרא אמר ביוה"ך שבת שבתון כלומ' דכי היכי דשבת שבתון האמור גבי שבת מוסיפין שאר מלאכת מכח שבתון ה"ה ביוה"ך מוסיפים עינויים אחרים על עינוי אכילה ושתיה ולזה מביא ראיה מספרי דבי רב דמפיק שאר עינויים מכח שבתון וא"כ שפיר דקדק להקדים איסור אכילה ושתיה לרמוז דשאר עינויין נפקא לן משבתון וכבר כתבתי בריש פרקין דאצטריך ה' עינויין ואצטריך שבת שבתון ודוק:

גופא חצי שיעור ריי"א אסור מן התורה כיון דחזי לאצטרופי אסורא קא אכיל כתב הסמ"ג מל"ת ס"ס ע"ז וז"ל והאוכל חמץ בפסח כל שהוא ה"ז אסור מן התורה שנאמר ולא יאכל חמץ ואעפ"כ אינו חייב קרבן או כרת אלא על שיעור שהוא כזית עכ"ל וכתב שם הרא"ם וז"ל שנאמר לא יאכל חמץ ואכילה כל דהוא במשמע ואף על גב דאינו חייב כרת או קרבנאלא בכזית שאני התם דאתא הלכת' ואפיקתיה ממשמעותיה אבל לאיסור' כדקאי קאי והאי דקאמ' בגמ' מ"ט דר"י משום דחזי לאצטרופי ה"פ מ"ט לא מוקמ' לה להלכתא אאיסורא כי היכי דמוקמי לה אעונשין משום דחזי לאצטרופי בלאו או כרת כו' עכ"ל ויש סעד לדברי הרא"ם מהא דאמרינן לקמן דף ע"א אמ"ר יוחנן שעורין של עונשין הלכה למשה מסיני יע"ש וקשה דבסוגי' דידן מייתי רבי יוחנן סייעתא לדבריו מתנא דברייתא דמפיק איסורא דחצי שיעור מרבוייא דכל חלב ול"ל ריבויי' דכל לחצי שיעו' בטעמ' דחזי לאצטרופי סגי לפרש דאכילה דאזהר קרא אפילו כל שהוא כמ"ש הרא"ם ז"ל וי"ל דמכח דגלי קרא בחלב דחצי שיעו' אסו' למדנו הטעם דחזי לאצטרופי דומיא דחלב אע"ג דבשא' איסורין ליכא ריבוייא דכל ולפי זה ניחא מה שהקשו התוספת תימה ל"ל טעמא דחזי לאצטרופי ת"ל מטעמא דכל חלב לרבות חצי שיעו' דודאי דזו אינה קו' דאי לאו טעמא לא ילפינן מחלב לשאר איסורין שבתורה שהן בלאו או במיתה דאיכא למיפרך מה לחלב שכן בכרת אמנם השתא דפ"י ר"י הטעם משום דחזי כו' א"כ ה"ה בכל איסורין שבתורה אפי' שהן בלאו גרידא או אסו' כפור דהיא ככותבת חצי שיעו' נמי אסור מן התור' משום דחזי לאצטרופי ודוק:

כוי וחצי שיעור וכו' ת"ל כל חלב ואם תאמר מנ"ל למדרש תרתי מתיבת כל חלב כוי וחצי שיעו' אימא תפסת מיעוט תפסת ולא רבי אלא חד מינייהו י"ל דכיון דיש סברא לרבות חצי שיעו' משום דחזי לאצטרופי ויש סבר' לרבות כוי כיון דלא הוי חיה אלא בריה שקולים הם ויבואו שניהם וכה"ג אמרינן רפ"ק דב"ק דף ג' וליכתוב רחמנא ושלח

ולא בעי וביער דמשמע רגל ומשמע שן דשקולים הם דהי מינייהו מפקת ועיין בתוס' קמא דף מ' ד"ה ויש ביניהו כ' דיש דוכתא דלא אמרינן שקולים הם עיין שם ועיין בס' הליכות אלי דף ס"ה ע"א: רש"י אין לי אלא שישנו בעונש כו' אין לי שיהא מוזהר אלא על כשיעור שהוא עונש עליו כו' משמע בהדיא מרש"י דטעמא דאין אנו עונשין כרת לחצי שיעו' מריבוייא דכל אוכל חלב משום דקרא לא איירי לרבות בדבר הנאכל אלא באדם האוכל ולא דרשינן ריבוייא דכל חלב אלא לרבות באנשים האוכלים וקשה דמה שייכות יש לרבות באנשים א"ת לרבות אשה והא קי"ל השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ותו דהרי אשכחן בפ' אלו עוברין דף מ"ג ע"ב דדריש האי כל לגבי המאכלים דתניא כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו וכו' ואם כן תקשי ליה הכא אמאי לא מרבה כוי וחצי שיעור לענין כרת מדכתיב כי כל דהא לא מצית למדרש ליה באוכלין אלא בנאכלין וע"כ נראה דהך תנא דהכא דריש כי כל האמו' באוכלין לרבות חלב חולין ואייתר ליה ריבוייא דכל חלב לרבות כוי וחצי שיעו' ודוק:

מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכו' קשה דאם כן תיבת כל מה בא לרבות ואפש' דטעמו דריש לקיש כדאמרינן פרק אלו עוברין דף מ"ג ע"ב דר"א הוא דדריש כל ורבנן לא דרשי כל וכבר כתבו התוספת שם ובמנחות דף נ"ו ע"ב ד"ה להביא נותק ובשלהי נדה דאיכא דוכתי שדרשי כ"ע כל היכא דמסתב' אבל ר"א דדריש כל אע"ג דלא מסתבר יע"ש ולפ"ז צ"ל דר"י דאותביה לר"ל מהך ברייתא דדריש מריבוייא דכל לכוי וחצי שיעו' היינו משום דמסתבר למדרש משום טעמא דחזי לאצטרופי ואם כן הך ברית' הוו לכ"ע ור"ל סב' דלא מסתבר למדרש וקרא אסמכתא בעלמא מיהו ק"ק אמאי לא משני ר"ל הך ברית' ר"ל דדריש כל ואנא דאמרי כרבנן דלא דרשו כל י"ל דרצה לאוקמי ברית' אפילו כרבנן ואיסור חצי שיעו' הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ומכלל דברינו נתיישב מה שהקשו התוספות אמאי קאמ' ר' יוחנן דחצי שיעו' אסו' מן התורה משום דחזי לאצטרופי ת"ל מדרשא דכל חלב דהוצרך להאי טעמא לאורויי דדרשא דכל חלב הוי לכול' עלמא שלא תדחה לומ' ר"א היא דדריש כל אף על גב דלא מסתבר דלא היא אלא דברי הכל היא משום דמסתבר' דרשא זו כיון דחזי לאצטרופי ודוק: תוספות כוי ספיקא הוי תימה אמאי לא הכריעו חכמים נבדוק בקרנים כדאיתא בפ' אלו טריפות איכא למידק דמאי פרכי אימא דכוי אין לו קרנים דהא תנן פרק בא סימן ויש לו טלפים ואין לו קרנים וממה שתירצו התוס' כאן יש סעד למה שהליצו ה' המגי' ומרן בכ"מ במה שהצריך הרמב"ם פי' דמ"א והוא כמבלע תרקייהו דאע"ג דקי"ל כמאן דשרי עיזא ברכין אפש' דעיזא ברכין

חשיב מבלע תרקייהו ובכוי הוא ס' ולכך הצריך הרמב"ם מבלע תרקייהו יפה כקרני הצבי ודוק:

תוספות אצטריך קרא לרבויי ספיקא כו' הנה לעיקר קושי' התוספת דאיכא דוכתי דפריך אצטריך קרא לרבויי ספיקא ואיכא דוכתי דלא פריך היה נראה להשיב עם הכלל שבידינו ספיקא דאוריי' לחומרא ולזה כל מקום שבא בפסוק ללמ' שנלך בספק להקל כגון ההוא דפ"ב דבכורות עשירי ולא יו' ספק ופטו' מן המעש' לא שייך למיפרך אצטריך קרא למעוטי ספיקא דמסברא הו"א דחייבים במעש' משום דליבטל ההוא דקפץ ברובא וליחייבו כולהו במעשר ואתא קרא יתירה דהעשירי לומר לך עשירי ודאי ולא עשירי ספק ובכן נתיישבה קושית התוספת במציעה דף ו' ד"ה קפץ כו' יע"ש וכן ההיא דשלהי נזיר דספק בהרת כו' אתא קרא יתירא דלטהרו או לטמאו ופתח הכתוב בטהרה תחלה ללמ' דנלך להקל דמסברא הייתי הולך להחמיר משום דמיירי באדם שהוחזק לטומאה כדמוכח בשלהי נזיר וכ"כ התוספת בכתובת דף ע"ה ע"ב ד"ה ספיקו שמא יע"ש ובכל כה"ג לא פרכינן אתא קרא למעוטי ספיקא משום דקרא אתא לאפוקי הסברא שיש לנו ספיקא דאורייתא לחומרא אבל בסוגיא דידן גבי כוי דהוא להחמיר ואתא קרא ללמו' דנאסור חלב הכוי משום ספק פרכינן אצטריך קרא כו' דבלא קרא הייתי אוסרו דספק דאורייתא לחומרא גם ההיא דתורים ובני יונה הוא להחמי' גם ההיא דפ"ו דבכורות גבי עולה הוא להחמי' שלא יצא י"ח בעולת אנדרוגינס ולכך פרכינן עלייהו אצטריך כו' גם ההיא דר"פ דם שחיטה כל דם לא תאכלו לאתויי דם כוי פרכינן עלה אצטריך כו' משום דקרא אתא להחמיר גם ההיא דמנחות דף צ"א ע"ב גבי פלגס דפריך לבר פדא דאמר דפלגס ספיקא הוא ומייתבי נסכי איל ומתנה כו' מדכתיב או לאיל לרבו' את הפלגס כל זה הוא להחמי' דמייתי נסכי איל ומתנה ולכך פרכינן עלה אצטריך כו' וא"ת הלא בחגיגה דף ד' תניא זכורך ולא טומטום ופריך אצטריך כו' והתם קרא אתא להקל לפטרו מראיה יש לומ' דהתם נמי מסברא הייתי פוטרו משום דאינו ראוי לסמוך דשמא אשה הוא וכמ"ש התו' לקמן באופן דע"פ חילוק הנזכ' נתיישבו כל הסוגייאות ומיהו תירץ זה אינו עולה יפה אלא לדעת הר"ן פ"ק דקדושין וסיעתו דסבירי ליה דכל ספיקא דאורייתא דאזלינן לחומרא הוא מן התורה אבל לשיטת הרמב"ם פ"ט מה' טומאת מת ובסוף הלכות כלאים דאיסור הספיקות הוא מד"ס כלומ' דמן התורה לקולא ולא אזלינן לא נתיישב תירוץ זה דאם כן מאי פריך בכמה דוכתי אצטריך כו' והלא מסברא הייתי הולך להקל דכן הוא דין הספיקות מן התורה ורבייה קרא לאיסורא ומדברי התו' דהוצרכו לתרץ מה שתירץ ליישב הבקיאות הנזכ' ולא תי' כדכתיבנא משמע דס"ל כהרמב"ם

ושוב ראיתי שכ"כ בס' תור' חיים פ"ק דחולין ומוהרי"ט בתשובת י"ד סימן ח' ושמחתי שכוונתי לדעת גדולים ואין כאן מקום להאריך ותן לחכם ויחכם עוד:

כתבו התו' ובאמצע הדבו' וכן בפ"ק דחולין גבי פרט לתחל' הציהוב כו' וק' אמאי לא הזכירו בקיאות זה בתחלת קושייתם הכי הול"ל בתחלת דבריה' אצטרי' קרא לרבויי ספיק' וכה"ג אמרי' פ"ק דחולין כו' ואע"ג דאמרי' פ"ב דבכורות כו' כו' והכי אורחייהו בכמה דוכתי לחבר הבקיאיות השוים להקשות מכחם אדוכתי אחריני ומה טע' שמרו בקיאות זה דפ"ק דחולין ולא גילו אותו רק בתי' י"ל דכונתם היא ברורה דמההיא דפ"ק דחולין ל"ק ויש לתרץ שם תי' אח' דמאי דפריך אצטריך כו' היינו מפני שלא מיעט תחלת הציהוב בודאי אלא מספק דאם הביא מאח' מהם לא יצא ואם הביא משניהם יצא ממ"נ אבל גבי מעש' כולם פטורים ודאי וגבי ספק בהרת ודאי טהו' אמנם עיק' הקושי' הוא מהא דפריך הכא גבי כוי דאסר חלבו בודאי ופריך אצטריך כו' מאי דלא פריך גבי מעש' וספק בהרת ומכח קושיא זו צריכין לחלק דטעמא דפריך הכא גבי כוי משום דכולהו שוים או כולהו חיות או כולהו בהמות אם כן לפי חילוק זה מה"ט נמי הוא דפריך פ"ק דחולין גבי תחלת .

הציהוב אצטריך כו' וכ"כ התוס' בהדיא שם בחולין יע"ש: כתבו עוד ובסוף על אלו מומין כו' לאו מטומטום כו' אלא אאנדרוגינוס פריך וכו' וקשה מאי פריך אאנדרוגינוס דלמא תנא דברייתא עיק' דרשא דקרא אתא למעוטי טומטום דשייך שפי' למעוטי שיש מהם זכר ויש מהם נקבה ואנדרוגינוס דנקט התנא כדי נסבה דקרא לא אתא למעוטי אנדרוגינס אלא טומטום והתנא השמיענו לענין דינא דכיון דקרא השמיענו למעט טומטום דפסול לעולם הכי נמי אנדרוגינוס פסול לעולם מכח ספק שמא נקבה ולעולם תנא דברייתא הוא ת"ק ומתני' דפ"ו דבכורות דאית ליה דטומטום ואנדרוגינוס הם ספק זכר ספק נקב' וי"ל דמשמע ליה למקשה דהתנא סוב' דטומטום ואנדרוגינוס תרווייהו מיעט הכתוב ולכך פריך אאנדרוגינוס אצטריך כו' אך קשה דאם כן מנ"ל לתנא למעט מזכ' יתירה טומטום ואנדרוגינוס אימא דלא מיעט קרא אלא חדא מינייהו ומנ"ל למעוטי תרווייהו וצ"ע: כתבו עוד והא דקאמ' התם אר"ח כו' כוונתם דהם העלו דכל מידי דאיכא הכי והכי שייך שפי' למימ' דקרא אתא למעוטי ולפי דבריהם בטומטום נמי שייך שפי' למעוטי דיש מהם זכ' ויש מהם נקבה והוקשה להם ממ"ש רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס כלומ' דרבנן בתראי ס"ל דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה ופליגי את"ק דסב' דספיקא הוי ואשמועי' ר"ח מחלוקת באנדרוגינוס דלרבנן בתראי אינו בכו' ונגזז ונעב' משום דס"ל דהכתוב מיעטו דכתוב הזכ' ולא אנדרוגינוס מטעם דהוי בריה אבל בטומטו' דברי הכל ספיקא

הוא ומודים רבנן דהוי ספק ולכאור' נראה שטעמו דר"חהוא דס"ל דא"א לומ' דקרא אתא למעט גם טומטום משום קושית אצטריך כו' וזה סותר לדבריהם דגבי טומטום לא שייך קושיו' אצטריך כו' כיון דיש מהם זכ' ויש מהם נקבה ולכן פי' דטעמו דר"ח דס"ל דלא אתא קרא למעט טומטום הוא משום דס"ל דכיון דאיכא לאוקומי קרא באנדרוגינוס ומטעם בריה לא מסתבר לאוקומי אטומטום דשמא יקרע וימצא זכ':

כתבו עוד ולהכי פריך אלא מעתה בערכין יערך כו' כונתם היא למעט דלא נפרש דהקושי' היא אלא מעתה דטומטום הוא ספק בערכין יערך אלמא תניא הזכ' ולא טומטום וכו' כלומ' וכי אצטריך קרא למעוטי ספיקא דטומטום ואם זו היא כונת הקו' הוא סתירת דבריהם דלפי שיטתם בטומטו' דאיכ' הכי והכי שייך שפיר למעוטי לכן פי' דכונת הקו' היא זו דלפי ר"ח דס"ל דכל היכא דאיכ' קרא למעט אנדרגינוס מטעם בריה לא מוקמי' לי' למעט טומטום א"כ גבי ערכין נמי נימא הכי דקרא לא מיעט אלא אנדרוגינוס ולא טמטום ואמאי תני התנא הזכ' ולא טומטום וכו' ומשני סמי מכאן טומטום: כתבו עוד ובפ"ק דחגיגה תניא זכורך ולא טומטום כו' י"ל כו' ולכאור' היה נראה לתרץ והוא דהתנא דריש מזכורך למעט אנדרוגינוס וטומטום ופריך דכיון דלית לן אלא חד מיעוט' לא תמעט אלא אנדרוגינוס אבל מנ"ל למעט טומטום דכיון דטומט' הוא ספק צריך קרא יתירא למעטו וזהו מ"ש אלא טומטום ספיקא הוא ואצטריך קרא למעוטי וראיתי בחדושי הלכות שם במגילה דפי' דזהו כונת השמועה שם לפי מ"ש שם התוס' ובודאי דהם דברים תמוהים לפרש אותה סוגיא כהאי פירושא דהרי המקשה דהתם אמ' בשלמא אנדרוגינוס אצטריך אלא טומטום וכו' משמע דהקושיא היא פשיטא דטומטום פטו' ול"ל קרא למעטו ותו דאם כונת המקשה הוא דמנ"ל לתנא למעט טומטום מאי משני התם כשביציו מבחוץ אדרבה נתעצמ' הקו' מנ"ל למעט טומטום אפילו כשביציו מבחוץ לכן יראה דכונת התלמו' שם ל"ל קרא למעט טומטום אצטריך קרא למעוטי ספיקא בתמיהא וזהו הפי' דהבינו התוספות בשמעתין ולכך הקשו דלפי דרשא דבכל דוכתא דאיכא הכי והכי שפי' אתא קרא למעט כגון מעש' וס' בהרת אם כן ה"נ גבי טומטום אצטריך קרא למעוטי כיון דלפעמים הוא זכר ותירצו ע"ש:

כתבו עוד י"ל דהתם פריך כו' וצ"ל לפי זה דסמיכה בעינן בכל כחו דאי לא בעינן אלא כל דהו לא הויא עבודה בקדשים ובפ"ב חגיג' פליגי תנאי בהא והרמב"ם פסק פ"ג דמעש' דקרבנות דסמיכה בכל כחו בעינן ודע דהתוס' פר"א דמילה דף קל"ו ע"ב כתבו תי' זה באנפי אחרים וז"ל ונ"ל דשפי' פריך כו' ודבריהם תמוהים דמנ"ל דעולת ראיה לא בעי סמיכה והתנן במנחות פ' שתי מדות כל קרבנות היחי' טעונין סמיכה חוץ מהבכור

והמעש' והספק וכן פסק הרמב"ם פ"ג דמעשה הקרבנות ותו דההתניא פ"ב דביצה דף ך' דהלל הביא עולתו לעזרה לסמוך עליה ביו"ט גם הרמב"ם כתב פ' א' דה' חגיגה וז"ל כשמקריב המקריב כו' ע"ש ושוב ראיתי בחדושי הלכ' פ"ק דחולין דהשיג על מ"ש התוס' הנזכ' דעולת ראיה לא בעיא סמיכה יע"ש ותו ק"ל אפי' יהיו סבורים דעולת ראיה דלא בעי סמיכ' אמאי אצטריכו לתרוצי מטעם עולת ראיה דלא בעי סמיכה ת"ל דאי הך טומט' הוא אשה אינו יכול לסמוך דאין סמיכה בנשים כמ"ש התוס' דהכא וצ"ע: כתבו עוד וא"ת והא רב דסב' בס"פ המפלת וכו' והיכי אתי קרא למעוטי ספיקא כלומ' היכי כתי' קרא למעוטי אנדרוגינוס דהוא ספק והלא כולם שוים או כולם זכרים או כולם נקיבות ותירצו וי"ל דבההיא דרב תרי מיעוטי כתיבי כלומ' דהפסוק מיעט לאנדרוגינוס מטעם דהיא משונה ואנן לא ידעינן משום מאי מיעטו משום זכר משונה או משום נקבה משונה ולכן מטמא בלובן ואדם דנשאר ספק לנו אם אנדרוגינוס זכר או נקבה: כתבו עוד ולפי מה שפי' אית ליה לרב דהמפלת שפיר ההיא דר"ח כו' וקשה דאיך אפש' לומ' דרב אית ליה דר"ח והלא רב סבר דאנדרוגינ' הוא ס' זכ' ספק נקבה והלא תפשוט דאנדרוגינו' מיעטי' קרא משום דהוא זכר משונה דהרי בבכו' לית ביה אלא חד מיעוטא דהזכר וממעטין מיניה אנדרוגינוס ומדמעטינן ליה מהזכר ש"מ זכר הוא ולא ספיקא וכה"ג כתבו התוס' לעיל בסמוך ועיין בתוס' דבכורות וצ"ע:

כתבו עוד בסוף הדבור וא"ת הרי אשכחן דכתיב קרא שלא נטעה וכו' קו' זו כתבוה התוס' פ"ק דחולין ולא ידענא מה ק"ל דמי אמר דלא כתיב קרא כדי שלא נטעה דמה שאמרו הכא ובכמה דוכתי אצטריך קרא למעוטי ספיקא היינו לומ' איך ממעט הכתוב דבר א' משום ספק וכי מי איכא ספיקא קמי שמיא דהיינו כוי דהכא דהוה ס"ד דהק"ק כל חלב לא תאכלו לרבות הכוי בשביל שהוא ספק חיה ספק בהמה וכי קמי שמיא יש ספיקות דבא לומ' דנאסור חלב הכוי מספק ומכח קושי' זו הכרענו דהוא בריה אבל בההיא דפ' אלו טריפות אתא קרא ללמ' לנו שלא נטעה ובא סנפיר ולימד לנו מהו קשקשת שלא נטעה לומר מאי קשקשת סנפיר והתלמו' מלא על כל גדותיו בכמה דרשות דקרא דאתו ללמד שלא נטעה לעשות בהפך ולכן קו' התוספת וצ"ע: ותרצו וי"ל דלשון קשקשת משמע כו' לפי תי' זה אני מפרש מה שאמרו פ' בא סימן דף נ"א ע"ב גבי כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר כו' כתבו שם וא"ת ומנ"ל דבעינן תרווייהו כו' וי"ל דומיא דסימני בהמה כו' ומקשו הכא דהיכי מצי למימ' דפי' הוי או סנפיר או קשקשת דאם כן ליכתוב רחמנא סנפי' לחו' וכיון דאני מכשיר דג שיש לו סנפיר לחו' כ"ש דאכשיר דג שיש לו קשקשת דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפי' ולי נראה לתרץ התו' ס"ל דכשם דאם לא

אמר הכתוב אלא קשקשת אפש' דהיינו טועים לפרש מאי קשקשת סנפיר ה"נ היינו טועים לומ' מאי סנפי' קשקשת ואם כן אי כתיב קרא סנפיר לחוד היינו טועים לומר דסנפיר הוא קשקשת ולא היינו מטהרים אלא דג שיש לו ב' סימנים דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפי' לכך כתיב סנפי' וקשקשת דטהו' בחדא מינייהו או זה או זה ולכך פרכי התוספת מנ"ל דבעי' תרווייהו ועיין בס' גופי הלכות דף ך' ודף מ' מ"ש בזה ודוק: ע"ב דאי לא תימא הכי כו' ההכרח הוא משום דהתם איירי בדם ולענין דם אין חילוק בין בהמה לחיה:

ת"ר תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה או בצנה כו' יראה דטעמא דס"ד לפרש כן משום דפי' תענו משמע שיעשה דברים כדי לענות בהם את נפשו אבל אם לא יאכל ולא ישתה העינוי בא ממילא ת"ל וכל מלאכה ר"ל הקיש הכתוב העינוי לאיסו' מלאכה וכתבו בפ' א' לומ' מה מלאכה שב ואל תעשה אף עינוי כן ואי נמי הילפותא היא מדכתיב וכל מלאכה בוי"ו דמוסיף על ענין א' ללמ' דעליון ילמד מתחתון דעינוי שב ואל תעשה דומיא דמלאכה: ואימא היכא דיתיב בשימשא כו' לשון לא נימא ליה הוא מגומג' והול"ל לא ליתוב בטול' גם קשה דנהי דיליף דעינוי דקרא אינו שישב בשמש משום דומיא דמלאכה מ"מ מנ"ל שהוא עינוי אכילה נימא דהוי שאר עינויין כגון לא ישמש מטתו וכיוצא במתני' ויש ליישב וק"ל:

תניא אידך תענו את נפשותיכם כו' ענוי נפש כו' קשה טובא דמה"ת שיאכל פגול ונותר דאצטריך קרא להזהירו ותו קשה מנ"ל דועניתם ריבה שלא יאכל חולין ותרומה וקדשי' ויראה דהכתו' אמ' ז' ענויים ב' באחרי מות וג' באמו' וא' בפנחס וראשון בכולם הוא תענו האמור בפ' אחרי מו' ואח"כ כתיב ה' פעמים עינוי דהוא מוסיף דבר א' על תענו דרישא והיינו הש חלוקות דדריש וה"ק אלו נאמר קרא קמא דתענו הייתי אומר דיענו נפשם בענין אכילת קדשים שהם מותרים כגון אשם וחטאת לכהנים ושלמי' לישראל דהוא דבר דחייבים עליו כרת במקום אחר דהיינו היכא דפיגל בהם או היה נותר עתה הזהיר הכתוב שלא יאכלו קדשים אף שלא פיגל בהם ולא נעשו נותר מ"מ כיון דשייך בהו פיגול ונותר הזהיר תענו ולא אביא את הטבל שאינו בכרת כלומר דדגן תירוש ויצהר שייך ביה איסור טבל וכשמתקנו ומפריש מעשרותיו לית ביה איסור טבל הו"א דיוכל לאכול דגן תירוש ויצהר המתוקן דלא שייך ביה איסור כרת אם אינו מתוקן אלא מיתה דקלה מכרת כדמוכח פ"ב דחולין דף ל"א ועיין בתוספת ריש יבמות ד"ה אשת אחיו מאמו והערוך ערך כרת יע"ש ת"ל תענו ועניתם כלומ' דקרא דועניתם ריבה את הטבל כלומר שלא יאכל דגן תירוש ויצהר לאחר שתיקנו כדפירישי' אביא את הטבל שהוא במיתה כלומר

אביא את הטבל לאחר שתיקנו משום דהוא חמור דשייך ביה מיתה אם לא תיקנו ולא אביא את הנבילה שאינה במיתה דהיינו בשר כשר משחיטה דשייך ביה איסור נבלה אם לא נשחט תלמו' לומר קרא אחריתי דועניתם דריבה את הנבלה אביא את הנבילה שהוא בלאו כלומר בשר משחיטה דשייך ביה איסור נבילה ולא אביא את החולין שאין שייך בהם איסור לאו ת"ל קרא אחרינא דועניתם אביא את החולין ולא אביא את התרומה שהוא בקום אכול ת"ל קרא אחרינא דועניתם אביא את התרומה שאינה בבל תותירו ולא אביא את הקדשים שהן בב"ת ת"ל ועניתם ואין להקשות דלפי מה דפירשתי דקרא קמא אמעיטו קדשים דשייך בהו פיגול ונותר כדפירש דמ"מ הייתי אומר לא מיעט הכתוב הא' אלא קדשים שיכול לאכלם במוצאי יוה"ך דלא הוו בבל תותירו אבל קדשים שנשארו ביוה"ך ואם יעבור יוה"ך יהיו נותר דלא יוכל לאכלם ביוה"ך הו"א דשרי קמ"ל ריבויא דועניתי' הששי דגם זה בכלל ומכלל דבריבו נתבאר דשש דברים דדריש התנא דהיינו פיגול וטבל ונבילה וחולין ותרומה וקדשים הם כנגד ו' עינויים המוזכרים בפסוק ומ"ש בגמרא לקמן דה' עינויים כתיבי היינו משום דאינו רוצה לספור קרא דכל הנפש אשר לא תעונה דאין זו אזהרה אבל הך תנא מכניס בחשבון הריבויים קרא זה ובספרי פרשה אחרי מות מייתי ברייתא זו וכתב שם הקרבן אהרן דהתנא דריש ה' עינויים וקרא דכל הנפש לא דריש וכן נראה מדברי הכ"מ פ"א מה' שביתת עשור יע"ש ודבריהם תמוהים דהא תנא דריש שם חלוקות ואיך מפיק שם חלוקות מהלכות עינויין ומ"ש הוא הנכון לענ"ד ודוק:

וא"ת לפי מה שפירוש דכל הנך דמייתי תנא מפיק להו מה' עינויין אושיתא עינויין דכתיבי בקראי אם כן רחיצה כו' מהיכא מפיק להו י"ל דהוה מפיק להו משבת שבתון כלומר כשם שיש שבות מאכילה כך יש שבתון מעינויי' אחרים או ס"ל דשאר עינויין היו מדרבנן ולפום מסקנא לא צריכנא להני תירוצי דהתנא מסיק ואם נפשך לומר הרי הוא אומ' והאבדתי את הנפש עינוי שהוא אבידת הנפש דהיינו אכילה ושתיה ולפי זה אייתרו קראי דה' עינויין לרחיצה וסיכה כו' כדלקמן: דבי ר"י תנא נאמר כאן עינוי וכו' קשה דהיכי יליף מהתם הרי התם היו אוכלים מן והעינוי היה מפני שאין לו פת בסלו כדלקמן אבל בכפור העינוי הוא שלא יאכל שום דבר י"ל דעכ"ל דפ' ויענך וירעיבך אינו אחר ירידת המן אלא קודם דאי אחר ירידת המן לא שייך עינוי רעבון בשביל שלא היה להם פת בסלם או שלא היו אוכלים דברים אחרים וכה"ג כתבו התוספת לקמן דף ע"ו ע"ב גבי דניאל שלא היה אוכל לחם חמודות דלאו עינוי הוא כיון דאוכל לחם אחר יע"ש ואם כן הכא ה"ק דכשיצאו ממצרים היו מעונים מרעבון וצעקו אל ה' ושמע להם

ושלח להם המן וזהו ויענך וירעיבך ואח"כ ויאכילך את המן והשתא א"ש דקאמ' מה להלן עינוי רעבון כו' דמשמעות רעבון הוא דלא היו אוכלין כלל אבל אם לא היו אוכלים מן נהי דעינוי אפש' דמיקרי אבל רעבון לא מיקרי ודוק: ונילף מאם תענה את בנותי כו' קשה דהרי לקמן יליף דא' מה' ענויים הכתובים ביוה"ך הוא תשמיש המטה והיכי יליף לקמן עינוי בידי שמים מעינוי בידי אדם יש לומ' דבעינוי העיקרי הכתוב ביוה"ך דחייב עליו הכתוב כרת אנו מדקדקים למילף מעינוי דומה לו שיהא בידי שמים אבל אח"כ מריבוי העינויים הכתובים ביוה"כ ילפינן גם מעינוי שיהא בידי אדם מכח קרא יתירה וק"ל:

המאכילך מן במדבר כו' פרש"י ולית הכא רומיא דקראי כו' לכאורה נראה דהכי הוה גריס כתיב וכתיב ודחה רש"י גירסא זו ושוב ראיתי גירסא זו בעין יעקב ודחאה רש"י וטעמ' דאי ס"ד יש רומיא דקראי ל"ל להביא תרי קראי בקרא דהמאכילך תקשי רישיה לסיפא אלא קרא קא מפרש ומה שהוקשה להם בכתוב הוא דה"ק דאכילת המן היתה לעינוי והלא אין מאכל יותר טוב ממנו שטועמים בו כל מיני מטעמים ועל זה באו ליישב ולומר דהעינוי יהיה מפני שאין לו פת בסלו: א"ר זירא מאי קרא כו' מאי בעי והוא כבר יליף לה מקרא דהמאכילך כו' י"ל דמשום דאביי אמ' מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלא אלא ביממא ומשמע דאתא לאפוקי ליליא אפילו לאור הלבנה דרואה כמות האוכל משום דמ"מ אינו רואה מאכלים הצבועים בגוונים דאדם שבע בראייתם וכן נראה מילקוט קהלת דגריס סעודה מעליא ולזה אמ' מאי קראה לרבות גם זה והשיב ולפי זה גרסי' תחלה דברי אביי ואח"כ דברי ר' זירא אבל בעין יעקב גריס איפכא ולגירסתו י"ל דקאי לר' יוסף מכאן רמז לסומין וכו' ומדקאמר רמז משמע דאין כאן ראיה אלא רמז בעלמא משום דיש לחלק דהתם במן דהיו להם עינים ולא היו רואים הוא עינוי אבל סומא מנ"ל אם כן נהי דאיקרי עינוי אבל מנ"ל דלא יהיו שבעי' לכך מייתי מקר' דטוב מרא' עיני' ודוק: אר"ל טוב מראה עינים באשה כו' נראה דכוונת ר"ל כדי להזהיר לבני אדם דכיון דיש יותר תענוג בהסתכלות באשה מגופו של מעשה לכן צריך שיפרוש אדם להיות קדוש שלא להסתכל בנשים ומדאמרינן אר"ל משמע דלא פליג עם ר' זירא ובעין יעקב גריס רל"א משמע דפליג ויש פנים לשתי הגירסאות:

כי יתן בכוס עינו ר' אמי ור' אסי כו' נראה דק"ל וכי מי שהוא שותה יין יתהלך למישרים אדרבה יבואו עליו כמה נזיקין כדמפרשי קראי משלי סי' כ"ג ותו באו לדרוש קרי וכתיב דכתיב בכיס וקרינן בכוס ולכן ח"א כל הנותן עיניו בכוסו עריו' כו' ולכן כתיב בכיס ביו"ד לשון נקיה ודריש מקר' ומסורת כי יתן בכוס עינו דהיינו כוס היין יגרום שיתן בכוס

עינו להזדווג עם העריות שיהיו דומות עליו כמישור וח"א כל הנותן עיניו בכוסו דהיינו כוס היין יגרום שיתן עינו בכיס אחרים לגזול ממונם שכל העולם דומה לו כמישור ודוק:
דף ע"ה ע"א דאגה בלב איש רבי אמי ור' אסי כו' פירש רש"י ישיחנ' לאחרים שמא ישיאוהו עצה כו' דאגה פחד כו' וקשה דבתחלה הי"ל לפרש דאגה ואח"כ יאמר ישיחנה לאחרים כו' ויראה דלמ"ד ישיחנה מדעתו פי' דאגה היינו שיש לו דאגה על הפסד שום דבר שבא לו כבר ולזה נתן לו עצה שישיחנה מדעתו כי מאי דהוה הוה ומה לו לדאוג על העבר שאין לו תקוה ומ"ד ישיחנה לאחרים פי' דאגה שיש לו פחד שמא יבא לו שום הפסד ולזה נתן לו עצה שישיחנה לאחרים שמא ישיאוהו עצה כו' ודע דיש ספרים דל"ג האי לישנא דרש"י דאגה פחד כו' ובקצת נסחאות ג"ל וכן הוא בעין יעקב והיא גי' נכונה כדפרישית וא"ל נמי דמ"ד דקרא איירי בדאגה שעברה דיסיחנה מדעתו לא רצה לפרש הכתוב בדאגה העתידה לבא ויסיחנה לאחרים שמא יתנו לו עצה משום דסבר כמ"ש ביבמות דף ס"ב ע"ב דאמר בן סירא אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום וס"ל דלא יגיד דאגתו לאחרים שמא יתנו לו עצה להנאתן ואמרינן בסנהדרין דף ע"ו הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו יע"ש גם אמרו הנח עצת אחרים וקח עצתך:
ונחש עפר לחמו קשה מאי ק"ל בקרא ותו אמאי לא אמרו דבריהם בכתוב הכתוב בתורה ועפר יאכל כל ימי חייו י"ל דהכא בכתוב זה הוא דק"ל דכל מאכלי הנחש הוא עפר והא ליתא דהא חזינן דגם אוכל דברים אחרים וכמה דברים אסרו חכמים משום גילוי כגון דבש וחלב והשיבו כל א' לפי שיטתו אך קשה דקרא מיירי לעתי' ומבשר לישראל ואריה כבקר יאכל תבן ונחש עפר לחמו לא ירעו ולא ישחיתו בעלמא דאריה דשינה מאכלו מטריפ' אדם ובהמה שלא יטרוף אלא יאכל תבן ולא ישחית הוא בשורה טובה אבל נחש עפר לחמו דפי' הוי דאוכל מעדני עולם כו' כדמעיקרא מאי בשורה איכא וי"ל דקרא ה"ק ואף על פי שנחש עפר לחמו כדמעיקרא דאוכל מעדני עולם כו' אפ"ה לא ירעו ולא ישחיתו: קלל את כנען כו' תימה דלא אמרינן אוכל מה שרבו אוכל אלא בע"ע דכתיב כי טוב לו עמך וי"ל דאוכל מה שרבו אוכל לאו דוקא אלא הכונה דחייב הא דון במזונותיו ואינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך כמ"ד הכי בפ"ק דגיטין א"נ דמיירי בשני בצורת דאינו יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך ועיין פ"ט מ"ה עבדים מ"ש שם מרן בכ"מ ע"ש:
זכרנו את הדגה רב ושמואל ח"א דגים וח"א עריות כו' ולמ"ד דגים מאי חנם ומקשו הכא דטפי מתוקם חנם על הדגים שלוקחים מהנהר חנם מלאוקומי בעריות שהיו חנם כי לכל זונה יתנו אתנן ואינו חנם ועיין בספר מאור עינים וספ' תאוה לעינים ולי יראה

דקושי' מעיקרא ליתא דהרי רש"י בפרשה הביא בשם ספרי דקאמר וכי מצרים נותנים להם דגים בחנם והלא תבן לא היו נותנים להם דגים היו נותנים להם יע"ש אם כן שפיר פריך למ"ד דגים מאי חנם דודאי לא היו מניחים להם לפרוש רשתות בנהר אבל למ"ד עריות ניחא ולא זנות עריות הוא כדמשמע מלשונם דודאי דהזונה רוצה אתנן אלא שהיו נושאים הקרובות כדלקמן ובסיני נאסר להם והיו בוכים דכשהיו מותרים לישא קרובותיהם אפילו עני שבישראל היה בנקל לו לישא אשה בחנם א' מקרובותיו א"נ חנם ר"ל חן שלהם אבל עתה שנאסרו הקרובות צריך האדם להיות לו מוהר ומתן ושיהי' יכולת בידו לפרנס' כפי כבוד משפחתם דעולה עמו ואינה יורדת ובזה אני מתרץ מה שהקשה הרא"ם פרש' בהעלותך על משרז"ל בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו על העריות הנאסרות להם דהקשה ולא ידעתי למה נתעורר עכשיו בנסיעתן מסיני יע"ש ולע"ד הוא אשר דברתי דכיון דהוכרחו לגרש קרובותיהם ולישא נשים אחרות ובאו ליסע ממקו' למקום והיו התגרים מביאים להם בכל מקום מידי דמיזן כמרז"ל לקמן הנה הנשים היו שואלות לבעליהן שיתנו להם מידי דמיזן מכל מקום ומקום מהתגרים כפי כבודן ומשפחתן ועל זה נתרעמו זכרנו את הדגה דהיינו עריות כלומר שהיו אותם הנשים הקרובות נוחות לנו דהיינו מפרנסין אותם בדברים של זול עם קשואים כו' והיינו דכתיב את הקשואים בלא וי"ו כלומ' דהיו מפרנסים הדגה דהיינו האשה עם קשואים שהם בזול אבל אם הדגה הוא דגה ממש הול"ל "ל ואת הקשואים בוי"ו ועוד יומתק לחכי דרכי דברישא כתיב והאספסוף כו' ואח"כ כתיב זכרנו את הדגה כו' דפתח בבשר וסיים בדגה אלא האספסוף הוה הם המחותנים החדשים שנעשו מכח הר סיני שנאסרו הקרובות ונשאו נשים אחרות ובנסעם ממקום למקום שאלו הנשים לבעליהן מי יאכילנו בשר כלומ' דשאלו מבעליהן שיקנו להם בשר מהתגרים שבאותם מקומות ועל זה נתרעמו האנשים ואמרו זכרנו את הדגה דהיינו הקרובות העריות שהיו נשואו' להם מעיקרא דהיה זווגם נאה בחנם דהיו מפרנסים אותם בדבר קל את הקשואים כו' ולא כנשים הללו דשואלות בשר ודוק עוד יש לפרש דמ"ד דגים מאי דנקט דגה בלשון נקבה ולא דג משום דדג הוא גדול ודגה הוא דגים קטנים כדאיתא פ"ו דנדרים דף כ"א וכיון דהו' דגים קטנים פשיטא דבחנם היו לוקחים ומאי חנם דקאמר ודוק:

מ"ד דגים דכתיב נאכל ומ"ד עריות דכתיב חנם וקשה אמאי לא קאמר דמ"ד דגים הוא משום דכתיב והדגה דהפשט הוא דגים כמו והדגה אשר ביאור מתה אבל פירש דגה עריות על שם וידגו לרב הוא משא כבד והיכי לא אשכח הכרח למ"ד דגים אלא מדכתיב נאכל וי"ל דזה ההכרח דדגה הוא כפשוטו הוא מלתא דפשיטא אלא דבא לרבות לו

הכרח אחר מדכתיב נאכל א"נ דמ"ד דגי' מודה הוא לקמן בפ' וישמע משה את העם בוכ' למשפחותיו דהוא ע"ע משפחותיו דעל ב' דברים נתרעמו על הדגים ועל העריות אלא דבפ' הא' דזכרנו את הדגה ס"ל דלא הוי אלא על דגים לחוד ועל זה הרגיש הגמרא מנ"ל דהוא דגים לחוד נימא דפירוש ושזכרנו את הדגה הוא תרווייהו דגים ועריות ולזה השיב דההכרח הוא משום דכתיב נאכל ולא ס"ל דנאכל דהוי לישנא מעליא ודוק: ולמ"ד דגים מאי חנם כו' תימה דאמאי לא משני חנם מן המצות כמ"שבספרי והביאו רש"י בפרשה יש לומ' דבעי לאוקומי חנם כפי פשוטו דכשם דמאן דמפרש קרא בעריות תיבת חנם הוא כפשוטו ה"נ למאן דאמר דגים משכחת לה חנם כפשוטו דהיה מזדמן להם דגים קטנים בכדיהם ודוק: בשלמא למ"ד דגים אבל העריות כו' לשון זה קשה להולמו דפתח בגן נעול וסיים במאי מעין חתום ונראה דה"פ דהכתוב הוא כפול גן נעול אחותי כלה גן נעול כו' ובילקוט יש כמה דרשות מכח הכפול דאיכא מ"ד לזכרים ולנקבות או לארוסות ונשואות או לכדרכה ושלא כדרכה יע"ש והכא התלמו' סבר למ"ד דגים דכפל הכתוב בא לומ' דבעריות לא פריצי בהו לא באותם שיש בהם מיתת ב"ד דהוזהרו בהם בני נח והיינו גן נעול אחותי כלה ולא באותם שעתיד לאסור התורה דהיינו חייבי כריתות דהיינו גן נעול מעין חתום ולכך פריך אלא למ"ד עריות מאי גן נעול מעין חתום ומשני דכפלי דקראי בא לומר דבהנך דאסירן דהוזהרו בני נח לא פריצי בהו כלומ' לא בארוסות ולא בנשואות כו' כדאיתא במדרש ובעין יעקב מייתי הך פסקא בסגנון אחר ומהרי"ט פינטו ז"ל פלפל על אותה גירסא ואפשר ליישב אותה גירסא ע"ד מה שפירשתי גירסתינו וק"ל ודוק:

בשלמא למ"ד עריות היינו דכתיב כו' מקשו הכא אימא כדפרש"י בכתוב משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתם ונראה דהתלמו' לא רצה לפרש כהך פירו' משום דקרא מסיים איש לפתח אהלו אלמא לא היו נאספים להתרעם אלא כל אחד מתרעם בפתח אהלו וכי תימ' תקשי לרש"י יש לומ' דלפי המסקנא דמשני תלמודא הא והא הואי דנתרעמו על הדגים ועל העריות פירוש דקרא הכי הוי וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו שהיו נאספים משפחות משפחות להתרעם על הדגים וגם נתרעמו על העריות בעודם נאספים דנאסרו להם העריות ופירשו מהם והיינו דכתי' איש לפתח אהלו כלומר שהיה בוכה כל איש על אשתו שפירשה ממנו וזהו לפתח אהלו לא שהיה בוכה כל אחד בפתח אהלו דא"כ הי"ל בפתח אהלו בבי"ת עתה דכתיב בלמ"ד לרמוז שהיו בוכים כל אחד על אשתו ודוק: את הקשואים כו' ח"א כל המינים כו' קשה במאי פליגי ונראה דקא מפלגי בהא דלקמן כטעם לשד השמן ח"א כו' וח"א כו' והנפקותא

דיש ביניהם דמאן דדריש שד לשון שדי אשה היו טועמים טעם כל המינים ולא ממשן דומיא דשדי אשה דהצורה הוא א' והחילוף הוא בטעמים לפי מה שהאם אוכלות ומאן שדריש לשון שידים ורוחות דמתהפכים לכמה צורות היו טועמים כל המינים טעמן וממשן דהיה נעשה מן המן צורת המאכל שהיו רוצים בצורתו וטעמו אבל חמשה מינין הללו דקשואים כו' לא היו טועמין אלא טעמן ולא ממשן ודוק:

תניא אידך גד שמגיד להם לישראל כו' נראה דדריש מדכתיב והמן כזרע גד לבן דזרע גד אינו לבן ולכן פי' דקרא ה"ק והמן היה דק כזרע כדכתיב בפ' בשלח דק מחוספס ומ"ש הכא גד לבן דריש תיבת גד מלשון הגדה שהיה מגי' ע"ד בן ז' לראשון ודריש לבן ככתבו דר"ל על ענין הבן אם הוא בן ז' לראשון ומפני שענין זה הוא לבן או לבת ואמאי נקט לבן דריש נמי מלשון לבנונית שהיה מלבין עונותיהם של ישראל ובפרט עון זה שלא שהתה ג' חדשים דעתה ידע הבן לכבד אביו ולהזהר בכבודו לא כן אם היה ס' קש' על הבן לכבד שני אבות מספק ומיהו קצת תימה איך ספק זה דבן ז' לראשון דהוא ספק לכמה ענינים חמורים כגון אם הכה את אביו שחייב סקילה ולענין ערות אשת אביו היו פוסקים אותו ספק ע"י עומר של מן שנמצא בבית הראשון או השני והלא אפי' נביא גמור שיאמר אני ידעתי בנבוא' שפ' הרג את הנפש או חילל שבת או בענין הספיקות פ' הוא בן פ' מסתברא שלא יעשו על פיו כי על פי שנים עדים יקום דבר ודוגמא לזה בענין ספיקות התורה לא יכול הנביא לומר נאמר לי בנבואה שכך הלכה ה"ז נביא השקר ויחנק כמ"ש הרמב"ם פ"ט מיסודי התורה ובפי' המשנה הביא ראיה לזה ממ"ש פ' העור והרוטב דף קכ"ד אלו אמרו יהושע בן נון לא צייתנא ליה וכן אמרו אם יבא אליהו ויאמר חולצין בסנדל אין שומעין לו דלא בשמים היא ובענין פירושי התורה אין הולכין אחר נבואה אלא אחר החכמים יע"ש באריכות וכן נ"ל שהוא לענין הדין ואין הולכין אחר נביא שיאמר בענין ספק בן ז' לראשון פ' הוא בן פ' וסקלוהו או פ' מכר עבדו לפ' דעל פי שנים עדים יקום דבר כתיב ואמרינן ספ"ק דר"ה בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים והתראה יצתה ב"ק וא"ל וכתוב יושר דברי אמת כו' וזה נ"ל טעם מה ששנינו בסו' עדיות וחכ"א דאליהו אינו בא לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם וכן פסק הרמב"ם סוף ה' מלכים יע"ש וכן ק"ל הא דאמרינן פ"ב דשבת דף ל"ד דטיהר רשב"י מקום ספק טומאה ע"י תורמוסין כל היכא דהוי קשי כו' ופירש רש"י היה מקצין תורמוסין ומשליכן שם כו' הכי מפרש בפסיקתא דפ' העומר ובס' זרעים ירוש' כו' עכ"ל והוא בפ"ט דשביעית ומ"ר פ' וישלח גבי ויחן את פני העיר יע"ש וק"ל עלה היאך סמך רשב"י על הנס לטהר מקום ספק טומאה והתוספת שם בשבת לא רצו לפרש

דהיה על הנס שכתבו וז"ל כל היכא דהוה קשי טהריה כדפי' בנדה דף ס"א דתניא אר"י בן שאול מעשה בסלע כו' א"ל הביאו לי כו' ובשלמא לפי' התוס' ניחא דהוא בדיק' יפה המקובלת להם מסיני ואינהו בקיאי בבדיקה זו אבל בדיקה בדרך נס לא שמענו ואפשר ליישב עם מה שסיימו במדרש דרשב"י נשבע ואמר יבא עלי אם אין בידי הלכות כשער ראשי על טבריא שהיא טהורה חוץ מזה ומזה יע"ש ונמצא לפי זה דעיקר מה שסמך רשב"י לטהר טבריא היה על ההלכות שהיו לו על אותו ספק טומאה שהיה שם אלא שהכהנים היו מחמירים בדבר ומפקפקים על סברת רשב"י ולהוציא מלבם עשה אותות ומופתים כההיא דפרק הפועלי' חרוב יוכיח וכותלי בית המדרש יוכיחן ואע"ג דקי"ל לא בשמים היא ואין משגיחין בבת קול מ"מ היכא דהנס או הבת קול מסייע לקרא או להלכה עבדינן כותיה דהא קי"ל כב"ה משום בת קול משום דמסייע לקרא דכתיב אחרי רבים להטות כמ"ש התוספת פרק א"ט דף מ"ט ע"א יע"ש.

והכא נמי אפשר לומר דמכח ההוכחות וההלכות היה פוסק הדין מרע"ה אם הוא בן ז' לראשון או בן ט' לאחרון או אם אותו עבד היה של ראובן או של שמעון או אם היא סרחה עליו או הוא סרח עליה והיו מפקפקים בדין ההוא ולהוציא מלבם עשה להם אות ומופת של עומר ע"ד שעשה רשב"י בטהרת טבריה כדכתי' וכה"ג צריך לפרש ההיא דאמרינן פ"ג דמכות בג' מקומות הופיע רה"ק בב"ד של שם ובב"ד של שמואל ושל שלמה דהוצרך הבת קול לאלומי למה שהיו פוסקים הדיינים שלא יגמגמו על אותו הדין אבל עיקר הדין לא היו פוסקים על פי בת קול דאין משגיחין בבת קול ודוק:

תניא ר"י אומר כו' שני' שבאו לפני משה כו' דינו לבקר משפט כו' איכא למידק למה היה מחמין הדין והלא הדין הוא פשוט דגודרות אין להם חזקה ומחזירים העבד לתובע כדאיתא פרק חזקת הבתים וכן יש לתמוה על הרא"ם שכתב פ' יתרו על מ"ש רש"י שונאי בצע שונאים את ממונם בדין וכתב הרא"ם דפירש הרמב"ם דהרצון בו שכל ממון שידעו כו' וכתב הרא"ם דאינו מחוור שכיון שהטוען עבד זה שבידי שלי הוא ואתה מכרתו לי והנטען אומר להד"מ כו' וכ"כ התוספת וכל האחרונים תמהים על הרא"ם דדברי הרמב"ן הם ברורים בהא דאמרינן בחזקת הבתים הגודרות אין להם חזקה ואין תופס העבד נאמן בשבועה ואם נאמר דהרא"ם הבין דהרמב"ם מיירי בעבד קטן דיש לו חזקה ונאמן תופס העבד בשבועה אכתי יש להק' להרא"ם אמאי לא מוקי דברי הרמב"ן בעבד גדול ולא קשיא מידי ונראה לי דהרא"ם לא ניחא לפרש בעבד גדול משום דכיון דאמר שונאים את ממונם בדין כההיא דאמרינן כל דיינא כו' משמעות שונאים ממונם משמע ממונו של דיין שהוא תפוס בו ומוחזק שהוא שלו וכי היכי דהרא"ם בתחלת

דבריו לא ניחא ליה לפרש כשכפר בממון והוציאו ממנו בעדים דאין זה ממונו אלא ממון של אחרים ה"נ לא ניחא ליה לפרש בעבד גדול דאע"ג דהוא תפוס בו ואומר שקנאו כיון דמפקין מיניה העבד ע"י עדים שמכירים שהיה העבד של חברו וקמ"ל הגודרות אין להם חזקה ס"ס לאו ממונו מיקרי ולפיכך לא אסיק אדעתיה דרא"ם לפרש בעבד גדול ומש"ה הבין דהרמב"ן ז"ל מוקי לדברי רש"י בעבד קטן דיש לו חזקה ולפי הבנה זו הקשה עליו הרא"ם ובקיצור מזרחי וס' כה"ג העלו דברי הרא"ם בתיובתא ומ"ש הוא נכון לע"ד ובהך דהכא דהיה משה א"ל דינו לבקר משפט ולא היה דן את הדין מיד בהא דגודרות אין להם חזקה בגדול ובקטן דיש לו חזקה משום דדין זה הוא לדידן דא"א לברר הדבר על בוריו מי הוא הרמאי לכן דיינינן המע"ה אבל אם ידע הדיין להכיר על פי אומדנא או על פי עד א' נאמן אצלו מי הוא הרמאי יכול לדון ע"פ אומדנא ומה שהצריכה תורה ב' עדים הוא שידון על פיהם אע"פ שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר כמ"ש הרמב"ם פרק כ"ד מסנהדרין וכתב שם שמרבו ב"ד שאינם הגונים הסכימו שלא ידון הדיין בסמיכת דעתו יע"ש ומרע"ה בדין העבד שבא לפניו היה דן את הדין והיה מכיר הרמאי מיד מכח אומדנא או מכח רוח הקדש והיה יכול לפסוק הדין על מה שסמכה דעתו שזהו האמת אלא שהיה מחמיר על עצמו להוציא מלב המרננים והיה אומר לבקר משפט מכח שמשם יתברר שמה שדן והכיר הרמאי ע"פ אומדתו היה אמת וצדק:

והנשיאים הביאו את אבני השהם תנא נשיאים ממש וכו' וקשה אמאי לא מייתי מדכתיב בתילים מעלה נשיאים ונראה דק"ל לבע"ה אמאי לא כתיב ונשיאי ישראל כדכתיב פ' נשא ויקריבו נשיאי והשיב דנשיאים ממש הם כלומר עננים שהם הורידו האבנים טובות בפתחי אהלי נשיאי ישראל והביאו' נשיאי ישראל ולפיכך לא כתיב ונשיאי ישראל הביאו את אבני השהם מפני שהיינו טועים שהביאום מממונם וקנין כספם ונמצא שהיו מתגאים נשיאי ישראל בעיני הבריות שלא כדין ואין זה נכון דיתהלל איש במתת שקר כדכתיב נשיאים ורוח איש מתהלל במתת שקר ולפי זה מה שהביא קרא דנשיאים לא אייתי ליה להוכיח דעננים נקראו נשיאים דזה פשוט ולא אייתי ליה אלא לגלות הטעם אמאי לא כתיב ונשיאי ישראל הביאו אלא כתיב והנשיאים הביאו סתמא כדי שנלמוד שהעננים הביאו האבנים לנשיאיושראל ונשיאי ישראל הביאו' למשכן והטעם דרמז זה הכתוב משום דלא נכון דיתהלל איש במתת שקר כדכתי' נשיאים ורוח וכו': ויאמר משה בתת ה' לכם בערב וכו' בשר ששאלו שלא כהוגן וכו' מכאן למדה תורה דרך ארץ וכו' הקשה מהר"י פינטו ז"ל תימה כיון דדרשינן שנתינת בשר בערב היא שלא כהוגן א"כ איך נלמוד מזה לאכול בשר בערב מדבר שלא כהוגן ובס' תאוה לעינים כתב והדבר ברור

דילפינן לעלמ' דכל אכילת בשר לא תהיה אלא בלילה דאי נאכל ביום אם כן ה"ק דניתן להם הבשר שלא כהוגן במה שנתנה להם לעת ערב הא כהוגן הוא דניתן לעת ערב כדי שיבשלו בלילה ויאכלו ביום כו' ע"כ ודבריו לא נתיישבו אצלי דאיך אפשר לומר דניתן להם הבשר לעת ערב כדי שיבשלו בלילה ויאכלו ביום והרי כתיב בין הערבים תאכלו בשר אלמא קרא פירש בהדיא דזמן אכילתה תהיה בשעת נתינתה ולעיקר קו' הרי"ף ז"ל הדבר ברור דהנתינה לבדה היא שלא כהוגן שניתן להם הבשר בערב בזמן סעודת הבשר ואין להם שהות לבשלה יפה אבל מ"מ למדנו דזמן אכילת הבשר היא בלילה ולא ביום דהנתינה לבדה שהיתה בערב היתה שלא כהוגן אבל זמן אכילת בשר היא בלילה ולא ביום וזה ברור:

ע"ב והאמר אביי האי מאן דאכיל כו' וקשה ודקארי לה מאי קארי לה והלא עיקר מימרת אביי נאמרה לעיל אהא דאמרינן לעיל דהסומין אוכלין ואינם שבעים ועלה אמר אביי הלכך מאן דאית ליה סעודתא כו' וכיון דטעם אביי משום דיראה הסעוד' בעיניו וישבע אם כן מלתא דפשיטא הוא דלא אתא אביי אלא לאפוקי שלא יאכל בלילה בחשך אבל בלילה לאור הנר ודאי דשפיר הוי דרואה הסעודה וי"ל דודאי המקשה הכי אסיק אדעתיה דאביי לא אתא אלא לאפוקי שלא יאכל בלילה בחשך אבל מ"מ מדנקט בלשונו לא ליכלא אלא ביממא אין המימרא יוצא מידי פשוטו דביום יאכל הסעודה וגם בלילה לאור הנר ואהא פריך דהיאך יאכל ביום והא למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל בשר אלא בלילה והו"ל לאביי לומר לא ליכלא אלא לאור הנר ומשני דיממ' דקאמ' היינו כעין יממא ולעול' הוא בליל' לאור הנר ולא ביו' ודוק: הבשר עודנו בין שיניהם וכתיב עד חדש ימים כו' איכא למידק אמאי היפך הפסוקים אם כונתו למרמא קראי יאמר כתיב עד חדש ימים וכתיב הבשר עודנו כו' ונראה דהפך סדר הפסוקים לרמוז לנו שלא נתרץ כמ"ש בספרי והביאו רש"י פרשת בהעלותך דעד חדש ימים בכשרים וברשעים הבשר עודנו וכו' משום דקרא דעד חדש ימים הוי כמו התראה לעם שהיה מתרה בהם שחדש ימים יאכלו עד אשר יצא מאפם ואין אדם מתרה אלא בדבר הקשה לא בדבר הקל ולכן אמר כתיב הבשר עודנו כלומר ואי ס"ד זו הוא מדה קשה איך כתיב עד חדש ימים גבי התראה דהתרה בהם עם מדה קלה אלא צ"ל דהבשר עודנו בין שיניהם הוא מדה קלה דהא כיצד בינונים לאלתר מתו רשעים מצטערים והולכים עד חדש ימים ונמצא דהתרה בהם עד מדה החמורה ודוק:

וישטחו אר"ל א"ת וישטחו אלא וישחטו כו' וא"ל מנל"ל אל תקרי י"ל דהכתוב אמר ויקם העם כל היום ההוא כו' ויאספו את השליו כו' א"כ אמאי אצטריך סיפיה דקרא וישטחו

כו' ותו דהוא סותר הקודם דבתחלה הפסוק נראה דעשאוהו צבורין צבורין כדכתיב עשרה חמרים ואח"כ כתיב וישטחו להם שטוח שהיה מושטח על פני כל הארץ ותו מאי דעתייהו דישר' לאסוף שליו כ"כ והממעיט אסף י' חמרים ומכח זה דריש ר"ל דמפני שה' כעס בהם ואמר להם לא יום א' תאכלון כו' הבינו וידעו שה' כעס בהם על שאלת הבשר ונתחייבו שחיטה ולכן צדיקים שבהם ראו כי טוב הדבר לבטל הגזירה שעליהם שנתחייבו שחיטה בשחיטת השליו ושחטו שליו הרבה לבטל הגזרה מעליהם ע"ד מ"ש האי מאן דאתיליד במאדים יהא גבר אשיד דמא או טבחא או אומנא או מוהלא וכן אמרו על ענין כבש הדם של ישר' שהפכו ה' לדם מילה והראנ"ח פרשת שמות האריך בזה יע"ש והיינו דקאמר קרא הממעיט אסף י' חמרים ולמה עשו כל זה וכי יכולים לאכול כל אותו השליו ופירש הכתוב דטעם שלהם היה משום דוישטחו להם שטוח כלומ' מפני שנגזר' עליהם גזירה שנתחייבו שחיטה על שאלת הבשר לכן עשו אסיפת ושחיטת השליו י' חמרים לא' דבאו לבטל במעשה זה הגזירה הקשה מעליהם וכל זה עשו צדיקים שבהם ולא היה כונתם לאכול ממנו אלא מעט כי נתייראו ממאמר ה' שהתרה בהם אך בני אדם שלא יראו את ה' שלחו בשליו יד לאכול הרבה לשבעה והבשר עודנו בין שיניהם כו' והשתא ניחא דאם כל העם מקצה אספו השליו והממעיט אסף י' חמרים מ"ש דמתו מקצתם ולא כלם אלא הוא אשר דברתי כי אותם שאספו השליו והממעיט אסף עשרה חמרים לא היתה כונתם אלא לאכול מעט ונתכוונו לאסוף הרבה מן השליו ולשוחטו הוא לבטל מעליהם הגזירה ודוק ומ"ש בזה מהר"י פינטו לא נתחוורו לי דבריו והם מגומגמי' הרבה בעיני ואין להאריך לבארם כי בנקל יעמוד המעיין עליה':

אלא מת"ל שטוח מלמד כו' מלשון זה נראה דהשליו בדרך ירידתו הוו משטיחין משטיחין אבל רש"י בפירוש הכתוב כתב וישטחו עשו אותם משטיחין משמע דהעם עשו אותו משטיחין וצ"ע: כתיב שליו וקרי' סליו כו' א"ל דלעיל אמרי' דהבשר עודנו בין שיניהם הוי בבינוניים וקרא דעד חדש ימים ברשעים משמע דצדיקים לא אכלו ממנו י"ל דגם הצדיקים היו אוכלים שליו אבל לא היו אוכלין לשבעה כי אם מעט להשיב נפש והשתא ניחא דבשנה א' כתיב בפרשת בשלח בערב תאכלו בשר ובבקר כו' דהיינו השליו שהיה יורד להם בכל יום עם המן ואז לא כעס ה' עמהם דהיו מקיימים דבריו דהלחם היו אוכלים לשובע ומן השליו לא היו אוכלים אלא מעט ולא לשבעה דרך גרגרנית אבל עתה בשנה שניה דנתרעמו מי יאכילנו בשר אע"ג דהיה יורד להם שליו בכל יום מעט ולא היה לשובע והם בקשו לאכול בשר לשבעה דרך גרגרנות ולפי' נענשו וזהו צדיקים אוכלים אותו בשלוה דלא היו אוכלים ממנו אלא מעט אבל הבינונים והרשעים שבקשו לאכול

בשר לשבעה נענשו ועיין בהרמב"ן ומהרי"א פ' בשלח ובחזקו' פ' בהעלותך דהרמב"ן אומר דהשליו של שנה א' לא היה לשובע והיו גדולי העם לוקטים אותו או שהיה מזדמן בחסיריהם ושאר העם היו תאבים לו ורעבים ממנו ומהרי"א דחה דבריו שהשליו היה בריבוי ובהפלגה אלא דלא ירד השליו בשנה א' רק ביום והחזקוני כתב דירד בשנה אחת ואחר כך פסק והמעיין יבחר ודוק: ש"מ נח נפשיה דרב חסדא ובדיל רבה אכיל תלמודא זו היא גירסא שלפנינו וביאורה כמ"ש רש"י וכן היא גירסת הילקוט פ' בשלח יע"ש ונ"ל דה"פ שרצו לרמוז לו מן השמים דבאותו יום נח נפשיה דר"ח ושיבדיל אותו יום מלאכול בשר לכבוד רבו וכ"כ בעל המפה י"ד סי' שמ"א ס"א בשם הגהות אשירי דפר' אלו מגלחין יע"ש וגם נתבאר שם דכל זמן שלא נקבר המת אפי' הוא בעיר אחרת אינו אוכל בשר יע"ש ולפי זה לעולם זכות רבא היה כדאי לעצמו שיזדמן לפניו שליו בכל יום לצורך סעודתו אלא דבאותו יום שמת רבו לא נזדמן לפניו לפי שאסור באותו יום לאכול בשר וכן עשה רבא דבדיל ולא אכיל בשרא כל אותו היום כנ"ל ודוק:

ת"ר לחם אבירים לחם שאוכלים אותו מה"ש דר"ע כו' וק"ק מנ"ל דאבירי' הם מלאכים והלא עשר שמות נקראו המלאכים כמ"ש הרמב"ם פ"ב דה' יסודי התורה ושם אבירים אינו מכללם ונראה דמגופיה דקרא שמיע ליה דכתיב לחם אבירים אכל איש דקרא הולך ומספר חסדי המקום שעשה עם כל איש ישראל במדבר ואמר דלחם אבירים שהוא מזון מלאכי השרת אכל איש דהיינו ישראל כדכתיב כל איש ישראל דאל"כ לימא הכי לחם אבירי' אכל או נתן להם ומהו איש אלא כונתו דהחסד היה דמזון מלאך האכיל לאיש והקשה לו ר"י וכי מלאכים אוכלים לחם כו' קשה דאמאי אייתי קרא דכתיב בפ' עקב לחם לא אכלתי הו"ל לאתוי קרא דס"פ כי תשא לחם לא אכל י"ל דאי מההיא הו"א לחם גשמי לא אכל אבל אכל ממה שאוכלים מה"ש למעלה אבל ממאי דכתיב במשנה תורה גבי תוכחות דמוכיח לישראל כמה צער עבר עליהם וכמה השתדל בעדם ובכלל תוכחותיו סיפר לחם לא אכלתי משמע דהתענה בעד ישראל וזהו תוכחת לישראל דאל"כ אלא דלחם גשמי לא אכל אבל ממזון מלאכים אכל מאי תוכחת איכא אלא ודאי דלא אכל כלל שלא לשנות מן המנהג כדאמרינן בהפועלים דף פ"ו לעולם אל ישנה אדם מן המנהג שהרי משה כו' וכן אמרו במ"ר פ' וירא אזיל בקרתא אזיל בנימוס' ועיין מ"ש ביפה תוא' דף רפ"א ע"א ובס' י"ד יוסף דף כ"ה ודוק: מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך לאחר שסרחו פי' רש"י שנתלוננו על כך שאמרו בלחם הקלוקל וקשה דתלונה זה כתיב בפ' חקת והיא בסוף ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר ואמאי לא פרש"י לאחר שסרחו מ"ש בשנה שניה כדכתיב פ' בהעלותך ועתה נפשנו יבשה אין כל דדרשי' לקמן

דאמרו עתיד מן זה שתיפח למעיהם כלום יש ילוד אשה כו' יש לומ' דסבר רש"י דאי לאחר שסרחו בשנה ב' הוצרכו לצאת חוץ איך חזרו ונתרעמו בסוף ארבעים שנה בלחם הקלוקל שמכניס ואינו מוציא אלא ס"ל לרש"י דמתחלה אע"ג דאמרי ועתה נפשנו יבשה לא נענשו לצאת לחוץ וכששנו בחטא ואמרו בלחם הקלוקל נענשו לצאת חוץ ואז נאמר ויתד תהיה לך על אזנך ומיהו אפשר היה לומר דבתחלה היה להם דלא היו יוצאים לחוץ כלל ומן מפיג מה שתגרי אומות העולם מביאים וכשסרחו סרחון א' שאמרו ועתה נפשנו יבשה הוצרכו לצאת חוץ לענין מה שמביאים תגרי א"ה ולעולם מי שלא היה אוכל אלא מן בלבד לא הוצרך לצאת חוץ דהמן נבלע באברים ובשנת המן נתרעמו על המן עצמו ואמרו שהיה לחם הקלוקל דהיה נכנס ואינו יוצא שאופן דלאחר שסרחו שפיר מצי לאוקמי בסרחון דשנ' שניה ודוק.

עכשו אני מטריח אותם ג' פרסאות כו' מהכא משמע דאפילו שהיו חונים והמשכן במקומן היו צריכים לצאת חוץ היה הולך לאחוריו ג' מילין וכן אמרינן בהדי' פרק כיצד מעברין דף נ"ה ע"ב יע"ש אבל החזקוני פרשת כי תצא בפסוק ויתד תהיה לך כתב דזה לא היה אלא בזמן שהולכים במלחמה וארון עמהסבלא מחיצות אבל בזמן שהיו חונים דהוקם המשכן והארון מוקף מחיצות לא היו צריכין לצאת חוץ אלא כל א' חופר ברשותו ומכסה יע"ש ועתה נפשנו יבשה אמרו עתיד מן זה שתיפח במעיהם כו' איכא למידק מה ענין דרשת רבי ישמעאל כאן ויראה דמשום דר"ע היה דורש לחם אבירים לחם של מה"ש ולא דריש שנבלע באברים משום דס"ל דהמן לא היה נבלע באברים דהרי כתיב ויתד תהיה לך וכו' וכשנאמרו דברים הללו של דרשה זו של ועתה נפשנו יבשה דאמרו עתיד מן זה שתיפח למעיהם אלמא דהמן נבלע באברים אז מצא מקום ר' יוחנן לחלוק על ר"ע ודרש אל תיקרי אבירים כו' ודוק: דף ע"ו ע"א לחם אבירים אכל איש זה יהושע הקשה הרי"ף ז"ל מאי ד"א דהא למעלה לא דריש בענין איש כלום ויראה לי ברור דלמעלה דריש אכל איש דהיינו כל איש ישראל בין למ"ד אבירים דהם מלאכים בין למ"ד דנבלעו באברים אבל עתה דריש ליה ביהושע ועיין בדרשות מהרי"ט דף ע"ה ע"א:

ואימא משה כו' ק"ל דבשלמא גבי יהושע מתוקם שפיר דהיה חוץ למחנה סמוך להר סיני ממתין למשה אבל משה למעלה לא אכל וכשבא היה תוך המחנה והיה המן יורד אלא בכלל כל ישראל וי"ל דעל אותם הימים דכתיב פ' כי תשא ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה מיוה"כ עד שהוקם המשכן דלמא שם היה יורד מן למשה כנגד כל ישראל אך ק' אמאי לא פריך ואימא יתרו דאיקרי איש דכתיב ויואל משה לשבת את האיש ואמרו בילקוט תילים סימן ע"ח בשש שעות בא יתרו וירד לו מן בשש שעות כנגד

ס' רבוא הוי לחם אבירים אכל איש יע"ש יש לומ' דהתלמו' לא אסיק אדעתיה למפרך הכי משום דהרי בפ' יתרו כתיב ויצא משה לקראת חותנו כו' וארז"ל איני יודע כו' מי הקרוי איש זה משה כו' כמ"ש במכילת' והביאו רש"י והרא"ם הקשה והלא יתרו נמי קרוי איש כו' יע"ש וי"ל דס"ל דפי' דקרא והאיש משה עניו מאד נדרש לפני פניו נמי כלומר דגם שם איש יצדק במשה מכל האדם וסתם האיש הנזכר בכתוב הוא משה ולא שאר בני אדם שנקראו איש וזהו מכל האדם א"נ דאע"ג דגבי יתרו כתיב האיש אינו שם מובהק אלא בשביל דהזכיר תחלה שם רעואל אמר האיש ר"ל הנז"ל גבי משה דהזכיר שמו והזכיר איש שמעינן דשם איש הוא שם מובהק לו כמו שם משה ומכל הני טעמי היינו דפריך הכא ואימא משה ולא פריך ואימא יתרו אך קשה מאי משני הכא דנין איש מאיש והלא משה נקרא איש האלקים י"ל דאיש האלקים איקרי איש סתמ' לא איקרי וכ"כ בתאוה לעינים אך ק' דהרי כתיב וישאלו איש לרעהו וסתם אותו איש הוא משה י"ל דהתם לא נפקא ליה דהוי משה אלא מכח קרא דזה איש וטפי עדיף למילף איש מאיש דכתיב גבי יהושע דהוא יותר מבורר דנקר' איש בלי ראיה מהאיש ובס' תאוה לעינים מייתי מ"ש במ' וזאת הברכה כשמת מרע"ה יצתה בת קול ואמרה אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש זה משה והקשה הרב דמנ"ל דנאמר על משה דלמא על יהושע נאמר כדפריך הכא ולע"ד נראה דל"ק דהמאמר מספר מ"ש הבת קול שהטעם שנזדעזעו שמים וארץ היה שמשה היה מתפלל בכח חזק לבטל גזרתו כדי שלא ימות והב"ה לא רצה לבטלה ולכך נזדעזעו וזש"א אשר בידו נפש כל חי ואין איש אלא משה שנאמר כו' והבת קול עצמו אמר הכתוב הוה על משה ואפשר דקו' הרב הכי הוי נהי דהבת קול אמר פסק זה על משה אבל מ"מ היכא רמיזא דעל משה נאמר ואם זו היא כונתו מדברי המאמר עצמו יראה דאין שום רמז בכתוב דמדבר על משה אלא מכח ג"ש דאיש איש ואע"ג דאיש מהאיש לא ילפינן ס"ל למאמר זה כדכתיבנא לעיל דפי' דקרא דוהאיש משה ר"ל דשם איש יצדק במשה יותר מכל האדם ואם נרצה לרמוז איזה רמז דהכתוב מדבר במשה אפש' לומר משום דהפסוק הוא כפול אשר בידו נפש כל חי כו' ואם מדבר באיש אחר בחלוקה א' די אבל אם מדבר במשה יתיישבו דנקט ב' חלוקות לרמוז מ"ש בילקוט פ' וזאת הברכה משה איש האלקים ממחציתו ולמעלה אלקים ולמטה איש וכונת המאמר דמרע"ה היה לו מעלה דהיה מוכן כל שעה לענינם של מעלה לנבואה וגם מתעסק בהנהגת העם דהם ענינים של מטה מה שאין צדיק יכול לעשות שתים אלה כל שעה ושעה ועיין בדרשות הראנ"ח דף ע"ח ע"א דפירוש קרוב לזה וזהו אשר בידו נפש כל חי זה משה דרמוז בתיבת חי דהוא צדיק מתעסק בדברים רוחניים ורוח כל

בשר איש זה משה דהוא מתנהג גם כן בעניני עה"ז והכל בבת א' ולא מצאנו כל זאת אלא במשה ודוק:

שאלו תלמידיו את רשב"י מ"מ לא ירד מן לישראל פעם א' בשנה כו' לכאורה קשה מה טעם שאלו שירד פעם א' בשנה ולא שאלו שירד פעם א' בחדש ויראה דכונתם הוא דכשם דמזון התבואה שולח הב"ה ברכה בשדות משנה לשנה בקצירת התבואה כמו כן יוריד להם מן מראשית השנה לצורך כל השנה וקשה דמה טעם לשאלה זו והלא כתיב טעמא בקרא למען אנסנו הילך בתורתי ופי' רש"י אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו כו' אם כן הרי הטעם מפורש והרי"ף תירץ על זה דכונת שאלתם היא שיוריד להם מן לכל השנה ולעולם שיצוה להם שלא ילקטו אלא יום ביומו וק"ל דאם זו כונתם מאי תירץ רשב"י ד"א מפני משוי הדרך והלא אין להם משוי הדרך כיון שאין לוקטים אלא דבר יום ביומו ולכן נראה דכונת שאלתם הוא דנהי דבתחלת ירידת המן קודם מתן תורה עשה הב"ה שירד בכל יום לנסותם אם ישמרו התורה והמצוה כמ"ש רש"י מ"מ זה הנסיון יהיה קודם מתן תורה אבל שינהוג דבר זה אחר מתן תורה בהתמדה בכל יום ויום הוא זרות גדול שכבר ניסה אותם וקבלו את התורה והי"ל להוריד מן מראשית השנה לצורך כל השנה והשי' רשב"י ג' טעמים נכונים ודוק.

תערוך לפני כו' אמר אביי ש"מ וכו' קשה מה ענין למימרת אביי כאן ומה שייכות יש לה עם האמור וי"ל דמשום דדריש רישיה דקרא על המן שהיה גבהו ס' אמה ואח' שירד המן על הארץ היה מתברך ומתגבר ועולה עד לשמים עד שרואים אותו כל מלכי מזרח ומערב כמו כן כסא דדוד לעלמא דאתי דהוא רכ"א לוגין כל אותו כוס מתברך היין שבתוכו כדי שיטעמו בו כל הצדיקים המסובין בסעודה הגדולה כדאיתא בשלהי ע"פ ובכן יומתק מה ענין הכוס של עתיד לבא עם נס המן דהוא לעבר דכתבן הפסוק יחד אלא דבא זה ולימד על זה דכשם שהמן היה גובהו ס' אמה ואעפ"כ היה מתגבר ועולה מאליו כדי שיראו אותו כולם כמו כן כוס של דוד הכי הוי שיתברך היין שבתוכו ויטעמו כל הצדיקים וזש"א אביי ש"מ כו' הכי הוי כלומר שיתברך היין שבו לספק לכל הצדיקים כמו שהיה מתברך המן ודוק: הא לא דמיא התם במ' יומין כו' התם לכ"ע כו' קשה דאיך פריך תרתי קושי' דסתרי אהדדי דבקושיא קמייתא פריך ליה הכא שעתא חדא כלו' וא"כ לא היה המן ס' אמה ובקו' השנית פריך הכא לישראל לחודיה כלו' ונפיש המן טפי מס' אמה יש לומ' דזו היא כונת המקשה יש לי קו' לסתור דבריך או לפחות על ס' אמה או להותיר וס' אמה בדוקא מנין לך ומשני פתיחה פתיחה גמר ודוק:

תוספות תני ה' ענויין כו' וכה"ג כו' תו איכא כה"ג בפ' אלו מציאות דף ל' גבי מצא חמור או פרה רועין בדרך ובעי בגמ' ולעולם ומשני אר"י עד ג' ימים והדר קאמר היכי דמי גם פ"ק דחגיגה דף ד' כיוצא בזה עבדים מנ"ל א"ר הונא אמר קרא והדר פריך למה ליה קרא וכ"כ התוספת פסחים דף ל"ג גבי תתן לו ולא לאורו גם בביצה דף ל"ח גבי אר"י וכבר בא חכם כל אלו הבקיאות הביאו אותם בעלי הכללים עיין בספ' יבין שמועה דף י"ח גם אני כתבתי כיוצא בזה לעיל ר"פ גבי וכל היכא דתני ענוש כרות כו' ומיהו הכא היה אפשר לומר דמאי דבעי הני ה' עינויין סתמא דתלמודא קאמר לה והענין הוא דבמתניתן ו' עינויין תנן ואכילה סבר המקשה דהיינו עינוי דקרא כדיליף ר"י לעיל מויענך וירעיבך וסבר המקשה דשתיה לאו בכלל אכילה אם כן נשארו ה' ענויין דלא ידע להם רמז ולזה שאל הני ה' ענויין כו' דהוא ידע דיש ה' עינויין בקרא אבל כשתוציא הא' לאכילה נשארו ה' ענויין משתייה ואילך ולית בקרא אלא ד' עינויין חוץ מן הא' דאפיקתיה לאכילה ומשני דה' ענויין כתיבי כלומר ושתיה בכלל אכילה והמקש' לא הבין תירוצו ולכן הדר פריך ליה לגלות כונת קושיתו דמעיקרא דהכי פריך דהני ענויין דקרא ה' הוי ואנן שיתא תנן ומשני ליה שתיה בכלל אכיל' והוו ה' ענויין במתניתין כנגד ה' עינויין דקרא וזה היה כונת התרצן מעיקרא אלא דהמקשה לא הבין את דבריו ודוק: תוספות ד"ה ובעשור כו' ודבר תימה הוא כו' מלמטה למעלה כו' וק' דאפילו סדר מלמעלה למטה אינו דהרי בעשור בפ' פנחס ושבת שבתון באמור ולעיל מיניה באמור אך בעשור ושבת שבתון בפ' אחרי מות ולעיל מיניה והיתה לכם וזה היה הסדר מלמטה למעלה י"ל דלענין הפרשיו' של אחרי מות ואמור ופנחס נקט מלמטה למעלה אבל לענין ב' הפסוקי' בפ' אמור לא נקט אותם מלמטה למעלה וטעמא נראה דבעי לאסמוכי ובעשור דפר' פנחס לאך בעשור דפרשת אמור דדמו אהדדי ואח"כ נקט שבת שבתון דאמור ושבת שבתון דאחרי מות דדמו אהדדי ואח"כ נקט פרש' והיתה לכם באופן דנקט תחלה זוגי זוגי ואח"כ פ' והיתה שאין לו בן זוג:

כתבו עוד התו' ונ"ל דלהכי מייתי ובעשור כו' ודבריהם תמוהים בעיני דהא לעיל לא מייתי אלא פרשת דאחרי מות דכתיב והיתה לכם כו' תענו את נפשותיכם ובכלהו קראי כתיב ועניתם ובפ' אחרי תענו את נפשותיכ' כתיב וזה הפ' מביא הברייתא דלעיל ולא פ' דועניתם את נפשותיכם דכתיב בפרש' אמור ופנחס ואפי' היינו דוחקים עצמנו לומר דאולי גי' אחרת היתה להם לתוספת לעיל זה א"א דהא בת"כ מייתי הך ברייתא דלעיל אקרא דפ' אחרי מות דכתיב ביה תענו את וכו' ואולי דסוברים התוספות דאע"ג דהברייתא מייתי קרא דאחרי מות עיקר דרשא היא מפרשת פנחס דדריש ליה דעינוי

הוי דומיא דמלאכה מכח קרא יתירה הכתוב פ' פנחס דסמיך כל מלאכה לעינוי ואע"ג דהברייתא לא קבע דרשתו אלא בפ' הא' הכתוב בפ' אחרי מות לאו דוקא נקט פ' הא' שהוא פשוט יותר אע"ג דליכא מיניה ראי' דדלמא לגופיה אצטריך דתרתי מילי אזהר רחמנא עינוי ומלאכה ולא דמואהדדי ועיקר דרשא דעינוי הוי דומיא דמלאכה נפקא ליה מקרא יתירה דפ' פנחס וכה"ג כתבו התוספת דלפעמים מביא הגמרא פ' א' אע"ג דלא נפקא מהתם מפני שהוא פשוט מגלה דף ך' ד"ה דכתיב וביום הח' ובסוכה דף ל' ד"ה כי יקריב מכם ומ"ק דף ח' ד"ה נפקא ליה ודוק: כתבו עוד התוספת ויש שגורסין כו' ועל אותה גי' כו' ונראה לע"ד דאפש' ליישב דבתחלה רצה להביא מהפסוקים דפרשת אמור משום דשם הוא עיקר הצווי והראיה דבאותם פ' כתיב עונש כי כל כו' ונכרת' דהוא על עינוי אכילה ושתיה משא"כ שאר עינוין דלית בהו כרת וה"נ תנא דמתניתין הקדים עינויי אכילה ושתיה ואחר כך הזכיר שאר עינוין וכיון דרצה להביא מפסוקי פרשת אמור מטעמא דאמרן אע"ג דפ' אך בעשור כתיב מקמי קרא דשבת שבתון מ"מ אייתי תחלה קרא דשבת שבתון משום דביה כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה בחדש בערב ודרשינן מכאן לתוספת יוה"ך נמצא דזה הפסוק הוא מדבר בזמן קודם לקרא דאך בעשור ומה גם דכיון דדרשינן מקרא דשבת שבתון לתוספת יוה"ך ע"כ הך קרא מיירי בענוי אכילה דאית ביה תוספת משא"כ שאר עינוין וא"כ מן הדין ראוי להקדים קרא דשבת שבתון דפ' אמור דהוא העיקר מטעמי דאמרן ואח"כ הביא אך בעשור דפר' אמור דעסיק ביה ואח"כ הביא ובעשור דפרשת פנחס משום דדמו אהדדי ובעשור לאך בעשור ואח"כ שהביא פ' פרשת פנחס דמדבר גבי קרבנות הביא פסוק פ' אחרי מות דשם איירי נמי גבי קרבנות והביאם כסדרן והיתה לכם ושבת שבתון וגם הוא סדר יפה דפתח בשבת שבתון וסיים בשבת שבתון כנ"ל ודוק: גמרא ודלמא דאכליה ע"י אניגרון כו'.

מה שהביא התלמוד מימרת רבה כו' הוא לפרושי לן מאי ניהו אניגרון וכן פי' רש"י בברכות דף ל"ה ע"ב יע"ש שתיה בכלל אכילה עיין בתוספת ר"פ העור והרוטב דף ק"ך ע"א יע"ש: שתיה בכלל אכילה קשה דמאי משני דזהו במקום שמזכיר אכילה אמרינן שתיה בכלל אבל הכא גבי יוה"ך דלא כתיב לא תאכלו אלא תענו ועניתם וה' ענויין הם מנ"ל דעינוי א' בא לרמוז על אכילה ושתיה דשתיה בכלל אכילה לא אשכחן אלא בלשון אכילה לא בלשון עינוי וי"ל דכיון דכתיב תענו ועניתם וכתיב התם ויענך מה התם עינוי אכילה אף כאן עינוי אכילה והו"ל כאלו כתיב הכא תענו מאכילה ושתיה בכלל ודוק: ודלמא דבילה קעילית דתניא כו' ונכנס למקדש חייב קשה דממאי דפריך ודלמא דבילה קעילית רוצה לסתור ולומר דשתיה לאו בכלל אכילה ומברייתא דמייתי אכל

דבילה כו' חייב מוכח דאכילה בכלל שתיה דקר' אמר יין ושכר אל תשת דנקט לשון שתיה והתנא מרבה אכילה דבילה קעילית דנמצא דאית ליה אכילה בכלל שתיה וכ"ש דשתיה בכלל אכילה י"ל דלעולם האמת הוא דאכילה לאו בכלל שתיה ומה שהרבה התנא אכילת דבילה קעילית לאו משום דאכילה בכלל שתיה אלא כיון דקרא קאמר יין ושכר ותיבת שכר בא לרבות שתיית דבש וחלב משום דמשכר א"כ ה"ה דאסור מסברא אכיל' דבילה קעילית כיון דמשכר דזיל בתר טעמא ולעולם דאכילה לאו בכלל שתיה וסבר המקשה דה"ה דשתיה לאו בכלל אכילה ומ"ש הכתו' אכילה גבי שכר דכתיב ונתת הכסף וכו' ביין ושכר וכו' ואכלת שם מיירי בדבילה קעילית דהיא אכילה המשכרת ועיין פ"ג דשבועות דף כ"ג ע"א ע"א בתוספת ד"ה אכילה בכלל שתיה ודוק:

תניא אכל דבילה קעילית כו' דע דזה הוא פלוגתא דתנאי בת"כ פ' שמיני ומייתי לה פ"ג דכריתות וז"ל ת"ר יין ושכר אל תשת יכול אפילו כל שהוא כו' רי"א כו' רא"א כו' במאי פליגי כו' זו היא סוגית הגמ' ולכאורה נראה דכולהו תנאי גמרי שכר שכר מנזיר ופטרי במקדש כהן שאכל דביליה קעילית וליכא מאן דלא יליף שכר שכר רק ר' יהודה ובכן הראשונים תמהו על הרמב"ם דפסק פ"א מה' ביאת מקדש כר"י וכר"א והוי שמזכה שטרא לבי תרי והרשב"א בתשובו' סי' שס"ג האריך ליישב דעת הרמב"ם והבי' דבריו שם בכ"מ גם בקרבן אהרן פ' שמיני יע"ש ואני הדיוט הנני מוסיף נופך משלי דאם איתא דר"א ס"ל כת"ק דיליף שכר שכר מנזיר אם כן הו"ל לתנא דברייתא לסדר דברי ר"א אחר דברי ת"ק קודם דברי ר"י ואחר כך יזכיר דר"י דפליג אתרווייהו דת"ק ור"א ילפי שכר שכר ור"י לא יליף אמנם השתא דהזכיר הת"ק דר"א אחר דברי ר' יהודה מוכח דר"א ס"ל כר"י ועוד יש להכריח דהכא פסק רב הלכה כר"א ואלו פ"ק דכתובות דף יוד ע"ב אמרי' א"ר אכל תמרים אל יורה כו' אלמא דסבר דמרבי' משכר שאר משכרים וא"כ עכ"ל כי היכי דלא תקשי דרב אדרב דרב סבר דר"א סבר כר"י והתו' פ"ג דכריתות ופ"ק דכתובות הוקשה להם קו' זו דרב אדרב ונדחקו טובא בתירוצא ולפי דרכו של הרמב"ם א"ש דר"א סבר כר"י ולפיכך אמר רב אכל תמרים אל יורה ודוק: ודלמא דבילה קעילית וכו' איכא למידק אמאי לא פריך ודלמא תמרים דתמרים נמי משכרים כדאמרינן פ"ק דכתובות א"ר אכל תמרי' אל יורה וכ"פ הרמב"ם פ"א מהלכות ביאת מקדש ותו קשה מאי פריך ודלמא דבילה בשלמא אי אמרת דשכר הוי מידי דשתיה אצטריך קרא ללמד דשתיה בכלל אכיל' אא"א דבילה קעילית והוא מידי דאכילה פשיטא דדביל' קעילית נמי נקחת בכסף מעשר דהא פרי מפרי וגדולי קרקע הוא י"ל דשמא אינה ראויה לאכילה

ולא חשיבא פרי כולי האי כמ"ש התוספת והשתא ניחא קושית קמייתא דפריך ודלמא דבילה קעילית ולא פריך ודלמא תמרים דתמרי פשיט' דנקח בכסף מעשר ודוק:

ע"ב תוספות גמר שכר שכר מנזיר וא"ת לר"י דלא יליף ג"ש כו' דבר פשוט הוא דהתוספות סברי השתא דכד משני תלמודא גמר שכר שכר מנזיר ר"ל אליבא דת"ק דר"י דברייתא דפרק אמרו לו דאית ליה ג"ש דשכר שכר מנזיר אמנם אליבא דר"י דלא גמר שכר שכר ואית ליה אכל דבילי כו' ונכנס למקדש חייב לא תריץ מידי ולכך פרכי התוספות לר"י דלא יליף ג"ש מנ"ל דשתיה בכלל אכילה וכיון שכן יש לתמוה במ"ש התוספות בתירוץ השני תדע דהא הכא אליבא דמ"ד אכל דבילה קעילית חייב דהיינו ר"י מסקינן גמר שכר שכר מנזיר אלמא דמודה הכא ר"י כדפרישית דמה הכרח מביאים לתירוץ השני ואמרו תדע כו' דפשט הסוגיא אינו כן דמשני אליבא דר"י אלא פשט הסוגיא הוא דמשני אליבא דת"ק כמ"ש בקושייתם והתוספות בפ"ג דשבועות דף כ"ג ע"א שם כתבו פלפול זה וכלכלו דבריהם במשפט וכתבו בתי' הב' וכן משמע קצת דאליבא דתנא דמחייב באכל דבילה דהיינו ר"י מסיק דגמר שכר שכר יע"ש כלומ' דאע"ג דפשט הסוגיא לכל הישר הולך לבבו יבין דלא משני אלא אליבא דת"ק דר"י דגמר שכר שכר אבל אליבא דר"י לא משני מידי ומ"מ מדסתם התלמו' בתי' גמר שכר שכר ולא פריך הניחא לת"ק דר"י אבל לר"י מאי איכא למימר משמע קצת דגם לר"י מסיק גמר שכר שכר ומיהו אפשר ליישב לשון התוספת דהכא דכתבו תדע כו' דיראה דהתוספת השתא בתירוץ זה השני הדרי בהו ממאי דס"ד מעיקרא דלא משני אלא לת"ק אלא ס"ל השתא דאדרבה אליבא דר"י משני גמר שכר שכר מנזיר כלומ' דאם איתא דתי' התלמוד הוא לת"ק דר"י אמאי אצטריך ג"ש למילף שכר במעשר שני מנזיר והלא בלא ג"ש עכ"ל דשכר דמעשר ב' הוא יין ממש דכשם דגבי מקדש פי' שכר הוא יין ממש ה"נ שכר דמעשר שני הוא יין ממש וא"צ ללומדו גם במעשר ב' בג"ש דנזיר אבל לר"י דס"ל דשכר מקדש הוא דבילה קעילו' צריך ללמוד שכר דמעשר ב' דהוא יין מג"ש דנזיר ודוק:

כתבו עוד וניחא נמי הא דק' כו' כשכותבין התוס' קו' א' ומתרצים ב' תירו' ובתירוץ השני כותבים וניחא נמי הא דקשה כו' משמעות הגיון הלשון הוא דלתירץ השני ניחא אבל לתירוץ הא' קשיא וקושיא זו דכותבים התוספת עתה אין לה מקום לתירוץ הא' משום דהתוספת בקושייתם ובתירץ הא' הוו סברי דכד משני תלמודא גמר שכר שכר הוא לת"ק דר"י דלית ליה אם אכל דבילה כו' חייב ואם כן אין שייך להקשות לת"ק אדגמר מנזיר נגמר במקדש דהא במקדש נמי ס"ל דאם אכל דבילה פטו' אלמא סבר דמקדש לאו ניהו דבילה קעילית ואם שייך קושייתם הוא דוקא לתירוץ הב' שכתבו

דכד משני גמר שכר שכר הוא לר"י לתירוץ זה דוקא הוא דקשיא אדגמר מנזיר לגמר ממקדש אפילו שאר משכרין וכלומ' ונימא דשכר דמעשר ב' הוא דבילה קעילית דומיא דשכר דגבי מקדש ואע"ג דשכר דמקדש אפילו לר"י אינו דוקא דבילה קעילית דהוי מידי דאכילה אלא שכר ר"ל כל מידי דמשכר בין מאכל בין משקה מ"מ נילף מהתם דבכלל שכר הוי דבילה קעילי' וכשם דהתם אע"ג דבכלל שכר איירי אפילו במידי דאכילה כגון דבילה קעילית נקט לישנ' דשתיה יין ושכר אל תשת משום דבש וחלב דשייך ביה לשון שתיה ולעולם אכילה לאו בכלל שתיה ה"נ כתיב יין ושכר וכתיב ואכלת משום דבשכר ר"ל דבילה קעילית דשייך ביה לשון אכילה זו היא כונת הקו' שיש לתי' הב' של תוספו' ולא שייכא לתי' א' כדכתיב' וצ"ל דזו היא כונתם אע"ג דלתי' זה הב' יקשה לך אדגמר מנזיר ליגמר ממקדש לא תקשי לך הך קושי' משום דלא גמרי' מקדש מעלמא ולא בעלמא גמרינן מינה ודוק ודע דהתוספ' בשבועות כתבו על קו' זו אבל אין לפרש לחומרא מקשי' דהא כי ילפי נמי מנזיר ע"כ דבילה קעילית נקחת בכסף מעשר דהא פרי מפרי וגדולי קרקע הוא עכ"ל וכונתם דס"ל לתרץ הקושית שהקשו אדגמר מנזיר דיש לומ' דטעם דילפינן מנזיר הוא להחמי' דדבילה קעילית אינה נקחת כלל משום דגרועה אבל אי ילפת ממקדש הוא קיל' דנמצא דדבילה קעילית נקחת בכסף מעשר אף על גב דהוא גרועה ודחו תירץ זה דס"ל דכי ילפינן נמי מנזיר ע"כ דבילה נקחת בכ"מ כו' זו היא כונתם שם אמנם לע"ד דבריהם צ"ע דמנ"ל דלמסקנא דיליף מנזיר דדבילה נקחת בכ"מ הלא פשט הסוגיא הוא דכיון דגמרינן מנזיר דבילה קעילית אינה נקחת משום דגרועה היא עד שנמצא יתור פסוק דמרבה דבילה קעילית וכן מוכח בהדיא מדברי התוספת דהכא דמקשו וא"ת דהשתא מסקינן הכא דדבילה אינה ניקחית בכ"מ ובפ' בכל מערבין לא משמע הכי כו' וא"ת אם כן לפי התוספות דהכא דס"ל דכד גמר שכר שכר מנזיר הוי חומר' דדביל' קעילי' אינה נקחתבכסף מעשר כדכתיבנא אם כן אמאי לא תירצו על מה שהקשו אדגמר מנזיר נילף ממקדש דזו אינה קושיא דגמר מנזיר להחמיר שלא יקח דבילה קעילית י"ל דהתוספת דהכא לא ניחא להו בהך תירוצם דילפותא דנזיר הוי חומרא שלא יקח דבילה דהוי חומרא מצד אחד דלא יקח דבילה אבל יש קולא מצד אחר דיכול לקנות בכ"מ יין לשתות ממש ואי גמר ממקדש יש קולא מצד אחד דיכול לקנות בכ"מ דבילה אבל מכל מקום יש חומרא דלא יוכל לקנות בכ"מ יין ממש ובכה"ג דבכל מלמד יש קולא וחומרא לא שייך לומר לחומרא מקשינן וזה ברור אך תימה לי אם כן מה מקום לתוספת דהתם דכתבו אבל אין לפרש לחומרא כו' דאיך ס"ד לתרץ ההוא תירוצא דהטעם דיליף מנזיר דהוי חומר' בדבילה דמה חומרא היא זו כיון דיש קולא

אחרת כדכתי' ואי ילפת ממקד' יש קולא לדבילה לחומרא ליין י"ל דהתוספת דהתם סבירי ליה דאי יליף ממקדש הוי קולא דדבילה ולא חשיב ליה חומרא מה שאין יין ניקח לשתיה כיון דשרי ליקח יין לאניגרון אבל אי ילפי מנזיר הוי חומרא דדבילה אינה נקחת כלל זה נ"ל בכונת התוספת דהתם ודחו שם דאין לתרץ הך תירוצא משום דס"ל דגם למסקנא דגמר מנזיר דבילה אינה נקחת כדכתיבנא לעיל והארכתי לבאר כונת תוספת דשבועות ראיתי דנתקשו בו הספרים עיין בחדושי הלכו' וגופי הלכות דף ט"ו יע"ש ומ"ש הוא נכון לע"ד והמעיין יבחר ודוק:

ויש מקשים אהא דכתבו התוס' וניחא נמי הא דקשה וכו' דמאי קו' דבשלמ' אי גמרי' מנזיר ניחא דאצטריך ג"ש ללמד דהוי יין לשתיה ונ"מ דשתיה בכלל אכילה אבל אי גמר ממקדש לא אצטריך ג"ש דשכר שכר דבלא ג"ש נמי הו"א דשכר דכתיב גבי מעשר ב' הוא דבילה קעילית דמתוקם שפיר ואכלת דהוי מידי דאכילה יש לומר דהתוספת ס"ל דשפיר אצטריך ג"ש דשכר שכר ללמד דהוי דבילה קעילית משום דבלא ג"ש הו"א דדבילה אינה נקחת בכ"מ דאינה ראויה לאכילה ולא חשיבא פרי כולי האי ודוק: כתבו עוד התוספת וא"ת השתא דמסקי' כו' ובפרק בכל מערבין כו' זו היא תורף קושיתם דסוגיא דידן מסקי' דדבילה קעילית אינה נקחת ובפ' בכל מערבין משמע דנקחת ותירצו דמאי דמסקי' הכא הוא דתיבת שכר לא אתי לדבילה קעילית אבל לעולם דנקחת מכח מ"ש שם ביין דלוקחין יין אגב קנקנו כל שכן דבילה זהו תורף תירוצים ולע"ד נראה דלפום קושט' דמלת' גם לסוגיא דהתם דבילה אינה נקחית משום דגרועה היא ולא חשיבא פרי כולי האי ומ"ש ואי כתב רחמנא בשכר הו"א דבילה קעילית דרוש זה סליק אדעתיה לרבויי דבילה קעילית מבי"ת דבשכר והוה ס"ד לרבויי אע"ג דאינה ראויה מכח יתורא דבי"ת והוה ניחא ליה משום דכתיב ואכלת ובדבילה שייך שפיר לשון ואכלת וכל דרוש זה היה דורש בבי"ת דבשכר אלו לא הוה כתיב ביין אבל השתא דכתיב ביין דרשינן מלמד שלוקחים יין ע"ג קנקנו והבלעה שריא אם כן השתא נמי בי"ת דבשכר לרבויי תמד משהחמיץ דהוא מים עם חרצנים דנמצא דקונה המים בהבלעה וכל רבוייא דבייתי"ן דרשינן להו בחד גוונא לרבויי מיני הבלעה גבי יין לימד הכתוב הבלעת כלי אגב יין וגבי בשכר לימד מים אגב חרצנים דהיינו תמד ולא דרשינן בשכר לרבויי דבילה משום דהיא גרועה ואפילו דבילה בהבלעה אינה נקחת משום דגרועה היא באופן דגם לסוגיית בכל מערבין לא מרבים דבילה לפי האמת ולענין דינא לפי המסקנא לכל הסוגיאות דבילה אינה נקחת בכ"מ זה נ"ל בישוב הסוגייאות ואפשר לומר דלא נעלם מהתוס' דיש לפרש סוגיא דפ' בכל מערבין כדפרישית דהרי התו' לא כתבו בפשיטות דבפ' בכל מערבין

אמרינן דדבילה קעילית נקחת אלא אמרו לא משמע הכי כו' כלומר משמעותא בעלמא ומי שירצה לדחות אותו משמעות הרשות בידו ונ"ל דזו היא דעת הרמב"ם פ"ז ופ"ח מהלכו' מעשר ב' דלא מצינו דהזכיר דלוקחים דבילה קעילית בכ"מ אלא ודאי דמשמע ליה דדבילה אינה נקחת בכ"מ ודוק:

כתבו עוד התוספת וא"ת השתא מסקינן הכא כו' יש לבאר מה קשר יש לקו' זו עם מ"ש מקמי הכי ונראה דהקשר הו' לפי תירוץ הב' שכתבו דמאי דמסיק בגמרא גמר שכר שכר מנזיר הוא אליבא דר"י דלפי קו' התוס' שכתבו בריש הדבור ולפי תירוץ הא' דהוו סברי דמאי דמסיק הכא גמר שכר שכר מנזיר הוא אליבא דת"ק דר"י ניחא דהך סוגיא דהכא דמסיק דדבילה אינה נקחת הוא אליבא דת"ק דר"י וסוגיא דפ' בכל מערבין דמוכח מינה דדבילה קעילה נקחת מוקמינן לה אליבא דר"י אבל השתא דאסיקו התוס' בתי' הב' דסוגיא דהכא דמסיק דגמר שכר שכר מנזיר הוא אליבא דר"י א"כ השתא ק' סוגיא דידן עם סוגיא דבכל מערבין ודוק: כתבו עוד התוספות וא"ת ולמה לי לרבוי התם כו' קשר קושיא זו נ"ל דהם כתבו מקמי הכי והשתא ניחא בשמעתי' דבכלל שכר דקרא לא הוי דבילה קעילית כלו' דב' הסוגיאו' לא סתרי אהדדי דגם סוגיא דידן סברא דדבילה נקחת בכ"מ אלא דמ"ש גמר שכר שכר מנזיר הוא לומר דשכר דקרא הוא יין ממש ונ"מ דשתיה בכלל אכילה ולעולם לענין דינא דבילה נקחת משום דדמיא לכעין הפרט דהוי פרי מפרי וגדולי קרקע וע"כ הקשו ותירצו וק' אמאי הוק' קושייתם אסוגיא דהתם ולא אסוגיא דהכא דאמרי' בריש הסוגיא ודלמא שכר דקרא דבילה קעילית דל"ל קרא לרבויי ת"ל מכעין הפרט י"ל דאסוגיא דידן ל"ק משום דדריש ליה מתיבת שכר גופא דהוי הפרט וב' פרטים הכתובים בכתוב בבקר ובצאן וביין ובשכר אצטריכו לשום דרשא אבל התם דהוצרך לרבו' דבילה מכח בי"ת יתירה אהא הוא דק"ל למה צריך קרא לרבויי דבילה וכ"כ בחדושי הלכות דשבועות ולפ"ז יצא לנו קשר אחר לקו' התוספות דכיון דהם כתבו מקמי הכי דמאי דדריש פ' בכל מערבין הוא מיתורא דביתי"ן השתא נולדה הקושיא ל"ל לרבוי התם דבילה קעילית מכח יתורא דבי"ת ת"ל מכעין הפרט ודוק:

כתבו עוד וא"ת הכא דפריך ואימא דבילה לישני מיין אגב קנקנו כו' יראה דקשר קו' זו עם מ"ש מקמי הכי הוא זה דהם הקשו תחלה דמסוגיא דידן משמע דדבילה אינה נקחת ומפ' בכל מערבין משמע דנקחת ותירצו דמ"ש בסוגיא דידן הוא דשכר דקרא לא הוי דבילה אלא יין ממש ולעולם דדבילה נקחת מכח דרש' דבי"ת ביין דיין נקח אגב קנקנו וכ"ש דבילה כמ"ש לעיל ולפי הצעה זו היא דנולדה הך קושיא דמאי פריך הכא ואימא דבילה לישני מיין אגב קנקנו אבל אם היו התוספת מתרצים לקושית ב' הסוגיות דכשם

דבסוגיא דידן מוכח דלפום מסקנא דבילה קעילית אינה נקחת ה"נ לפי סוגית פ' בכל מערבין לפי מסקנא דהתם אינה נקחת ולא אמרו דבי"ת בשכר לרבויי דבילה אלא לפי הס"ד ולפי המסקנא דדרשינן בי"ת דביין לרבות אגב קנקנו ובי"ת דבשכר לתמד דהוי כולהו דרשות לענין הבלעה ודבילה לפי מסקנא דהתם אינה נקחת וכבר הארכתי לעיל דדרך זה נכון בעיני לפרש בסוגיא דפרק בכל מערבין ושכן דעת הרמב"ם כדלעיל ולפי דרך זה ל"ק מאי פריך ואימא דבילה לישני כו' דלפירוש לא נפיק דבילה מיין אגב קנקנו אבל לפי מה שסוברים התוספת דדבילה נקחת משום דסברו דהוו כ"ש מיין אגב קנקנו לפי דרכם הוא דק"ל מאי פריך הכא ואימא דבילה לישני מיין אגב קנקנו כו' ודוק: כתבו עוד וא"ת אמאי לא גמרי' דשתיה כו' וי"ל ע"י אניגרון ותוספת דפ' בכל מערבין דחו תירץ זה וז"ל וליכא למימר ע"י אניגרון כו' ותוספת דשבועות כתבו כתוספ' דידן ע"ש והוא נכון ולענין קשר הקו' של התוספת הדבר מובן דהקשר הוא עם התי' והענין הוא דלפי מ"ש התוס' לעיל לתרץ הסוגיאות דמאי דדריש בפ' בכל מערבין הוא מריבוייא דביתי"ן לפ"ז אם יקשה לך אמאי לא גמרינן שתיה בכלל אכילה מדכתיב בשכר ודרשינן לה לתמד תוכל לתרץ לקושיא זו דאין ראיה משם כיון דדרשא דתמד נפקא מרבוייא דב"ית ודוק:

כתבו עוד וא"ת דלמא ביין קרוש כו' לע"ד נראה לתרץ דקוש' זו דשכר כתי' מידי דמשכר ואפשר דיין קרוש אינו משכר וכן הדעת נוטה דאינו משכר אלא דרך שתיה ודוק: גמרא ולא חמרא הוא והכתיב ותירוש כו' ופרש"י זה יין טוב כו' ואני מצאתי פ"ק דבתרא דף י"ב דאמר רבי הונא בריה דר"י הרגיל ביין אפילו לבו אטום כבתולה כו' ורש"י פירוש בזכריה בפירש הכתוב ויש פותרין אשר ינובב ויצמח בקרקע בתולה כו' ולפי זה היה יכול לדחות התלמוד כאן דתירוש הוא ענבים דינובב ויצמח בקרקע בתולה דהם ענבים יפים אלא דבלאו הכי דחי לה שפיר דבר הבא מן התירוש ינובב בתולות ודוק: והכתיב ותירוש יקביך יפרוצו איכא למידק מאי פריך מהך קרא וכי נעלם מהמקשה דיכול לתרץ בכאן דבר הבא מן התירוש כדשני לעיל בקרא דתירוש ינובב בתולות י"ל דהוה ס"ד דבשלמא בפסוק ותירוש ינובב בתולות צחות הפסוק שם ללמדנו שבח א"י לעתיד דתירוש דהיינו ענבים יוציאו מהם יין יפה דינובב בתולות משום דאין כל הענבים עושים יין יפה לימד דלע"ל כל הענבים עושים יין יפה אבל בהך קרא דותירוש יקביך יפרוצו דאתא קרא לומר שיהיה שבע גדול וימלאו אסמיך שבע ותירוש יקביך יפרוצו ל"ל לומר דבר הבא מן התירוש יאמר ויין יקביך כו' ר"ל דיהיה להם יין הרבה ולכן היה סבור המקשה להוכיח מפסוק זה דתירוש ע"כ הוא יין ודחי ליה התרצן דגם בפסוק זה

יש לפרש דבר הבא מן התירוש יקביך יפרוצו ואשמועינן קרא דהברכה תהיה דהענבים יעשו יין הרבה דיש ענבים דאין עושים יין הרבה דמשקה שלהם מועט אשמועינן דדבר הבא מן התירוש דהיינו ענבים יקביך יפרוצו כלומר דהענבים יוציאו הרבה יין וכן נראה מדברי רש"י למדקדק בלשונו דקאמר וה"ק קרא כו' דרמז מה שכתבתי ודוק:

והכתיב זנות יין ותירוש יקח לב כלומר והכא ליכא למימר דבר הבא מן התירוש דהיינו יין דהא כבר כתיב יין וא"ת וס"ס היכי מוכח מהכא דתירוש יין והא כבר כתיב יין וי"ל דלעולם תירוש הוא יין אלא דסתם יין הוא בן מ' יום ובתוך מ' יום נקרא תירוש והק"ק לא מבעיא יין דמשכר ויקח לב אלא אפילו תירוש יקח לב א"נ דאמר יין ותירוש כדלקמן יין שמביא יללה לעולם תירוש שכל המתגאה בו נקרא רש ושיעור זה דמ"ם יום נלמד מפ"ג דכריתות והרמב"ם פ"א דה' ביאת מקדש יע"ש:אלא דכ"ע תירוש חמרא כו' והר"ם והר"ן פרק הנודר מן הירק הביאו תוספתא ז' דתניא הנודר מן התירוש כו' וחידש שם הר"ן דאנן דמשתמשינן בלשון לעז אם נדר מן התירוש בלשון הקדש אסור ביין וכ"פ מרן י"ד סימן רי"ז סי"ו וכתב הש"ך וה"ה אם נדר מתירוש בלשון לעז אינו אסור כו' ע"ש ואני אומר דאם נדר מתירוש בלשון לעז דהיינו מוסט"ו אפשר דאינו אסור אלא ביין דתוך ג' ימים דנקרא מוסט"ו אבל יין דאחר ג' ימים קרו ליה בלעז וינ"ו ואפשר דשרי לשתות יין כיון דשמותיהם מוחלקין ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם ושיעור זה דג' ימים נלמד מפרק בתרא דתעניות דבערב ט"ב שותה יין מגתו דהיינו תוך ג' ימים ודוק: רב כהני רמי כתיב תירוש וקרינן תירו' הך רומי' הוא בפ' דאייתי לעיל ואכלת לפני ה' דגנך תירשך ויצהר' דשם כתיב חסר וי"ו וקרינן אותו כאלו מלא וי"ו אבל קראי דתירוש הכתובים בנביאים דאייתי לעיל כולהו מלאים ו' ודוק:

רבא רמי כתיב ישמח וכו' זכה וכו' כלומר אם זכה וידע להזהר בעצמו מלשתות יותר מדאי משמחו שמקפח את לבו לא זכה ושתה יותר מדאי משממו שנוטל חכמת לבו והיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין ופרש"י עשאוני פקח עכ"ל והרבה דרכים כתב בס' מאור עינים והנכון מ"ש בסוף והביאו מפרש הילקוט תילים סימן ק"ג גם בתאוה לעינים ביארו יפה דכונת רש"י דלא נגרוס פקחין הפ"א בפתח דמשמע דטבע היין לפקח לכל שותהו דהא א"ר זכה כו' לא זכה כו' אלא גרסינן הפ"א בשבא כלומר דלאדם גדול כרבא דהיה נזהר לשתות מעט עשאו פקח ושיעור היין המפקח לא אתברר ונראה דהוא פחות מרביעית דבפרק הדר דף ס"ג אמרינן שתה רביעית יין אל יורה אר"ן כו' אלמא דהשותה רביעית יין מתבלבל דעתו קצת בעודו שתוי ואינו יכול להורות וא"כ ש"מ דיין המפקח הוא פחות מרביעית א"נ יש לומר דפחות מרביעית אינה מפקח אלא טפי

מרביעית ובלבד שלא ישתכר ומיהו בעודו שתוי אינו יכול להורות אמנם אחר שסר יינו מעליו אז נשאר השכל מחודד מכח היין ששתה כבר ואפשר דלזה כיון רש"י במ"ש עשאוני פקח דל"ת דבעודו שתוי היא פקח אלא היין עושה את האדם פקח שיהיה לו לב להבין לאחר שיפיג ייסיר יינו מעליו והיינו דקאמר עשאוני פקח לשון עבר ולא קאמר עושין אותו פקח לשון הוה דהוה משמע דבעודו שתוי הוא פקח אבל עשאוני פקח ר"ל שהיה אומר רבא שלאחר שהפיג יינו מעליו פקחין ר"ל היין ששתיתי כבר עשאני פקח בדין מי ששתה רביעית יין אם יכול להורות ביום ששתה עיין בכנה"ג ח"מ סימן ז' בהגהת ב"י אות ג' יעיין שם באריכות: רחיצה וסיכה מנ"ל דאיקרו עינוי כו' קשה דלענין ילפותא קא עסיק ולא למדרש קראי וא"כ מאי שייאטיה לפרש לנו מהו לחם חמודות יש לומר דהגמרא הוקשה לו קושי' התוספת דלמא להתענות דקרא לאו ואסיכה קאי אלא אלחם חמודות ולכך פירש לנו הגמרא דמאי לחם חמודות דהיינו דלא אכל פת מחטים נקיות כלום אבל לעולם היה אוכל פת אחר שאינו בקי וכיון שכן האי לאו עינוי הוא אלא ודאי אסיכה קאי ומיהו ק"ל לישנא דאפילו נהמא דחיטי דכייתא דמאי אפילו ובילקוט ל"ג אפילו ואפשר ליישב גירסאתינו דהכתוב אומר אני דניאל הייתי מתאבל ג' שבועים כו' הרי דניאל לא קביל על עצמו צום ותענית אלא לעשות אבל דהיינו שלא רחץ ולא סך וא"כ לא הו"ל לחם חמודות לא אכלתי אלא וסוך לא סכתי דהוא ענין אבל אבל לחם חמודות לא אכלתי לאו אבילות הוא דהאבל שרי ליה לאכול לחם חמודות וזהו שהקשה מאי לחם חמודות כלו' כיון דלא קיבל עליו תעני' אלא אכל מהו זה שאמר לחם וכו' דמשמע דהאבל אסור באכילת לחם חמודו' ומשני דהק"ק אע"ג דלא קבלתי עלי תענית אלא מידי דאבילות והייתי יכול לאכול לחם חמודות אף על פי כן החמרתי עלי על עצמי ואפילו ל"ח לא אכלתי בתוך ימי אבל שקבלתי עלי להתאבל על ירושלים ג' שבועי' ודוק: אשכחן סיכה רחיצה מנ"ל כו' אלא אמר רב אשי כו' מהך סוגיא ק"ל עמ"ש רש"י ר"פ אלו מגלחין דף ט"ו דאמרינן התם אבל אסור ברחיצה כו' ופרש"י שם ורחיצה בכלל סיכה דכתיב ותבא כמים בקרבו וכו' דהך קרא בשתיה מיירי כדפריך הכא מנין לסיכה שהיא כשתיה כו' וראיתי בהרמב"ם פ"ה דהלכות אבל דין ג' ומנין שהאבל אסור לרחוץ כו' ולפי פירוש הרמב"ם קשה מאי בעי הכא אשכחן סיכה רחיצה מנ"ל לישני דרחיצה בכלל סיכה ולכן נראה דמ"ש שם רחיצה בכלל סיכה הוא מכח מאי דמסיק דרחיצה אסורה מגופיה דקרא וסוך לא סכתי מכח הכפול כדפירוש רש"י ודוק: ואימא כשתיה ק' אמאי לא פריך המקשה עוד מכח המשנה דתנן מנין לסיכה שהיא כשתיה אלמא מים דקרא שתיה הוא.

י"ל דהמקשה דפריך ואימא כשתיה כל כחו היה מכח המשנה ולא הוצרך להביא המשנה משום דהיא פשוטה והתרצן חשב דלא הוה פריך ליה אלא מסברא דנפשיה דהוא מפרש מים דקרא שתיה ואהא משני ליה דלעולם מים דקרא רחיצה הוי דומיא דשמן ופריך והא תנא איפכא קא נסיב לה כו' אלמא מים דקרא שתיה הוא וק' טובא איך רב זוטרא נעלם ממנו משנה זו מנין לסיכה כו' אלמא מים דקרא שתיה היא ור' זוטרא מפרש מים דקרא רחיצה הפך המשנה ואפשר דר' זוטרא סבר דלעולם לפי האמת מים דקרא רחיצה אלא שהתנא דרך אסמכתא בעלמא רצה לפרש דמים דקרא הוי שתיה כדי להחמיר על הסיכה אפילו שאינו של תענוג דומיא דשתיה דאין חילוק בין שתיה של תענוג לשתיה שאינה של תענוג והיינו דקאמ' אע"פ שאין ראיה לדבר כו' כלו' דראיה גמורה אינה משום דמים דקרא הוי רחיצה זה נ"ל להליץ בעד ר' זוטרא אבל המקשה סבר דלעולם קושטא דמלתא הוי דהתנא ס"ל דמים דקרא הוי שתיה ומ"ש שאין ראיה לדבר משום דראיה גמורה אינה דקרא לא מיירי ביוה"ך וגם דהוא קרא מדברי קבלה וגם דעינוי סיכה הוא מדרבנן אפילו למ"ד דהוי מן התורה לא דמי לשתיה דחייב עליה כרת א"כ אין ראיה גמורה דסיכה הוי כשתיה אלא זכר בעלמא ודוק: רחיצה מגופיה דקרא שמיע ליה כו' ופרש"י דמצי למימ' ולא סכתי וק' לדעת הרמב"ם שכתב פ"ג דשביתת עשו' דאסו' לסוך ביוה"ך בין סיכה של תענוג לאינה של תענוג לימא דכפל דקרא דוסוך לא סכתי אתא לרמוז דין זה ולדעת התוס' דכתבו דלא מתסר ביוה"ך אלא סיכה של תענוג ניחא דכפל דקרא אצטריך לרחיצה אבל מ"מ תקשי מנ"ל להתיר סיכה שאינה של תענוג ולאסו' רחיצה דלמא כפל דקרא דוסוך לא סכתי אתא לרבות סיכה שאינה של תענוג ולעולם רחיצה שריא וצ"ע:

דף ע"ז ע"א תוספות ד"ה דתנן מנין לסיכה כו' והשתא ק' כו' וק' מהו לשון השתא ק' והלא בלא מתני' דשבת קשה אההיא ברייתא דבנות כותים י"ל דאההיא ברייתי' לחודא ל"ק דהוי כההיא דאמרינן בעלמא דבר זה כתוב בתורה ושנו בנבאים ומשולש בכתובים אבל כיון דמתני' דשבת גילה לנו דפ' ותבא כמים אינ' ראיה אלא זכר לדב' א"כ השתא ק' מייתי ראיה מדאוריית' דהיא ראי' טובא והדר מייתי ראי' מדברי קבלה שאינ' ראיה אלא זכר בעלמ' ותירצו וי"ל דה"ק כו' וקשה דלפי הך תירוצא דסיכה אסורה מדאוריית' איך קאמ' בשבת מנין לסיכה שהיא כשתיה כו' דכתיב ותבא כמים כו' הו"ל לאתויי קרא דולא יחללו דמשם יש ראיה דסיכה אסורה מן התורה י"ל דהא דסברי התוספות להך תירוצא דסיכה אסורה דאורייתא מקרא דלא יחללו היינו דוקא לענין תרומה דקרא דולא תחללו בפ' אמור גבי אזהרת טמאים בתרומה כתיב אבל לעולם לענין יוה"ך סיכה

אינה כשתיה מן התורה אלא מדרבנן משום ותבא כמים בקרבו וכו': כתבו עוד א"נ קרא דולא יחללו נמי אסמכתא כו' וק"ל דאם איתא דסך שמן של תרומה מן התורה פטו' היכי תנן רפ"ו דתרומות ומייתי לה פרק כל שעה דף ל"ב ובפרק הזהב דף נ"ד דסך שמן של תרומה משלם קרן וחומש והלא בפרק הזהב דף נ"ה שנינו דהאוכל תרומת מעשר של דמאי ומתנה עלה בגמרא וכי עשו חזוק לדבריהם כו' ומדלא מתמהינן על מתני' דסך דמשלם חומש משמע דסך הוא מן התורה והרמב"ם רפ"י דתרומות כתב דסך נפקא לן מדכתיב ולא יחללו לרבות את הסך משמע דס"ל דדרשא גמורה היא מן התורה והך דרשא דדרשי' פ"ק דזבחים קדשי' מחללים קדשים מדכתיב ולא יחללו לא מייתי לה הרמב"ם בפט"ו מה' פסולי המקודשין מקרא אלא כתב מפי השמועה למדנו שהקדשים מחללי' כו' וכן משמע דהך דרשא היא מפי השמועה ואסמכוה דרך אסמכת' בקרא דולא יחללו דפשט הכתוב בטבל ותרומה מיירי מיהו התוס' ריש זבחים דף ג' ע"ב כתבו דקדשי מיותר קא דריש יע"ש ודרשא דטבל במית' מקר' דולא יחללו מייתי לה הרמב"ם פ"י מהלכו' מ"א יע"ש:

כתבו עוד ופר"ת דכל עינויין כו' וק' לזה מדאמרינן לעיל ר"פ תניא אע"פ שאמרו אסו' בכולן לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ושותה כו' ומדהוצרך לומ' שאין ענוש כרת על שאר עינויין משמע דלכל הפחות יש בהם איסורא דאוריית' ומה שהביא ראיה ר"ת כדאמרי' לקמן מי שיש לו חטטין כו' קשה אמאי לא אייתי ראיה ממ"ש במתני' המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול כו' וע"כ בדליכא סכנה איירי דאל"כ היכי אסרי רבנן ומדשרי ר"א אלמא דאיסורא דשאר עינויין הוי מדרבנן ובמקום רפואה לא גזרו י"ל דבשאר עינויין פשיטא ליה לר"ת דהוו מדרבנן אלא בסיכה הוה ס"ד דהוי מן התורה מכח הראיות דולא יחללו דדרשינן לרבות הסך ומכח קרא דותבא דדרשו בשבת דסיכ' כשתיה להכי אצטריך ר"ת להוכיח דאפי' סיכה היא מדרבנן מכח ברייתא דיש לו חטטין כו' וכ"ש שאר עינויים דהוו מדרבנן ומה שהביא ראיה מההיא דכריתו' ק"ל דהמעיין יראה דשם בכריתות רמי ברייתא דתני מנין לכ"ג שנטל משמן המשחה כו' אהא דתנא כהן שסך שמן כו' ומדפריך מסך שמן של תרומה אסיכה דשמן המשחה משמע דכי היכי דסך שמן המשחה הוי מן התורה ה"נ סך שמן של תרומה הוי מן התורה וכן משמע ממאי דמשני והוצרך לחלק התם ומתו בו כי יחללוהו כתיב כו' ולפיכך בן בתו ישראל מתעגל בו הא לאו הכי משמע דאסו' מן התורה לזר שיסוך משמן של תרומה ולכן ראיה זו דכריתותדמייתי ר"ת לסיועי לשיטתו דסיכה הוי מדרבנן לע"ד אדרבה משם ראיה דסיכה הוי מן התורה וצ"ע ודוק: תוספות ד"ה מנין לסיכה כו' ונ"ל כו' וק' דלעיל כתבו

התוספות בד"ה ומנ"ל דחשיבא עליה כעינוי כתבו ואין להקשות דלמא להתענות כו' ותירצו ויש לומ' דהא לאו עינוי הוא כו' ונמצא דדברי התוספות סתרי אהדדי וצ"ל דמ"ש לעיל אזיל לפי תירוץ השני שכתבו התוספות הכא דותבא אצטריך למילף גבי תרומה דסך כשותה ולפי הך תירוצא לענין סיכה דיוה"ך בקרא דדניאל סגי ולהתענות דקרא אסיכה שלא היה סך כלל סיכה של תענוג ושוב ראיתי בס' גופי הלכות דף י"ב דנתקשה בזה יע"ש ודוק:

גמרא ויאמר אל האיש לבוש הבדים כו' מדברי התלמו' משמע דמה שהשיב לבוש הבדים עשיתי ככל אשר צויתני היה על ענין זריקת הגחלים ומי שיראה הפ' יראה דמה שהשיב לבוש הבדים קאי למה שצוהו והוית תי"ו ואפש' לומ' משום דבקרא כתי' עשיתי כאשר צויתני וקרינן עשיתי ככל אשר צויתני דרשינן מקרא ומסורת דמסורת דרשי' לפי פשוטו דקאי לוהתוית תיו ומקרא דקרינן ככל אשר צויתני דמשמע דלא עשה ממש אשר צוהו אלא קרוב למה שצוהו קאי למה שצוהו על זריקת הגחלים ודוק: גמרא אמרו ליה אי לא עבדת לא עבדת וק' דאם לא היה עושה שליחותו היה נענש ורש"י תירץ יע"ש ולע"ד נר' במ"ש במדרש ר"פ אמור דגבריאל אמר לכרוב אני אין לי רשות ליכנס למחיצתך אלא עשה עמי צדקה ותן לי ב' גחלים שלא אכוה יע"ש ואע"ג דגבריאל שרו של אש שלמעלה שאני ויש אש אוכלת אש ויראה דהיא ערמה מן ה' לומ' כן לגבריאל שיעשה דבר שא"א לו לעשותו שלא ישרף כדי שיאמ' הנביא לישראל מ"ש ה' לגבריאל ויתייראו ויעשו תשובה ולעולם לא היה רצון ה' שיזרוק הגחלי' והראיה דא"ל דבר שא"א לו לעשותו וגבריאל טעה ושאל הגחלים מן הכרוב וזרקה ונשרף המקדש וזש"א אי לא עבדת לא עבדת כו' ובזה אני מפרש מ"ש בפ' הכונס כי תצא אש מעצמה שלם ישלם אמר הב"ה עלי לשלם כו' דק' דבתחלה אמר כי תצא אש מעצמה ואח"כ אמר עלי לשל' הבער' שהבערתי אלא במ"ש מובן דלפי דלא היה רצון ה' בזריק' הגחלי' אמ' כי תצא אש מעצמ' וכלפי גבריא' דגבריא' היה שלוחו של הב"ה אמר עלי לשלם כו' וה"ז הגדה דתליא בשמעתא דאע"ג דשנינו פ' הכונס השולח את הבערה ביד חש"ו פטו' מדיני אדם וחייב בדיני שמים שלח ביד פקח חייב וגבריאל הוא פקח מ"מ כבר כתבו התוס' פ' מרובה דף ע"ט גבי גנב שה מהעדר כו' דהיכא דהשליח אינו יודע שיש איסו' בדב' חייב המשלח אף בדיני אדם ואפי' לדעת הנ"י דחלק שם על דברי התוס' חייב לפחות בדיני שמים והראיה מדוד שנענש על הריגת אוריה אע"ג דיואב הרגו ומה שיש לעיין בסברת התוס' ונ"י עיין מהריב"ל ח"ג ס"ס ל"ח ומהרי"ט ח"א סימן קי"ו יע"ש ובס' דרשותי פ' עקב הארכתי בזה: כתבו לי רבנן בכרגא כו' כבר ידוע דת"ח בזה"ב היו פטורים ממסים אך בענין כרגא

נחלקו הפוסקים כמ"ש בי"ד סימן רמ"ג וח"מ סימן קס"ג וק"ל למ"ד פטו' מסוגיא דהכא איך כתבו ליה רבנן בכרגא י"ל דכתבו ליה כדי שיתנו הצבור בעד הת"ח אבל הם היו פטורים לפרוע מכיסם אפילו יהיו עשירים כמ"ש הפוס' ודוק: מאי כן יתן לידידו אלו נשותיהן של ת"ח כו' וק' היכא רמיז' נשותיהם וגם היכא רמיזא דזוכות לעה"ב.

י"ל דאם הפסוק כפשוטו דיתן לידידו דהיינו הצדיק שיתן לו שינה מאי רבותא והלא שינה לצדיקים רע להם ורע לעולם ותו לידיד היל"ל מאי לידידו ותו דתיבת שנא כתיב באל"ף וחסר יו"ד והיל"ל שינה ולכן דרש מקרא ומסורת דמדכתיב חסר יו"ד ובאל"ף במקום ה"א הוא בגי' אשה במ"ק והוי כאלו קאמר כן יתן לאשה המנדדת ומה יתן לה שינה ודריש שינה כמקראו ושינה ר"ל עה"ב דכן פטירת הצדיקים ההולכים לעה"ב או כד דמך ר' פ' שפטירתו הוא כאיש שהוא ישן ר"ל שהלך אל המנוחה ואל הנחלה וכונת הכתוב הוא זה שוא לכם משכימי קום שהם הרשעים דמשכימים לבתי הרשעות והם אוכלי לחם העצבים כלומ' הלחם שנותן להם הרשעות שלהם שהם העצבי' וכל מעלתם אינה אלא בעה"ז שיש להם לחם ופרנסה בריוח אמנם הב"ה כן יתן למנדד שינה בעיניו יתן לו עה"ב דרמוז בשינה וזהו לנשותיהם של ת"ח בשכ' שמנדדות שינה מעיניהם להמתין לבעליהן כ"ש הת"ת עצמם דעין לא ראתה שכרם וזאת הסניגורייא לימד גבריאל מסורים בידם והלא מקרא מגנה לרשעי' שהם אוכלי לחם העצבי' דאין להם אלא משען לחם בעה"ז משא"כ ת"ח דמעלתם רמה דכן יתן הב"ה למנדדות שינה דיזכו לעה"ב והם נשותיהם של ת"ח דיזכו לעה"ב ואיך א"כ יהיו מסורים בידיהם זה נ"ל בישוב מאמר זה ועיין מ"ש הרי"ף ודוק: ואבעיא דרחיצה איקרי עינוי כו' וק' דדלמא לא מקרי עינוי מה שהיה עיף מרחיצ' אלא כלפי שהיה רעב וצמא אמר בכל אשר התענ' אבי וכה"ג הקשו התוספות לעיל גבי דניאל דלמא להתענות לאו אסיכה קאי י"ל דשאני הכא דכתיב בכל אשר התענה דכל בא לרבות דגם עיף מיקרי עינוי ודוק: ודלמא מנעילת הסנדל אלא אר"י כו' וק' דא"א לו' משתיה דהא כתיב בדוד עיף וצמא אלמא עיף לאו משתיה דהא כתיב צמא י"ל דהמקשה סבר דעיף וצמא הכל משתיה והם ב' מינין דיש בני אדם שהיו צמאים ביות' ונקראים עיף ויש שהיו צמאים ולא הגיעו לכלל עיף ונקרא צמא אי נמי דעיף לחוד הוא משתיה אבל עיף דכתיב גבי צמא מפקינן ליה מפשטיה ומוקמינן ליה בנעילת הסנדל אבל מאי דכתיב מים קרים על נפש עיפה הוא משתיה ודוק:

ונעילת הסנדל מנ"ל כו' ופרש"י ויעש כן בישעיה כתיב וכו' וקשה דלמאי אצטריך להכריח דיחף לא הוי מסוסיה משום דישעיה לא הוה רגיל במרכבת סוסים והלא מגופיה דקרא שמיע לן דיחף הוי ממנעלים דכתי' ונעלך תחלוץ וכו' וכתיב ויעש כן הלוך

ערום ויחף י"ל דאם ישעיה היה רגיל במרכבת סוסים ה"א דהק"ק ופתחת השק מעל מתניך ונעלך תחלוץ מעל רגליך ומ"ש ויעש כן הלוך ערום היינו ממלבושים ומנעלים מן הכל היה ערום ומשום דלא תימא דהיה הולך ערום ממלבושים ומנעלים רכב על מרכבת סוסים קמ"ל דגם היה הולך יחף ממרכבת סוסים לאפוקי זה בא רש"י ואמר דזה א"א משום דמעיקרא ישעיה לא היה רגיל במרכבת סוסים וא"כ מ"ש שהיה הולך יחף עכ"ל דהיינו מנעילת הסנדל: מנעי רגלך מיחף כו' מן החטא כו' יראה דהוכרח לומ' פירש זה בפסוק משום דא"א לומ' דהנביא ראה אותם הולכים יחפים וצמאים דלמה זה היו הולכים יחפים ומה ראו על ככה אלא עכ"ל כמ"ש ועיין מ"ש מהרי"ף ז"ל ודוק: תשמיש המטה דאקרי עינוי מנ"ל כו' ופרש"י ואם תקח מצרות השביעו כו' ונראה דק"ל דלפי הך פירושא ברישא הו"ל לאשבועי שלא יקח עליהם צרות והד' הול"ל אם תענה שלא ישבית עונתן דלא משתעי איניש להזהירו על הקל ולבסוף על החמור ותירץ רש"י דבשלמא אם לא היו צרות היה לקיחת הצרות קשה יות' מהשבתת התשמיש אבל כיון דהורגלו על הצרו' אם יוסיף להם צרות אינו כ"כ קשה ולפיכך הזהירו תחלה על הקשה דהיינו אם תענה דהיא השבתת עונה ואח"כ הזהירו על הקל ואם תקח: ע"ב ואימא אידי ואידי מצרות כו' קשה ודקארי לה מאי קרי לה והלא התירץ הוא פשוט דא"כ אם תענה אם תקח הל"ל י"ל דקושיות המקשה היתה מאי דפריך אח"כ חד לצרות דידיה וחד לצרות דאתיין ליה מעלמא אלא דהתרצן לא הבין כונת קושיתו ואם נפשך לומ' דהתרצן הבין כונת המקשה כד תריץ ואם תקח כתי' כונתו מאי דתריץ לבסוף מי כתיב אם תקח ואם תענה ואם תקח כתי' אלא דהמקשה לא הבין תירוצו וסבר דהתרצן טעה בכונת קושייתו ולכך חזר לבאר קו' והשיב התרצן לו כבר תירצתי לך זה ולא ירדת לעומק דברי וכונת תי' הא' הוא מי כתיב אם תקח ואם תענה אם תענה ואם תקח כתיב ודוק:

מי כתיב אם תקח ואם תענה כו' כלומ' דהכתוב מזהיר על הקשה תחלה וקש' דלפום קושטא דמלתא דאם תענה מתשמיש ואם תקח מצרות הרי הזהירו על הקל תחלה ולזה תירצתי לעיל ורזמתי התירוץ בדברי רש"י ועוד י"ל דמאי דמקפיד התלמו' שיזהיר על הקשה תחלה היינו בחד עניינא כשהפסו' כולו מדבר בצרות בכה"ג ראוי שיזהר תחלה לצרות דעלמא אבל כשהפ' מדבר בשני ענינים אין להקפיד דיקדים הקשה תחלה דכיון דהם ענינים מחולקים דלמ' השבתת עונה הוא ק' יות' ולזה הזהיר עליו תחלה ודוק:

א"ל התם שעילה מביאות אחרות ופרש"י שהיתה מתאוה לו ולא בא עליה כו' וק' על פרש"י דהרי אשכחן דתשמיש גופיה איקרי עינוי מדכתיב בפ' כי תצא אשר עינה את כו' י"ל דרש"י סבור דביאה אסור' איקרי עינוי וכ"כ בחדושי הלכות ואין להקשות א"כ

אם תענה את בנותי אשבעיה שלא יענה אותן בביאה אסורה כגון בעת נדתה י"ל דלא הוה חשיד לבן ליעקב על זה וזה יש לתרץ על המפרשי' שפי' דעינה מביאות אחרות שבא עליה שלא כדרכה דהקשה עליה' רש"י א"כ אימא אם תענה שלא יענה אותה שלא כדרכה דהמפרשים סוברים דהיא ביאה אסורה ולא חשיד ליה ורש"י ס"ל דשלא כדרכה לאו ביאה אסורה היא ומה שיש להקשות דתשמיש גופיה איקרי עינוי מדכתיב שארה כסותה ועונתה ואמרו בפר' נערה שנתפתתה דף מ"ז ועונתה זו עינה כבר הקשו זה התוספת שם ותירצו יע"ש ועיין בדרשות הראנ"ח ודוק: ת"ר אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו קשה ל"ל למינקט האי לישנא לימא אסור לרחוץ וסתמא אפילו מקצת גופו במשמע י"ל דמשום דבתעניות האמצעיות דעושים על הגשמים תניא פ"ק דתעניות כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר קמ"ל הכא דביוה"ך אסור מקצת גופו ככל גופו ואמרינן בפסחים דף נ"ד דאסור להושיט אצבעו במים בט"ב וביוה"ך:

אסור לסוך מקצת גופו כו' משמע דאפילו סיכה שאינה של תענוג כגון להעביר את הזוהמא אסור ביוה"ך דלא אשכח גוונא דהיתרא אלא בחולה כו' וקשה מ"ש דגבי רחיצה שרי שאינה של תענוג כגון אם היה מלוכלכבטיט או צואה דאמרינן רוחץ כדרכו ואינו חושש ואלו גבי סיכה לא שרינן שיסוך להעביר הזוהמא י"ל דכיון דיכול להעביר הזוהמא ע"י רחיצה והוא רוצה להעבירה ע"י סיכה הו"ל סיכה של תענוג ואסירא וכ"כ הרמב"ם ספ"ג מה' שביתת עשור אסור לסוך מקצת כו' וכתב ה"ה ובירוש' סיכה בין של תענוג כו' ונראה דסיכה שאינה של תענוג הוי להעביר את הזוהמא וכן מתבאר מדבריו טא"ח סימן תרי"ד וז"ל אבל בלא חולי אפילו אינו סך לתענוג אלא להעביר הזוהמא אסור יע"ש וק"ט דאשכחן להרמב"ם פ"ה דה' תעניות דין י' לענין ט"ב וז"ל ואסור בסיכה של תענוג ביוה"ך וכתב ה"ה בברייתא בתעניות כו' ופי' רבינו כו' ע"ש וחכמי לבי תמהו איך הרמב"ם וה"ה משוים ט"ב ליוה"ך והם שמים חלוק ביניהם דביוה"ך אסור אפילו סיכה שאינה של תענוג כגון להעביר את הזוהמא ובט"ב לא אסר אלא סיכה של תענוג ומשמע דלהעביר הזוהמא שרי בט"ב ואם כן הרי חלוק ט"ב מיוכ"ך והרמב"ם פ"א מה' אבל כתב אסור לסוך מקצת גופו כו' ואם להעביר את הזוהמא מותר אם כן דכותה בט"ב דלהעביר זוהמא מותר דהרי הברייתא אמרה כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב וצ"ל בדוחק דמ"ש הרמב"ם ואסור בסיכה של תענוג ביוה"ך הוא לאפוקי מי שיש לו חטטין בראשו דכי היכי דשרי ביוה"ך לסוך החטטין ואינו חושש אפילו יהיה לו תענוג ה"ה בט' באב שרי למי שיש לו חטטין ולזה כיון המגיד שכתב דלא עדיף מיוה"ך וגם

סיים ואמר וכן הדין לרחיצה שמותר ביוה"ך כלו' דגם לענין רחיצה המותרת ביוה"ך כגון שהיו ידיו מלוכלכות רוחץ ואינו חושש אפילו יהיה לו תענוג ה"ה בט"ב באופן דכל הקולות שיש ביוה"ך ברחיצה וסיכה ישנם בט"ב דלא עדיף ט"ב מיוה"ך ועוד יש קולא יתירה בט"ב טפי מיוה"ך דסיכה שאינה של תענוג ביוה"ך אסירא ובט"ב שריא כנ"ל ועיין בל"מ וס' ראש יוסף מ"ש והמעיין יבחר ודוק:

מדיחה אשה ידה א' במים ונותנת פת לתינוק כו' משום שיבתא הרמב"ם פסקה לזו פ"ג מהלכות שביתת עשור וחזינן ליה פ"ז דתפלה שכתב ביוה"ך ובט"ב שאין שם רחיצה אינו מברך ענ"י אם כן הטעם שמדיח' ידה היינו מפני שלא נטלן שחרית וכשיטת רש"י ומשמע דבהדחה אחד עובר רוח רעה וקשה דבפ"ח שרצים דף ק"ט תניא רנ"א בת חורין היא ומקפדת עד שירחץ ידיו ג' פעמים יש לומר דס"ל להרמב"ם ורש"י דחכמים פליגי אר"נ דר"נ ס"ל דצריך ליטול ג"פ וחכמים פליגי עליה ולכך קתני הכא מדיחה ידה א' דבהדחה א' סגי וה"ט דלא הזכיר הרמב"ם פ"ד וז' דתפלה גבי נ"י שחרית דצריך ג"פ משום דמשמע ליה דברחיצה א' הולך הרוח רעה ולא בעי ג"פ אמנם תימה איך הרמב"ם ורש"י ס"ל דאינו נוטל ידיו שחרית ביוה"ך וט"ב הלא רוח רעה שורה עליהן ואם נגע בעיניו מסמ' את העינים כדאיתא פ"ח שרצים יש לומר דס"ל דההיא דקתני יד לעין תקצץ כו' יחיד הוא דקאמר לה ולית הלכתא כההיא ברייתא דהרי הכא לא הקפידו אלא אם יתן פת לתינוק בלא נ"י שחרית אלמא דבלא נתינת פת לתינוק אין לחוש לסכנה שמא יסמא את עיניו באופן דדעת הרמב"ם ורש"י דרוח רעה השורה על הידים שלא נטלן שחרית אינה מזקת אפילו יגע בעינו ואינה מזקת אלא אם יתן פת לתינוק דאז הרוח שורה על הלחם כנ"ל להליץ בעד הרמב"ם ורש"י ועיין בל"מ עי"ש ולשיטת התוספת דהם שני מינים א' דשורה על הידים וההיא צריך ליטול ג"פ כדאיתא פ"ח שרצים ויש מין רוח רעה דשורה על האוכל כשבא ליתן פת לתינוק וזה הרוח נדחה בהדאה א' והעולם לא נהגו להדיח ידיהם כשנותנים פת לתינוק לפי שאין אותו רוח מצויה בינינו קשה דאם כן מ"ש דנהגו ליטול ידיהם שחרית אפילו ביוה"ך וט"ב לדחות הרוח רעה הלא בזמן הזה מעולם לא ראינו ולא שמענו דמי שנגע בעיניו טרם יטול ידיו דנסמאו עיניו אלמא דגם רוח רעה של שחרית אינו מצוי בינינו וא"כ איך מתיר ר"ת ל"י שחרית הלא אין ר"ר מצוי בדורות הללו וצ"ע:

כתב הרא"ש בפרקין וז"ל ואיכא מ"ד דאינו מברך על נט"י ביוה"ך וט"ב כו' ואיכא למידק דהרא"ש כתב הפך זה בס"פ הרואה דהברכות שהם על סדר העולם כגון הנותן לשכוי בינה יכול לברך כו' ואפשר דמ"ש בפרקין הוא מדברי בעל העיטור וכן נראה מדברי

הטור סימן תרי"ג אמנם מדברי מרן הב"י שם מתבאר דבעל העיטור נתן טעם משום דבידו ללבוש משום סכנת עקרב והרא"ש כתב טעם אחר מפני שעל מנהגו של עולם היא מברך כמו הנותן לשכוי דמברך אע"ג דלא שמע קול תרנגול וזה סותר למ"ש ס"פ הרואה דהברכות שהם להנאתו אם אין נהנה מהם לא יברך וצ"ע: ת"ר ההולך להקביל פני אביו כו' איבעי' להו הרב אצל תלמיד איכא למידק מאי קא מיבעיא ליה תפשוט מהברייתא דקתני להקביל פני רבו משמע דוקא הני דאל"כ לאשמועי' להקביל פני תלמי' דשרי כל שכן להקביל פני רבו ואפשר דטעם הבעיא הוא משום דאפשר לדחות ולומר דמאי דנקט רבו הוא לדחדושא דל"ת דלהקביל רבו אסור דחיישינן דמפני כבוד הרב ומוראו יזלזל התלמוד וירחוץ עצמו כדי להקביל פני רבו והוא רחוץ יפה קמ"ל חיישינן וכ"ש דהרב יכול להקביל פני התלמי' או דלמא לעולם לא שרינן אלא תלמי' לרב משום דאיכא מצוה אבל הרב אצל תלמיד או אפילו בשוין אינו יכול לעבור ולא אפשיטא והא דתניא בתוספת דהולך להקביל פני תלמידו כתבו הרא"ש והר"ן דלא סמכינן עלה דמשבשתא היא ודוק: וימד אלף ויעבירני במים מי מתנים כו' ופרש"י אלמא אסור לעבור למעלה כו' ע"כ ובכן קשה על מרן הב"י סי' תרי"ג דכתב וז"ל והא דשרי לעבור במים עד צוארו אמרינן בגמרא וכו' דבריו קשים לשמוע דבגמרא אמרינן דעד מתנים מותר והוא אומר דאסור וכבר ראיתי בספ' שי למורא סי' י"ח דעמד בזה וכתב שם שני דרכים יע"ש ולי נראה דהמתנים הם ארוכים כמו טפח ומחצה וסובר מרן דמש"ה ויעבירני במים מי מתנים היינו שהיו המים גבוהים ממטה למעלה עד התחלת הראש הא' של המתנים הסמוכים לארץ והיינו דשרי תלמודא מכאן שמותר לעבור עד מתנים אבל אם גבהו המים דמכסים אורך המתנים אסור לעבור והיינו דקאמר מרן ז"ל דאסור לעבור אפילו אינם מגיעים אלא עד המתנים כלו' דמכסים המים משך אורך המתנים ודלא כרש"י שכתב דלא מיתסר אלא למעלה ממתנים ודוק:

דף ע"ח ע"א א"ר פפא כסא דכספא אלא אסור כו' כתב הרמב"ם פ"ג דשביתת עשור לא ימלא אדם כלי חרש מים ויצטנן בה כו' וקשה אמאי נקט לא ימלא דמשמע דחסר שרי והלא בגמרא אמרינן דאפילו חסר אסור יש לומר דגם בדברי הרמב"ם ז"ל הדבר מובן דבחסר קא אסור דהא יהיב טעמא שהמים נזחלים מלפניו והך טעמא שייך אפילו בחסר ונקט לא ימלא לאפוקי ס' יש אוסרים שכתב הטור סימן תרי"ג דכלי חרס אפילו רקים אסור לפי שבולעים הרבה וכשמצטנן בהם פולטין מה שבלעו וחשיב כמו רחיצה ע"כ ולאפוקי ס' זו וכתב לא ימלא דלא מיתסר אלא בעוד המים בתוך כלי ודוק ריב"ל משפחת היה לו כו' עיין הרי"ף ול"מ פ"ג דש"ע עיין שם: שאלו את ר"א זקן ויושב בישיבה כו'

ופרש"י אמרינן בסנהדרין כו' האי לישנא לא מצאתי אבל מצאתי שם דף ה' כי הוה נחית רבה בר בר חנא לבבל וכו' יורה יורה ידין ידין וכו' ועיין בהרמב"ם רפ"ג מה' בכורות: עמד רבי צדוק ואמר אני ראיתי כו' לא כך היה המעשה וכו' ק"ק איך פליגי במציאות יש לומר דהם ראו דר"י בן זמרא נטל רשות מהנשיא מ"ס נטילת רשות להתיר בכורות היה ומ"ס נטילת רשות היתה אם יכול להעיד על מום הבכור של חברו כס' רשב"ג ואע"ג דקי"ל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו נסתפק להם משום דיש סתם משנה כר"מ ספ"ד דבכורות זה הכלל כל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ודוק: מהו לצאת בסנדל של שעם וכו' הך בעיא אפשיטא להקל מדחזינן כמה עובדי דאמוראי דהך נפקי בהו ומאי דאמר רבא במסקנא דכ"ע מנעל הוא ואסור לצאת בו ביוה"ך קאי אמנעל של עץ דומיא דקב הקיטע אבל של שעם שרי וההכרח לזה משום דרבא גופיה הוה נפיק בריבלי וזה דעת רש"י שכתב מנעל הוא הלכך ביוה"ך אסור קב הקיטע אבל רהיטני ודהוצא לאו מנעל נינהו עכ"ל אבל מדברי הרי"ף דלא חילק בין מנעל של עץ לשל שעם משמע דגם בשל עץ שרי לצאת בו ביוה"ך והשיג עליו הרז"ה ממאי דאסיק רבא דכ"ע מנעל הוא והרמב"ן הליץ בעד הרי"ף דמ"ש רבא מנעל הוא היינו על ר"מ ור"י דמתניתין דקב הקיטע יש תנאים אחרים ומכללם ר"י בן נורי דפליג עלייהו וס"ל דלא מקרי מנעל אלא דעור וכותייהו הוא דעבדי עובדא אמוראי לצאת במנעל של שעם והוא הדין של עץ זהו כללות דבריו בקיצור ועיין בל"מ:

ע"ב אמר אביי התם דאית ביה כתיתין כו' ק"ק מאי פריך רבא וכי אביי אמר דכתיתין משוי לה מנא הוא לא אמר אלא דטעמא דביוה"ך אסור ר"י משום תענוג אע"ג דלאו מנא הוא יש לומר דמדברי אביי משמע דבא להעמיד דר"י ס"ל דלאו מנא הוא ולא מתסר ביוה"ך אלא משום כתיתין ומשום תענוג ופריך ליה מסיפא דקתני אם יש לו בית קבול כתותין טמא והך סיפא סתמא קתני לה משמע דמודה בה ר"י ואהא פריך כיון דאמרת ר"י סבירא ליה דלאו מנא כתיתין משוי לה מנא דקתני סיפא ואם יש לו בית קבול כתותים טמא ודוק: תוספות ד"ה הקיטע כו' ור"ת הקשה כו' אור"י דה"ט כו' קשה דנהי דמשני רבי יוחנן מ"ש בגמרא התם דלר"י אין חולצין בו אמנם לפרש"י דלאו תכשיט הוא אכתי קשה יש לומר דרש"י פי' הך פירוש לשיטת אביי דס"ל דר"י סבר דלאו מנעל הוא אמנם אליבא דרבה טעמא דר"י משום דהוא רחב ודוק: ת"ר תינוקות מותרות בכולן ופרש"י בכל הני דמתני' וכו' ומשמע דהיינו דוקא בקטן שלא הגיע לחנוך אבל הגיע לחינוך כמו שמחנכים אותו בענין הצום הכי נמי מחנכים אותו שלא ירחץ ולא יסוך ודלא כהר"ן שכתב ריש פרק דאין מחנכים אותו בענין רחיצה וסיכה והטור סימן תרי"ו

כתבדמחנכין אותם ברחיצה וסיכה: והא מותרים לכתחלה קתני ופרש"י שאם בא לימלך אומר לו כו' ע"כ סוף לשון רש"י שכתב והאי שפיר ידע דהיום עשאו לו הוא מגומגם דל"ל טענה זו והא משמעות מותרין לכתחלה ר"ל דא"א לו האכילהו רחץ אותו ומכל מקום משמע דגדולים מרחיצין הקטנים וסכין אותו וקשה דאיך התירו זה והלא הגדול עצמו נהנה מאותה רחיצה וסיכה שהוא בעצמו רוחץ וסך ידיו כשמרחץ וסך לתינוק ולא דמי לאכיל' שאינו נהנה כשמאכיל לתינוק ויש לומר דיעשה בענין שלא יהנה הגדול כגון שיזרוק המים ע"י כלי מרחוק והסוכה על ידי בגד יסוך לקטן באופן שלא יהנה הגדול כלל וא"ל דאפילו יהנה שרי כיון שאינו מכוין דהא לעיל אסור לרב שילך להקביל תלמידו ולא יעבור במים אע"ג שאינו מכוין ובטור סימן תרי"ו כתב בשם הר"י שמותר לומר לגוי לרחוץ התינוק אפילו בחמין שהוחמו בו ביום כו' ופי' מרן דטעמו דאין הגדול יכול לרחוץ לקטן משום דנהנה כו' יע"ש ולענ"ד אין דבריו מוכרחים דהרי אפשר דמה שהתירו רש"י והר"ן הוא שיזרוק לו המים ע"י כלי באופן שלא יהנה הגדול ודוק: והחיה תנעול כו' אמר שמואל אם מחמת ספק עקרב מותר ק"ק פשיטא שמותר ומאי קמ"ל ונראה דמפני זה פרש"י מקום שיש לחוש לעקרבים מותר כל אדם לנעול ר"ל דל"מ אם ודאי שכיחי עקרבים דפשיט' דשרי אלא חדושא דשמואל הוא דאפילו במקום שהוא ספק מותר כל אדם לנעול והטור סימן תרי"ד כתב בשם בה"ג אי בעי למיזל כו' שרי כו' וכתב עליו הטור ולא נהירא כו' ומרן הב"י נדחק ליישב דברי בה"ג יע"ש.

ולי נר' דבה"ג סבור דשמואל לא התיר אלא במקום סכנה ודאי אבל כשיש ספק לא התיר שמואל דאסתמא תלינן דמקום זה הוא כרוב המקומות דלא שכיחי עקרבים ומ"מ כתב בה"ג דאם יש אדם א' והוא רוצה לחוש לא שרינן ליה לנעול דבטלה דעתו אצל כל אדם דהולכים יחפים ולא חיישי לספק בכה"ג דיחיד רוצה לחוש לא שרינן ליה לנעול את הסנדל אלא שיכרוך מידי אכרעיה ואפילו בלא סכנת עקרב שרי ליה לאיניש למכרך סודרא אכרעיה דלא מתסר אלא נעילת הסנדל ולא תידוק מדברי בה"ג דדוקא משום סכנה התיר שיכרוך מידי אכרעיה אבל בודאי דליכא סכנה לא התיר דכונת בה"ג היא דאפילו דזה האיש רוצה לחוש שמא ימצא עקרב לא שרינן ליה נעילת הסנדל אלא שיכרוך סודרא אכרעיה ודוק: האוכל ככותבת הגסה בעי ר' פפא וכו' ופרש"י דמיבעיא ליה ה"ק כו' ודבריו סתומים במ"ש או דלמא ה"ק כמוה כגרעינתה והתוספ' פי' דכונת דבריו או כמוה או כגרעינתה והקשו עליו דלימא שיעור הפחות ואפשר לומר דכונת רש"י הוא באופן זה לפי שסתם תמרים האוכל פחות מהגרעין כדאמ' ר' פפא לקמן בגמ' והלכך מיבעיא לרב פפא ה"ק כמוה וכגרעינתה יחד או דלמא ככותבת עצמה משערינן

בלא גרעינתה ומ"ש התנא כמוה וכגרעינתה ה"ק שתהיה הכותבת גסה כ"כ שיהיה האוכל מרובה כשיעו' הגרעין והיינו דקאמ' רש"י או דלמא כמוה וכגרעינתה כלומ' דלעולם שיעור' הוי ככותבת עצמה בלא גרעין אלא דבעי דתהיה מאכל הכותבת שיעורא רבה דתהיה בה כשיעור גרעין ונמצא דשיעורא הוי או ככותבת הגסה של האוכל לבד או כשיעור גרעין ותרווייהו כי הדדי נינהו בשביל שהיא כותבת גסה ומה שהגיעו לרב פפא לשאול בעיא זו משום דאי פי' דמתניתין כמוה וכגרעינתה יחד קשה אמאי אצטריך התנא ללמד דהשיעור הוא עם הגרעין הלא בכל השיעורין דעלמא דאמרינן סתם אכילה בכזית לא אצטריך ללמד דהשיעו' הוא עם הגרעין דסתמו כפירושו ומדאצטריך הכא למימר וכגרעינת' יש להסתפק דלמא כותבת בלא גרעין קאמר וה"ק כמוה כגרעינתה כלומ' שתהיה מאכל כותבת גסה כ"כ כשיעור הגרעין ודוק ואני שיירתי דרך לעצמי לפרש פי' אחרינא בבעית רב פפא דלעולם שיעורא הוי בכותבת עם הגרעין יחד ובזה לא נסתפק רב פפא אלא הספק שלו הוא זה דהתנא תני האוכל ככותבת הגסה ומיבעיא ליה כותבת שאמרו ר"ל שצריכה שתהיה גסה אם הגסות הוא גם בגרעי' והוא שיעורא דהא דהכותבת גסה וגם גרעינן גסה או דלמא שיעורא דתהיה גסה הוא בלא גרעינתה כלומ' כיון דכותבת עצמה היא גסה אע"ג דהגרעין הוא קטן היינו שיעורא ולהך פירש א"ש מ"ש בגמ' רב אשי לא מיבעיא ליה הא גסה אתמר כל כמה דגסה כלומ' דאין להסתפק אם גסה קאי לכותב' לחוד ולא לגר עין דפשיטא דהגסות קאי גם לגרעון דגסה אתמר כל כמה דגסה:

דף ע"ט ע"א תוס' ד"ה כותבת הגסה פרש"י אינו מיושב כו' לשון התוספת מגומגום הרבה בעיני דמהו זה שהקשו בתחלת דבריהם והאנן בגרעינתה תנן והלא רש"י ז"ל כבר הרגיש ופי' דדלמא ה"ק כמוה כגרעינתה גם מ"ש ואי מספקא ליה כו' הוא מגומגום דמשמע דהם מפרשים אותו פי' ולא הי"ל אלא שפרש"י דמספקא ליה כו' ולעיקר קושית התוספת על רש"י יישבתי דבריו לעיל: ומ"ש התוספות דכונת הבעיא הוא אי שיעורא הוי ככותבת וב' גרעינין ק"ל עלה דלפי' זה אם כן מ"ש בגמ' רב אשי לא מיבעיא ליה כו' אינו מתיישב לפי פירושם ואם נפשך לדחוק ולומ' דה"ק דפשיט' ליה דכשאמ' כותבת הגסה ר"ל עם הגרעין וכשאמ' וגרעינתה בא לרבות גרעין א' דהוי שני גרעינן וכותבת אם כן הוי שיעורא רבה ובגמ' מסקינן לקמן דשיעורה דאכילת יוה"ך הוא פחות מכביצה ואי הוי כותבת וב' גרעינין פשיטא דהוי יותר מכביצה ויש בו שביעה וביוה"ך לא בעי שביעה אלא לייתובי דעתיה והוא פחות מכביצה ודוק: גם מ"ש לפרש הבעיא על פי הירושלמי הלשון אינו סובל דשלא בגרעינת' ר"ל קודם שנתמעך חללה ועוד יש

לי גמגום לפירוש זה והוא דלכל הפירש טבע הלשון דצד השני של הבעיא בא להחמיר דבשיעור' זוטא חייב ויגיד עליו ריעו בעי' עצם כשעורה צד השני של הבעיא הוא להחמיר דיטמ' בלא קליפה אמנם לפי' הערוך דר"ל שנתמעך חללה נמצא דצד השני של הבעי' בא להקל דלא מחייב עד שיאכל כשיעור כותבת וגרעין עם חללה יחד ואין זה טבע הלשון ודוק:

ה אמר רבא אר"י כותבת הגסה כו' ופירש רש"י קים להו רבנן ואע"ג דכל שיעור אכילת איסור הוא בכזית כו' וקשה אמאי רש"י הקשה זו בכאן ולעיל דמתני' דקתני האוכל ככותבת הגסה חייב שם יקשה רש"י קושיא זו יש לומ' דרש"י לא הרגיש קושיא זו מדעתו אלא דרש"י בא לפרש דברי ר"י דאמר קים להו לרבנן כו' דכונתו לתרץ מ"ש דבעלמא הוי בכזית כו' ואמר דהטעם דהכא לא כתיב לא תאכל כו' וא"ת אכתי תקשי על ר"י דאמר דכותבת הגסה יתירה מכביצה דמשמע דלדידיה יצתה קושיא זו מ"ש דבעלמ' הוי בכזית והלא אפילו תימא דכותבת הוי כביצה תקשי קושיא זו יש לומ' דאי הו"א דכותבת הוא יותר מכזית ושיעורה כביצה לא הוה צריך לטעמא דקים להו לרבנן אלא הו"א מדשני קרא ולא אמר לא תאכל אלא לא תעונה רמז הכתוב ששיעור אחר יש ביוה"ך והיינו בככותב' שהוא כשיעור ביצה אבל לר"י דאמר דכותבת הוי טפי מכביצה קשיא למה הלך לבקש שיעור טפי מכזית ומכביצה לזה הוצרך לתרץ ר' יוחנן קים להו לרבנן כו' ודוק: מתיבי מעשה והביאו לר"ג כו' ואי ס"ד כותבת הגסה שאמרו כו' תימה מאי פריך והלא במתניתין הוי כותבת הגסה והתם מיירי בכותבת סתמא דאינה גסה ואם כן דבר פשוט הוא דשתי כותבות בינוניו' בלא גרעיניהן לא הוו כביצה וכותבו' הגסה הוי יתירה מכביצה וגם על התרצן יש לתמוה אמאי לא תריץ הכי והוצרך לתרץ דטעם דכותבת הגסה וגרעינתה הוי יותר היא מחמת הגרעין דהוא מרובה על האוכל והלא אפילו יהיה האוכל והגרעין שוין יש לחלק בין כותבת סתמא לכותבות הגסה ועוד תימה לפירוש התוספת שפירש לעיל דשיעורא דיוה"ך הוא כותבות וב' גרעינין אם כן מלתא דפשיטא דכותבת גסה עם ב' גרעינין הוא יותר מב' כותבות בלא גרעיניהן וכשאמר ר"י כותבות הגסה שאמרו יותר מכביצה היינו על כותבת הגסה דיוה"ך דהוי כותבת וב' גרעינין לפי פי' התוספת ואם כן מאי פריך תלמודא כותבות הגסה וגרעינתה מי הוי יתירה מכביצה הא מלתא דפשיטא דהוי יותר מכביצה וצ"ע:

וכשנתנו לר' צדוק כו' פרש"י ג' קולין נהג בו כו' מדברי רש"י הללו משמע דאוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומא' ולפיכך לא נטל ידיו ר' צדוק וקשה דרש"י כתב בפ' כל שעה דף ל"ג ע"ב דכל שהוא מקבל טומאה מן התורה והביא ראיה מהא ודתניא בת"כ ס"פ

שמיני דכל האוכל מלמד שמטמא בכל שהוא כו' התוספת שם ובריש המצניע דף צ"א ע"א הקשו על רש"י דס"ל דכל שהוא מקבל טומאה מן התורה וכתבו בסוף דבריהם דרש"י חזר בו בפ' אותו ואת בנו דף פ"ב ע"א כו' וכ"כ התוספת בפ' מרובה דף ע"ז ע"א יע"ש גם הרא"ם ס"פ שמיני ומרן בכ"מ רפ"ד דה' אוכלין כתבו דרש"י ס"ל דכל שהוא מקבל טומאה מן התורה ודבר תימה ופלא הוא בעיני איך לא הביאו מ"ש רש"י בהא דר' צדוק דמשמע בהדיא דס"ל דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה ובענין מחלוקת זה עיין מ"ש תי"ט פי"ג דאהלות משנה ה' ופ"ב משנה א' יע"ש ומתבאר מדברי הקו' דפ' כל שעה ור"פ המצניע דאפילו לר"ת דס"ל דכל שהוא אינו מקבל טומאה היינו מן התורה אבל מדרבנן מקבל טומאה ובהכי מוקים ברייתא דת"כ וכיון שכן יש לתמוה על מ"ש רש"י בשמעתין דאפילו נימא דפירש רש"י דהכא כשיטת ר"ת דכל שהוא מקבל טומאה מדרבנן אמאי לא נטל ידיו ר' צדוק דהא פחות מכביצה מקבל טומאה לפחות מדרבנן לכ"ע ולע"ד היה נראה לפרש דר' צדוק לא נהג ג' קולין אלא ב' קולין בלבד דחוץ לסוכה אכלו ולא בירך עליו אחריו אבל מה שלא נטל ידיו היינו טעמא דכיון דנטלו במפה אינו צריך נטילה דהתירו מפה לאוכלי תרומה ור' צדוק כהן הוה והך אוכל הויא תרומה או אפשר דחולין הוה וכשם שהתירו מפה לאוכלי תרומה ה"ה לאכילת פת חולין דנטילת ידיסדחולין לא הוו אלא משום סרך תרומה וכי היכי דהתירו מפה לאוכלי תרומה הוא הדין לאוכלי חולין ועיין בא"ח סימן קס"ג דזו היא סברת הרמב"ם פרק ו' עיין שם:

כתב מרן הב"י ריש סימן קנ"ח כתב הרוקח אוכל פחות מכביצה יטול מספק ולא יברך ונראה שטעמו משום דכיון דפחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלים איכא למימר כו' ולא חילקו בין פחות מכביצה ליתר מכביצה כו' דעל פחות מכזית כו' עכ"ל ואיכא למידק על דברי מרן דאיך כתב בפשיטות דפחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלין הספק של הרוקח הוא אם הצריכה חכמים נטילה לפחות מכביצה והלא הוא מחלוקת קדום בין רש"י ור"ת ואפילו תימה דרש"י חזר בו כמ"ש התוספות וכדכתיבנא לעיל הרי הרמב"ם רפ"ד דהלכות טומאת אוכלין ס"ל דכל שהוא מקבל טומאה מן התורה ואפילו לדעת ר"ת דסבירי ליה דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה היינו מן התורה כדלעיל ולכן יותר נכון הוא לומר דהספק של הרוקח טעמו הוא משום דהדבר במחלוקת הוא שנוי אם פחות מכביצה מקבל טומאה מן התורה או לא לפיכך יטול ידיו ולא יברך ואע"ג דכ"ע מודים דמקבל טומאה מדרבנן שמא לא הצריכו חכמים נטילה אלא לשיעור כביצה דמקבל טומאה מן התורה ומיהו בדברי הרוקח איכא למידק דממ"ש אוכל פחות מכביצה יטול ידיו ולא יברך משמע דספוקי מספקא ליה ואלו ממ"ש בסימן רפ"ג דפחות

מכביצה אין צריך נטילה כדאמרינן בסוכה ובברכות משמע דפשיטא ליה מלתא דפחות מכביצה אין צריך נטילה ומייתי ראיה מסוכה דהיינו הך עובדא דר' צדוק דאכל פחות מכביצה ולא נ"י איברא דהך ראיה דרבי צדוק לא מכרעא דפחות מכביצה אין צריך נ"י דדלמא לעולם צריך נ"י ולכך נטלו במפה ואכלו באופן דלענין הלכה הדבר הוא ספק הלכך יטול ידיו ולא יברך:

תוספות נטלו במפה בפ' הישן פרש"י כו' דבור זה הוא מגומגם הרבה בעיני דכיון דתוספות ס"ל דפחות מכביצה מקבל טומאה א"כ צריך נ"י מן הדין לכל אדם שאוכל פת פחות מכביצה אפי' שיהיה ישראל וא"כ למאי אצטריכו לומ' דר' צדוק כהן הוה אפי' היה ישראל צריך נ"י ובמקום נ"י כרך ידיו במפה ואם נרצה לומ' דלשאר אדם ס"ל לתוספות דאין להתיר כריכת ידו במפה רק דוקא לכהן כשאוכל תרומה ולכך הוצרכו לומר דר' צדוק כהן הוה אמנם המעיין נ' דאין טבע ל' התוס' סובל זה וגם לשון שכתבו ובחנם פי' כן כו' הוא ק' דכיון דרש"י ותוספות פליגי בענין דינא דרש"י סבר הכא דאוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה והתוס' חולקים עליו היה להם לבא על רש"י בתמיהא חזקה בהכחשת הדין דפחות מכביצה מקבל טומאה ודוק ועיין לקמן ד"ה הא כביצה בעי סוכה: תוספות ד"ה ולא בירך אחריו ס"ל כר"י כו' ואיכא למידק דלמא ר' צדוק ס"ל דע"כ לא פליג ר"מ דהוי בכזית אלא לענין שיצטרך לזימון אבל לענין חיוב בה"מ כ"ע מודו דהוו כביצה ומתני' איירי דשנים אכלו כל א' כביצה ונתחייבו בבה"מ וזה הג' שבא להצטרף עמהם כדי שיזמינו נחלקו התנאים עד כמה מזמנים עד כזית דר"מ ר"א עד כביצה י"ל דכיון דבגמרא מוקים טעמייהו דר"מ ור"י דפליגי בפירש דקרא מ"ס אכילה בכזית ומ"ס אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה משמע בהדיא דפלוגתייהו הוי בעיקר שיעור חיוב בה"מ ונקט מתני' פלוגתייהו לענין ממון לאשמועינן חדושא דאפי' לא אכלו כל הג' אלא כזית א' כל א' מהם אפ"ה נתחייבו בב"ה:

כתבו עוד ונראה לר"י דהלכה כר"מ כו' כונת קשר דברי התוספות הוא זה אע"ג דאמרו בריש דבריהם דרבי צדוק עבד עובדא כר"י ובכל דוכתא קי"ל דמעשה רב ותו דר"מ ור"י הלכה כר"י אפילו הכי נראה לר"י דהלכה כר"מ והביא ב' ראיות לדבריו חדא מדאמרינן פ' כיצד מברכין דף ל"ח ע"ב דר' יוחנן אכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף וא"ת לר"י גופיה תקשי אמאי שביק ר"י ועביד כר"מ י"ל דטעמו משום דסתם לן תנא כר"מ פ"ג שאכלו דקתני עד כמה מזמנין עד כזית ולא קתני דר"מ כנ"ל ועוד הביאו ראיה ב' מהא דאמרי' בברכות דף מ"ח אר"י דלעולם אינו מוציא את הרבים עד שיאכל כזית דגן וראיה זו יש לגמגם ולערער עליו דהרי כתבו התוספת פ"ג שאכלו וכן נראה מדבריהם סוף

דבור זה ונתבאר בב"י סי' קפ"ו דאדם שלא אכל יכול לברך להוציא מי שאכל מטעם ערבות והטעם שהצריכו דהמברך יאכל כזית דגן דהיינו כדי שיוכל לומ' שאכלנו משלו וא"כ אין ראיה מהך דינא דמי שאכל כזית חייב לברך בה"מ כר"מ:

והתוספות פ"ג שאכלו דף מ"ט ע"ב הביאו ראיה דהלכה כר"מ משום דהתם בגמרא כו' ואיכא למידק מנ"ל לתוספת דכד תריץ ר"י מוחלפת השיטה דמחליף מתני' דפ"ג שאכלו דלמא מחליף מתנית' דאלו עוברין והלכה כר"י דבעי כביצה ותו דלפי הכלל שכתב הר"ן פ"ג דגיטין דף תקס"א ע"ב בסוגית מ"מ תקנו זמן בגיטין דכי פריך בגמר' והא שמעינן להו ומשני איפוך ולא מסיימי הי מינייהו מהפכינן סתמא דמלתא דבתרייתא מפכינן דמאן דמתרץ מתכוין להעמיד דבריו והביא כלל זה מרן בכללי הגמרא עיין ביבין שמועה דף צ"ח ע"ב והר"ן הביא ראיה לדבריו מהא דאיתא פ"ק דכתובות דף י' ע"א גבי כתובות אשה דאורייתא כו' ועוד הביא ראיה מהא דאמרינן פ' השולח דף מ"ו ע"ב דמשני איפוך ומוכח שם בגמרא דמתני' הנשנית באחרונה הוא דמפכינן וכן פירש דברי הר"ן מוה"ר רבי יחיאל באסאן הביא דבריו בס' יבין שמועה שם ולפי הכלל הזה שכתבנו בשם הר"ן הוקשה לי דברי מרן א"ח סי' ע' דמייתי שם מה ששנינו ספ"ג דברכות חתן אם רוצה לקרות ק"ש לילה הא' קורא רשבג"א לא כל הרוצה כו' ופרכינן בגמרא למימרא דרשב"ג חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי והא איפכא שמעינן להו כו' אר"י מוחלפת השיטה והרי"ף והרמב"ם ה' ק"ש פסקו כת"ק כו' והוא על משנת ק"ש כו' יע"ש וק"ל טובא דזה הפך כלל הר"ן ותו דאם כדברי מרן דמתניתין דק"ש דמפכינן א"כ בה' ט"ב היה להם לפסוק כרשב"ג דלעולם יעשה אדם עצמו ת"ח והם פסקו כת"ק דהתם כמ"ש הרמב"ם פ"ה מה' תענית ועיין מ"ש הל"מ בה' ק"ש ולע"ד יראה לתרץ דמ"ש ר"י מוחלפת השיטה היינו למתני' בתרייתא דפרק מקום שנהגו כפי הכלל שלמדנו מדברי הר"ן דמתני' בתרייתא מפכינן ולפיכך פסקו התם בט' באב כרשב"ג דחייש ליוהרא אך גבי ק"ש להיות כי בדורות האחרונים שאין מכוונים בשאר ימות השנה אדרבה אם לא יקרא ק"ש החתן מחזי כיוהרא דנראה דבשאר ימות השנה הוא מכוין היטב לפיכך פסקו דיקרא ק"ש דלא מחזי כיוהרא אם יקרא ק"ש ועיין בדרשות הראנ"ח פ' אחרי מות ופ' מצורע ובס' גופי הלכות דף ס' סימן של"א: ובפ"ק דביצה דף ט' ע"ב רמיין מתני' אהדדי דתנן התם ס"פ קמא די"ט בש"א אין מסלקין התריסין וב"ה מתירין אף להחזיר אלמא גבי שמחת י"ט ב"ש לחומרא וב"ה לקולא ורמינהי כו' אר"י מוחלפת השיטה ופרש"י ההיא דתריסין ור"ת הקשה עליו ופירש מוחלפת השיטה היינו מתניתי' דהשוחט יע"ש ומשמע דרש"י אית ליה כלל הנז' והתוספות חולקין וס"ל דקמייתא מפכינן וזהו דעת התוספות פ"ג

שאכלו דף מ"ט ע"ב דקי"ל בכזית דלפי מה שמחליף ר"י ר"י הוא דאמר בכזית אלמא ס"ל דמתניתין קמייתא מפכינן הפך דברי הר"ן ובקדושין פרק האומר דף ס"ד רמינן מתני' דפר' האומר עם מתני' דפ"ח דנדרים דף ס"א ומשני מוחלפת השיטה ופרש"י שם דמחליף מתני' דנדרים וק"ק דמ' נדרים נשנית בס' נשים בתחלה ואח"כ נשנית מס' קדושין וא"כ מתני' ברייתא דהיא מ' קדושין היה לו להפך כפי הכלל של הר"ן אלא דשניא ההיא דמדברי הברייתא מוכח דמתני' דנדרים היא שנויה בהיפוך כמ"ש בגמר' שם יע"ש ועיין ס' הליכות אלי סי' תקכ"ז עוד מצאתי ברישׁ ביצה דרמי מתני' דשבת ור"פ חבית עם מתניתין דפ"ג דעירובין ומשני מוחלפת השיטה ופירש רש"י דמחליף הא דפירש חבית וע"ש בתוספת ודוק: כתבו עוד התוספות ובירוש' משמע כו' ק"ק לשון משמע דהא בהדיא אמרו בירוש' דבבריה לא בעינן כזית ואפשר דהירוש' תריץ בשם רבי יוחנן דאית ליה דמשום בריה הוה ברך לבסוף אף על גב דלא הוה ביה כזית אמנם הירוש' גופיה לית ליה הך דינא לכך אמרו משמע דכיון דהירוש' תריץ דטעמו דר"י משום בריה מסתמא מכי אית ליה ועיין בטא"ח סי' ר"י דגם הוא כתב.

ובירוש' משמע כו' וצ"ל כדכתיבנא. ומ"ש התוס' דין זה של הירוש' יראה דיש לקשרו במ"ש מקמי הכי דנראה לר"י דהלכה כר"מ דאמר בכזית ומייתו ראיה לדבריהם מתוך הירושלמי דתמה ר"ח על ר"י מפני שבירך אחר אכילת זית מפני שגרעינתו ממעטו ותירצו דטעמו דר"י משום בריה אלמא משמע דלכ"ע באוכל שיעור כזית חייב לברך אחריו ודוק: כתבו עוד בסוף דבריהם ולענין שתיה כו' כאן הבן שואל היכי אפ"ל דשביע' דשתיה הוי בפחות מכביצה כלו' בכזית והלא ביוה"ך לא בעינן שביע' אלא יתובי דעת' דהיינו אכילה בככותבת ושתיה כמלא לוגמיו לפי מה שהוא אדם ואם בפחות מכביצה דשתיה הוה שבע כ"ש דמייתבא דעתיה כמ"ש לקמן בגמרא גבי כותבת דהוא פחות מכביצה יע"ש.

ולענין הדין הספק של התוס' הוא אם יברך אכזית או דלמא אינו מברך כשתיה עד שישתה שיעור כביצה, והרא"ש פ"ג שאכלו וטא"ח סימן ר"י הביאו הספק הזה והעלו דמפני הספק יש ישתה פחות מכזית או רביעית ודבריהם תמוהים דרביעית הוא ביצה ומחצה לחשבון מ' סאה כדאי' פרק ע"פ דף קנ"ד וכ"כ התוספות פ"ק דערובין דף ד' וכן נר' מדברי הרמב"ם פ"א מעירובין ותשובת הרא"ם סי' צ"ז ותשובת הרמ"ע ואם כן למה כתבו הרא"ש והטור דישתה רביעית כשיעור ביצה סגי דהא כל הס' של התוספת הוא אי הוי כזית או כביצה ומ"ש שם מרן הב"י דשיעור רביעית שוה לכביצה הם דברים תמוהים דזהו הפך סוגיין דעלמא דרביעית הלוג הוא ביצה ומחצה דהלוג הוא ז' ביצים

וצ"ע ומיהו לשון הרא"ם והטור יש ליישב דסבירי לי' דהספק הוא אי סגי בכזית או מכביצה או דלמא שביעה דשתיה הוי יותר מכביצה עד רביעית ודוק: ע"ב גמרא הא כביצה בעי סוכה כו' איכא למידק מאי פריך דדלמא מ"ש התנא וכנתנו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה לא תידוקמיניה הא כביצה בעי סוכה אלא לעולם משום סוכה היה אוכל עראי כביצה ויתר מכביצה חוץ לסוכה ונקט התנא פחות מכביצה היינו משום ב' קולות אחרו' דעשה ר' צדוק דלא נ"י ולא בירך אחריו והיינו משום דהוי פחות מכביצה הא כביצ' בעי נטיל' וברכ' וכן אמרו בפ' הישן לתרוצי ר"י ואביי כמ"ש התו' וי"ל ודו': תוספות ד"ה הא כביצה בעי סוכה בפ' הישן פריך כו'.

ואיכא למידק לפי שיטת התוספת דכתבו לעיל בד"ה נטלו במפה דפחות מכביצה מקבל טומאה א"כ מ"ש דפחות מכביצה מהני ליה נטילת מפה ובשיעור כביצה לא מהני ובעי נ"י יש לומר דהתוס' ס"ל דבשיעור כביצה מקבל טומאה מן התורה וחיישי' דלמא נגע ולפי' לא מהני נטילת מפה אבל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה אלא מדרבנן וכיון דהטומאה הוא מדרבנן לפיכך הקלו דפחות מכביצה מהני נטילת מפה ולא חיישינן שמא יגע באוכל דאפי' יגע לית כאן טומאה מן התורה ודוק: גמרא לימא מסייע ליה כו' פרש"י אם השלים י"ד סעודות כו' ואיכא למידק דהא אמרינן בפרק הישן דף כ"ו ע"א דחזר בו ר"א ולא בעי י"ד סעודות אלא קאמ' דיש תשלומים לסעודת ליל י"ט אחד וכן פרש"י התם איברא דהתוספת שם חלקו על רש"י ז"ל וסבירו ליה די"ד סעודות הם וא"כ פרש"י דהכא אזיל כתוספת דהתם: תוספות ד"ה מיני תרגימא בפרק הישן פרש"י כו' והכא משמע כו' כונת התו' להקשו' על רש"י מכח מימרת רבא דס"ל דפירי לא בעי סוכה ומיני תרגימא לאו היינו פרות אבל לפי דעת התרצן דדחי מאי מיני תרגימא פירות א"כ שפיר קאמר רש"י ז"ל כתבו עוד ואין ללמוד מכאן שיועילו כו' מכלל דברי התוס' שמעינן דמידי דבעי סוכה כגון מיני תרגימא אפשר דמהני בג' סעודות אבל מידי דלא בעי סוכה מלתא דפשיטא לנו דלא מהני בג' סעודות וכן ק"ל דקי"ל דכביצה פת יכול לאכול חוץ לסוכה כדתנן פ' הישן אוכלים עראי חוץ לסוכה ואמרי' עלה כמה אכילת עראי כד טעים בר בי רב ועייל כו' ופירשו התוספת והרא"ש דהיינו כביצה וכ"כ הטור ר"ס תרל"ט ואלו בה' שבת ר"ס רצ"א כתב דשיעור סעודה ג' הוי בכביצה וכ"כ מרן הב"י בשם הר"ן פרק כל כתבי ולפי מה שהצענו דמאי דלא בעי סוכה לא מהני לסעודה ג' הול"ל דשיעו' ס"ג הוי יותר מכביצה אבל כשיעו' כביצה ממש לא נפיק כיון דכביצה לא בעי סוכה וי"ל דמ"ש התוספת דמאי דלא בעי סוכה לא מהני לס"ג היינו לענין מאכל כגון פירות אבל בשיעורי אוכלין לא אתמר הך כללא ואפילו בכביצה לא בעי סוכה סגי

לקיום סעודה שלישית ומיהו תמיהא לי מנ"ל להטור והר"ן דשיעור סעודה שלישית בעי כביצה מי עדיפא סעודה שלישית מליל פסח דסגי בכזית מצה וליל סוכה דסגי בכזית. פת שיאכל בסוכה ובבית יוסף ס"ס תרל"ט הביא שם ב' סברות די"א דבליל סוכות צריך שיאכל יות' מכביצה וי"א דסגי בכזית יע"ש וגם דברי מרן שכתב על הטור דפחות מכביצה אוכל חוץ לסוכה וכביצה בעי סוכה קשים לשמוע דכביצה גופה לא בעי סוכה ויותר מכביצה הוא דבעי סוכה וצ"ע ובהא דאמרי' אכילת עראי היינו כביצה משמע לכאורה דיותר מכביצה הוי קבע וקשה דפת הבאה בכסנין קי"ל בא"ח סימן קס"ח דבאוכל שיעור שאחרים רגילים לקבוע מברך המוציא ובה"מ ונ"ל דהיינו מעלה מטה שיעור ג' או ד' ביצים דהוי שיעור סעודה כדקי"ל לענין עירוב סי' שס"ח יע"ש וכן מעשים בכל יום דאוכל פת הבא' בכסנין דהיינו ביסקוג"ש קרוב לג' ביצים ואין מברכין בה"מ אלא מעין שלש ואמאי והא אמרי' דשיעור כביצה הוי עראי משמע דיותר הוי קבע י"ל דג' גבולין יש דשיעור כביצה הוי עראי יותר מכביצה יצא מכלל עראי ולא נקרא קבע עד שיאכל ג' או ד' ביצים ולפיכך לענין עראי דקי"ל אוכלים עראי חוץ לסוכה הוי בכביצה יתר מכאן לא הוי עראי ואע"ג דלא הוי קבע חייב לאכול בסוכה ולענין פת הבאה בכסנין כשאוכל קבע דהיינו ג' או ד' ביצים מקרי קבע ומברך בה"מ אבל פחות מג' ביצים קבע לא הוי וסגי ליה בברכת מעין ג' כנ"ל ודוק: רב זביד אמר כותבת הגסה כו' איכא למידק דמאי קושיא הוא זה דאנא אמינא מה לחמץ שכן ראוי לאכילה אבל שאור שאינו ראוי לאכילה לא וכן אמרו פ"ק דביצה דזהו טעמו דב"ה דאומר דזה וזה בכזית משום דתרווייהו צריכי שאור וחמץ דאי כתב רחמנא שאור הו"א משום דחמוצו קשה אבל חמץ דאין חמוצו קשה אימא לא ואי כתב רחמנא חמץ משום דראוי לאכילה אבל שאור שאינו ראוי לאכילה אימא לא צריכה י"ל דמחלוקת זה של ב"ש וב"ה אינו לענין אכילה אלא לענין ביעור כמ"ש פ"ק דביצה וכן רש"י פירש כאן שאור בכזית לענין בל יראה כו' וכיון שכן לענין ביעור דכתיב לא יראה לך חמץ קשה לב' נכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא ומה חמץ שאין חמוצו קשה אסור להשהותו בבית בכזית שאור שחמוצו קשה לא כ"ש וס"ל לב"ש דלא שייך למיפרך מה לחמץ שכן ראוי לאכילה דאנן לאו בדינא דאכילה עסקי' אלא לענין ביעור אבל ב"ה ס"ל אף על גב דלענין ביעור עסקי' שפיר שייך למיפרך מה לחמץ שכן ראוי לאכילה משום דטעמו דביעור חמץ הוא כדי שלא יבא לאוכלו כיון דרגיל בו כל השנה באופן דב"ש ס"ל דקרא דלא יראה שאור הוא יתר ללמד שיעורו של זה לא כשיעורו של זה.

ובס' גופי הלכות סימן ח' דף ו' הקשה דאיך אומר ב"ש דנכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור והא קי"ל אין מזהירין מן הדין ומחמת קו' זו שינה פי' הסוגיא יע"ש ולע"ד יראה דל"ק דלעיקר חיוב ודאי לא נפיק שאור מחמץ דאין מזהירין מן הדין מיהו כבר כתיב קרא קמא שאור לא ימצא בבתיכם ובקרא תניינא כתיב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור ואהך קרא תניינא אמרי' ב"ש דלשתוק משאור ונאמר דשאור וחמץ שוים בשיעוריהם בכזית ואנא אמינא חמץ שאין חמוצו קשה בכזית שאור שחמוצו ק' לכ"ש והך ק"ו אינו אלא לשיעורא אבל לעיקר החיוב לא מפיק ליה מק"ו דהא אין מזהירין מן הדין אלא מקרא קמא דכתיב שאור לא ימצא בבתיכם: אך ק"ל לב"ה דאמרו צריכי ואי כתב רחמנא חמץ משום דראוי לאכילה וכו' דאיך אפשר לומר כן והלא אפילו הוה שתיק מקרא דלא יראה לך שאור א"א לומר דאשאור לא מיחייב אביעור דהא כתיב שאור לא ימצא בבתיכם יש לומר דה"ק ב"ה אי לא כתיב לא יראה לך שאור לא הוה יליף מחמץ לענין שיעור דהוי בכזית אלא הו"א דבעי שיעורא אחרינא בככותב' לכך כתיב ולא יראה לך שאור ללמד דזה וזה בכזית אבל ב"ש סברי דקרא בא ללמד שיעורו של זה לא כשיעורו של זה ודוק: מדפלגינהו רחמנא לימדה לך כו' איכא למידק דמתחל' טעמיה דב"ש קאמר נכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור משמע דמייתורא דלא יראה לך שאור דריש ומסיף דבריהם דאמרי מדפלגינהו משמע דלא דריש יתורא אלא מדחלקו הכתוב בתרי לאוין דהיל"ל לא יראה לך חמץ ושאור וקשיא דברי התלמוד רישא אסיפא איברא דלשון התלמוד שם בפ"ק דביצה מסיי' כדפתח דקאמר שאור דכתב רחמנא ל"ל לומר לך שיעורו כו' וכן נר' בעיני דהוא עיקר הגירסא דמייתורא קא דריש וכן נראה מדברי רש"י בהדיא ודלא כס' גופי הלכות דר"ל דמדחלקו הכתוב קא דריש ולא מייתורא יע"ש כנ"ל: שעורו של זה לאו כשיעורו של זה שאור בכזית כו' וא"ת ומנ"ל לב"ש למימר הכי נימא איפכא דשאור ככותבת וחמץ בכזית דחמץ ראוי להחמיר עליו משום דראוי לאכילה יותר משאור י"ל דכיון דאין אנו עוסקין לענין אכילה אלא לענין ביעור ס"ל לב"ש דטפי יש להחמיר בשאור משום דחמוצו ק' ודוק: שעורו של זה לא כשיעורו של זה פירוש רש"י ע"כ דחמץ נפיש מכזית כו' נ' מדברי רש"י הללו דאי לא כתי' שאור אלא חמץ הו"א חמץ בככותב' דהוא שיעורא רבה ושאור דהוה יליף מחמץ הו"א דהוי בככותבת מכח דיו ודברי רש"י תמוהים דמנ"ל זה דאי כתיב חמץ לחוד הו"א בככותבת לא כי אלא הו"א בכזית וה"ה לשאור השתא מכח שאור יתירה למדנו דשיעור שאור אינו שיעור של חמץ אלא שאור בכזית וחמץ בככותבת ואולי דרש"י ה"ק אלו הוה כתיב חמץ והוה כתיב נמי דשיעורו בככותבת ולא כתיב שאור וגמר מחמץ הו"א דיו דלא מיחייב בשאור

אלא בככותבת מ"מ תימה מי הכריחו לרש"י לפרש כן ולא פירוש כפשוטו וכדכתיבנא וראיתי בס' גופי הלכות שעמד בקושיא זו בדברי רש"י פ"ק דביצה ומשמע מדבריו דדברי רש"י דהכא נוחים יותר ולא ידעתי מה הפרש יש בין פרש"י דהתם לדהכא וגם שאר לשונו מגומנם כמו שיראה המעיין שם ומ"מ דברי רש"י צ"ע ודוק.

גם דברי התוספות בביצה דף ז' ד"ה לומר לך שיעורו כו' הוא מגומגם בעיני והדבר הקשה בו יתבאר מתוך מ"ש כאן ודוק. עיין בס' הליכות אלי דף ע"א ע"א יע"ש: תוספות ד"ה לומר לך שיעורו של זה כו' עד ושמא י"ל כו' ויראה דטעם הדבר משום דיוה"ך הוא איסור אכילה והכא אע"ג דלענין ביעור עסקינן מ"מ הביעור הוא כדי שלא יבא לאכלו ואע"ג דכתיב לעיל דב"ש לא פרכי מה לחמץ שכן ראוי לאכילה משום דאנן לאו באכילה עסקינן אלא לענין ביעור מ"מ יותר ראוי לדמות ביעור חמץ לאיסור אכילת יוה"ך דהוי בככותבת משנדמה אותו להוצאת שבת דהוי כגרוגרת ודוק: כתבו עוד מכאן קשה דקאמר בסמוך בככותבת לאו היינו ככותבת הגסה דיוה"ך ואפ"ה מספקא ליה אי חמץ בככותבת הוי כביצה או לא אמאי מספקא ליה פשיטא דהוי כביצה כו' כנ"ל וכ"כ בס' חדושי הלכות ור"ל דודאי אי שיעורו כביצה לא תקשי דנוקמא אגרוגרת דמצינו שיעור דביצה גבי אוכל וכמו שכתבו לעיל דכיון דאפיקתיה מכזית אוקמיניה אשיעורא דיוה"ך דאע"ג דגרוגרות פחות משיעורא דיוה"ך נמי מידי דאכיל' הוא וכמ"ש לקמן אבל אי לא הוי כביצה ולא הוי נמי כשיעורא דיוה"ך אם כן נוקמא אגרוגרת עכ"ל ומ"מ ק"ל דמאי פרכי התוספות בגמרא נמי הכי קאמר דלמא לעולם אימא לך כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה הא סתמא כביצה וא"נ כי הדדי נינהו וחדא מנייהו נקט הרי דלא נסתפקו בכותבת סתמא דהוי פחות מכביצה אלא שאמרו בפשיטות דכותבת סתמא הוי כביצה ונר' דהתוספת גרסי הכא הא סתמא פחותה מכביצה וא"נ כי הדדי נינהו וחדא מינייהו נקט ולפי גי' זו ספוקי ליה אי הוי פחות מכביצה ולגי' זו ניחא לישנא וא"נ כי הדדי נינהו: גמרא אלא מהכא עד כמה מזמנין כו' פרש"י מזמנין מברכין על המזון לאחריו עכ"ל וכונתו הוא לומר דאע"ג דמתניתין לענין צרוף־זמון מתנייא מ"מ גם לענין חיוב בה"מ מתנייא דהא טעמייהו דר"מ ור"י תלי בטעמא דקרא ואכלת ושבעת וברכת כו' דהיינו בחיוב בה"מ ודוק:

דף פ ע"א ומאי ראיה לדבר יוה"ך כו' פרש"י למה לו להביא ראיה כו' לפי מרוצת לשון רש"י משמע דהראיה היא מכח המשנה ובעי מאי אולמיה דמשנת יוה"ך וקשה דבתירוץ דמשני אינו מביא ראיה מכח המשנה דיוה"ך אלא מדמשני קרא ואם כן לא הול"ל אלא מאי אולמיה דהאי מהאי מה הכרח יש בפסוקי יוה"ך טפי מקרא דטומאת אוכלין ותו

ק"ל דמאי משני דאי מהתם הו"א אורחא דקרא הוא למכתב מכל האוכל אשר יאכל כי היכי דכתיב גבי משקה אשר ישתה ואין שם שינוי אם כן מה ראיה מייתי מקר' דיו"ה שאני התם דשני קרא אבל גבי טומאה לא שני קרא ואמאי שינו חכמים בשיעורא ויש ליישב ודוק: ואימא גדי כו' א"ל אמאי לא פריך ואימא עגל דהוא גדול מגדי וכ"ת משום דתפסת מועט תפסת אם כן מהאי טעמא נמי ראוי לדורשו לענין ביצה ולא לענין גדי ותו דלקמן פריש ואימא ביצת בר יוכני משמע דהמקש' לא אסיק אדעתיה שינוייא דתפסת ועל התרצן דמשני גדי מחוסר שחיטה תקשי אמאי לא שני ליה תפסת כו' יש לומר דעדיפא מינה קא משני ליה ובמ"ש רש"י מחוסר שחיטה לא הוא ולא אמו משמע מדבריו דבעי שהאם לא תהיה מחוסרת שחיטה א"כ לכאורה קשה היכי מוקי לקרא אוכל בא מחמת אוכל זו ביצת התרנגולת הלא התרנגולת מחוסרת שחיטה יש לומר דמוק' ליה בשחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ודוק:

ואימא ביצת בר יוכני תפסת מרובה כו' רש"י פירש פ"ק דסוכה דף ה' תפסת מרובה מקום שאתה שומע אף המועט כו' והתוספת כתבו שם י"מ לפי שמדה מרובה אין לה סוף והקשו על פי' זה מפ"ק דר"ה גבי עצרת כו' וראיתי בתוספת דמכלתין לעיל פר' בא לו דף ע"א ע"ב דכתבו ליישב ההיא דפ"ק דר"ה יע"ש ולפי חילוק זה דכשהיא להחמיר אמרי' תפסת מרובה כו' אבל כשהוא להקל אדרבה אנו תופסין המרובה קשה סוגיא דהכא דאם אתה אומר דלא יטמא טומאת אוכלין כי אם כביצת בר יוכני היא קולא גדולה ואם כן אמאי אמרינן בכה"ג תפסת מרובה לא תפסת אדרבה היה לנו לתפוס את המרובה כדי להקל וראיתי בספ' הליכות אלי סימן תשל"ח דף ס"ח דעמד בזה ולא פירו' כלום יע"ש ולע"ד יראה דהכא בסוגיא דידן הטע' דאנו אומרים תפסת מרובה לא תפסת משום דהוי דבר שאין לו סוף דהאי דנקט ביצת בר יוכני היינו משום דחזינן ליה בפ"ט דבכורות דטבעה ס' כרכי' ושברה ש' ארזים ודלמא יש ביצת מין אחר דתהיה גדולה יותר מכביצת בר יוכני ואם כן אם אתה הולך אחר ביצת עוף גדול אין לדבר סוף דיש גדול כביצת בר יוכני ואפשר דיש גדול יותר ואל"ס ובכה"ג אמרינן תפסת מל"ת אע"ג דהוא להקל ודוק: ואימא ביעתא דצפרתא דזוטר טובא פירש רש"י לא גרסי' דזוטר טובא ולא ידענא אמאי ל"ג ואפשר משום דמלתא דפשיטא הוא דזוטר טובא מביצת תרנגולת ובפר' קמא דסוכה דף ה' ע"ב גרסינן ואימא כאפי דצפרתא דזוטר טובא יע"ש ודוק: תוספות ד"ה ושיערו חכמים זו ביצת תרנגולת כו' ואומר ר"י דנהי דקי"ל כר"ש בהא דכביצה לטמא טומאת אוכלין בשתי סעודו' דעירוב לא קי"ל כותיה אלא כר"מ או כר"י כלומ' דלדידהו שיעור שתי סעודות דעירוב הוי ח' וכן כתב התוספות בפ' חלון דף

פ' ע"ב וכ"כ הטור א"ח סימן ת"ט ומרן הב"י שם תמה על הטור דאמר דהוו ח' ביצים וכנרא' דאשתמיטתיה דברי התוספת הללו וכן השיג עליו הב"ח יע"ש:

כתבו עוד התוספת ור"ת תירץ בענין אחר כו' ול"נ לר"י כו' יש לראות מה נתרץ לר"ת וכי לא ידע ר"ת דבגרוגרת אין בה גרעין יש לומר דר"ת ה"נ קאמר דכיון דגרוגרת אין בה גרעין נוחה להשימה בבית הבליעה אלא דכפי זה נמצא דר"י לא ירד לפירוש כונת ר"ת והוא תימה וצריך עיון ודוק: גמרא אמר רבי אלעזר האוכל חלב בזמן הזה כו' איכא למידק דהך דרשא דרשוה בת"כ קרבן אהרן דף ק"ט למעוטי מומר דתנא קמא דריש מעם הארץ פרט למומר ור"ש ממעט מומר מדכתיב אשר לא תעשינה בשגגה ואשם השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו ואמרינן פ"ק דחולין דף ה' ע"ב מאי בינייהו אמר רב המנונא מומר וכו' ובפ"ג דהוריות דף י"א אמרינן דרבא אמר דכ"ע מומר לאכול חלב לא הוה מומר לדם כו' ופסק הרמב"ם פ"ג דמעשה הקרבנות ופ"ג דהלכות שגגות כת"ק וכאוקמתא דרבא וכיון שכן מאי פריך תלמודא הכא מהא דמיעט רחמנא מי שאינו שב מידיעתו דההיא איירי במומר אבל יחיד שטעה וסמך על הוראת בית דין שבזמנו דזית קטן לא מחייב עלה ובא בית דין אחר וחדש את ההלכה דמחייב על זית קטן שב מידיעתו הוא דאלו הוה ידע בשעת אכילת דב"ד שבזמנו דפטרו על זית קטן טעו בהוראה לא היה אוכל את החלב כשיעור הזה ואם כן שב מידיעתו קרינן ביה ותו דהרי תנן בריש הוריות הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצות ה' והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם פטור מפני שתלה בב"ד ואמרינן עלה בגמרא אר"י אמר שמואל זו דר"י אבל חכ"א חייב וכן פסק הרמב"ם פי"ג דהלכות שגגות סוף דין א' וז"ל וכן אם הורו ב"ד ועשו מיעוט הקהל על פיהם כו' ועיין בל"מ ספ"א דהלכות שבת ואם כן הכי נמי שהורו ב"ד דאזית קטן לא מיחייב והלך היחיד או מיעוט הקהל ואכלו זית קטן דחלב ואחר כך בא ב"ד אחר וחידש דאזית קטן מיחייב הרי זה היחיד או מיעוט הקהל שאכלו זית קטן חייבין כל אח' וא' להביא חטאתו ושב מידיעתו קרינן ביה אלו הוה ידע בשעת אכילה דב"ד טעו לפטור אזית קטן וצ"ע:

אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול ופרש"י דה"ק האוכל כזית בינוני כו' וקשה דאפילו יכתוב מחוייבני חטאת סתם אין לחוש שיביא קרבן דהא ודאי יתפרסם דקדשו בית דין את ההלכה דלא מחייב עד דאיכא כזית גדול ובזמן שאכל הוו אמרי דהוי זית קטן ולפיכך כתב מחוייבני חטאת סתם ומסתמא לא יביא חטאת כיון דנתחדשה הלכה וכ"ת דיסתפק לו אם אכל כזית בינוני או גדול מספק לא יביא קרבן דהוי חולין לעזרה ויש ליישב ודוק: אר"י שעורין של עונשין הל"מ כלומר דכשאומר הכתוב כל חלב וכל

דם לא תאכלו או לא תאכל חמץ אפילו כל שהוא במשמע ואתא הלכתא ואמר דלענין כרת וקרבן בעי שיעורא בכזית אבל לאיסורא כדקאי קאי דאסו' אפילו בכל שהוא וקשה דאם כן אמאי אצטריך ר"י לומר בריש פרקין דחצי שיעור אסור מן התורה משום דחזי לאצטרופי או מטעמא דכל חלב לרבות חצי שיעור ת"ל דפשטא דקרא כל שהוא במשמע יש לומר דאי לא הוה הך טעמא דחזי לאצטרופי הוא מוקמי' הלכתא אאיסורא כי היכי דמוקמינן לה אעונשין אבל השת' דאיכא טעמא דחזי לאצטרופי מוקמינן הלכתא דשעורין אעונשין ולעולם חצי שיעור אסור מן התורה וכן כתב הרא"ם בחדושים מ"ג דה' חמץ יע"ש: פיסקא השותה מלא לוגמיו אר"י אמר שמואל וכו' והא אנן כו' ק"ק מאי פריך והלא שמואל לא נעלם ממנו לשון המשנה ועלה קאי ופירושי קא מפרש דמתניתין לא מלא לוגמיו ממש כו' וכ"ת דכונת המקשה מנ"ל לשמואל לפרש פירש זה במתניתין אם כן מאי משני אימא כמלא כו' י"ל דכונ' התרצן הוא דפי' דמתני' הוא כמלא לוגמיו ואמ' מלא לוגמיו לרמוז דמלא לוגמיו יהיה מרויח ולא דחוק והמקשה לא הבין כונתו וחשב דכונתו דרוצה להגיה המשנה דמוקים ליה כר"א דברייתא לכך פריך ליה מתיבי כו' ובה"א מלא לוגמיו כלומר והיכי מוקים מתניתין כר"א הפך ב"ה והיינו דכתב רש"י ז"ל וז"ל כמה ישתה מדב"ה קא פריך עכ"ל ודוק: מתקיף ליה רבי הושעיא אם כן הוא מקולי ב"ש כו' ופרש"י ולתנייה במס' עדיות כו' וכה"ג אמרינן בפא"ט דף נ"ט וכן כתבו התוספות ריש קדושין דף א' גם בפ"ב דנדה דף ל"ה ע"ב כתבו התוספות כעין זה גם בפ"ק דמ"ק דף ג' ע"ב גם בתי"ט משנה ד' פ"ח דברכות יע"ש ובכל הנך דוכתי דפרכינן הוא כשהו' משנה שנוי' במשנתינו ולפי אוקמת' דהלכת' הוי מקולי ב"ש פרכינן שפיר ליתנייה במס' עדיות אבל כשהיא ברייתא כי הך דהכא דבש"א רביעית וכו' קשה בעיני דלפריך עלה וליתנייהו כו' דאם ר' לא שנה במשנתו בדוכתא היכי נפריך דליתנייהו במסכת עדיות דכל הנך דתני התם מקולי ב"ש הם משניות שנויות במקומן כמו שיראה המעיין ועיין בהרלב"ח סימן ק"ה דף קל"ה ע"ב: תוספות ד"ה ה"נ כמלא לוגמיו וכו' ועוד אי ס"ד מלא כו' וקשה דגבי שתיה אין השיעור שוה וגבי אכילה דהשיעור שוה אמרו דכותבת מייתבא דעתיהו דכל העולם טובא ועוג מלך הבשן פורתא אבל בשתיה כמלא לוגמיו דכל חד משערינן ובהכי מייתבא דעתיה ובס' חדושי הלכות נתקשה בזה יע"ש ונראה דטעות נפל בספרים וכצ"ל כל העולם פורת' עוג טובא כלומר דכמלא לוגמיו של אדם השותה משערים ולכל העולם הוא פורתא ר"ל מעט יין ולעוג טובא כלומר יין הרבה ועיין בתוספות והר"ן דפר' ע"פ ודוק: ע"ב מתקיף לה ר' זירא מ"ש אכילה כו' איכא למידק מה קשר לקושיא זו עם מ"ש בגמרא מקמי הכי והלא במתניתין דקתני

האוכל ככותבת הגסה והשותה מלא לוגמיו תקשי ליה הך קושיא יש לומר דאי במתני' הו"א דמתניתין איירי באדם בינוני ושיעור כותבת ושיעור מלא לוגמיו דאדם בינוני הוי לכל אדם אפילו עוג אבל השתא דשני דבעוג צריך שישתה כמלא לוגמיו לב"ה ובש"א דסגי ברביעית לכל אדם ולא אפליגי אלא לענין שתיה אבל לענין אכילה כ"ע מודו דכל חד וחד.

בככותבת השתא נולדה הקושיא מ"ש אכילה משתיה לב"ה ודוק: מתקיף לה ר' זירא כל העולם בככותבת כו' איכא למידק מה קשר לקושיא זו עם מ' ש בגמרא מקמי הכי והלא במתניתין דקתני האוכל ככותבת הגסה חייב תקשי ליה הך קושי' יש לומר דאי במתניתין הו"א דטעמא הוי משום דשינה הכתוב ולא אמר לא תאכל אלא לא תעונה שינו חכמים בשיעורן מכח אסמכתא דקרא דארץ חטה וכו' דלשעורין נאמר דדבש דהוא תמרים שיעורו הוי לאכילת יוה"ך ולא הוי טעמא משום יתובי דעתא אבל השתא דקאמר דטעמא הוו משום יתובי דעתא ולכך לגבי שתיה משערינן בכל חד וחד לדידיה ואמר דכותבת מייתבא דעתיה בכל אדם ק"ל דזהו הפך המציאו' הסבר' דכל העול' ככותב' ועוג נמי והלא חזינן דעוג אוכל הרב' ומשני קים להו כו' כ"ע טובא ועוג פורתא כלומר דרוב בני אדם כיון שהם קטני הכמות כותבת האוכל שוהה בתוך מיעיהם טובא אבל עוג דבטנו רחבה מיד מתעכלת ושוהא פורתא אבל לעולם אפילו לעוג מייתבא דעתיה בשעת אכילה וחיובא דאוכל דיוה"ך הוא על שעת אכילה ולפיכך כל אדם שאכל כותבת אפילו עוג חייב דהרי לא התענה ונתיישבה דעתו בשעת אכילה ודוק: מתקיף לה ר' זירא בשר שמן כו' קשה מה קשר לקו' זו והלא במתה עצמה תקשי להו הך קושיא יש לומר דאי במתניתין הו"א משום דגזרת הכתוב דשיעור אכילת יוה"ך הוי ככותבת משום אסמכתא דקרא דארץ חטה כו' כדפרישית לעיל אבל השתא דאמר דטעמא הוי משום יתובי דעתא דשעת אכילה כדפירי' ולפי' אפי' עוג נתיישבה דעתו בשעת אכילה מ"מ אינו דומה בשר שמן ללולבי גפנים דס"ד דאינו מיושב הדעת אפי' בשעת אכילה אי נמי ס"ד דבשר שמן מיושב הדעת בשעת אכילה אפילו פחות מכותבת ומשני קים להו כו' מיהו בשר שמן טובא כלומר זמן ארוך ולולבי גפנים פורתא לפחות מיישב הדעת זמן מועט: מתקיף לה רבה כזית בכדי אכילת פרס כו' ופרש"י קים לן בכל אותם איסורין כו' דין זה הוא שנוי פ"ג דכריתות וכמה ישהא האוכלן כאלו אכלם קליות דר"מ וחכ"א כו' ופסקו הפוס' הלכה כחכמים וכ"פ הרמב"ם פי"ד דהמ"א ודין כותבת דיוה"ך הביאו הרב המגיד פ"ב משביתת עשור בשם התוספתא אכל וחזר ואכל וכו' יע"ש ומתבאר מלשון המשנה פ"ג דכריתות ומהתוספתא ומלשון רש"י והרמב"ם דשיעור אכילת פרס

משערינן מתחלת אכילה א' ע"ס אכילה אחרונה ואלו מדברי הר"ן בפרקין לא משמע הכי שכתב וז"ל ולענין צירופי של אוכלין תנן כל האוכלי' מצטרפין כו' משמע מדבריו דשיעור דאכילת פרס הוי במה שהפסיק בין אכילה ראשונה לאחרונה ואינו מכניס בכלל השיעור מתחלת אכילת אחד וכן נראה מדברי התוספת פ"ה דכריתות והוא תימה וצ"ע.

ובר מן דין לשון התוספת שם קשה בעיני וז"ל מתחלה וע"ס כדי אכילת פרס משמע דלתרי גווני מיירי כו' דמשמע דכשיעור שהיית פרס אין מצטרף והא ליתא דבשהיית פרס וביותר מפרס הוא דאין מצטרף ואולי ט"ס יש ובמקום אין מצטרף צריך למחוק תיבת אין ושוב ראיתי בתשובת הרא"ם ח"ב סימן ט"ו דעשה הערה על דברי הר"ן הנזכר לעיל ובסוף מסיק לפרש לדחות דברי הר"ן כשיטת כל הפוסקים יע"ש: ולענין צרוף המשקין כתב הרמב"ם פי"ד דהלכות מ"א דהשותה רביעית של סתם יינם כו' ובפ"ב דהלכות ש"ע לענין מלא לוגמיו דהוא פחות מרביעית לאדם בינוני כתב שם שתה מעט וחזר ושתה כו' יע"ש והשתא ק"ל אמאי לענין אכילה דיוה"ך אמרינן דאע"ג דהוא שיעורא רבה דהוי ככותבת אמרינן דשיעור צירופו הוא בכדי אכילת פרס כשיעור שהיה דכזית איסור דעלמא ואנו מקלים גבי יוה"ך לומר דדוקא בהך שהיה מייתב' דעתיה טפי מהכי לא מייתבא דעתיה ואלו גבי שתיה דיוה"ך דשיעורה מלא לוגמיו פחות מרביעית מחמרינן דאלו שהא כדי שתיית רביעי' מצטרף כשיעור שתייה דשתיית איסור דעלמא דהוי שיעורו ברביעית ושיעור שהיתו בשתיה בינונית דשיעור רביעית כמו שפירש הרא"ם ח"ב סימן ט"ו ול"מ פ"ב מהלכו' ש"ע הוה לן להקל ביוה"ך ולומר דאם שתה מלא לוגמיו ושהה בה כשיעור שתיה בינונית דמלא לוגמיו מצטרף טפי לא מצטרף אע"ג דיש מתחלת שתיה אחד ע"ס אחרונה כשיעור שתיה בינונית דשיעור רביעית ואולי דקי"ל לרבנן דגבי שתיה דמלא לוגמיו אפילו שהה כדי שתיה בינונית דרביעית מייתבא דעתיה ולפיכך אמרו דשיעור צירוף שהיות שתיית מלא לוגמיו הוי ברביעית ודוק ובענין צירוף שהיית שתיה דכתב הרמב"ם דהוי ברביעית כתב הרב המגיד דיש מי שכתב שאף שיעור השתיה בכדי אכילת פרס ועיין בטור סימן תרי"ב דזו היא דעת הראב"ד פ"י דהלכות תרומות ולמדו כן ממ"ש פ"ג דכריתות כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה בכדי א"פ ותירץ הרב המגיד שעשו חיזק בטומאת גויה דדבריהם עיין פ"י דהלכו' תרומות מ"ש הר"י קרקוס ודברי המגיד קשים להולמם דהכא בגמרא אמרינן הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא כלומר דמקלינן בה ותו קשה מה שהקשה הר"ן על הרמב"ם דשם פ"ג דכריתות תנן אכל אוכלין טמאים ושתה משקים טמאים שתה רביעית יין ונכנס למקדש

ושהא כדי אכילת פרס חייב ומפרשים בגמ' דה"ק אכל אוכלין טמאים ושותה משקין טמאים ושתה רביעית יין ושהא באכילתן ובשתייתן בכדי אכילת פרס ונכנס למקדש חייב אלמא דשתיה נמי בכדי א"פ מצטרפת כאכילה ולזה יש לומר דלא קי"ל כהך תנא אלא כסברת ר"א דפליג וסבר דלענין חיוב שתוי מקדש צריך שישתה הרביעית בבת אחד וכן דעת הרמב"ם פ"א דביאת מקדש איברא דאכתי יש להקשות דטעמ' דפליג ר"א הוא משום דבעי שישתנו בבית אחד דרך שכרות ובשתיה כל דהוא לית בה שכרות אבל אם היה אומר דבביאת מקדש מחייב אף בשישהא הו"א דהצירוף הוי בכדי א"פ כדעת ת"ק ושוב ראיתי דהל"מ עמד בזה ע"ש ועוד קשה לי מהא דאמרינן פר' אלו עוברין גבי כותח הבבלי ושכר המדי דפטור משום דלית בית כזית בכדי אכילת פרס וכ"פ הרמב"ם פ"א דחמץ וקשה דשכר המדי הוא משקה ואליבא דהר"ם לא בעי במשקין בכדי א"פ אלא בכדי שתייה רביעית ואפשר דמאי דנקיט בכדי א"פ הוי משום כותח דהוי מידי דאכילה אבל לענין שכר המדי לאו דוקא בכדי א"פ אלא בכדי שתיית רביעית והנה נתבאר מכלל דברינו דבצירוף שהיית שתיה נחלקו הפוסקים דלדעת הרמב"ם הוי ברביעית ולדעת הראב"ד והר"ן ויש מי שכתב דהביא הרב המגיד הוי בכדי א"פ וכל זה לענין צירוף שתיית איסור כגון שותה רביעית יין נסך או רביעית דם כמ"ש הרמב"ם פרק י"ד דהמ"א אמנם לענין שותה מים דאם שותה רביעית מברך אחריו בנ"ר דיש להסתפק אם שתה חצי רביעית מים ושהא מעט מחמת שהמים הם צוננים וחזר ושתה חצי רביעית דנמצא דיש מתחלת שתיה אחד עד סוף שתיה אחרונה יותר מרביעית אם נאמר דאין מצטרפין לענין ברכה אחרונה כשם שאין מצטרפין לענין איסור או דלמא לענין שתית האיסור הוא דאמרו דצריך שישתה הרביעית כשיעור שתיית רביעית לדעת הר' רבינו משה בן מיימוני ז"ל ולדעת שאר פוסקים בכדי א"פ ואם שוהא יותר אינו מצטרף לענין חיוב אבל לענין ברכה אחרונה אע"ג דשהא בשתייתן יברך אחריו כיון דנהנה זה הספק נסתפקנו ימים רבים ולבסוף נפשוט אלינו משום דאהא דכתב הרמב"ם ספ"ג דברכות דשותה פחות מרביעית אינו מברך אחריו כתב מרן הכ"מ וז"ל ומ"ש רביעית דשעורא דמשקין ברביעית טעמו מדאשכחן בעלמא כו' יע"ש וכיון דשיעור רביעית לענין ברכה יליף מאיסור אם כן גם אנו נאמ' דלענין שהיה וצירוף לענין ברכה ילפינן מאיסור:

אמנם אכתי נסתפק לנו זה ימים רבים אם אין מברכין על הקאהו"י ברכה אחרונה כיון דאין אדם שותה רביעית ממנה בבת אחת אלא שותה מעט מעט וחוזר ושותה מעט דאינו יכול לשתות בבת אחת מפני חומה ויש מתחלת שתיה א' ע"ס שתיה אחרונה יותר משתיית רביעית ולפעמים יותר מכדי אכילת פרס או דלמא הא דאמרי' דאם שהא בשאר משקין

אינו מצטרף היינו בשאר משקין דיכול לשתותם בבת אחת והוא לא עשה כן אלא שהא בשתיית' אינו מצטרף אבל בשתיית הקאהו"י דהיא חמה ודרך שתייתה בכל כך שהוא כל שהוא יהיה מצטרף זהו תורף הספק שנסתפקנו ימי ראשונה ושמענו שכן נסתפקו חכמים גדולים: ובימי חורפי הבאתי ראיה דלא אמרינן דרך שתיתו בכך מהא דאמרינן פרק ג' דכריתות לענין טומאת גויה דשותה משקין טמאים דאשה דהיא טומאה ממגע מת מניקה את בנה והוא טהור אף על גב דחלב שלה הוא טמא ואמרו שם הטעם משום דספק ינק כשיעור ספק לא ינק ואת"ל ינק ספק באכילת פרס ספק ינקו ביותר שהרי אינו יונק בבת אחת ופסקו הרמב"ם ספ"ח דאבות שטהור הרי דלא אמרינן דרך יניקת התינוק הוא כל שהוא ויצטרף ועוד ראיה בסוף פרק לולב הגזול מתינוק האוכל כזית דגן דמרחקינן מצואתו יע"ש ועוד ראיה מהא דאמרינן פ' אלו עוברין גבי כותח הבבלי דפטור משום דכשמטבל בו לית ליה ביה כזית בכדי א"פ וכן בשכר המדי ואם איתא דאמרינן דרך שתייתו בכך ומצטרף ביותר מכדי אכילת פרס הול"ל דכותח הבבלי יתחייב כרת באכילתו אפילו שוהה בכזית ביותר מאכילת פרס וכן בשכר המדי יתחייב כרת בשתייתו אפילו שוהא כשתיית רביעית דחמץ ביותר מאכילת פרס דדרך שתיית השכר הוא לשהות בין כוס לכוס אלא ודאי טענת דרך אכילתו בכך ודרך שתייתו בכך על ידי שהייה לא מהני שיצטרף ביותר משיעור שאמרו חכמים באכילת פרס או בכדי שתיית רביעית למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכיון שכן עלה בידינו דאין לברך אחר הקאהו"י כיון דשותה אותה כל שהוא ויש מתחלת שתיה א' ע"ס שתיה אחרונה טפי מרביעית אינו מצטרף לדעת הרמב"ם ואף לדעת הסוברים דשיעור הצירוף הוא בכדי אכילת פרס גם למשקין מכל מקום רוב הפעמים אדם שוהא בשתיית הקאהו"י יותר מא"פ ואף אם ימהר אדם לשתותה בכדי א"פ והוא מצטרף לדעת הראב"ד וסיעתו מכל מקום כיון דהרמב"ם והריא"ג והטור שהם גדולי הפוסקים סבירו להו דשיעור צירוף המשקין הוא בכדי שתיית רביעית בשתיה בינוניתואם שהא אינו מצטרף א"כ לדידהו אם יברך ברכה אחרונה הוי ברכה לבטלה וכיון דהדבר תלוי בפלוגתא דרבוואתא נקטינן דלא יברך: אחר ימים שעלה בידי הוראה זו הגיע לידי ס' שיורי כה"ג וראיתי בסי' ר"ד דכתב שם דהעיד לו מהר"י אבולעפי' נ"ע שהרב אביו מהרי"ע אבולעפייא לא היה מברך על הקאהו"י ברכה אחרונה ודן הרב שכה"ג שיצא לו מהתוספתא דפסקה הר"מ פ"ב מש"ע והטור סי' תרי"ב והריא"ג בהלכותיו דאי שוהא מתחלת שתיה וע"ס שתיה אחרונה יותר מכדי רביעית אינה מצטרפו' וכתב דאם משם למדו אינו נראה בעיניו חדא דמי האומר דבשתיית הקאהו"י שוהא יותר מכדי רביעית כו' יע"ש.

ואחר המחילה אומר דמה שטען תחלה דמי האומר דבשתיית הקאהו"י שוהה יותר מכדי רביעית אין צורך להאריך לדחות טענה זו דעינינו הרואות דשוהא יותר מכדי רביעית מתחלת שתיה עד אחרונה ורוב הפעמים שוהים יותר מכדי א"פ ולמפורסמות א"צ ראיה ומ"ש עוד דשאני התם גבי יוה"ך דהדבר תלוי ביתובי דעתא לזה אני אומר דאם דין זה היו א"א דוקא בשתיה דיוה"ך ולא בשתיה דשאר משקין האסור היינו מקבלין זה החילוק אבל כיון שראינו דדין זה כתבו הרמב"ם פי"ד דהמ"א לענין שתיית נסך ודם ובעלמא לא תלי מלתא משום יתובי דעתא כמו ביוה"ך אלא תלי מלתא משום הנאת גרון ומיעיו ואפ"ה כתב הרמב"ם שם דאם שהה מתחלה וע"ס כדי שתיית רביעית מצטרפים ואם לאו אין מצטרפים משמע בהדיא דשתיית משקים ע"י שהייה לא חשיבא הנאה להתחייב עליה כרת או מלקות ה"נ לא חשיבא הנאה לברך עליה וא"ל דלא ילפינן צרוף לענין ברכה מצרוף דכרת או מלקות דהא חזינן דילפי הפוסקים כדכתי' לעיל משם.
מרן הכ"מ.
ומ"ש ובלאו הכי התוס' והרא"ש נסתפקו כו' זה אינו מספיק דהרי לדידהו כיון דהוא ספק אין לברך בנ"ר עד שישתה כשיעור וכ"ש לדעת הרמב"ם וסיעתו דאית להו בפשיטות דצריך שיעור. ומ"ש עוד ואע"פ שיש חולקין כו' גם זה אינו מספיק דהרי החולקין הם הרמב"ם וסיעתו דאית להו בפשיטות דברכת בנ"ר צריכה שיעור באוכלין כזית ובמשקין רביעית וילפי לה מדין אוכל מ"א ושותה משקין אסורין וא"כ ה"ה דילפי צירוף שהיה לענין ברכה מדין צרוף שהיה החיוב אוכל מאכל של איסור ושותה משקין אסורין גם מ"ש דמנהג הפשוט לברך על הקאהו"י ברכה אחרונה לזה אני או' דאינו מנהג פשוט דהרי ראינו ושמענו דכמה גדולים יש דאין מברכין ואפי' תימא דהדבר ספק הרי הסכימו כל הפוסקים דכל ס' ברכות להקל וילפי לה ממ"ש הרמב"ם פ"ב דק"ש והטור סי' ס"ז בספק בירך לפני ק"ש דאינו חוזר ומברך וכתב שם מרן הב"י דטעמא משום דהוי ספיקא דרבנן ולקולא וה"ר מנוח כתב עוד טעם אחר משום דהוי ספק לא תשא ולחומרא עכ"ל והכי אמרינן פ' אין עומדין כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא וכ"כ הרמב"ם פרק א' דהלכות ברכות דין ט"ו ובסוף ה' שבועות כתב דהשומע שנשבע חברו לשקר או שבירך ברכה שאינה צריכה שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא ה"ז חייב לנדותו יע"ש ומשמע לי מכל זה דאיסור ברכה שאינה צריכה הוי דאורייתא ואפילו לדעת הסוברים דאיסור ברכה שאינה צריכה הוי מדרבנן כמו שהביא דבריהם בס' בני שמואל סי' מ"ב מ"מ הרי אסמכוה אלאו דלא תשא דהיא מן החמורות

וא"כ אפילו היה ספק שקול אין לברך כ"ש דיש טענות חזקות שלא לברך אחר שתיית הקאהו"י כדכתי':

מתקיף לה רבא ככותבת בכדי א"פ כו' ופירש רש"י חצי פרס ששיערו לפסול את הגויה כו' מדקאמר רש"י נפסל גופו מלאכול בתרומה משמע דמותר ליגע וכנראה דאזיל בשיט' ר"ת שכתבו התוס' דב' גזירות הוו כו' וגזירה ב' מי"ח דבר הוי דהאוכל כביצה אוכלין טמאין פוסל את התרומה במגע וקשה דמצינו לו לרש"י פ"ק דשבת דס"ל דגם לגזירת י"ח דבר הוי פיסול גויה בחצי פרס וגם מרן בכ"מ ספ"ז דאבות הטומאה כתב דדעת הרמב"ן ורש"י פרק קמא דשבת דלא כר"ת יע"ש ולכן דברי רש"י דשמעתין צ"ע: תוספות ד"ה וחצי פרס בכדי א"פ כו' דבור זה כתבוהו באריכות פ"ה דסוטה דף למד ופ"ק דשבת דף י"ד ומאי דקשינן לר"ת הוא מ"ש פ"ב דטהרות ר"א אומר דהאוכל אוכל א' נעשה גופו א' ור"י סובר דהוי ב' ומפרש טעמא דר' יהושע פ"ב דחולין דף ל"ד דמאכל חמור מן האוכל דאלו מאכל בכביצה ואוכל עד דאכיל כחצי פרס וראיתי שם בתוס' שכתבו וז"ל אע"ג דמפרש ר"ת דבי"ח דבר כו' ועיין בדברי הר"ש פ"ב דטהרות ודוק: א"ר פפא אכל אומצא כו' פרש"י אומצא ומלחא שעליה ונראה דבא לאפוקי אם אכל אומצא בלא מלח ואחר אכילת האומצא אכל מעט מלח משום דאז"ל אחר אכילתך אכול מלח כדאי' בב"י סימן קע"ט דבכה"ג אינו מצטרף ואינו מצטרף המלח אלא כשצלה הבשר עם המלח והוא על הבשר או שמטבל הבשר במלח בשעת אכילה בכה"ג מצטרף וכ"נ מדברי הרמב"ם שכתב אכל צלי במלח מצטרף המלח לבשר: עוד אפשר דרש"י אתא לאשמועי' דהא דאומצא ומלחא מצטרף היינו שהמלח הוא מועט כדרך אכיל' רוב בני אדם וזש"א ומלחא שעליה כלו' כדרך העולם שנותנים עליה מלח שיעור זה אבל אם זה הרבה במלח ביותר בכה"ג אינו מצטרף דבטלה דעתו אצל כל אדם ודוק: אר"ל ציר שע"ג ירק מצטרף לכותבת ביה"ך איכא למידק למה לא אמר סתמא והוי לעלמא כגון אוכל ירק דכלאי כרם דאם אכל כזית ירק כלאי הכרם דיצטרף עם הציר שעליו ללקות עליו וה"ה ליוה"ך לענין כותבת י"ל דהאי ציר אינו משקה היוצא מן הירק אלא ציר שהיו מטבילין מאכלן בציר אך תימה לפי' רש"י דפירש פ' העור והרוטב דף ק"ך דהך ציר הוא ציר היוצא מן הירק י"ל דהא גופא אשמועי' דציר היוצא מן הירק דוקא לענין יוה"ך דהדבר תלוי ביתובי דעתא הך ציר דהוא מכשיר כאוכל דמי ומייתבא דעתיה אבל באכילת איסור דעלמא או לענין צירוף דטומא' אוכלין ציר שע"ג ירק אינו מצטרף דהוי ציר משקה ואוכלין ומשקין אין מצטרפין וכן מוכח חילוק זה שם בגמרא פרק העור והרוטב וע"ש ומיהו פשט הלשון דהכא משמע דהך ציר הוא שמטבלין בו דקרי ליה

דהוא מכשיר האוכל ואלו ציר היוצא מן האוכל אינו נקרא מכשיר האוכל ודוק: אר"ל האוכל אכילה.

גסה כו' איכא למידק מהא דאמרי' פרק ד' דנזיר אר"י מ"ד כי ישרים דרכי ה' וכו' א"ל ר"ל האי רשע קרית ליה וכו' פסח מיהא קא עביד וכו' והשתא ק' דברי ר"ל אהדדי דהכא קאמר דאכילה גסה לא שמיה אכילה והתם קאמר פסח מיהא קא עביד משמע דשמה אכילה וכתבו התוס' פ' ע"פ דף ק"ו ע"ב וז"ל ואומר ר"ת דתרי גווני אכילה גסה כו' וק"ל על תירוץ זה אמאי אצטריך ר"ל שם בנזיר לאוקומי קרא בלוט ושתי בנותיו לוקמ' בשנים שצלו פסחיהן וא' אכלו באכילה גסה שנפשו קצה דמיקרי פושע דלאו שמה אכילה ותו ק"ל מי הגיד לו לר"ל דמ"ש ר"י ואחר אכלו אכילה גסה דמיירי במי שאינו מתאוה לאכול עד דיקשה לו רשע קרית ליה אימא דבהך אכילה גסה שנפשו קצה מלאכול מיירי ושפיר נקרא רשע ותו ק"ל הא דאמרינן בהחולץ דף מ' מצות תאכל במקום קדוש מצוה שהיתה עליו בכלל כו' ובעי שם מאי תרי גווני איכא וכ"ת כו' והאמר ר"ל כו' והשתא לפי דברי ר"ת דתרי גווני אכיל' גסה יש לוקמה באכילה גסה שאינו מתאוה לאכול אך יש בה טעם ויש ליישב ודוק.

עוד תירצו התוס' פרק הגוזל עצים דף ק"י וז"ל וי"ל דהתם פ"ד דנזיר כו' ובספר באר שבע דף י"ז עד דחה בזה דאי משום הא לא איריא די"ל דנקט לשם אכילה גסה איידי דנקט א' אכל' לשם מצוה עכ"ל עוד תירצו שם התוס' וז"ל וי"ל דהתם לא קאמר כו' ודבריהם סתומים בתירוץ זה ויש לפרש דבריהם בתרי אנפי והמעיין בתוס' דפ' ע"פ ובמ"ש בעין יעקב פ"ד דנזיר יתבאר דבריהם ועיין בספר באר שבע ומדברי הרמב"ם פ"ב דש"ע יראה דהולך כשיטת ר"ת והטור בסי' תרי"ב לא חילק נראה דחולק על ר"ת ובדברי רש"י דשמעתין יש לגמגם דקשיין אהדרי דמריש דבריו משמע דחולק על ר"ת ומסוף דבריו משמע דס"ל כותיה ויש ליישב ודוק: אר"ל האוכל אכילה גסה ביוה"ך כו' קשה אמאי אשמועינן הך דינא ביוה"ך לישמועי' דבעלמא במ"א כגון חלב או חמץ אם אכלן אכילה גסה פטור דלא שמה אכילה יש לומר דאי אשמו' בעלמא הו"א אכילה גסה לא שמה אכילה ולפיכך פטור אבל ביה"כ דהכתוב אומר תענו הו"א דחייב דהרי לא התענה דאע"ג דבשעת אכילה לא נהנה כגון דאכל על השבע מ"מ כשיתעכל המזון הראשון שבמיעיו אכתי מיתבא דעתיה ואין לו עינוי מחמת מה שאכל באחרונה הלכך קמ"ל דאפ"ה פטור ביוה"ך משום דלא אזלינן אלא בתר שעת אכילה ובשעת אכילה לא נהנה ואע"ג דמטא ליה הנאה אח"כ לא איכפת לן א"נ קמ"ל דאכילה גסה כיון דלית בה הנאה בשעת אכילה גם אח"כ לית בה הנאה דאדרבה מזיק את עצמו כדפרש"י ודוק: אר"ל

זר שאכל תרומה כו' פרט למזיק כו' איכא למידק אמאי ל"ק פרט למזיק את האוכלין ואת עצמו כדפי' לעיל גבי אכילה גסה דיוה"ך י"ל דהכא גבי תרומה דחייב לשלם את הקרן ולא מפטר אלא מחומש לא שייך אלא הטעם דמזיק את התרומה דודאי מי שהזיק ושרף תרומה של כהן חייב לשלם הקרן ואינו חייב חומש כיון דלא אכלה וה"נ גבי אוכל תרומה אכילה גסה משלם קרן משום דהזיק התרומה ופטור מחומש משום דהזיק התרומה אמנם הרמב"ם פ"י דה' תרומות דין ח' כתב אינו משלם את החומש שנא' כי יאכל שיזיק את עצמו יע"ש ודוק:

אר"י זה שכוסס שעורין של תרומה כו' ומשמע דוקא שעורי' אבל כוסס חטים חייב לשלם את החומש וכ"פ הרמב"ם פ"ו דתרומות דין ז' ח' דיש חילוק בין חטים לשעורין ובדין כוסס את החטים בירושלמי תני הכוסס את החטה של תרומה משלם קרן ואינו משלם חומש רבי אומר משלם קרן וחומש והראב"ד השיג על הרמב"ם דקי"ל כרבנן וכתב שם מרן בכ"מ דמהר"י קורקוס ז"ל כתב דטעמו מדנקט הכא ר' יוחנן זר שכוסס שעורין כו' יע"ש ולפי חילוק זה בין כוסס חטים לשעורים ק"ל דברי מרן הבית יוסף א"ח סי'ר"ח דכתב דהר"ד אבודרהם כתב דכוסס שעורים אינו מברך עליהם כלום מפני שהוא מאכל בהמה עכ"ל וכתב עליו מרן ואין זה טעם כלל דכיון דנהנה אע"פ שהוא מאכל בהמה למה לא יברך עכ"ל גם על הפוסקים שנראה מדבריהם דכוסס שעורין חיין מברך בפה"א וא"ד שהכל דמשמע דהם סוברים דכוסס שעורין חיין יש בהם הנאה ולפיכך כתבו דיברך והם דברים תמוהים בעיני דהרי הכא בגמרא אמרי' דכוסס שעורים אזוקי מזיק ואינו משלם חומש וא"כ ראוי הוא שלא לברך עליהם ובכוסס חטים דפסק הרמב"ם דמשלם חומש משמע דס"ל דכוסס חטין חיין שמה אכילה ק' אמאי לענין ברכות ריש פ"ב דברכות כתב אכל דגן שלוק מברך בפה"א הול"ל דאפי' חי מברך בפה"א וכ"ת דנקט שלוק משום דאיירי בכל דגן אפי' שעורים דשעורים שלוקים מברך עליהם אבל חיין לא מ"מ תקשי אמאי לא אשמועי' דכוסס חטין חיין מברך בפה"א וצ"ע: דף פ"א ע"א אר"י זר שבלע שזפין כו' והקיאן ואכלן וכו' דין זה פסקו הרמב"ם פ"ו דתרומות דין ט' ומשמ' מהכא דכיון דא' בלע השזפין אע"ג דהקיאן חשיבי כמעוכלי' ולפי' השני אינו משלם אלא דמי עצים וק' דבס"פ גיד הנשה אמרי' דאכל חצי זית חלב והקיאו וחזר ואכלו חייב אלמא דאע"ג שבלעו הקיאו לא חשיב כמעוכל ויש לו דין חלב וכ"פ הרמב"ם פי"ד דהמ"א דין ג' יע"ש וצ"ע:

האוכל והשותה אין מצטרפין כו' א"ר חסדא במחלוקת וכו' איכא למידק אמאי ל"ק מתני' היא ר' יהושע ומה רמז במ"ש במחלוקת היא שנויה י"ל דהתם פ"ד דמעילה לא

אשכחן רבנן דפליגי עליה דר"י ור"ת חידש דרבנן פליגי עליה דר"י ומתני' ר"י היא ויש לחקור אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"י ואמרי דמצטרפים אם נדון אותו כקל שבשנים או כחמור שבשניהם וכן באוכל ושותה ביוה"ך המצטרפים היאך הוא הצירוף ניזיל בתר כותב' או בתר מלא לוגמיו ולפי דמסקנא לא קאי הכי איני מאריך בזה ולענין טומאה פסק הרמב"ם פ"ד דמ"א דין כר"י וע"ש בהרמב"ם פרק י' אחר בטומאתו ולא שיעורו כו' יע"ש: תוספות ד"ה כל שטומאתו כו' וק"ל על תירוץ זה דהתנן פ"ב דאהלות משנה ב' דם קטן שיצא כולו רע"א כל שהוא א"כ אם הנפל לא היה בו רביעית, אלא חצי רביעית הוא טמא אליבא דרבי עקיבא ולא בעי צירוף יש לומר דהב"ע דהנפלים היה בכל א' מהם ג' רבעי מרביעית ונאבד מקצתו ולא נשאר אלא חצי מזה וחצי מזה ולפיכך בעי צירוף תו ק"ל על תירץ התוספות דכי היכי דפליג ר"ע ברביעית דם הבא משני מתים פליג בשדרה וגולגלת משני מתים כדאיתא פ"ב דאהלות משנה ז' ובשלמא ברביעית דם מתרצי התוספת דהוי בנפל שלא היה בו רביעית דם מתחלה אבל בשדרה וגולגולת מה יתרצו וכי הנפל נוצר בחצי שדרה וחצי גולגולת ואפשר לומ' דאה"נ דמיירי בנפל קצתו מחוי וקצתו נוצר ועיין בנזיר דף נ"ב דחזר בו ר"ע בשדרה וגולגולת יע"ש והרמב"ם פ"ד דטומאת מת פסק דלא כר"ע וז"ל רביעית דם הבאה מב' מתים כו' וקשה דהא קי"ל כל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין י"ל דשאני הכא דכתיב על כל נפשת מת ונפשת כתיב חסר ללמד דרביעית דם מב' מתים אינו מצטרף כדאית' פ"ק דסנהדרין דף ד' וס"ל לרבנן דגם שדרה וגלגולת מב' מתים אינם מצטרפים דומיא דרביעית דם מב' מתים ולכך פסק הרמב"ם דשדרה וגולגולת מב' מתים אין מצטרפין אף על גב דטומאתן ושיעורן שוה משום דגלי קרא דלענין טומאת מת אין מצטרפין ולפי זה ק"ל מ"ש הרמב"ם פ"ד דטומאת מת דין ד' כזית בשר מב' מתים כו' הרי אלו מצטרפין מ"ש דגבי שדרה וגולגולת פסק דאין מצטרפין וגבי כזית בשר פסק דמצטרפין וצ"ע:

מתניתין אכל ושתה בהעלם א' אינו חייב אלא חטאת כו' דע דבפ"ג דכריתות משנה ט' אר"י דתמחויין מחלקים משמע דר"ע פליג עליה והרמב"ם בפ"ו דה' שגגות כתב וז"ל אכל חלב היום וחלב למחר כו' וכתב שם מרן בכ"מ דצריך טעם למה פסק כר"ע דהיא תלמיד ר"י ועיין בתי"ט דכריתות שם ולי נראה דהטעם משום דהכא סתם לן תנא אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת א' והך סברא אתיא כר' עקיבא דהשתא אכילה ושתיה דשיעוריהן מוחלקין אמרינן דאין מחלקין ואינו חייב אלא חטאת א' ב' תמחויין דחלב דאין שיעוריהן מוחלקין לא כ"ש דאמרינן דאין תמחויין הם מוחלקין ואינו חייב אלא חטאת א' באופן דזו ראיה דאין עליה תשו' להוכיח דהלכה כר"ע: נכתוב רחמנא

לא תעונה קום אכול משמע ק"ק היכי ס"ד דנימא לא תעונה והלא קום אכול משמע יש לומר דה"ק נכתוב לא תעונה ונפרש לא תסור העינוי כמו ודשנו את המזבח דפרש"י סוף פרק במדבר יטלו הדשן מעליו ופירוש הרא"ם דהוי כמלת עקרו שור שפירש הוציאו את העיקר כמו ואת סוסיהם תעקר וכן י"מ ובכל תבואתי תשרש דפירש תעקר השורש ורביעית כיוצא באלה שהם הפך הפעולה ועיין בדרשות הראנ"ח דף נ"ה ע"ג ומשני אי הוה כתיב לא תעונה היינו טועים לפרשו כפשוטו קום אכול ואף על גב דמוכח קראי אחריני דועניתם את נפשותיכם ומדכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה היינו מוכרחים לפרש לא תעונה דהוי לא תסור העינוי כמו ודשנו מכל מקום הרי הכתוב אינו יכול לומר האזהרה בהדיא אלא בלשון סתום וכיון דס"ס צריך דרשא מקראי אחריני לכך לא כתב האזהר' בהדיא והניחה דנילף מג"ש כדלקמן ודוק:

נכתוב רחמנא השמר פן לא תעונה נפישי לאוי כו' וקשה נכתוב השמר מלא תעונה וכיוצא בזה הקשה בחדושי הלכות השמר אם לא תעונה ודן פן לא תעונה ויש ליישב עכ"ל ולא פירש לנו היישוב ונראה לי דלא תעונה יש בו תרי פירושי או ר"ל קום אכל או ר"ל לא תסור מן העינוי ואם כן כשם דלא רצה הכתוב לומר לא תעונה משום דלא נטעה לומר קום אכול ה"נ לא רצה לומר השמר מלא תעונה שלא נטעה לומר השמר מלא תעונה אלא קום אכול ולכך המקשה לא הקשה אלא דנכתוב השמר פן לא תעונה דאז לית ביה אלא חד פי' השמר שמא לא תעונה ומשני אם כן נפישי לאוי ודוק: נכתוב רחמנא השמר במצות עינוי כו' איכא למידק אמאי לא משני דאפי' תימא דהשמר דעשה הוא לאו כסברת ר"י מ"מ הלאו הזה הוי אזהרה שיקיים מצות עשה של העינוי וזה אין אנו מבקשים אזהרה על מ"ע אלא מה שאנו מבקשים הוא מפני שהכתוב ענש כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה דקי"ל דלא ענש אלא אם כן הזהיר שאותו ענין הוא ל"ת שעליו בא העונש בעבור שעבר על אזהרת ל"ת ואם היה הכתוב אומר השמר במצות עינוי אפילו תימה דהוא לאו הוא אזהרה על קיום מ"ע של העינוי לא אזהרה על ל"ת שעליה בא העונש וכן ק"ל על התוספת שכתבו השמר דעשה עשה אע"ג דר"י אית ליה כו' אליבא דר"ל כו' דמשמע דאלו ר"ל היה סובר כר"י לא היה מוצא תירוץ למה שהקשו נכתוב השמר במצות עינוי והלא יכול לתרץ דזהו אזהרה של קיום עשה דועניתם לא אזהרה מל"ת שיבא עליה העונש כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה ודוק: נכתוב אל תסור מן העינוי קשיא כבר ידוע דכל קשיא דבתלמוד יש לה תירץ דחוק כמ"ש הקדמונים לתת הפרש בין קשיא לתיובתא ולכן נראה לי דל"ק דלא רצה הכתוב לומר אל תסור מן העינוי משום דהוא לשון מגומגם דמשמע דבכניסת יוה"ך היא מעונה כבר ומזהיר עליו

אל תסור מן העינוי וז"א דבכניסת יוה"ך הוא שבע דכל האוכל ושותה בט' כו' ואם כן אינו מתיישב הלשון יפה ודוק:

ותנא מייתי לה מהכא ועניתם כו' יכול יהא ענוש כרת על תוס' מלאכה כו' א"ל מהיכי תיתי דיהא ענוש כרת על תוספת מלאכה דאצטריך קרא למעוטי יש לומר משום דגבי עינוי כתיב ועניתם נפשותיכם בט' לחדש בערב כו' ודרשינן מינה דצריך להוסיף מחול על הקדש כדאיתא לקמן אם כן היינו אומרים כיון דקרא הרבה תשבתו שבתכם דכל מקום שנאמר שבות דמוסיפין מחול על הקדש אם כן הייתי טועה לומר כשם שאם עשה מלאכה ביוה"ך חייב כרת הכי נמי בתוספת יהא חייב כרת קמ"ל אמנם ק"ל טוב' אמאי אצטריך קרא למעט דאינו ענוש כרת על תוספת מלאכה הרי כתיב קרא אחרינא וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה דבא ללמד על עצומו של יום הוא מוזהר ולא על תוספת כדדרש הך תנא גופיה לקמן בהך ברייתא וא"כ כיון שכן ל"ל מיעוטא דתוספת מלאכה לית ביה כיון דמעט תוספת מלאכה מאזהרה כל שכן דלית ביה עונש וצ"ע:

יכול לא יהא ענוש כרת כו' אבל יהא ענוש כרת על תוספת עינוי כו' איכא למידק אמאי אצטריך מיעוט והלא דין הוא ומה מלאכ' שנוהגת בשבתות ויום טוב אינו ענוש כו' וכה"ג עביד האי תנא גופיה ק"ו לקמן ללמד דאינו מוזהר על תוספת עינוי ק"ו ממלאכה יש לומר דבמקום דליכא קרא עביד ק"ו אבל היכי דאית ליה קרא לא עביד וכ"ת קרא ל"ל בק"ו מצי אתי ל"ק כדאמרינן בפ"ק דקדושין דף ד' ובכמה דוכתא מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ואפילו מלתא דאתיא במה הצד טרח וכתב לה קרא כמ"ש התוספת פרק א' דמילה דף קל"א ע"ב יע"ש ודוק: יכול לא יהא בכלל עונש אבל יהא מוזהר כו' איכא למידק דכיון דליכא אזהרה למה אצטריך מיעוטא מעונש וכבר הקשתי זה לעיל ותו ק"ל למה דרש התנא הנך קראי מלמטה למעלה דבתחלה דרש מיעוטא דלית עונש דהוא פסוק אחרון ואח' כדדרש דלית אזהרה והוא פסוק האמצעי ואח"כ דרש דלית אזהרה בתוספת מלאכה שהוא פסוק א' והו"ל למדרש הפסוקים כסדרן שהם כתובים פ' אמור ונראה דהך קושיא מתרצת חברתה דאם התנא היה דורש תחלה הפ' הא' וכל מלאכה לא תעשו ללמד דאין אזהרה בתוספת מלאכה לא היה לו פה לדרוש הפ' האחרון וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי כו' למעט התוספת מלאכה מכרת דפשיטא דלית ביה כרת כיון דאפילו מאזהרה נתמעט כ"ש דנתמעטמכרת והתנא נתחכם לדרוש הפסוקים מלמטה למעלה ובתחלה דרש פ' אחרון למעט תוספת מלאכה מכרת ועדיין אנו אומרים דיש בו אזהרה בא הפסוק הא' ומיעטו גם מאזהר' ולפי האמת מיעוטא דבעצם היום הזה דכתיב גבי עונש מלאכה ללמד דאינו ענוש כרת על התוספת

לא אצטריך כיון דכבר נתמעט מאזהרה והך עצם דעונש מלאכה הוא קרא יתירה ללמוד ממנו ג"ש דלקמן דעצם עצם אלא שהתנא בחכמתו רמז לנו דאלו לא הוה כתיב אלא מיעוטא דעצם גבי עונש אזהרה דמלאכה הו"א למעט תוספת מלאכה מכרת אבל אחר דכתיב מיעוטא דעצם גבי אזהרה דמלאכה למעט תוספת מלאכה מאזהרה כ"ש דנתמעט מכרת ונמצא דמיעוטא דעצם דכתיב גבי עונש מלאכה הוא מיותר ללמוד ממנו גזירה שוה דעצם עצם כדלקמן ודוק: יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה כו' ודין הוא וכו' איכא למידק דאם איתא דק"ו זה אמת ולית ביה פרכא אם כן אמאי אצטריך מיעוטא דכל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה למעט תוספת עינוי מכרת לשתוק קרא מהך מיעוטא ונילף לה מק"ו ולעיל תירצתי.

ותו קשה דמאי ק"ו הוא זה דאית ביה פרכא מה למלאכה שכן הותרא מכללא ולפיכך לית בה אזהרה על התוספת אבל עינוי החמור דלא הותר מכללו אימא דיש אזהרה על התוספת י"ל דודאי ק"ו זה אית ביה פרכא והתנא לא חש לסתור ק"ו זה כיון הדין אמת דבתוספת עינוי לית ביה אזהרה משום דאעיקר' דדינא אזהרה לענוי של יום עצמו צריך ללומדו ממלאכה ודיו לבא מן הדין להיות וכן כתב בס' קרבן אהרן דף רנ"ג ע"ב יע"ש והר"ב ל"מ כתב דבגמרות כ"י אין כתוב בהן הך חלוקא כו' י"ש ויראה לי דטעמייהו דלא גרסי ליה משום דאם איתא דגרסינן לה אמאי בגמרא לא פריך עלה מה למלאכה שכן הותרה מכללה כדפריך לקמן אק"ו ואחר אלא ודאי דל"ג לה ודוק: אבל אזהרה לעינוי של יום עצמו כו'.

איכא למידק דהא קי"ל אין עונשין מן הדין י"ל דפלוגתא דתנאי היא ושורש מחלוקת זה נלמד ממה שמצינו בפרשת אחרי מות דהזהיר שם הכתוב על כל הריות ובכללם הזהיר על ערות אחותו כדכתיב ערות אחותך בת אביך כו' וכתיב בסוף הפרשה כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו כו' ובפ' קדושים חזר הכתוב ואמר ואיש אשר יקח את אחותו כו' הוא ומיותר דלמא צא כרת באחותו ואמר בר"פ אלו הן הלוקין דף י"ג ע"ב דרי"א חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצא כרת באחותו לחייב על אחותו שהוא אחות אביו שהוא אחות אמו והיכי כו' לומר שאין עונשין מן הדין ור"י מנא ליה גמר עונש מאזהרה ולפי הך תירוצא פי' התוספת דסבר ר"י עונשין מן הדין יע"ש ומהך פלוגת' דר"י ורבנן הוא דאמרינן בעלמא דרבנן ס"ל אין עונשין מן הדין ור"י סבר עונשין ודע דאמרינן פרק אלו הן הלוקין דף י"ו דאפילו לר"י דסבר עונשין אין מזהירין מן הדין לתת מלקות מכח ק"ו אבל לאיסורא בעלמא מזהירין מן הדין יע"ש ובענין פלוגתא זו דרבנן ור"י מלתא דפשיטא דקי"ל כרבנן וכן נרא' מס' כריתות לשון למודים שער ג' סימן קי"ד

וכן כתב בס' ה"ע ויבין שמועה דף מ' יע"ש והשתא צ"ל דהך תנא דקאמר דלא יאמר עונש במלאכה דגמר מעינוי ס"ל כר"י דעונשין מן הדין וזה ברור והוצרכתי להאריך לבאר שורש המחלוקת מפני שראיתי בספ' הליכות אלי בכללי האלף סימן ט' דהביא שם דכתבו התו' פ' כל הבשר דף קט"ו ד"ה מה לחמץ דכרת גופיה לא שייך למילף דאין עונשין מן הדין וק"ק מהא דפרק בתרא דיומא דאיכא תנא דבעי למילף שיהא מלאכה ביוה"ך חייב כרת מק"ו דענוי ויש לומר דסברי דכיון דאיכא פלוגתא ואיכא מ"ד עונשין א כא למימר דההוא תנא דיומא אי הוה סבר דאין עונשין גבי מיתה ה"ה שיאמר כן גבי כרת אבל הוא פליג וסובר דעונשין עכ"ל ודברי הרב תמוהים דנראה דאסיק אדעתיה דפלוגתא דעונשין נאמרה במיתה ולא בכרת והדבר ברור מתוך מ"ש דעיקר המחלוקת הוא בכרת דאחותו בת אביו או בת אמו דרבנן ס"ל דאין עונשין מן הדין ומ"ש התוספת דכרת לא שייך למילף משום דאין עונשין מן הדין הוא כפי סברת רבנן דקי"ל כותייהו ומ"ש הך תנא דלא יאמר עונש כרת במלאכה דגמר מעינוי סבר כר"י ודוק:

איכא למיפרך מה לעינוי כו' הנה הדבר ברור דכל הנך פירכות הוא על התנא לא יאמר עונש במלאכה דגמר מעינוי ואחר כך רצה הגמרא להגיה הברייתא דה"ק לא יאמר עונש בעינוי דגמר ממלאכה וכו' ואף בזה לא מצא ישוב דאיכא למיפרך מה למלאכה כו' ואיכא למידק אמאי לא פריך תלמודא גם על הג"ש כשאמר התנא נאמר עונש בעינוי כו' ולימא תלמודא איכא למיפרך מה למלאכה כו' ולפיכך יש לה חומרא דמוזהר עליה ללקות עליה תאמר בעינוי כו' י"ל דאי ג"ש לא היתה מופנה ודאי דהוה פריך תלמודא אבל לפי דעת התנא דעשה הצעה לא יאמר עונש במלאכה כו' א"כ לדידיה הוי ג"ש מופנה מצד א' ואיכא מ"ד דמופנה מצד א' למדין ואין משיבין ולפיכך התלמוד לא קבע הפירכא על הב"ש אלא קבע הפירכא על מה שרצה ללמוד התנא עונש דמלאכה מעינוי דהוא פירכא אליבא דכ"ע ולקמן על אוקמתא דרבינא קבע הפרכא על הג"ש: אלא לא יאמר עונש בעינוי כו' איכא למידק לפי ק"ו זו דמלאכה קילא מעינוי ל"ל למימר לא יאמר עונש במלאכה כו' כי היכי דיהיה עונש עינוי יותר ומופנה לעשות ג"ש למילף אזהרה לעינוי מכח ג"ש אעיקרא דדינא לילף אזהרה לענוי מכח הך ק"ו גופיה ולימא ומה מלאכה שהותרה מכללה מוזהר עליה עינוי שלא הותר מכללו לכ"ש שיהא מוזהר עליו י"ל דבשלמא לענין עונש אשכחן תנא דיליף עונש מן הדין אבל אזהרה אליבא דכ"ע אין מזהירין מן הדין כדאיתא במכות דף י"ז ולפיכך א"א למילף אזהרה לעינוי ממלאכה מכח קל וחומר אלא מכח ג"ש ואמטו להכי מהדרינן ליה דעונש עינוי יליף מק"ו דמלאכה כדי שישאר עונש ענוי יתר ומופנה לעשות ג"ש למילף אזהרה לעינוי

ממלאכה מכח ג"ש והשת' ניחא מה שיש להקשות לעיל כדפריך בגמרא לעיל מה לעינוי שלא הותר מכללו דמאי פריך אם איתא להך פירכ' אזהרה אתיא מדינא ומה מלאכה הקלה שהותרה מכללה איכא אזהרה עינוי לכ"ש אלא דכח התלמוד דפריך האי פירכא לעיל משום דקים ליה דאזהרה לא אתיא מדינא דכ"ע סבירי להו אין מזהירין מן הדין אבל לענין עונש איכא פלוגתא והך תנא סבירי ליה כר"י כדכתיבנא לעיל ועיין בספ' הליכות אלי כללי האלף סימן ה' יע"ש ודוק:

אמר רבינא האי תנא עצם עצם גמר כו' דברי רבינא הם סתומים ורש"י לא התיר עינינו לדעת מה היא כונת רבינא או יליף עצם דעינוי מעצם דמלאכה לענין אזהרה או יליף עצם דמלאכה מעצם דעינוי לענין עונש ואת"ל יליף עצם דעינוי מעצם דמלאכה איזה עצם הוא המלמד אם עצם דמלאכה האמור באזהרה או עצם דמלאכה האמור גבי עונש והר"ב קרבן אהרן דף רנ"ג ע"ג פירש דכונת רבינא דיליף עצם האמור במלאכה גבי אזהרה מעצם דעונש דעינוי להביא עונש למלאכה מכח ג"ש כו' וק"ל עלה למה לי ב' גזרות שוות בג"ש אחד די והוא דלשתוק קרא מעונש האמור במלאכה ונילף עצם האמור באזהרה דמלאכה מעצם דעינוי מה עצם דעינוי יש בו עונש אף עצם דאזהרה דמלאכה יש בו עונש והדר נילף בג"ש זו עצמה עצם דעינוי מעצם דאזהרה דמלאכה לומר כשם דגבי מלאכה יש בה אזהרה כמו כן עצם דעינוי יש בה אזהרה ול"ל קרא דעונש גבי מלאכה יתר לעשות ג"ש ב' למילף אזהרה לענוי ממלאכה ותו ק"ל במ"ש הרב ז"ל דג"ש דעצם עצם הוי למילף עונש במלאכה מעינוי ול"ל ג"ש דעצם עצם הלא ה' קראי כתיבי במלאכה ופירוש התלמוד חד לאזהרה דיממא וחד לאזהר' דליל' ואחד לעונש דיממא ואחד לעונש דלילא ואחד לאפנויי כו' אם כן כיון דאיכא קראי לעונש דיממא וליליא ל"ל ג"ש דעצם עצם להביא עונש למלאכה ותו ק"ל לפי דרך הרב דג"ש דעצם עצם הוי למילף עונש במלאכה מעינוי ואצטריך התלמוד לפרש דהך ג"ש הוא מופנה מכח דאיכא ה' קראי במלאכה וחד אצטריך לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה ולפי דרכו של הרב איפכא הול"ל וחד לאפנויי למגמר מלאכה מעינוי דעונש במלאכה הוא דיליף מעינוי מכח הג"ש דעצם: לכן יראה לפרש דמ"ש רבינא האי תנא עצם עצם גמר ה"פ דיליף עצם האמור גבי עונש דעינוי מעצם האמור גבי עונש דמלאכה וכשם דגבי מלאכה לא ענש אא"כ הזהיר אף ענוי לא ענש א' אם כן הזהיר באופן דהג"ש היא למילף אזהרה לעינוי ממלאכה ובעי התלמוד אי הך ג"ש מופנה או לא משום דאי לאו מופנה איכא למיפרך כדפרכינן מה למלאכה שכן נוהגת בשבתות וי"ט ולפיכך יש בה חומרא דאית בה אזהרה ללקות עליה

אבל בענוי הקל שאינו נוהג בשבתות וי"ט נאמר דאית ביה קולא אחריתי דלא יהיה בו אזהרה ללקות עליו.

והר"ב קרבן אהרן סובר הפך דברינו דאם לא יהיה אזהרה הוא חומרא ואם יהיה אזהרה הוא קולא ומכח זה פירוש מה שפירוש ולע"ד הדבר ברור דאם יהיה אזהרה במלאכה ובעינוי הוא חומרא ללקות עליו ואם לא יהיה אזהרה היה קולא אף על גב דאית ביה עונש וכן נראה מריהטא דלשון הברייתא דקאמר אבל אזהרה לעינוי של יום עצמו לא למדנו דמהדר התנא להביא אזהרה לעינוי כדי שיהיה בעינוי חומרא שהוא לוקה דמלקות במקום מיתה עומד וכיון שכן לפי מ"ש דג"ש דעצם הוא למילף אזהרה ממלאכה לעינוי לכך בעי אי ג"ש זו מופנה או לא דאי לאו מופנה איכא למיפרך מה למלאכה כו' וא"ת מאי בעי אי ג"ש זו מופנה ודאי דמופנ' דתיבת בעצם האמור גבי עונש דמלאכה הוא מיותר דא"ל דאצטריך ללמד על עצומו של יום אם עשה מלאכה ענוש כרת ואינו ענוש על התוספות כדדריש התנא לעיל דכבר כתיב לעיל דהך דרשא אמרה התנא קודם שידרוש עצם דאזהרה האמור במלאכה אבל כיון דדרש על עצומו של יום הוא מוזהר ולא על התוספת כ"ש דאינו ענוש כרת ואם כן נשאר תיבת בעצם האמור גבי עונש דמלאכה מופנה לעשות ג"ש דעצם עצם יש לומר דהך הפנאה הוא מצד אחד ואיכא למ"ד דמופנה מצד אחד משיבין ותו דהפנאה זו היא במלאכה שהוא המלמד וכיון שכן לכ"ע משיבין כמ"ש רבינו פרץ בשטת נזירהביאו בס' יבין שמועה דף מ"ב ע"א וכיון שכן שפיר בעי תלמודא אי ג"ש דעצם עצם מופנה או לא: ומשני לאו אפנויי מפנה כו' וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה כלומר כשם דמלאכה לא ענש א' אם כן הזהיר אף עינוי כן וא"ת ס"ס מאי משני הלא ההפנאה היה במלמד ואכתי נפרוך מה למלאכה כו' יש לומר דכיון דאית במלמד ב' הפנאות חדא מתיבת בעצם האמורה גבי עונש דמלאכ' דהוא יתר כדכתיב וגם איכא הפנאה שנית מהכתוב הה' האמור גבי דהוא יתר וכיון דאיכא במלמד ב' הפנאות אף על גב דהם מצד אחד מהני כמו ב' הפנאות מב' צדדין דלמדין ואין משיבין וכיוצא בזה אמרינן ביבמות דף ע' ע"א דב' הפנאות מצד אחד שדינן חד אמלמד וחד אלומד והוי כמו מופנה מב' צדדין דאין משיבין ובעלי הכללים הביאו כלל זה ועיין בסוף יבין שמועה דף מ"ב ודוק.

ומיהו במאי דקאמר בגמרא חד לאזהרה דיממא וחד לאזהר' דליליא ק"ל דלמאי אצטריך ללמד על היום ועל הלילה מלתא דפשיטא הוא דיום ולילה שוין ואם כן בתלת קראי סגי יש לומר דלפי מ"ש דהג"ש היא מעצם עצם ואצטריך להיות בה ב' הפנאות חד מתיבת בעצם דעונש דמלאכה וב' כתוב הה' דהוי כמו מופנה מב' צדדים כדפרישית לכך הוצרך

הכתוב לכתוב ה' קראי במלאכה לרבות הלילה לעונש ואזהרה כדי שישאר תיבת בעצם האמור גבי עונש דמלאכה יתירה דאם לא כן הוא דרשינן תיבת בעצם היום דבא למעט הלילה מעונש ואזהרה דעיקר האזהרה והעונש לא יהיה אלא ביום דהיום הוא מכפר דמקריבין בו קרבנות ולא הלילה אבל השתא דאיכא ה' קראי חד לאזהרה דיממא וחד לאזהרה דלילא כו' אם כן למדנו דיום ולילה שוים ואם כן דרשינן תיבת בעצם האמור גבי אזהרה דמלאכה למעט תוספת היום מאזהרה וכל שכן דנתמעט תוספת היום מעונש דמלאכה ואם כן תיבת בעצם האמור גבי עונש דמלאכה יתר ומופנה למילף אזהרה לעינוי מכח ג"ש דעצם עצם באופן דמסקנא דמלתא דאזהרה לעינוי של יום עצמו למדנו מג"ש דעצם עצם דיליף עצם דעינוי מעצם דעונש דמלאכה ולא פרכינן מה למלאכה כו' משום דג"ש זו יש בה ב' הפנאות כדכתי' והוי כמו מופנה מב' צדדין כמו שהוכחתי מר"פ הערל זהו פירוש דברי רבינא והסוגיא לפי דעתי ודלא כפירש הר"ב קרבן אהרן ועיין בספ' גופי הלכות סימן ק"ח דף כ"ב מה שהקשה ופלפל בזו הסוגיא ולפי מ"ש כל הקושיות נתיישבו כמו שיראה המעיין ודוק:

דבי ר' ישמעאל תנא נאמר כאן עינוי כו' איכא למידק אמאי לא פריך אהך ג"ש מה לעינוי דא"א שכן חייב מיתת ב"ד ולפיכך אית ביה חומרא אחריתי דאית ביה אזהרה תאמר בעינוי דיוה"ך דהוא קל דעונשו כרת לא יהיה בו אזהרה יש לומר דכונת דבי ר"י באו להוסיף על דברי התנא דיליף עצם עצם למילף אזהרה לעינוי ממלאכה ומשום דג"ש דעצם עצם אינה מופנה אלא מצד אחד דהוא המלמד איכא למיפרך מה למלאכה כו' ולבטל פירכ' זו תירץ התלמוד אליבא דרבינא דאיכא הפנאה אחריתי מכח דה' קראי דכתיב במלאכה וחד מינייהו לאפנויי ובכן נסתלקה הפירכא אבל דבי ר"י מתרץ באופן אחר דיש ג"ש אחרת מעינוי מלבד הג"ש דעצם עצם והשתא ליכא למיפרך מידי דהוו כמו חדא מתרתי דבתחלה אנו עושים הג"ש דעצם עצם וכי פרכת מה למלאכה כו' אני אומר דא"א יוכיח דאית ביה אזהרה אף אני אביא עינוי דיוה"ך דיהיה בו אזהרה וכי פרכת מה לעינוי דא"א שכן מיתת ב"ד איסור מלאכה דיוה"ך יוכיח דאית ביה עונש ואית ביה אזהרה והצד השוה דעינוי דא"א ומלאכה דיוה"ך דאית בהו עונש ואית בהו אזהרה אף אני אביא עונש דעינוי דכפור שיהיה בו אזהרה ודוק:

רב אחא בר יעקב אמר יליף שבת שבתון כו' איכא למידק אמאי לא פריך מה לשבת בראשית שכן איסורו סקילה דהוא מיתת ב"ד לפיכך אית ביה חומרא אחריתי דאית ביה אזהרה תאמר בעינוי דיוה"ך דאין בו אלא כרת לפיכך לא יהיה בו אזהרה ותו קשה דכיון דתנא דת"כ יליף לה בג"ש דעצם עצם ותנא דבי ר"י יליף לה מג"ש דעינוי עינוי

איך רב אחא דהוא אמורא בקש לו דרך אחרת וכי האמורא חולק על התנא והר"ב קרבן אהרן נתקשה בזה ולי יראה לפי מה שפירשתי דכונת רב אחא אתא לתרוצי דברי תנא דת"כ דיליף ג"ש דעצם עצם דאותה ג"ש יש בה פירכא מה למלאכה כו' ולתקן ילפותא זו דלא נפרוך עלה פירש התלמוד דיש הפנאה אחרת מה' קראי ודבי ר"י תירץ דאיכא ג"ש אחרת מעינוי עינוי ואיכא למיפרך מה לעינוי דא"א שכן מיתת ב"ד ומכח ב' ג"ש אחד דעצם עצם וא' דעינוי עינוי יליף במה הצד דבעינוי א"א ומלאכה דיוה"ך ענש והזהיר הכי נמי עינוי דיוה"ך כדלעיל וכיוצא בזה בא לתרץ רב אחא ג"ש דעצם עצם דאיכא ג"ש אחריתי דשבת שבתון וליכא למפרך מה לשבת בראשית שכן איסורו בסקילה משום דהוא מופנה מצד אחד בשבת אבל ביוה"ך אצטריך שבת שבתון לרבות כל העינויין כדאיתא בר"פ וכדפרש"י בסמוך על דברי רב פפא ואע"ג דמופנה מצד אחד איכא למ"ד משיבין וכיון דיש ב' ג"ש אחד מעצם ואחד משבת וכל אחד מופנה מצד אחד הו"ל כג"ש מופנה מב' צדדין דלמדין ואין משיבין: ע"ב רב פפא אמר הא גופיה שבת איקרי כו' כלומר דבלאו ג"ש נמי נפקא מיניה וביה דכיון דאיקרי שבת לענין עינוי הוי ליה למימר כשבת לעונש ואזהרה ונראה ליה דר' פפא בא לפר' דאע"ג דתנא דת"כ יליף אזהרה לעינוי מג"ש דעצם עצם ס"ל לרב פפא דהך ג"ש לאו דוקא ועיקר דרשא דיש אזהרה לעינוי נפקא ליה מדכתיב תשבתו שבתכם וכה"ג כתבו התוספת דלפעמים מביא הגמרא פרק אחד אף על גב דלא נפקא מהתם מפני שהוא פשוט מגילה דף ך' ד"ה דכתיב וביום השמיני סוכה דף למד ד"ה כי יקריב מכם מ"ק דף ח' ד"ה נפקא ליה מנגע נ"ל ודוק:

רש"י תשבתו שבתכם ומשבת שבתון כו' קשה אמאי לא הקשה רש"י קושי' זו על דברי רב אחא דאמר יליף שבת שבתון משבת בראשית דל"ל ילפותא דג"ש ת"ל מדכתיב בגופיה שבת שבתון וכיון דאיקרי שבת לעינוי הו"ל כשבת לעונש ואזהרה ויתרץ מ"ש כאן ויש ליישב ודוק: בשלמא רב פפא לא אמר כרב כו' איכא למידק דמאי פריך הלא רב אחא קבל ג"ש מרבו דאין אדם דן ג"ש מעצמו ורב פפא לא קיבל וא"כ מאי פריך וי"ל דהיסוד הוא דתנא דת"כ אמר דיש אזהרה לעינוי דיוה"ך ויליף לה בג"ש והג"ש של הברייתא איכא למיפרך עלה והתלמוד הביא הרבה תירוצים לקיום דברי התנא לענין הדין דהדין דין אמת דיש אזהרה בעינוי וכל אחד הוסיף נופך על דברי התנא דרב אחא אמר דשמא טעמו של התנא משום דמלבד הג"ש דעצם עצם יש לו ג"ש אחרת משבת שבתון ולאו היינו דרב אחא קיבל ג"ש זו מרבו אלא לקיים דינו של התנא אמר בדרך תירוץ עינוי דשמא התנא יליף ג"ש דשבת שבתון ובכח ב' ג"ש קיים דינו של התנא ורב פפא תירץ בדרך אחרת דשמא עיקר דינו של התנא נפקא ליה מדכתיב תשבתו שבתכם

והג"ש דנקט התנא לאו דוקא דכיון דהדין אמת אין התנא חושש לראיה כדכתי' לעיל נמצא דכל אלו הם תירוצים אמורים מכח עיון שכלי לתרץ דברי התנא ואינם דברים מקובלים ולכך אתי שפיר דמפלפל התלמו' אמאי ר"פ לא אמר כר' אחא ורב אחא לא אמר כר' פפא ודוק: בשלמא רב פפא כו' קשה מה דוחק יש בדברי רב פפא דקאמר בשלמ' יש לומר דלרב פפא יש דוחק עצום דילפותא דיליף התנא דת"כ להביא אזהרה לעינוי לאו דוקא ועיקר דינו הוא מדאקרי שבת כדלעיל מה שאין כן לדברי רב אחא דג"ש דנקט תנא צריכה בצרוף ג"ש אחרת דשבת שבתון כדלעיל וזש"א בשלמא ר"פ כלומר אף על גב דיש דוחק מ"מ טעמו דר"פ ניחא טפי משום דקרא דכתיב בגופיה עדיף אלא רב אחא מ"ט לא תריץ כרב פפא ומשני דרב אחא סבירי ליה דתשבתו שבתכם אתי לרבות תוספת לשבתות וי"ט כדתניא ועניתם כו' ור"פ לית ביה תוספו' ודוק: אלא רב אחא מ"ט כו' וקשה דכיון דמרבינן י"ט דאית בהו תוספת כ"ש שבתות וי"ל דאם לא היה אלא רבוי א' דתשבתו ודאי דהוה מוקמינן ליה לשבתות דחמירי ולא לי"ט אבל השתא דאיכא תרי רבויי מוקמינן תשבתו לי"ט ושבתכם לשבתות.

אמנם ראיתי בת"כ דהגירסא היא מהופכת וכן מצאתי פ"ק דר"ה וגירסא נכונה היא בעיני ובזה נבין מ"ש רש"י מיבעי ליה לכדתניא לשאר י"ט ולא איוה"ך דקאי עכ"ל דלשון זה של רש"י צריך למודעי מה היא כוונתו ויראה כשנעורר תוספות לאיסור מלאכה דיוה"ך מהיכא נפקא לתנא דתוספות עינוי דריש מועניתם בט' ותוספות שבתות מתיבת תשבתו ותוספות יום טוב משבתכם ונשאר לנו לדעת תוספות דאיסור מלאכה דיוה"ך מהיכא נפקא ליה לתנא ולכאורה יש לומר דנפקא ליה מתיבת שבתכם דאנו מרבים משם תוספות לי"ט ובכלל י"ט הוא יוה"ך ואם נאמר דרך זה נמצא דרב אחא לא משני מידי אמאי לא אמר כר"פ דהיא גופיה שבת איקרי מדכתיב תשבתו שבתכ' דמאי תרוצא דשבתכם מיבעי ליה לכדתניא לרבות תוספות ליום טוב והלא בכלל זה הוא איסור תוספות מלאכה דיום הכפורים.

ונמצא דהכתוב קראו כפור וכל זה הרגיש רש"י ובא ולימד לנו דרב אחא סבירי ליה דשבתכם מיבעי ליה לכדתניא לרבות תוספות לי"ט ולא איוה"כ קאי כלומר ואין אנו מרבין תוספות לאיסור מלאכה דיוה"ך מתיבת שבתכם אלא שבתכם אי"ט קאי ולא לאיסור מלאכה דיוה"ך ונמצא דכפור לא נקרא שבת ובכן יפה תירוץ רב אחא דשבתכם אצטריך לתוספות יום טוב זהו כונת רש"י ז"ל לע"ד וכ"ת תוספות לאיסור מלאכה מנ"ל יש לומר דנפקא ליה מתיבת תשבתו ומשם אנו מרבין תוספות לשבתות ויוה"ך דהם שוים כאיסור כל המלאכת ונשאר תיבת שבתכם לרבות תוספות י"ט ולא איה"ך קאי

ודוק: תניא ועניתם את נפשותיכם בט' לחדש יכול יתחיל ויתענה פירש יתענה כל יום הט' ת"ל בערב פירוש דהיינו ליל יוד אי בערב יכול משתחשך פירוש ולא יתענה כלל בט' ת"ל בט' ואם כן קשו קראי אהדדי ומשנינן הא כיצד מתחיל ומתענה מבע"י ולפ"ז מיעוטא דבערב דממעט ט' היינו שלא יתענה כל יום ט' אבל לעולם יתענה בו קצת דהיינו שיוסיף מחול על הקדש וזש"א קרא ועניתם בתשעה לחדש כלומר תתענו בט' סמוך לחשיכה ולעולם פירש בערבהוא ליל יוה"ך והתוספות נפיק מדכתיב ועניתם בט' לחדש אבל אין לומר דפירוש דקרא דהיינו לומר שיתענה בערב יום הט' דנמצא דבערב הוא סוף יום הט' דהא ודאי ליתא דפי' בערב הוא משתחשך דהיינו ליל יו"ך וכן מוכח סיפ' דקר' מערב עד ערב דהיינו ליל י"א ועד בכלל דהיינו שיוסיף מחול על הקדש ביציאתו וכן פירש"י דר"ה ת"ל עד ערב ערב לילה הוא וערב בכלל דעד ועד בכלל עכ"ל.
וא"ת מה ק"ל בקרא דועניתם כו' הא כתיב בראשון בי"ד יום לחדש בערב תאכלו מצות ואותו ערב ר"ל ערב של ט"ו ה"נ נימא ערב של יוד כבר תירצו התוספת פ"ק דברכות דף ח' ע"ב יע"ש והביאו הרא"ם פרשת בא ומרן הב"י ריש הלכות כפור: ותנא דעצם עצם כו' פרש"י מדאצטריך למעוטי כו' ואיכא למידק דהנה ראינו בת"כ דבתחלה דרש קרא דועניתם לתוספות ואחר כך דרש בעצם עצם למעט תוספות מכרת ואזהרה והרב בעל קרבן אהרן נתקשה בזה הרבה והניחו בצ"ע יע"ש ולע"ד יראה דודאי לא נעלם מהתלמוד דבתחלה דרש התנא קרא דועניתם לתוספות מ"מ פריך התלמוד שפיר דלפי המסקנא דאית לן קרא דעצם עצם למעט תוספת מעונש ואזהרה ממילא משמע דיש איסור בתוספת וזהו דרך פשוט בתלמוד לשתוק מהך קרא מדאצטריך הך קרא ודוגמא לזה מ"ש התוספת קדושין דף ל"ד ד"ה סד"א נילף ט"ו ט"ו יע"ש גם יש דבור חמור פ"ג דשבועות דף כ"ג ד"ה שכר מנזיר וכתב הרב מוהריב"ל ח"ב דף קי"ד דהבנת אותו דבור תליא בכלל מדאצטריך שכתבו התוספת פ"ק דשבועות ובכמה דוכתי בתלמודא יע"ש ואם כן ה"נ כך היא כונת התלמוד דאחר דאית לן מיעוטא דבעצם למעט תוספת מעונש ואזהרה קרא דועניתם ותי' דאתי לדר' חייא כו' ומה שדרש התנא דת"כ ועניתם לתוספת היינו מקמי דדרש דרשא דעצם עצם אבל אחר דדרש ג"ש דעצם עצם דעל עצומו של יום יש כרת ואזהרה ולא אתוספות ממילא משמע דאיסור יש בתוספת וצריך לבקש דרשא חדשה לפסוק ועניתם דהיינו דרב חייא וכו': עוד הקשה הר"ב קרבן אהרן דאיך אמרינן דעצם עצם אתי למעוטי תוספות והא רבינא דריש עצם עצם לג"ש.
ולע"ד לא קשיא מידי דהתנא בהדיא דריש תיבת בעצם האמור גבי עונש דמלאכה למעט תוספת מכרת ואחר כך דריש בעצם האמור גבי אזהרה למעט תוספות מאזהרה וכיון

דנתמעט מאזהרה כל שכן דנתמעט מכרת ואם כן אייתר עצם האמור גבי עונש דמלאכה לעשות ג"ש דעצם עצם כדאמר רבינא האי תנא עצם עצם גמר כדפירש לעיל באורך ואם כן נמצא דהכל אמת דיש ג"ש דעצם עצם למילף אזהרה ממלאכה לעינוי כדאמר רבינא וזהו מתיבת בעצם האמור גבי עונש דמלאכה אבל בעצם האמור גבי אזהרה דמלאכה בא ללמד דלא יש אזהר' לתו' מלאכ' וכ"ש דאין עונש וכן בעצם האמור גבי עונש דעינוי דרשי' לי' למעט תוספת מעונש וא"כ ממילא משמע דיש איסור תורה בתוס' מדאצטריך הכתוב למעטו מעונש ואזהרה ולכך פריך שפיר ותנא דעצם עצם האי בט' לחדש מאי עביד ליה.

ומיהו סיפיה דקרא דכתיב תשבתו שבתכם דרשינן ליה לרבות תוספת בשבתות ויו"ט כדדריש התנא אלא דלענין תוספות דיוה"ך דדריש מועניתם הוא דאמרינן דלא אצטריך להוציא תוספת משם דאצטריך בעצם למעט תוספת יוה"ך מעונש ואזהרה משם ידעינן דיש איסור תוספות ביו"ך ונמצא לפי שטה זו דיש תוספ' בכיפור וכן לשבתות וי"ט זולת לדעת רב פפא דדריש תשבתו שבתכם ללמד דיוה"ך נקרא שבת משמע דלית ליה איסור דתוספת בשבתות וי"ט ויש לתמוה על רב פפא איך יחלוק בזה דלית תוספת בשבתות וי"ט הפך תנא דת"כ ויש לומר דסבירי ליה לר"פ דמאי דדריש התנא תוספות לשבתות וי"ט מקרא דתשבתו שבתכם הוא אסמכתא בעלמא דקרא דתשבתו שבתכם אצטריך ללמד דיוה"ך נקרא שבת ללמד דיש אזהרה בעינוי דומיא דשבת ולרב פפא לית ליה תוספת בשבתות וי"ט ומיהו ביוה"ך יסבור דהך תנא ס"ל דאית ליה תוספות מדאצטריך בעצם בעצם ללמד דנתמעט תוספות מאזהרה ועונש אלמא דסבר הך תנא דיש תוס' מיוה"ך בין בענוי ובין מלאכה משום דבעינוי ובמלאכה כתיב בעצם למעט תוס' מעונש אלמא דסבר הך תנא דיש איסור בתוס' בין לענין עינוי דיוה"ך בין לענין מלאכה דיוה"ך וכל זה לשיטת רש"י דפירוש הכא דמדאצטריך למעט תוס' מעונש ואזהרה ממילא שמעי' דמוסיפין:

אמנם יש לפרש שטה אחרת דכשאמר התלמוד ותנא דעצם עצם האי בט' לחדש מאי עביד ליה ה"פ דכיון דדריש בעצם בעצם למעט תוס' מעונש ואזהרה לגמרי נתמעט ולא יש שום איסור בתוס' ומה שדרש תנא דת"כ תחלה ועניתם לתוס' היינו מקמי דדרש דרשת בעצם אבל אחר דמסיק דבעצם אתי למעט תוס' מעונש ואזהרה צריך לבקש דרשא אחרת לועניתם' ומשני לדרבי חייא כו' ושטה זו פירש רש"י פ"ו דפסחים דף ס"ח ע"ב וז"ל כל האוכל ושותה בפ' בתרא דיומא כו' יע"ש עוד אפשר לומר דהתלמוד סבר דהנך תרי ברייתות השנויות בת"כ דבתחלה דריש מקרא דועניתם לתוס' הוא סברת ת"ק

ומה שדרש בברייתא אחרת תנא דעצם עצם למעט תוס' מעונש ואזהרה לגמרי נתמעט והוא תנא אחר ותברה מי ששנה זו לא שנה זו דיש תנא דסבירי ליה דיש איסור תוס' מקרא דועניתם ותנא דעצם עצם לית ליה תוס' ואמרו אצטריך ליה קרא דועניתם ללמד כל האוכל ושותה כו' וכן יש להוכיח קצת דהוי סברות דתרי תנאי משום דחזינן בת"כ דבתחלה דריש קרא דועניתם לתוס' דהוא פרק האמור בסה"פ ואחר כך מייתי הדרשא של בעצם בעצם והם פסוקים הכתובים בתחלת הפרשה ואלו הוה חד הול"ל למדרש קראי כסדרן ומדמייתי ת"כ הפסוקי' מהופכי' הכונה לומר דיש תנא אחר דלית ליה תוס' דקר' מיעוט תוס' מעונש ואזהרה ולגמרי נתמעט ולדידיה צ"ל דקרא דועניתם אתא לומר כל האוכל ושותה כו' ונמצא לפי זה דפליגי תנאי בתוס' מר אית ליה תוס' ומר לית ליה תוס' ולדידיה קרא דועניתם אתא לומר כל האוכל בט' כו':

וזה נראה דעת הרב המגיד בפ"א מהש"ע שכתב שבפ' יוה"ך נראה שהוא מחלוקת תנאים מר אית ליה תוס' ומר לית ליה והרמב"ם פסק כמ"ד לית ליה משום דאמרו דתנא דעצם עצם דריש לקרא דועניתם לכל האוכל ושותה בט' כו' ודרשא זו היא פשוטה וידועה בגמרא בכמה דוכתי כדאיתא פ"ו דפסחים דף ס"ח מר בריה דרבינא כו' בר ממעלי יומא דכיפורי משום הא דר' חייא אלמא דהלכה כהך תנא דלית ליה תוס' ודריש ועניתם לכל האוכל בט' כו' זה נראה בכונת המגיד ומ"מ יש תימה על הרמב"ם דכיון דפסק כמ"ד דלית תוס' במלאכה לא ביוה"ך ולא בשבתות וי"ט מנ"ל דיש תוס' בעינוי ויותר תימה על המ"מ שבא להליץ על הרמב"ם דפסק כמ"ד דאין איסור תוס' מן התורה ואם כן הי"ל לבאר מנ"ל להר"מ דיש תוס' מן התורה גבי עינוי דהנה התנא דסבר דיש תוס' סבירי ליה בין במלאכה בין בעינוי והתנא דס"ל דלית תוס' בין במלאכה בין בעינוי ופשרה זו שעשה הרמב"ם היא סברא חדשה ממוצעת ולא מצאנו ס' זו מהריב"ל ח"א והל"מ וס' קרבן אהרן נתחבטו בקושית זו ותירצו כל אחד לפי דרכו וכל הדרכים בחזקת סכנה ודבריהם אינם מספיקים כמו שיראה המעיין: ומה שיראה לי הוא זה דהנה ודאי לענין הנך תנאי דמייתי הכא תלמודא משמע דמאן דאי' לי' תוס' מה"ת אית לי' גם במלאכ' ומאן דל"ל ל"ל גם בענוי ומ"מ הרמב"ם סבירי ליה דהתלמוד סבר דלענין תוס' עינוי פסק כמ"ד דיש תוס' דהא חזינן בי"ט פרק המביא דתוס' יוה"ך דאורייתא ולגבי מלאכה מוכח בשמעתין דרב פפא דהוא בתרא לית ליה תוס' במלאכה בשבתות וי"ט דהא קרא דתשבתו שבתכם דמיניה דריש התנא תוס' לשבתות ויום טוב רב פפא אמר דאתא קרא ללמד דיש אזהרה בעינוי ליום עצמו כמו גבי שבת אלמא דרב פפא סבירי ליה דלית תוס' במלאכה ובעינוי אשכחן בפרק המביא דסבירי ליה לתלמוד דתוס' יוה"ך דאורייתא

אלמא האמוראים עשו פשרה זו דלענין עינוי יש תוספות מדכתיב מערב עד ערב ולענין מלאכה גם בשבתות לית תוספות דקרא דתשבתו שבתכם אתא ללמד אזהרה לעינוי של יום עצמו כדדריש רב פפא ורישא דקרא דועניתם בט' אתא לומר דכל האוכל בט' כו' וזו דרשא ידועה בתלמוד ומשמע דהיא הלכה כדמוכח פ"ו דפסחים ומדכתיב מערב עד ערב יש תוספות לעינוי וכדמוכח פרק המביא ולמלאכה אין תוספת משום דסיפא דקרא תשבתו שבתכם סבירי ליה לרב פפא בפרקין דלא אתי לתוספו' אלא ללמד אזהרה לעינוי של יום עצמו ונמצא דפשרה זו שעשה הרמב"ם היא לקוחה מדברי האמוראים שיש להם כח לעשות פשרה בין התנאים כנ"ל ודוק: כל האוכל ושותה בט' כו' איכא למידק דמדקאמר כאלו התענה משמע דהמתענה ה"ז משובח ואלו פ"ו דפסחים אמרינן מר בריה דרבינא כו' משום הך דרש' דועניתי' כו"אלמא דאוכל עדיף ממתענה וקצת פוסקי' כתבו דעי"כ אסור להתענות בו וכן מתבאר מדברי הרמב"ם פ"ג דנדרי' כשנדייק מ"ש כאלו התענ' ט' וירא' דהול"ל כאלו התענ' אלא יראה דכונתו כך היא דאכיל' עי"כ חשיבא כאלו עשה ב' תעניות ט' וי' ונמצא דבעבור האכילה יש לו שכר כב' תעניות דהכי משמע ליה קרא ועניתם בט' לחדש בערב כלומר אכילת ט' חשיבא כב' תעניות ט' וגם בערב דהיינו יוד אבל אם יתענה בעי"כ אינו חשיב אלא כתענית אחד ואכילה דידיה חשיבא כב' תעניות ולכך מר בריה דרבינא היה אוכל.

א"נ דאכילה דעיה"כ שקלה הכתוב כתענית חמור וגדול יום אדיר בשנה דהיינו יוה"ך דאינו דומה שכר המתענה בשאר ימות השנה כשכר המתענה ביוה"ך וה"ק ועניתם בט' לחדש כלומר אכילת ט' אני מעלה אותה כאלו הוא תענית בערב דהיינו יוד וזהו שרמז התנא כל האוכל בט' כו' כלומר דשקול אכילת ט' כאלו התענה תעני' גדול נמצא דהוא שקול כאלו התענ' ט' וי' דהם תעניות גדולים ולפי' מר בריה דרבינא הי' אוכל בעי"כ דחשיבא כתעני' דיוה"ך אבל אם היה מתענה בט' היה לו שכר כתענית דעלמ' דשכרו מועט וע' בב"י ובס' יד יוסף דף רע"ט ע"ג: מין אילן הוא כו' כלומר דאשמועי' דלא הוי ירק וכן פרש"י פרק לולב הגזול יע"ש:ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה פירוש רש"י בסוכה דלא תימה מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל וכתבו עליו התוספות דלאו בהכי תליא מלתא כו' היינו לומר דסימן לדעת איזהו אילן איזהו ירק אמרינן פרק כ"מ היכא מברכין בפה"ע היכא דאי שקלת ליה לפרי איתא לגווזא והדר מפיק כו' וכ"כ הרמב"ם פ"ו דכלאים דין ך' ונתבאר בא"ח סימן ר"ג וא"כ אם הפלפלין אינו מוציא עלין מעיקרו ועץ שלו מוציא עלין ופירות בכל השנה ודאי דמין אילן הוא אפי' דהוא נמוך ופשיטא דחייב בערלה לכן פי' התוס' דסד"א דכיון דסופן לייבש אפי' רטיבותא פטורין קמ"ל

וא"ל דמה טענה היא זו דסופן לייבש הלא בעודן לחין ראוין לאכילה י"ל דכיון דאין נוטעין אותם אלא ע"ד שנתייבשו ויאכלו רובן ביבשותן שחוקין כתבלין ואינם נאכלין בפני עצמם הו"א דאין עליהם תורת עץ מאכל ויהיו פטורים מערלה ותדע שכן הוא דהרי הרמב"ם פ"ב דברכות דין ז כתב הפלפלין והזנגביל בזמן שהם רטובים מברך עליהם בפה"א ומקשו עלה יברכו בפה"ע דהא מין אילן הוא דחייב בערלה ותירץ הרשב"א בתשובת סימן ת' דהטעם שאין נוטעין אותם אלא ע"ד שנתייבשו לאכלן כתבלין וכן כתב מרן בכ"מ יע"ש אם כן משום הך טעמא הוה ס"ד לפוטרו מערלה קמ"ל דאפילו הכא חייבין ואפילו הכי מברך עלייהו בפה"א:

ודע שבקשתי בהרמב"ם בה' נטע רבעי ובהלכות מ"א דשם מדבר בדיני ערלה ולא מצאתי שהביא דין זה דפלפלין ונראה דסבירי לי' דאינם חייבים דהוא סבור דהך ברייתא דתני פלפלין חייבין בערלה יחידאה הוא דהרי בריש הברייתא תניא היה ר"מ אומר כו' ומדקאמר היה משמע דרבנן פליגי וסבירי לי' דפטורין כיון דאין נוטעין אותן אלא אדעת' לייבשם לאוכלם כתבלין ולא הוי נטיעה דעץ מאכל ובפ"ג דעוקצין אפליגו תנאי בפלפלין דר"ע סבר נלקחין בכסף מעשר ואינם מטמאים טומאת אוכלין ור"י בן נורי חלק עליו וכ"פ הרמב"ם בפ"ו דמעשר שני ופ"א מהלכות טומאת אוכלין יע"ש ומיהו יש לומר דההיא מיירי בפלפלין יבשין אבל לחים נקחים בכ"מ וגם מטמאין טומאת אוכלין אך מ"מ נראה דסבירי ליה להרמב"ם דרבנן פליגי על ר"מ וסבירי ליה כיון דלא נטעי אינשי הפלפלין אלא על דעת לייבשם לא חשיב עץ מאכל לחייבם בערלה וכ"ת אם כן מאי פריך לרבא דאמר כס פלפלי פטור מר"מ לימא אנא דאמרי כרבנן י"ל דפלוגתייהו לא הוי אלא לענין ערלה דר"מ ס"ל אע"ג דנוטעים אדעתא לייבשם חייבים מריבוי הכתוב ורבנן ס"ל דפטורין דהוי כמו נטע לקורות או לסייג דפטורין אבל אם היה נוטעם לאכלם לחים כלהו מודו דחשיב מאכל וקשה לרבא ולפ"ז נחה שקטה תמיהת הראשונים על הרי"ף והרמב"ם אמאי אמרו דעל פלפלין לחין יברך בפה"א דהיה להם לברך בפה"ע כיון דחייבין בערלה משום דמשמע להו דרבנן פליגי וסברי דפלפלין פטורין מערל' וה"ז דומה לאילן שנטע לסייג או לקורות ולא לאכו' דהוא פטור מערל' ולפי הצעה זו יש לי גמגו' על תשובת הרשד"ם י"ד סימן קצ"א שנשאל אם הוורדים יש להם דין ערלה והשיב דזה תלוי בפלוגתא דרבוואתא דפלפלין דלדעת הסוברים דפלפלין לחים מברך בפה"ע כיון דנהגו בהם ערלה אם כן בוורדים שכתבו הפוסקים א"ח סימן ר"ד דמברכינן בפה"א אין להם ערלה אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם דהם סבורים דבפלפלין לחים מברך

בפה"א ואפילו נהגה בהן ערלה א"כ לדידהו נמי אע"ג דבוורדים מברך בפה"א יש להם דין ערלה יע"ש:

ואחר נשיקת ידיו אני אומר דלדעת הרי"ף והרמב"ם דסבירי ליה דעל הפלפלין מברך בפה"א אין בהם דין ערלה דהרי לא הביאו הברייתא דפלפלין חייבין בערלה וטעמם דפטורין מערלה משום דלא נטעי להו אלא אדעתא לייבשן לאכלם כתבלין וכל מידי דלטעמא או לריחא עביד לא חשיב אוכל לענין נקח בכ"מ ולטומאת אוכלין כמ"ש הרמב"ם פ"ז דמעשר שני ופ"א מטומאת אוכלין ואם כן הוורדים נמי רובא נטעי להו אדעתא להריח אם אוכלם יברך בפה"א ואין בהם ערלה וה"ז דומה לאילן שנטעו לסייג או לקורות ולא לאכול פירותיו דפטור מערלה ותו ק"ל על הרשד"ם דהוא ר"ל דאליבא דהרמב"ם ז"ל בוורדים יש דין ערלה ואיך אפשר זה והרי אשכחן להרמב"ם בפ"ט דברכות דעל הורד ומי ורד מברך בורא עצי בשמים ודלא כס' גאון שאומ' דמברך הנותן ריח טוב בפירות וכתב הטור סימן רי"ו דהרא"ש הכריע כהרמב"ם ודאי ללאו פרי הן שאין עיקרן לאכילה ואם איתא דלהרמב"ם נוהג ערלה בוורדים והוא פרי עץ הו"ל לברך הנותן ריח טוב בפירות אלא ודאי דלהרמב"ם לא נהג דין ערלה בוורד דאין עיקרן אלא להריח ומיעוטא דמיעוטא הוא שנוטעים אדעתא לאוכלם וראיתי בתשובת מהרי"ט י"ד סימן ל"ד הביא דברי הרשד"ם והקשה עליהם באופן אחר יע"ש ומסקנא דמלתא לע"ד דאין לנהוג ערלה בוורד דרובא נטעי לה להריח ולא לאכול וה"ט דנהגו העולם לברך עליהם בורא עצי בשמים משום דעיקרן להריח ומהאי טעמא נמי הוא מה שאין נוהגין להפריש תרומות ומעשרות בא"י מהוורד המרוקח כמו שמפרישין מן היין שנגמרה מלאכתו ביד ישראל משום דס"ל דהוורדים אינם חייבים במעשר דאין זורעין אותם אלא להריח ועיין בהרמב"ם פ"ב דתרומות דין ב' ודוק: תוספות ד"ה שהפלפלין כו' במאי דשקלו וטרו התוספ' בענין תבלין אם חייבין במעשר ליישב כל הבקיאות הסותרת בזה נתתי אל לבי לדעת מה יסבור הרמב"ם בזה וראיתי דבהלכות מע' פ"ו כשהעתיק הבריית' דמייתי תלמודא בפרק בכל מערבין רשב"א אומר עוכלא תבלין וליטרא ירק כו' דהיא ברייתא מתנייא במעשר שמחלקן לעניים בגורן וקאמר דאין פוחתין לעניים בגורן מעוכלא תבלין כו' ואמרינן משמיה דרב וכן לעירוב ומשמע מהך ברייתא דתבלין נהגה בהו מעשר והרמב"ם פ"ו דהלכות מעשר השמיט תבלין משמע דסבירי ליה דתבלין לאו בני אכילה נינהו ופטורים ממעשר וגם אינם ראויים לעירוב כמ"ד שם בגמרא הכי וקשה דאשכחן להרמב"ם פ"ה דעירובין דין י"א דמערבין בעוכלא תבלין אלמא דס"ל דתבלין חזו למאכל דמערבין בהם ואם כן קשים דבריו אהדדי והרב המגיד ז"ל כתב שם דכל השיעורין שכתב

הרמב"ם הם ברייתות ומימרות חוץ מן התבלין שיש חולקין ואומרים דאין מערבין בהם עכ"ל והרא"ש וטא"ח סימן שפ"ו כתבו דאין מערבין בתבלין ושם הליץ מרן הב"י ז"ל במ"ש הרמב"ם דמערבין בתבלין משום דס"ל דלפום קושטא בני אכילה נינהו וקשה דא"כ אמאי לא פסקה הרמב"ם פ"ו דהלכות מע' לענין מעשר וצ"ע: האי הימלתא כו' פירש רש"י בשמים כתושים בדבש ומדפריך תלמודא על כס זנגבילא ביומי דכפורי פטור משמע שהוא זנגביל מרוקח בדבש והוא בעיניה ואינו בשמים כתושים ויש לישב ועיין טא"ח ס"ס ר"ג ובב"י ס"ס ר"ד בתשובת תרומת הדשן על הגודגניות יע"ש: עוד פרש"י שרייא ואין בה משום גיעולי גוים דנותן טעם לפגם: וק' דל"ל הך טעמא ת"ל דסתם כלי גוים אינם בני יומין וכיון שכן הו"ל נ"ט לפגם או אפשר דסבר רש"י דסתם כלי גוים דייניגן להו כבני יומן כדמוכח מהרמב"ם כמ"ש מרן י"ד סי' קכ"ב אלא דוקא בהימלתא שרי משום דאפי' יהיו בני יומן נ"ט לפגם בהימלתא: עוד כתב רש"י ומדקאמר אין בו משום בישולי גוים כו' קשה דמנ"ל דכונת הקושיא היא כך נימא מדקאמר דמברכין עלה בפה"א אלמא דהיא ראויה לאכול ואמאי ביוה"כ פטור.

יש לומר דאם זו היא הקושית לא פריך מידי דאימא דזנגבילא אינו ראוי לאכילה לא לח ולא יבש בעודו בעיניה אבל כשמבשלים אותם בדבש ראויה לאכילה ולפיכך יברך בפה"א כדין כל הפירות שאינם ראוים לאוכלן חיים ומברכין עליה מבושלין או מרוקחין ברכת הפרי ותו דא"א לו' דזנגביל אינו נאכל לח דא"כ אינו נאכל כמו שהוא חי ובכה"ג אסור משום בישולי גוים ומדקאמר דשרי עכ"ל דנאכל כמות שהוא חי ואין בו משום בישולי גוים ודוק: שתה ציר או מורייס פטור הא חומץ חייב כו' דרש ר' גידל אין הל' כר' וכ"פ הרמב"ם פ"ב דש"ע דשתה חומץ אי פטור אלמא סבירי ליה דאין הלכה כר'.

ואיכא למידק מהא דגרסינן בירושלמי פ"ו דתרומות ובפרקין תניא המגמע חומץ של תרומה משלם את הקרן ולא את החומש הכוסס חיטין של תרומה משלם את הקרן ולא את החומש ר"א אומר אני משלם קרן וחומש שהחומץ משיב את הנפש רבי ירמיה בשם רבי אחי מודים חכמים לרבי במגמע חומץ של תרומה אחר טבולו ע"כ והרמב"ם פסק פ"י דתרומות דין ז' כרבי שכתב וז"ל כסס את החטים כו' והראב"ד השיג עליו אמאי פסק כרבי ומרן בכ"מ שם הליץ בעד הרמב"ם וגירסא הירושלמי שהביא שם מרן אינה מכוונת כפי הגירסא שכתבתי ומכל מקום פסקי הרמב"ם סתרי אהדדי דהכא לענין יוה"ך פסק דשתה חומץ חי פטור אלמא הוא מזיק וכיון שכן גם לענין תרומה הוי ליה למימר למפסק דשתה חומץ משלם קרן ואינו משלם חומש משום דכתיב כי יאכל פרט למזיק ואפשר לחלק ולומר דהכא לענין יוה"ך דבעי לשתות מלא לוגמיו בכדי שתית

רביעית כדי שיהיה חייב אם שתה מלא לוגמיו חומץ חי בכדי שתית רביעית פטור דאזוקי מזיק אבל התם מיירי בגומע את החומץ דשותה ממנו מעט מעט ואינו שותהו בבת אחת בכה"ג לא אזוקי מזיק ולפיכך משלם קרן וחומש וקרוב לזה מצאתי שתירץ בפרק הירוש' כ"י של מהר"ש סריליו ז"ל וז"ל ויש לומר דמגמע לחוד ושותה לחוד והכא גבי תרומה מיירי דוקא במגמע והתם ביום כפור בשותה דלאו שתיה היא עכ"ל וע"פ חילוק זה יש לתרץ מה שנינו בברכות דעל החומץ מברך שהכל וכן מרן הבית יוסף א"ח סימן כ"ד דהקשה הרא"ש דהייכי מברכינן על החומץ הא אמרינן ביומא דשותה חומץ ביוה"ך פטור ותירץ דהכא מיירי במזוג קצת ולכך מברכינן וכן כתב הטור שם ולפי מ"ש יש ליישב דשותה חומץ ביום כפור פטור הוא משום דשותה שיעור מלא לוגמיו דאזוקי מזיק אבל בגמע מעט חומץ אינו מזיק וברכה א' אין לה שיעור ולפיכך מברך שהכל ומיירי דשותה כדי גמיעה דאינו מזיק אמנם ראיתי בהרמב"ם פ"ח דין ח' דעל החומץ מברךשהכל ולאחריו בנ"ר אלמא דמיירי דשתה רביעית דמברך אחריו ואם כן צ"ל התירוץ של הרא"ש דאיירי במזוג קצת ודוק:

דרש רב גידל אין הלכה כרבי כו' והרמב"ם פסק דשתה חומץ חי טובא פטור אבל שותה חומץ מזוג חייב ומרן הבית יוסף סימן תרי"ב הקשה דכיון דבמזוג פסק דחייבי הכי נמי הוי ליה למימר למפסק דשתה הרבה חייב ונדחק שם בתירוץ קושי' זו והל"מ תירץ תירץ מפולפל וגם הוא דוחק בעיני ומה שנ"ל כשנעורר דבשלמא מה שהקפיד רב גידל ואמר אימור דאמרי אנא חי מזוג מי אמרי א"ש משום דכן עשו אבל מה שהקפיד ואמר אימור דאמרי אנא פורתא כו' לא א"ש דמי הוא זה ואיזה הוא דשתה חומץ חי הרבה דיקפוד עליו והלא מה שעשו העם הוא שמזגו ושתו חלא ועל מה שעשה הוי ליה למימר להקפיד לא על מה שלא עשו ותו דמה סברא היא דבשתה חומץ חי פורתא פטור משום דמזיק ובטובא חייב והלא לפי הסברא גם חומץ חי הרבה מזיק ודין הוא שיהא פטור ומכח קושיות הללו נראה דגירסא אחרת הי"ל להרמב"ם וכן מצאתיה בהרא"ש ז"ל שמע רב גידל ואקפיד א"ל אימור דאמרי אנא חי מזוג מי אמרי אימור דאמרי אנא פורתא טובא מי אמרי אימור דאמרי אנא בדיעבד לכתחלה מי אמרי ע"כ ולגירסא זו מ"ש טובא מי אמרי ה"פ אפילו לפי דעתכם שאתם סבורים דהתרתי במזוג יהיה בפורתא בטובא מזוג מי אמרי ואם כן שפיר פסק הר"מ דחומץ חי פטור אפילו שתה הרבה ובמזוג חייב בין הרבה בין מעט כיון דשתה מלא לוגמיו חייב ושוב ראיתי בב"ח שכ"ב יע"ש ודוק:

דף פ"ב ע"א מתניתין התינוקות אין מענין אותם ביוה"ך וכו' איכא למידק רישא דמתנית' ל"ל הוי ליה למימר התינוקות מחנכין אותן כו' והיה נ"ל דאי הוה תני הכי הו"א דההינוך

הוא לפני שנה כו' אבל קודם לכן אין חייבין לחנכם אבל אם ירצה רשאי לכך אשמועינן רש"י אין מענין אותם לומר דאין רשאים וכן יראה מדברי הרמב"ם ספ"ב דש"ע שכתב קטן פחות מבן ט' אין מענין אותו ביום הכפורים כדי שלא יבא לידי סכנה אבל מפירש רש"י נראה איפכא שכתב אין מענין אותם אין חייבין כו' ומרן הבית יוסף ס"ס תרי"ו רמז מחלוקת זה וצריך ליישב רישא דמתני' אליבא דרש"י ויראה דרש"י סבירי ליה דרישא דמתני' איירי אפילו כשהקטן רוצה להתענות ואפ"ה קאמר מתני' אין מענין אותם כלומר אין חייבן למנוע מהם מאכל אבל אם ירצו למנוע מהם מאכל רשאין כיון דהקטן רוצה להתענות אבל כשהקטן רוצה לאכול מודה רש"י דאינו רשאי לענותו שלא יבא לידי סכנה ולפי זה אפשר לומר דרש"י והרמב"ם לא פליגי לענין דינא אלא בפירוש המשנה דהרמב"ם פירש מתני' כשהקטן רוצה לאכול ובהא קאמר אין מענין אותם כדי שלא יבא לידי סכנה ורש"י פירש למתניתין כשהקטן אינו רוצה לאכול ובהא קאמר אין מענין כלומר אין חייבין למנוע מהם מאכל אלא רשאי אביו לעשות מה שירצה והוכרח רש"י לפרש כן משום דאם איתא דאפי' כשהקטן רוצה להתענות חייב אביו להאכילו שלא יסתכן הוי ליה למימר התינוקות מאכילין אותם כו' דאז הוה משמע דאין מניחין אותם להתענות אבל השתא דקתני אין מענין משמע דה"ק אין חייבים למנוע מהם מאכל ודוק:
אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתים פרש"י לפני שנה היינו שתים ולפני שנתים היינו ג' ק"ל דלימא מחנכין אותם שתים וג' שנים י"ל דהתנא רצה לרמוז לנו דסד"א דלא היה ראוי לחנך התינוק רק שנה א' דהוא מופלא סמוך לאיש ונדרו נדר ובאותו שנה פשיטא דמחנכין קמ"ל דמחנכין לפני שנה דהיינו כו' לפני ב' דהיינו ג' ודוק:
א"ר הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו כו' קש' כיון דר' הונא מיירי בתינוקת אמאי נקט לשון זכר ותו ק' אמאי שביק רב הונא מלפרש לנו דין התינו' ופירש דין תינוקת ולזה יש להשיב דנקט דינא דתינוקת דהו' חדושא דמקדמת לתינוק גם לענין חינוך דסד"א דאין להקדים חינוך התינוקת מחינוך התינוק משום דעיקר חינוך הוא בתינו' קמ"ל ועיין בהרמב"ן ס' המלחמות ובהר"ן ודוק: בשלמא לרב הונא ולרב נחמן לפני שנה לדבריהם ולפני שנתי' לדבריה' כך היא הגירסא בספרים וט"ס הוא ולפי פרש"י ה"ג לפני שנה לדבריהן ולפני שנתים לר"ת ולפי גירסא זו ניחא וסרו מהך הקושיות שהקש' הרא"ש על רש"י אבל הרא"ש גריס בשלמא לרב הונא ולר"ן ניחא סתמא ולכן הקשה מ"ש ופי' מ"ש ועיין בחדושי הלכות ודוק: תוספות ד"ה אלא לרב הונא כו' זה הדיבור קשה להולמו כמ"ש בחדושי הלכות ותירץ דמפרשים התוספת כפירש הרא"ש דפירש לעיל דמתניתין לא זו אף זו קתני וק"ל דבשלמא במתני' דלא קתני או שייך לומר לא זו א"ז אבל הכא

בברייתא דקתני שנה או שנתים א"א ליישב בדרך לא זו אף זו ודוק: לפי שראיתי בסוגיא זו של תינוקת דיש בה סברות הרבה בין הפוסקים ויש גירסאות מתחלפות דרש"י והרא"ש יש להם גירסא אחת ככתוב בספרי' והרי"ף והרמב"ם יש להם גירסא אחרת וקשה להלום לפי חלוף הגירסאות של הרי"ף סוגית הגמרא לכן נתתי אל לבי להעמיק העיון במהדורא שנית וליישב הסוגיא לפי חלוף הגירסא זה החלי בס"ד:

מתני' התינוקות אין מענין אותם ביום כיפור ק"ק תיבת ביום כיפור דפשיט' דביוה"ך עסקינן והנה לענין דינא נסתפקתי אם מחנכין התינוקות לט"ב ולשאר תעניות ולכאורה נראה דאין מחנכין אותם כ"א ביוה"ך וכן נר' ממ"ש פרק מקו' שנהגו דף נ"ד דרש רבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בט"ב כו' משמע דוקא הני אבל תינוקות לא וכן נראה מדברי הפוסקים שלא הזכירו חינוך התינוקות בט"ב ואפשר דזה רמז התנא באומרו ביוה"ך כלומר דמחנכין אותם דוקא ביום כיפור אבל בט"ב לא ואת"ל דימצא פוסק שיאמר דמחנכים אותם לט"ב נאמר דהתנא נקט ברישא התינוקות כלומר שלא הגיעו לחינוך אין מענין אותם אפי' בי"כ אבל אם הגיעו לחינוך מחנכים אותם אפי' בט"ב וכ"ש ביוה"ך ולכך נקט ברישׁ' ביוה"ך ובסיפ' נקט סתמא ועיין בתשובת הרמ"ע סי' קי"א דכתב דמחנכים התינוקו' לשעות אבל לענין השלמה אין מחנכים יע"ש: פרש"י מחנכים אותם לשעות לפני שנה שהיא סמוכה כו' שעות שנים הללו דפרש"י כן מתבאר במתני' פ' יוצא דופן האשה ממהר' לבא לפני האיש שנה א' גבי מה ששנינו שם בת י"א שנה ויום א' נדריה נבדקין בת י"ב שנ' ויום א' נדריה קיימין וכו' ומשמע דתרתי בעינן שנים וסימני' דהיינו ב' שערות כדתנן פרק בא סימן תינוקת שהביאה שערות או חולצות או מתייבמת כו' והיינו שהביאה שערות אחר י"ב שנה ויום אחד והא דתינוקת קודם לתינוק פי' הרמב"ם שם להיות חייהן קצרין מחיי האיש ברוב ע"כ ולי היה נראה דהבן מתיש כחו בלימוד או אומנות לפיכך שוהא מלהביא סימן גדלות שנה א' יותר מהבת ויש רמז לזה בדברי רש"י כתובות דף ן' ע"א יע"ש ובגמרא שם בנדה אמרו דפליגי תנאי בזה דר' סבר דתינוקת קודמת משום דכתיב ויבן ה' את הצלע כו' וכתבו שם התוספת בנדה דף מ"ה ע"א דהלכה כר' מחברו יע"ש ומלתא דפשיטא הוא בעיני דהלכה כר' כיון דסתם מתני' דהתם כותיה והלכה כסתם משנה דאע"ג דר' סתם המשניות לא היה סותמה כפי סברתו אלא כפי סברת רוב החכמים דהרי אשכחן בכמה דוכתי מתניתין דלא כרבי ודוק:

וחפשתי לדעת מנ"ל לרז"ל דאינו נקרא איש עד י"ג שנה ויום אחד ומצאתי בתשובות הר"י סג"ל סימן נ"א שהביא אסמכתא לזה ומסיק דהעיקר הוא דהוא הל"מ כדאמרינן

בעלמא שיעורין הלכתא נינהו יע"ש ועיין בר"ע פ' דאבות גבי בן י"ג למצות וכשהגיע הבן לי"ג שנה ויום אח' והבת לי"ב שנה ויום אחד מסתמא אנו אומר לקצת ענינים שהביאו ב' שערות וכן כתב בעל המפה אורח חיים סימן נ"ד לענין קדיש יע"ש ומהראנ"ח ח"ב סימן ל"ז האריך בזה דשורת הדין הוא לדעת המצריכים שנים וסימנים דצריך לבודקו בהבאת ב' שערות גם כן אחר השנים אלא דנהגו שלא לבדוק בהבאת שערות לענין קדיש כיון שהגיע לכלל שנים משום דסברי כמקצת רבוותא דשני' בלא סימנים סגי לענין קדיש יע"ש ולי נראה להכריע דטעמא הוי כמ"ש מור"ם דמסתמא אנו מחזיקין שהביא שערות לענינים אלו כיון דהגיעו לכלל שנים דהרי מחנכין התינוקות לפני שנה ושנתים משום דאנו תולין דמסתמא כשיגיע לכלל שנים יביא ב' שערות וזה יראה דכיון רש"י במ"ש שדרך תינוקות להביא ב' שערות בי"ב ויום אחד כו' ועוד דאם הגיע לכלל שנים ובדקנוהו ולא מצינו לו שערות אינו קטן בודאי אלא סימן הוא דאימור הביא ב' שערו' ונשרו כדאמרי' בעלמא חיישינן שמא נשרו ומה"ט מסיק בת"ה סימן קנ"ה בנער כחוש דהגיע לכלל שנים ואין שערות נראין בו דאין להקל לומר שלא יתענה דספק כרת הוא דחיישינן שמא נשרו יע"ש ודוק:

פרש"י או לפני ב' שנים שהוא לפני ב' שנים כו' ובגמרא פריך כו' ואיכא למידק מה בא רש"י ללמדנו דבג' פריך ותו ק"ל דלפרש"י דלפני שנתים ר"ל או לפני שנתים ל"ק קו' הגמרא דקושי' הגמרא הוא מפני דחשב מתני' כפשטה דבחד תינוק אייריכשמחנכין אותו לפני שנה ולפני שנתים ואהך פירש מתוקם שפיר הקושי' השתא בפני שנתים כו' בפני שנה מיבעיא אבל אם פירש דמתני' הוי או לפני שנתים עכ"ל דמיירי בב' תינוקת והיינו תירוצא דרב חסדא הא בחולה כו' דלפי תירוץ זה פירש דמתניתין הוי הכי מחנכין התינוקות לפני שנה אם הוא חולה ולפני שנתים אם הוא בריא תו ק"ל הך פירש דרש"י דפירש במתני' מחנכין אותו לפני שנה דהיינו ב' כו' זה הפירש לא אתי כרב הונא וכר"ן וכל שכן דכר"י נמי לא אתי ואם כן צריכין אנו למודעי זה הפירש כמאן אתי ונראה לי דאתי כשינוייא דרב חסדא דמשני הא בחולה הא בבריא וסבירי ליה לרש"י דר"ח הכי מפרש למתניתין אבל מחנכין אותם חינוך שעות לפני שנה שהיא סמוכה לפרקן דהיינו ב' והיינו בחולה או לפני שנתים דהיינו ג' והיינו בבריא והכל בחינוך שעות דהשלמה דרבנן לית ליה לר"ח וכן מתבאר דזו היא ס' ר"ח לדעת רש"י ממ"ש רש"י לקמן בסוגיא דגמרא בלשון אלא לר"י קשיא דכתב שם רש"י ורישא בחולה וסיפא בבריא כדאוקמה ר"ח נמי לא תוקמה דמתני' קתני ג' לבריא וב' לחולה ורי"א ב' לבריא ואחד לחולה עכ"ל משמע בהדיא מלשון זה דמתניתין לר"ח הוי החינוך ג'

לבריא וב' לחולהוזהו פירש רש"י שפירש במתני' ואיכא למידק אמאי בחר רש"י לפרש כר"ח יותר משאר פי' דאמרו אידך אמוראי יש לומר דסבירי ליה דפירש ר"ח הוא יותר מרווח משום דלר"י צריך להגיה המשנ' דלא ניתני לפני שנה ולפני שנתי' אלא אימא שנה או שנתים וגם פירוש רב הונא ור"ן הוא דוחק דמוקי מתני' בחולה וקשה אמאי לא נקט דין הבריא ותו דלדידהו לשון המשנה כפול בלי צורך מחנכין חינוך שעות לפני שנה דהיינו שנתים לפני השלמה דדבריהם שהן ג' לפני השלמה דד"ת וזה דוחק עצום לכן בחר רש"י בפירוש ר"ח דהוא יותר מרווח ומה שסיים רש"י ובגמרא פריך וכו' אם כונתו לרמוז דקושית הגמרא כדמשמע מפשט לשונו קשה מאי בא ללמדנו ותו דהוא סותר הקודם דהוא פי' דמתני' ה"ק או לפני שנתים דמשמעות לישנא דאו משמע דבתרי תינוקות איירי כדפרישית לעיל לכן נראה דרש"י לא בא לרמוז קו' הגמר' דאם כן היל"ל ובגמ' פריך השתא בפני שנתים מחנכין בפני שנה מיבעיא אלא נראה דכונתו דלפי דהוא פי' מתחל' דלפני שנה ר"ל שנתים ולפני שתים ר"ל ג' ומתוך קושית הגמר' דקאמר השתא בפני שתים מחנכין דאחז לשון המשנ' בבי"ת ולא בלמ"ד כדקתני לפני ומשמעות הגמ' דקאמר בבי"ת הוא כאלו קאמר השתא שתי שנים מחנכים שנה א' מיבעיא וזה סותר פירוש של רש"י דהחינוך הוי שנתים או ג' שנים וזה הרגיש רש"י ז"ל ולכן מסיים למלתיה ובגמרא פריך כלומר דאע"ג דהגמרא אחז הלשון בבי"ת לא מפני זה תסתור פירושי אלא תפרש הקושיא כך השתא לפני שנתים דהיינו ג' שנים מחנכין לפני שנה דהיינו ב' שנים מיבעיא זה נ"ל בכונת רש"י ז"ל ודוק:

גמרא השתא לפני שתים מחנכין כו' איכא למידק מאי פריך אימא דמתני' תרי חנוכי קתני לפני שנה להשלמ' לפני שתים לחינוך שעות וראיתי בהר"ן דלפי גירסת הרי"ף בדברי ר"ן הכי מפרש לה למתניתין יע"ש אמנם לפי גירסת רש"י קשה אמאי לא משני תלמודא הך שינוייא דמתני' איירי בתרי חינוכי ויש ליישב בכמה אנפי ודוק: א"ר הונא בן ח' ובן ט' מחנכים אותו כו' לפי גירס' רש"י דאיירי בתינוקת קשה אמאי נקט לשון זכר היל"ל בת ח' וכו' ולזה יש לומר דבן אינו ר"ל זכר אלא שיעור ח' וט' אך קשה מ"ש משלימין והיל"ל משלימות וי"ל דכיון דאיירי דהגדולים היו מחנכים את התינוק' נמצא דהצווי הוא על הגדולים שיעשו שהתינוקת הזו תשלים התענית ולז"א משלימין ועוד יראה משום הא דתנן פ"ד דנזיר האיש מדיר את בנו בנזיר ואמרינן בגמרא דבתו לא משום דבנו חייב לחנכו ובתו אינו חייב לחנכה נמצא דעיקר החינוך בעלמא הוא בבן ומדמחנכין את הבן בצום יום כיפור אנו למדין שיחנכו גם את הבת דמש"ה נקט רב הונא דינו בתינוקת לאשמועינן חידושא דגם בתינוקת מחנכין ונקט לשון זכר לרמוז

דמשום דאשכחן חינוך בזכר אנו עושים בנקבה אבל אם לא היה חיוב חינוך בזכר לא היינו מחנכים הנקבה אלא משום דבזכר מחנכין אותו בחינוך שעות ומשלימין מדרבנן לפיכך אנו עושים חינוך כזה בתינוקות ודוק: תנן התינוקות כו' בשלמא לרב הונא ור"ן כו' כך היא הגירסא לפרש"י כדכתיבנא לעיל וקשה אמאי לא אמר נמי בשלמא לרב חסדא ניחא אלא לר"י קשיא יש לומר דכל בשלמא בא לרמוז שיש דוחקים אליביה אלא דיש לתרץ בדוחק אלא לפ' קשיא וכמו כן כאן לפירש ר"ח דמשני הא בחולה הא בבריא לא שייך לומר בשלמא לר"ח ניחא דפשיטא דלר"ח ניחא ואתי מרווח כדפרש"י במתני' וכמ"ש לעיל אבל לרב הונא ור"ן קשה ליישב המשנה כמ"ש לעיל אבל מ"מ יש ליישבה בדוחק דה"ק לפני שנה לדבריהם כו' אלא לר"י קשה ומשני דר"י מגיה המשנה והיינו דקאמר א"ל ר"י אימא שנה או שנתים כו' ודוק:

ת"ש דתני רבה מחנכין כו' בשלמא לר"י ניחא כו' איכא למידק מה דוחק יש לר"י דאמר בשלמא יש לומר דלר"י ק"ק מאי קמ"ל הא דתני רבה מתניתין היא לפי מה שתירץ ר"י משנתינו דגריס שנה או שתים אבל לר"ה ור"ן ק"ט דהוא הפך דבריהם וקשה אמאי לא הקשו מברייתא זו לר"ח דהא רש"י פי' דלר"ח פי' דמתני' הכי הוי מחנכין ב' שנים לחולה או ג' לבריא והכא קתני שנה או שתים וק' לר"ח י"ל דר"ח יתרץ דברייתא מיירי בחולה וה"ק מחנכין אותם לא מבעיא שנה א' אלא אפילו ב' מחנכים ולפי שטה זו הקשו התוספות אמאי לא משני לרב הונא ולר"ן דסמוך לפרקן להשלמת דבריהם קאמר דלכאורה קשה דאיך אפשר לומר דהרי חנוך שעות הוא ב' שנים לרב הונא ולר"ן בין בחולה בין בבריא והיכי קתני בבריית' שנה או ב' דמשמע דיש פעמים דהחינוך הוא שנה א' ועכצ"ל דס"ל לתוספת דה"פ דבריית' לא מיבעי' שנה א' דמחנכין אלא אפילו שתים וכן תירץ בחדושי הלכות אמנם קשה דהיכי מצי לפרש דהוי לא זו אף זו כיון דקתני או כדכתיבנא לעיל וצ"ל דסבירי ליה לתוספת דאפילו דקתני או מצינו לפרש דהוי לא זו אף זו וההכרח לזה משום דאל"כ תקשי ליה הך ברייתא לר"ח ולר"ח עכ"ל דמפרש להך ברייתא בדרך לא זו אף זו כדכתי' ודוק:

ודע דבסוגיא זו יש דרך אחרת להרי"ף בסברת ר' הונא ור"ן ור' יוחנן ככתוב בהרי"ף וקשה להלום לפי גירסתו מ"ש בגמרא בשלמא לר"ה ולר"ן ניחא אלא לר"י קשה וכו' ואחר העיון בדברי הרי"ף והר"ן צריך להקדי' דמ"ש במשנה מחנכין אותם לפני שנה כו' לא הוו כדפרש"י לפני שנה דהיינו שתים וכו' אלא סבירי ליה דה"פ מחנכין אותם שנה או שתים ולפי דברי רב הונא מתני' איירי בהשלמה דדבריהן לפני שנה א' דהיינו שנה א' בחולה ולפני שנתים דהיינו שתי שנים בבריא ולר"ן ה"פ מתניתין איירי בתרי

חנוכי לפני שנה דהיינו שנה אחת לענין השלמה ולפני שנתים דהיינו ב' שנים לענין חינוך שעות והיינו דקאמר בגמרא בשלמא לרב הונא ור"ן ניחא אלא לרבי יוחנן קש' דהשלמה לית ליה כלל וחינוך שעות סבירי ליה דהוי בתינוק ג' שנים דהיינו י"א י"ב י"ג קשיא מתניתין ודוחק הוי להעמיד משנתינו לר"י בחנוך תינוקת דהוי ב' שנים י"א וי"ב דאמאי שביק חינוך התינוק דהוי ג' שנים ומשני א"ל ר"י מאי שנה או ב' סמוך לפרקן דהיינו שנת י"ג ושנת י"ג לא אצטריך התנא למתני דהוי תוך הפרק פשיטא דמחנכים כי אצטריך לומר דמחנכים הוי שנה או ב' סמוך לפרקן ועם שנת י"ג דהוי הפרק הוו ג' שנים כדברי ר' יוחנן דהכי סבירי ליה לר"י דמחנכין לתינוק חנוך שעות י"א וי"ב וי"ג ובשנת י"ג ויום אחד דהיינו י"ד משלים מדאורייתא' ומדוקדק שפיר לפי גירס' הרי"ף מאי דמשני הגמרא א"ל ר"י מאי שנה או ב' סמוך לפרקן דעיקר התירוץ רמוז במה שהוסיף על לשון המשנה הנך תיבות סמוך לפרקן דאלו לגי' רש"י ולפי' לא הל"ל אלא א"ל ר"י אימא שנה או ב' כלו' ולא תתני לפני ולפני ודוק:

ומיהו קשה לפי גירסת הרי"ף מה שהקשה אחר כך מדתני רבה בר שמואל תינוקות אין מענין אותם ביוה"ך אבל מחנכין אותם שנה או ב' סמוך לפרקן בשלמא לר"י ניחא כו' דמכל זה נראה דהך שינוייא דחינוך השלמה לא אמרוה רב הונא ור"ן אלא להך ברייתא והלא במתניתין אמרוה דהא פירש לעיל כשאמרו בשלמא לרב הונא ולר"ן ניחא דהיינו דרב הונא מוקי לה בהשלמה ור"ן בתרי חנוכי חינוך השלמה וחינוך שעות ומה הוקשה להם מהברייתא לרב הונא ור"ן והל"מ נתקשה בזה יע"ש ויראה לי דודאי במשנה אוקמוה לרב הונא בהשלמה ולר"ן בתרי חנוכי כדפי' הר"ן והיינו משום דסבירי ליה דלשון המשנה דקתני מחנכין אותם לפני שנה רצה לומר שנה אחד ולפני שנתים דהיינו ב' שנים אמנם בברייתא דקתני מחנכים אותם שנה או שתים סמוך לפרק דדרך הברייתא לפרש יותר מן המשנה אם כן קשיא מאי קמ"ל ברייתא יותר מהמשנה בשלמ' לרבי יוחנן אשמועי' ברייתא דחנוך שעות הוו ב' שנים במה שהוסיפה הברייתי' הנך תיבות סמוך לפרקן דל"ת כדמשמע ממתניתין לכאורה דהחנוך הוי ב' בלבד אלא לרב הונא ור"ן דתוך הפרק הוי כלאחר הפרק ומשלים מדאורייתא והשלמה דרבנן הם ב' שנים לרב הונא לבריא וא' לחולה ומדברי הברייתא משמע דהחנוך הוי ג' שנים מדקתני סמוך לפרקן אם כן על כרחך איירי בחנוך שעות דהוי ג' שנים כר"י ומשני א"ל רבנן מאי חנוך נמי דקתני השלמה ומדוקדק שפיר לפי שיטה זו תיבת נמי כלו' א"ל רבנן לא מיבעיא במשנה דא"ש דמיירי בהשלמה אלא גם בברייתא איירי בחנוך השלמה דרבנן דהוי שנה או ב' סמוך לפרקן אבל שנת הפרק גופיה לא הוי בכלל חנוך דרבנן אלא מדאורייתא דס"ל

תוך הפרק כלאחר הפרק ומדין פריך ומי קרי לחנוך השלמה והא תניא כו' כלומר נהי דבמשנתינו פי' רב הונא ור"ן דאיירי בהשלמה אבל בבריית' קשה לומר דמיירי בהשלמ' משום דבבריית' אחריתי פרושי קא מפרש דהוי חנוך שעות ומשני תרי חנוכי הוו ודוק: ולענין הלכה הרי"ף פסק לפי גירסתו לענין השלמה דאורייתא כרבי יוחנן דהבת י"ב ויום א' ובן מי"ג ויום א' שהביאו סימן משלימין מדאוריית' אבל תוך הפרק דהיינו לבת בשנת י"א ויום אחד דהיינו שנת י"ב והבן בשנת י"ב ויום אחד דהיינו בשנת י"ג אין חייבים להשלים מדאורייתא אפילו הביאו ב' שערות תוך הפרק משום דקי"ל לכל התורה בפרק יוצא דופן תוך הפרק כלפני הפרק ואפילו הביאו ב' שערות אמרינן דשומא נינהו ודלא כסברת רב הונא ור"ן דסבירי ליה תוך הפרק כלאחר הפרק מיהו לענין השלמה דרבנן דסבירי ליה לר"י דהשלמה דרבנן ליכא ורב הונא ור"ן סבירי ליה דאיכא בהא מלתא פסקינן כרב הונא ור"ן דבתראי נינהו והלכתא כבתראי ובענין פלוגת' דרב הונא ור"ן מאיזו שנה מתחיל החנוך פסק כר"ן דאמר מלתא מציעתא ולפיכך פסק הרי"ף דבן י"א ויום א' משלימין מדרבנן בין לתינוק בין לתינוקת ובן ט' ויום א' ובן י' ויום אחד מחנכין אותו לשעות כר"ן: ואיכא למידק טובא על הרי"ף דהיאך פסק דבן י"א ויום אחד משלימין מדרבנן גם לתינוק דאם כן נמצא לפי זה דאית ליה דיש השלמה מדרבנן לתינוק ב' שנים דהיינו שנת י"ב וי"ג ור"ן לא אמר דיש השלמה דרבנן רק שנה אחד בלבד גם לתינוק והיאך פסק הרי"ף דיש השלמה דרבנן לתינוק ב' שנים ואמר דהוי הפסק כר"ן והוא הפך ר"ן והראשונים נתקשו בזה:

וי"ל דודאי הרי"ף פסק כר"ן דהכי אמר ר"ן בן י"א ויום אחד משלימין מדרבנן ומשום דס"ל לר"ן בן י"ב ויום אחד משלימין מדאוריית' משום דס"ל תוך הפרק כלאחר הפרק אמר דהשלמה דרבנן הוי שנה אחד בלבד אמנם לדידן דסבירי ליה דתוך הפרק כלפני הפרק השלמה דרבנן הוי ב' שניסולעולם לענין מאימתי מתחיל החינוך להתענות ולהשלים מדרבנן אנו פוסקין כר"ן דהוי מבן י"א ויום אחד ובזה אין הפרש בענין הזמן בין פסק הרי"ף לדברי ר"ן אלא ההפרש הוא לענין שמות דר"ן אמר השלמה דרבנן שנה א' והרי"ף אומר ב' שנים לתינוק דהיינו י"א ויום אחד י"ב ויום א' וי"ג ויום אח' משלים מדאורייתא באופן דלענין מאימתי מתחיל חנוך שעות וחנוך השלמה פסק הרי"ף לגמרי כר"ן דאמר מלתא מציעתא דחנוך שעות מתחיל מבן ט' ויום א' וחנוך השלמה מי"א ויום א' ואין אנו משגיחין על השמות דלר"ן הוי השלמה דרבנן שנה א' ולהרי"ף ב' דאזיל לטעמיה דפסק בעלמא תוך הפרק כלפני הפרק ולפירש השלמה דרבנן יצא להרי"ף שהם ב' שנים וזה ברור: אך ק"ל לפי פסק הרי"ף איך יפרש המשנה אבל מחנכים אותם קודם

לשנה וקודם לשתים ויש לומר דיפרש המשנה בחנוך שעות מחנכים שנה א' לחולה וב' לבריא וחנוך השלמה לא נרמז במשנה א"כ יפרש המשנה בחנוך השלמה דרבנן שנה א' לבת וב' שנים לבן דהא להרי"ף מבן י"א ויום א' מתחיל להשלים מדרבנן הבן והבת ונמצא דהבת משלמת שנה א' דרבנן לפני גדלותה והבן ב' שנים לפני גדלותו ועוד אפשר היה לפרש דמתניתן מיירי בהשלמה דרבנן דבן וכאן בבריא כאן בחולה דהחולה ישלים שנה א' מדרבנן לפני גדלותו והבריא ישלים ב' שנים דרבנן לפני גדלותו אמנם דרך זה אינו נכון משום דהרי"ף פוסק כר"ן ולענין השלמה דרבנן אין חילוק בין בריא לחולה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כמ"ש הר"ן לדעת ר"ן ומ"מ הנה נתבאר דלפי פסק הרי"ף צ"ל פירוש חדש במשנה מה שלא פירש שום אח' מהאמוראים לא רב הונא ולא ר"ן ולא ר"י וזה פלא בעיני דלפי הפסק צ"ל פירוש חדש הפך פירוש האמוראים וצ"ע:
והרא"ש כתב על דברי הרי"ף וק"ל מ"ש דתינוק בן י"א משלים מדרבנן ואמאי משלים אכתי הוי שתי שנים לפני גדלותו כו' וגם ק"ל כו' יע"ש והנה לקושיא ראשונ' שהקש' דאמאי פסק דתינוק ישלים שתי שנים לפני גדלות כלומר הלא ר"ן לא אמר דישלי' רק שנה א' לפני גדלות כבר תירצתי לעיל אך הקושי' השני' לא ידעתי מאי פריך דהא לא חזינן דכ' הרי"ף דבן י"ב חייב מדאוריית' אדרבה פסק כר"י דבן י"ג ויום אחד דהוא חייב מדאורייתא ואם כונת הרא"ש להקשות על רב הונא ור"ן דס"ל הכי לפי גירסת הרי"ף מאי קשיא והלא רב הונא ור"ן הכי סבירי להו בכל התורה דתוך הפרק כלאחר הפרק וכן י"ב ויום א' דהביא שתי שערות חייב להשלים בצום יום הכפורים מן התורה וכן חייב בכל המצות:.
ומה שיראה לי לפרש קושיית הרא"ש על הרי"ף ז"ל הוא דהרא"ש ראה דהרי"ף פסק דישלים התינוק מבן י"א ויום אחד ומסתפק הרא"ש בכונת הרי"ף אמאי פסק כן דאי סבירי' ליה להרי"ף דגם לענין צום יום הכפורי' חיובו מן התורה אינו מתחיל אלא מבן י"ג ויום א' אם כן ק"ל קושיא ראשונה אמאי פסק דתינוק ישלים שתי שנים לפני גדלות דלא כר"ן דס"ל דהשלמ' דרבנן לא הוי רק שנה אחת ואם סבירי ליה להרי"ף דלעולם בעלמא גדלות של תינוק הוי מבן י"ג ויום אחד אבל הכא לענין כיפור הגדולות של התינוק מתחיל מי"ב ויום אחד כסברת ר"ן ונמצא דהשלמה דרבנן לפני גדלות לא הוי רק שנה ק"ל קושיא שניה מ"ש דהזכיר הרי"ף ז"ל בכיפור חיוב דאורייתא בבן י"ב שנים שהביא סימנים טפי מבכל המצות זה נ"ל בכונת קושית הרא"ש.
אמנם כונת הרי"ף לע"ד לית בה ספיקא דלעולם החיוב הוא מן התורה הוא בבן י"ג ויום אחד בכל התורה כולה גם לענין צום כיפור והטעם שכתב הרי"ף דיתחיל התינוק

להשלים מבן י"א ויום אחד דהיינו ב' שנים לפני גדלות הוא משום דפסק כר"ן לענין מאימתי מתחיל חנוך השלמה לתינוק דלר"ן הכי הוי דמתחיל להשלי' מבן י"א ויום א' אע"ג דלר"ן לענין שמות הוי אומר דמשלים התינוק מדרבנן שנה אחד לפני גדלות ולפסק הרי"ף הוי השלמת התינוק ב' שנים לפני גדלות אין משגיחין בשמות זה נראה לי בכונת הרי"ף והרמב"ם פסק כותיה כמ"ש הר"ן והרב המגיד יע"ש ועיין בהרב המגיד דהזכיר סברות הרבה בענינים אלו והזכיר בתוך דבריו וי"א שיש השלמה בתינוקת מדבריהם בשנת י"ב ואין השלמ' בתינוק מדבריהם כלל סברא זו לא מצאתי לה שורש וענף לא בדברי האמוראים ולא בדברי הפוסקים ואפילו נאמר דשמא בעלי סברא זו יש להם איזו גירסא חדשה בגמרות דידהו מכל מקום אין טעם לדבר בתינוקת יהיה בה חנוך ולא בתינוק דאדרבה איפכא אשכחן חינוך בתינוק ולא בתינוקת כדתנן האיש מדיר את בנו בנזיר אבל לא את בתו וצ"ע: מתני' עוברה שהריחה כו' איכא למידק היכי פסוק ותני מאכילין אותה והא קודם לוחשים לה באזנה שיוה"ך הוא אולי תתקרר דעתה כדאיתא לקמן בגמרא וכ"פ הפוסקים ותו ק' דבגמרא תניא עוברה שהריחה בשר קדש תוחבין לה כוש ברוטב וכו' ואמאי תנא דמתני' לא באר דין זה דמאכילין אותה מעט מעט כדתני בברייתא י"ל דכל זה רמוז במשנה במ"ש מאכילין אותה וכו' דקשה דהיל"ל בקיצור מאכילין אותה לבד ומהו זהו שאמר עד שתשוב דעתה אלא ה"ק מאכילין אותה מעט מעט דתחלה ע"י כוש ברוטב ואם לא נתיישבה דעתה מאכילין אותה רוטב עצמו עד שתשוב דעתה ולפ"ז תנא דמתני' רמז דין הברייתא ולא בא התנא להורות קילא דעוברה שהריחה מאכילין אותה דא"כ הל"ל דקודם לוחשים באזנה אלא בא להורות חומרא דסד"א מאכילין אותה מיד אכילה מרובה קמ"ל:

עוברה ק"ק דהל"ל מעוברת ומהו זש"א עוברה דמשמע שהעובר מריח ולשיטת הפוסקים דאפי' דליכא סכנת האם אלא סכנת העובר מחללין עליו שבת ומאכילין אותן א"ש דנקט עוברה ללמדנו הך חידוש' דמשום סכנת העובר לחודיה מחללים עליו יוה"ך ולסברת האומרים דמשום עובר אין מחללין אלא משום האם אפשר דמשום הכי נקט עוברה דפתח בלשון עובר וסיים בלשון נקבה מאכילין אותה כו' דעתה כו' לרמוז דמשום האם מחללין יוה"ך להאכילה שלא תסתכן דאם לא כן הו"ל למימר עובר שהריח מאכילין את אמו עד שישוב נפשו ומיהו הרא"ש והר"ן כתבו דלא משכחת לה סכנת עובר בלא סכנת אם דשניהם מסוכנים ודוק: שהריחה ק"ק למה נקט שהריחה דהוי ריח תבשיל כדפירש רש"י והלא אפילו לא הריחה אלא שראתה איזה פרי ונתאותה לאכול ממנו או שהזכירו לפניה איזה מין פירות דאנו רואים לפעמים דהמעוברת מתאוות לאכול ממה שמזכירים

לפניה ואם לא תטעום היא מסוכנת י"ל דאה"נ אלא שזה דבר שאינו מצוי דהמעוברת תתאוה על הראיה או על השמועה ואורחא דמלתא נקט וכיוצא בזה כתבו הפוסקים דלאו דוקא עוברה שהריחה אלא אפי' כל אדם כדאמרי' בפ' אע"פ אלא דהתנא אורחא כו' ודוק:

ת"ר עוברה שהריח בשר הקדש כו' תוחבין לה כוש ומניחין על פיה כלום' ומוצצתו כדפירש רש"י ונמצא שאכלה טעם הרוטב באופן דמאכילין אותה הקל הקל תחלה בתחלה טעם הרוטב ואחר כך רוטב עצמו ואח"כ שומן עצמו והרמב"ם פי"ד מהלכות מ"א העתיק לדין זה וז"ל עוברה שהריחה בשר קדש כו' והנה יש לתמוה על הרמב"ם למה השמיט חלוקה א' של הברייתא דבתחלה תוחבין לה כוש ברוטב ומרן הבית יוסף א"ח ר"ס תרי"ז תמה שם על הטור דהשמיט תוחבין לה כוש ברוטב יע"ש וכתב דהרמב"ם כתב דין השנוי בברייתא בהמ"א ויש לתמוה איך לא תמה על הרמב"ם תו ק"ל במ"ש הברייתא דנותנין לה רוטב ואח"כ שומן דמה הפרש יש מן הרוטב לשומן עצמו בשלמא לדעת הפוסקים דטעמו ולא ממשו לא מתסר אלא מדרבנן ניחא אבל אבל למאן דאמר טעמו ולא ממשו אסור מדאורייתא אם כן מה הפרש יש בין המרק שיש בו טעם בשר לבשר עצמו אידי ואידי איסורא דאורייתא הוי ופלוגתא זו דטעמו ולא ממשו האריכו בה התוס' בפרק בתרא דעכומ"ז דף ס"ז ובפרק גיד הנשה דף צ"ח דרש"י סבר דלא מתסר אלא מדרבנן ור"ת סבירי ליה דמדאורייתא מתסר ומרן בכ"מ פרק ט"ו מהמ"א כתב דדעת הרמב"ם כרש"י וכן כתב באריכות י"ד סימן צ"ח והר"ב בעל"מ פי"ו מהמ"א כתב דיש הפרש בין סברת רש"י להרמב"ם יע"ש באופן דלדעת ר"ת דס"ל דטעם כעיקר במין שאינו מינו דאורייתא דכיון שנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות אסור ולוקין עליו בכזית כמ"ש הפוסקים בשמו א"כ קשה אמאי קאמר הכא דבתחלה יתנו לו מן המרק ואחר כך מן השומן עצמו והלא טעם כעיקר דאורייתא דלוקין עליו בכזית ואם כן מה לי מרק מה לי שומן עצמו אידי ואידי איסורא דאורייתא ללקות עליו בכזית וצ"ע:

עוברה שהריח בשר הקדש כו' מכאן קשה על מ"ש רש"י פ"ה דאבות אהא דתנן שם לא הפילה אשה כו' מתאות בשר הקדש א"נ מריח אברים של מערכה שאלו הריח בהן ובאת לטעום אין שומעין לה להאכילה בשר הקדש ע"כ ודבריו קשים לשמוע אמאי אין שומעין לה והא קתני הכא דמאכילין אותה בשר קדש וראיתי בעץ חיים למר חמי ז"ל דהקשה שם על רש"י מכח מתני' ותירץ בההיא דאמרינן לקמן זילו לחושו לה ואי לא אלחישא העובר הוא רשע והכהנים קנאים הם כההיא דסנהדרין דכהן ששמש בטומאה

אע"פ שאינו אלא במלקות פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו ה"נ אע"פ שמן הדין מותר הכהנים לא היו נותנים לה עכ"ל וק"ק לי על תירץ זה דהא דכהנים מפציעין את מוחו היינו משום דחייב מיתה בידי שמים כדמסקינן התם פרק ט' דסנהדרין וכן כתב הרמב"ם פ"ד דהלכות ביאת מקדש ואף על גב דכל חייב מיתה בידי שמים אם ירצו ב"ד להרגו אפשר דאין רשאין להרגו שמא הלכה היא בטמא ששימש דאם ירצו הכהנים לפצוע את מוחו יהיו עושין כן כיון דבלאו הכי חייב מיתה בידי שמים אבל הכא בעוברה שהריחה אף על גב דאלחישו לה ולא אלחישה אמאי לא יתנו לה ויניחוה שתסתכן ותמות אי משום דהעובר הוא רשע וזורו רשעים מרחם הא דהיא מסוכנת והיא צדקת אמאי לא יתנו לה ותו דהא דלוחשים לעובר טרם שיאכילו לעובר' שהריחה לא מצאנו אותו שאמרוהו אלא ביוה"ך אבל בשאר ימות השנה עוברה שהריחה מדבר איסור אפשר דאין לוחשין לה דלא מצינו זה הלחש דיועיל אלא ביוה"ך ולע"ד אפשר לתרץ דהכהנים היו סומכין על הנס דאין אשה מפלת מריח בשר הקדש שעל גב המזבח ולפיכך אם הריחה ובאת לטעום אין שומעין לה דהיו סומכין על הנס ומאי דקתני הכא בברייתא מאכילין אותה בשר קדש היינובבשר קודש שהיו אוכלים הכהנים מאשם וחטאת ובכה"ג לא היו סומכין על הנס דלא היה הנס נוהג אלא בבשר קדש הנשרפין ע"ג המזבח אמנם קשה דאשכחן דאפליגו אביי ורבא בפרק תמיד נשחט אביי אמר בנעלין תנן רבא אמר נועלים תנן וקמיפלגא אניסא אביי אמר סמכינן אניסא ורבא אמר לא סמכינן ואם תקשי לרבא איך היו סומכין על הנס להאכילה בשר הקדש משום דלא הפילה אשה כו' והא אין סומכין על הנס יש לומר דהא דרבא הוא איסור קלוש ומדת חסידות שלא יחזיק אדם עצמו לצדיק ויסמוך על הנס ולפי' היו נועלין שערי העזרה ולא רצו לסמוך על הנס דאין הפסד בדבר אם ינעלו השערים ולא יסמכו על הנס אבל הכא אם לא יסמכו ויתנו לה בשר קדש יש נדנוד עון דמאכילין אותה בשר קודש בלי הכרח כיון דהוקבע הנס דלא הפילה אשה כו' ובכה"ג מודה הכא דסמכינן אניסא כנ"ל ודוק:

תניא ר"א אומר אם נאמר בכל נפשך כו' ופירש רש"י למה נאמר יאמר החביב וכ"ש שאינו חביב וקשה דלא הו"ל למיפרך אלא אם נאמר בכל נפשך ל"ל מאודך דזו היא החלוקה הפשוטה דהנפש היא חביבה מהממון אבל השתא דפריך אתרתי משמע דהמקשה עצמו הוא מסופק איזה מהם חביב יותר וכיון שכן לא יש קו' מעיקרא דמשום דהוא ספק אצטריכו תרווייהו ומהרי"ט בדרשות דף ג' ע"ג עמד בקושיא זו ונשמט שם התירוץ ובתאוה לעינים פרק הרואה תירץ במ"ש שם בכל מאודך בכל ממונך ד"א שכל

מדה ומדה כו' נמצא דאיכא תרי פירש ובתחלה הקש' לפירש ממון וא"ת דכל מאודך הוי בכל מדה ומדה והוא אפילו נוטל נפשך אם כן למה לי בכל נפשך יע"ש ולפי דרך זה יש לפרש באופן אחר קרוב לדרכו דבתחלה היה סבור בכל מאודך דהוי בכל מדה ומדה ובכלל הוי אפי' נוטל נפשך וכשהוא אומר בכל נפשך הוא כל שכן ממונך ונמצא דהוא כפל הענין במלות שונות ולז"א אם נאמר בכל נפשך ל"ל בכל מאודך דפירוש בכל מדה ומדה והוי אפילו נוטל נפשך וא"ת דבכל מאודך בא לרמוז נמי דבכל מדה ומדה דחייב לברך על הרעה אם כן ל"ל בכל נפשך והלא מבכל מאודך דהוי בכל מדה ומדה הכל במשמע אפילו נוטל נפשך ומשני דמאודך הוי ממונך והא דנקט תרווייהו לפי שכל הדעות אינם שוות ועוד הי' רגיל לפרש מר חמי מהרי"ח ז"ל דהמקש' הוא מסופק אם פרשה זו איירי בעבודת כוכבים ומזלות דיהרג ואל יעבור או בשאר מצות דיעבור ואל יהרג אם מיירי בעכומ"ז ולכך נאמר בכל נפשך ל"ל בכל מאודך השתא הנפש חייב לתת ממון מיבעיא ואם מיירי בשאר מצות ולכך נאמר בכל מאודך דחייב למסור ממונו לקיים המצות למה נאמר בכל נפשך והלא בשאר מצות אינו חייב למסור עצמו אלא יעבור ואל יהרג ומשני דלעולם דאיירי בעכומ"ז ונקט תרווייהו לפי שאין כל הדעות שוות אך ק"ל לפי דרך זה דאין ספק דהפרשה איירי בעכומ"ז כדפרש"י פרק בן סורר דף ע"ד ע"א ואהבת את ה' אלהיך משמע שלא תמירנו בעכומ"ז יע"ש ולי היה נראה לפרש במ"ש הפוסקי' דעל מצוה עוברת כגון אתרוג אינו חייב ליתן ממונו כי המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ודוקא מ"ע אבל ל"ת יתן כל ממונו קודם שיעבור כמ"ש א"ח סימן תרנ"ו וי"ד ר"ס קנ"ז ובענין שבועות ונדרים דאירע לו אונס ממון דלא יוכל לקיים שבועתו פטור ואינו מחוייב לבזבז ממונו כדי לקיים שבועתו כמ"ש בי"ד סימן רל"ב סי"ב ופירש הש"ך ס"ק כ"ב דהיינו כשיש אומדנא דמוכח כו' יע"ש והנה המקשה הוקשה לו כיון דנאמר בכל נפשך ל"ל בכל מאודך דהוא ממון השתא נפשו חייב ליתן שלא יעבוד עכומ"ז ממונו לכל שכן וכי תימא מש"ה בכל מאודך הכא בעכומ"ז לדיוקא אצטריך דדוקא כדי שלא יעבוד עכומ"ז חייב לבזבז כל ממונו אבל לשאר מל"ת אין חייב לבזבז כל ממונו וא"כ קרא אתי להורות קולא דדוקא בעכומ"ז חייב למסור ממונו ולא בשאר מל"ת א"כ למה נאמר בכל נפשך אם להורות קולא דדוקא בעכומ"ז חייב למסור נפשו ולא בשאר מל"ת מלתא דפשיטא הוא השתא ממונו אינו חייב לבזבז כדי לקיים שאר מצות כדדייקנא מבכל מאודך נפשו לא כל שכן וליכא למימר דאם היה אומר מאודך לחוד הייתי טועה דאינו חייב למסור נפשו על קדוש ה' דהא כתיב קרא אחרינא ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ופרשה זו דכתיב בכל נפשך מה בא ללמדנו אם ללמד

דגם ממונו חייב ליתן הוא מלתא דפשיטא דהשתא נפשו חייב ליתן ממונו לכל שכן ואם בא קרא ללמד דיוקא דדוקא בעכומ"ז יתן ממונו ולא בשאר מצות למה נאמר בכל נפשך השתא ממונו אינו חייב ליתן לקיים שאר מצות גופו החמור לא כל שכן באופן דהמקשה בכל צדדי קושייתו היה סובר דהנפש חביב יותר מהממון ולכך ק"ל ל"ל בכל מאודך ומשני בכל מדה ומדה כו' ואשמועי' קרא דאפי' חביב עליו מגופו חייב לבזבז ממונו כדי שלא יעבוד עכומ"ז ומי שממונו חביב עליו מגופו דוקא בעכומ"ז חייב לבזבז ממונו אבל לקיים שאר מל"ת אינו חייב לבזבז ממונו שהוא חביב עליו מגופו אמנם מי שאין ממונו חביב עליו מגופו בכה"ג חייב ליתן כל ממונו קודם שיעבור על מל"ת כמ"ש לעיל בשם הפוסקים ובהא דיש שממונו חביב עליו מגופו פשטא דמלתא משמע דיש מיעוט בני אדם שיש להם מדה זו ובזה שמעתי משם מהרי"ט דדייק דבפ' דשמע דאיירי בלשון יחיד אמר ובכל מאודך משום דאפשר דימצא איזה יחיד דממונו חביב עליו יותר מגופו אבל בפרש' והיה אם שמוע דמיירי בלשון רבים לא כתיב בכל מאודכם משום דרוב בני אדם נפשם חביב להם מגופם אמנם ק"ל כיון דרוב בני אדם חביב להם גופם מממונם וצוה הכתוב שימסור נפשו עליו והק"ק תהא אהבת ה' חביבה לך יותר מכל החביב לך דהיינו נפשך אם כן מהיכי תיתי דאותם מיעוט בני אדם שממונם חביב להם מגופם לא יבזבזו ממונם והלא בטל' דעתם אצל כל אדם כדאמרינן בפרק המצניע גבי אנשי הוצל בטלה דעתם אצל כל אדם ה"נ נימא בטלה דעתם אצל כל אדם ומלתא דפשיטא דחייבים ולכן יראה דהא דקאמר יש מי שגופו חביב עליו מממונו ויש מי שממונו כו' לאו ברוב בני אדם ומיעוט בני אדם מיירי אלא בכל מין האדם אם האדם הוא בבחרות ויכול להרויח פרנסתו ע"י מלאכה ודאי דגופו חביב דאם עתה ישללו ממונו לקיים התורה יכול להרויח ע"י מלאכה אבל איש זקן וכיוצא דאינו יכול להרויח ואם ישללו ממונו ימות ברעב וטובים היו חללי חרב מחללי רעב בכה"ג ממונו חביב עליו וכן משמע מדברי רש"י פרק כל שעה דף כ"ה וז"ל למה נאמר בכל מאודך יאמר בכל החביב משניהם ודי ומפרש לפי שפעמים שזה חביב כו' יע"ש הרי בהדיא דמשמעות התירוץ דמשני דיש אדם שגופו חביב עליו כו' הוא בכל מין האדם שפעמים שזה חביב ופעמים שזה חביב והיינו בבחור זקן כדפרישית ודוק:

עבודת כוכבים מנ"ל דהתניא ר"א אומר כו' איכא למידק למה הוצרכו לדברי ר"א כאן הלא ר' אלעזר לא דריש אלא יתירו של מקרא דכתיב בכל מאודך אבל למסור נפשו לאהבתו של מקום מקר' מלא הוא דכתיב בכל נפשך ותירץ הר"ן בפרק כל שעה דאתא לאפוקי סברת ר' יוחנן דאמר בפרק בן סורר ומורה דאפילו בעכומ"ז יעבור ואל יהרג אם

הוא בצנעא ולדידיה קרא דואהבת את ה' אלקיך לא משמע ליה שימסור נפשו באהבתו של מקום אלא שיאהב אותו בכל לב וכל נפש וכל מאד כענין שכתוב במלכי' ב' סי' כ"ג גבי יאשיהו אשר שב לה' בכל לבבו כו' יע"ש ודוק: ג"ע וש"ד מנ"ל דתניא ר"א כי כאשר יקום כו' איכא למידק היכי קאמר דלא למדנו מרוצח לנערה המאורסה והלא דריש לקמן מה רוצח יהרג ואל יעבור כו' והיה נראה לי דכיון דהא דרוצח יהרג ואל יעבור לא כתיב בהדיא בקרא אלא מסברא דחיקי ליה לומר דהכתוב בא לענין זה דג"ע יהרג ואל יעבור דומיא דרוצח ולכן מוקים לה רב ללמד ונמצא למד אמנם ראיתי בפרק בן סורר ומורה דף ע"ג ע"א שכתב רש"י וז"ל וכי מה למדנו מרוצח כאן לפטור את האונס דקאמר ליה קרא אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום כו' דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכי נמי פטורה כו' וגם התוספת האריכו שם לפרש שטה זו משאר דוכתי דכשאומר הרי זה בא ללמד ונמצא למד הכונה היא אף למד י"ש והכונה דמשום דלא מצית לאוקומה דבא ללמד דנערה זו אנוסה היא ובחזקה עמד עליה כאדם העומד על חברו להרגו ולפי' ראוי לפטרו דל"ל משל זה והלא כבר כתיב ולנערה לא תעשה דבר כו' ואם כן בלי משל זה דכי כאשר יקום ידענו דהנערה פטורה משום דאנוסה אלא ודאי עכ"ל דהקש משל זה בא לענין אחר והכי קאמר כרוצח כנערה שניהם שוים וכל א' למד מחברו דרוצח יליף מנערה לענין ניתן להצילו בנפשו וג"ע יליף מרוצח לענין יהרג ואל יעבור ודוק:

מה נערה המאורסה כו' ופרש"י ניתן רשות למציל להצילה כו' משמע מדבריו דרשות הוא דאיכא אבל לא מיחייב איניש להצילה בנפשו אמנם התו' בפרק בן סורר ומורה דף ע"ג הקשו מהא דדרשו שם מדכתיב גבי בא במחתרת והוכה ומת והוכה ככל אדם ואם כן אמאי אצטריך הכא ללמוד רוצח מנערה ותירצו ויש לומר דהתם רשות ואשמועינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ"ל דחובה להציל עכ"ל וק"ל אכתי תקשי לשתוק מוהוכה בכל אדם ומהכא ילפינן דחובה להציל מקרא דאין מושיע לה יש לומר דהך קרא לחודא הוי אמינא דהוי רשות ומהך תרי קראי שמעינן דחובה להציל וראיתי בהרמב"ם פ"א דרוצח דכתב דרוצח ניתן להצילו בנפשו וחייב להציל במ"ע מדכתיב וקצותה את כפה ואם לא הציל כו' וק"ל אמאי הר"מ בחר לו דרך להביא דרוצח ניתן להצילו בנפשו מקרא אחרינא ולא מייתי לה מהך הקשא דמייתי התלמוד מדכתיב כי כאשר יקום וכו' איברא וכן מצא בספרי כמ"ש הראב"ד בהשגות במ"ש בספרי קדריש לה הכי כלו' ויקשה על הרמב"ם אמאי פסק כספרי והניח התלמוד ורש"י בס"פ כי תצא פר' וקצותה את כפה פירש ממון דמי בשתו יע"ש ודוק:

תוספות ד"ה מה רוצח כו' פירש רש"י דלא גרסי' תהרג כו' ובהא ניח' הא דפרק בן סורר כו' יע"ש איכא למידק דהתם מייתי פלוגת' דתנאי דר"י סבירי ליה דאפילו בעבודת כוכבים יעבור ואל יהרג דכתיב וחי בהם ולא יהרג אלא בפרהסיא כו' ור"א סבר דבעכומ"ז וג"ע וש"ד יהרג ואל יעבור אפילו בצנעא ובשאר מצות בצנעא יעבור בפרהסיא יהרג וכיון שכן הא דפריך והא אסתר פרהסיא הוא נקט הכי להק' לכ"ע גסאליבא דר' יוחנן דס"ל דלא אמרינן יהרג אפילו בעכומ"ז אלא בפרהסיא אבל אם היה מקשה והא אסתר ג"ע הואי לא היתה הקושיא לר"י אלא לר"א דס"ל דבגימל עבירות יהרג אפילו בצנעא י"ל דכונת התוספות הוא דלפרוך סתמא והא אסתר ג"ע הואי ולר"י נפרש הקושיא משום דהוא בפרהסיא ולחולקים עליו נפרש הקושיא דאפילו תימא אסתר צנעא הואי מ"מ חייבת למסור עצמה א"נ י"ל דסבירי ליה לתוספת דהא דמחלק ר"י בין צנעא לפרהסיא היינו בעכומ"ז משום דבצנעא לא הוי עבירה משום דלבו לשמים אבל בפרהסיא חייב משום חלול ה' אבל בג"ע וש"ד דהוא מעשה רב דבג"ע מתהנה מעבירה ובש"ד איכא איבוד נפש בהנך תרתי מודה ר"י דאפילו בצנעא יהרג ואל יעבור ולפי זה שפיר היה יכול להקשות גם לר"י והא אסתר ג"ע הואי ויהרג ואל יעבור אפי' בצנעא וכן נראה מדברי התוס' סנהדרין דף ע"ד ע"ב ד"ה והא אסתר דכתבו דרוצח ונערה לכ"ע יהרג ואל יעבור דהיינו לומר אפילו לדעת ר"י אך מדברי התוספת פ' אין מעמידין דף כ"ז ובכתובות דף י"ט כתבו דלר"י כל המצות הם שוים דבצנעא יעבור ואל יהרג משמע דגם בג"ע וש"ד בצנעא יעבור ואל יהרג יע"ש ועי"ל דלעולם ס"ל לר"י דבעכומ"ז וג"ע וש"ד בצנעא יעבור ואל יהרג ויכולין לתרץ דהא דפריך והא אסתר פרהסיא הואי נקט הכי כדי שתבא הקושיא גם לר"י כמ"ש בריש דברי אלא דכונת התוספת הוא לומר דע"פ שיטת רש"י ז"ל דס"ל לענין דינא דהאשה אינה מחוייבת ליהרג דקרקע עולם היא א"ש מאי דלא פריך והא אסתר ג"ע הואי אבל ודאי מודים הם דראיה זו אינה מכרחת להוציא הדין דיש לדחות ראיה זו כדדחינן אלא עיקר הראיה היא ממ"ש לקמן ותדע דאיהי דלא עבדה מעשה כו' ודוק:

כתבו עוד ותדע דאיהי דלא עבדה כו' מדברים הללו מתבאר דהיכא דלא עביד מעשה בכל ג' עבירות הללו אין חייב למסור עצמו כגון בעכומ"ז אם כפפו קומתו לעכומ"ז ובג"ע כגון אשה דהיא קרקע עולם או איש שהוא מוקשה ודבקוהו בערוה וש"ד כגון שזרקוהו על גבי תינוק בכל הנך אינו חייב למסור עצמו וראיתי דהרמב"ם פ"ה מהלכות יסודי התורה לא הזכיר חילוקים הללו גם הטי"ד סימן קנ"ז לא הזכיר רמז מזה אמנם מרן הב"י שם הזכיר חילוקים הללו בשם התוספת והר"ן אך בש"ע לא כתבם ומשמע

לי מדבריהם דהם חולקים על חילוקים הללו של התוספות סבירי ליה דלגבי ב' עבירות חמורות הללו אפי' דלא עביד מעשה חייב למסור עצמו והא דלא פריך גבי אסתר והא אסתר ג"ע הואי סבירי ליה דעם ישראלית לאו ג"ע הוא כשיטת הרמב"ן שכתב הר"ן והביאו מרן בכ"מ ובב"י יע"ש איברא דלפי שיטה זו יש לראות איך נוכל לדחות ראיה התוספת שהביא מהא דש"ד דהא דרוצח חייב למסור עצמו היינו משום סברא דמאי חזית כו' והך סברא לא שייכא אלא היכי דעביד מעשה אבל היכא דזורקין אותו על גבי תינוק לא שייכא הך סברא דאדרבה נימא מאי חזית דדמא דידיה סומק טפי כיון שאינו הורג בידים ולא הוי אלא קרקע עולם בעלמא ואין מצוה להציל חברו בגופו דחייו קודמין ואפשר לומר דמאן דלא סבירי ליה חלוקים הללו של התוספות יתרץ דמ"ש בש"ד סברא הוא אינו עיקר הטעם דקבלה היתה בידם דש"ד יהרג ואל יעבור אלא שכתבו טעם מסברא היכא דשייך אבל אה"נ דאפילו היכא דלא שייך ההוא טעמא הוי דינא הכי דיהרג ואל יעבור וכה"ג כתב מרן בכ"מ פ"ה מהלכות יסודי התורה יע"ש ולפי זה אני תמה על מור"ם שכתב בי"ד סימן קנ"ז על דברי מרן ודוקא כשא"ל לעשות מעשה כו' דמשמע מדבריו דחילוקים הללו הם מוסכמים מהפוסקים ולכך כתבם בסתמא והדבר מוכרח לע"ד דהרמב"ם והטור ומרן שהשמיטום סבירי ליה דבג' עבירות חמורות הללו אפילו לא עביד מעשה יהרג וע"כ דברי מור"ם צ"ע ולענין הלכה בכל פלוגתא דרבוותא דיש בענין זה היה נראה דאזלינן לקולא משום דספ' נפשות להקל אמנם יש פנים לומ' דבכה"ג דאיכ' קדוש ה' אזלי' להחמיר וכהאי גוונא כתב בתרומת הדשן סימן קצ"ט ומביאו הש"ך י"ד ר"ס קנ"ז עיין שם ודוק:

וי"מ דלהכי לא פריך התם כו' אלא יש לומר כו' דברי התוספת קשים לשמוע דבתחלה היה אומר התלמוד גדולה עברה לשמה ולבסוף מסיק התלמוד גדולה עבירה לשמה כמצוה וצ"ל דמ"ם מנשים אינו מ"ם היתרון אלא מ"ם מעין כמו את שם שלמה משמך כמשז"ל ואחר מסקנא זו דעביר' לשמה ומצוה שלא לשמה הם שוים פריך תלמודא והא קא מתהניא מעבירה ולפי דברי התוספות מאי פריך אמאי משבחה טפי מנשים באהל הלא כבר חזר בו ופירש דלא שבחה הכתוב טפי מנשים באהל אלא מעין נשים וכי הדדי נינהו דכלן היו נהנות אלא דהאמהות היה מצוה שלא לשמה ומעשה יעל היה עביר' לשמה וצ"ל דהתוספת סבירי ליה דהך קושי' היא חוזרת למאי דס"ד מעיקר' דגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה איך ס"ד לומר כן והא קא מתהנייא מעבירה ועוד יש לפרש דרך זה של התוספות גם לפי המסקנא דעביר' לשמה ומצוה שלא לשמה הם שוים דאמאי משבחה הכתוב לעבירה לשמה כמצוה שלא לשמה דהא מתהנייא מעבירה וכיון

דמתהנייא ראוי לומר שעבירה לשמה תהיה גרועה ממצוה שלא לשמה והך מצוה שלא לשמה יראה מתוך דברי התוספות דאמרו פירוש שהאמהות נתכוונו להבנות מבעליהן דהיינו מ"ש רש"י ז"ל פ"ד דנזיר שהכניסו צרתן לביתם היינו מצוה שלא לשמה דהמצוה הי' שהכניסו צרתן והוי שלא לשמה משום דנתכוונו להבנות מבעליהן אמנם מתוך דברי התוספת פ' מצות חליצה דף ק"ג משמע דמצוה שלא לשמה היינו על הזיווג יע"ש ופירש זה הוא קשה בעיני דאם כן לא שבקת חיי לכולהו צדיקי העושים מצות ובאותן מצות יש להם הנאה דמקרי שלא לשמה ותו ק"ל דאם כן למה שבחה הכתוב מנשים באהל ישבחנה מהאבות דהיו מזדווגים עם האמהות ומצות עונה שהיו עושים היא שלא לשמה כיון דיש להם הנאה עם המצוה אלא ודאי הנכון כמ"ש רש"י ותוספת דידן ומכל מקום בהא דאסיקו התוספת דמאי דפריך והא מתהניא מעבירה אין כונת הקושית למה לא מסרה עצמה על ג"ע אלא כונת הקושי' היא אמאי משבחה הכתוב מנשים באהל איכא למיד' דנהי דהתוספת ס"ל דהתלמוד לא פריך אמאי לא מסרה עצמה מ"מ נחזי אנן אמאי התלמוד לא פריך קושי' זו וכי תימא דל"ק ליה משום דאנוסה היתה וקרקע עולם היא כמ"ש התוספת שם בנזיר הא לא מצית אמרת דהא תוספת דהכא בכלל דבריהם שכתבו לדחות פירש הי"מ כתבו דאדרבה הוא שדלתו בדברים להתיש כוחו והוא לא היה אונסה לבועלה וכיון שכן תקשו אמאי יעל לא מסרה עצמה ואע"ג דהיא נתכוונה להציל את ישראל מ"מ מי התיר לה לעשות כן וכי א"ל לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך י"ל דאה"נ דיעל עשתה טעות בזה אלא דהיתה שוגגת וסבורה דהותר לה ג"ע להציל את ישראל א"נ יש לומר דיעל לא עשתה טעות דיש פעמים דא"ל לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך היכא דהיא מצוה רבה או מצוה דרבים כמ"ש התוספת שבת דף ד' ע"א יע"ש ודוק:

כתבו עוד התוספות וכמ"ש רש"י דגרסינן כו' והקשה בשאלתות כו' ולע"ד היה נראה לתרץ קושי' השאלתות כשנקדים דבפרק בן סורר ומורה נחלקו תנאי דר"י ס"ל דאפילו בעכומ"ז בצנעא יעבור ואל יהרג אבל בפרהסיא יהרג ולפי סברא זו דר"י כל המצות הם שוות בצנעא יעבור ואל יהרג ובפרהסיא יהרג כמ"ש התוספות פרק אין מעמידין דף כ"ז ע"ב ואשכחן לרבא בפרק ר"י דף נ"ד דסבר כר"י דאפילו בעכומ"ז יש חילוק בין צנעא לפרהסיא והא דאמר רבא פ"ב דכתובות דף י"ט אמר מר אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא עכומ"ז וג"ע וש"ד דמשמע דס"ל כרבנן דפליגי עליה דר"י דבגימל עבירות אפי' בצנעה יהרג כבר תרגמוה התוס' שם פ"ב דכתובת וז"ל דאמר מר אין לך דבר כו' פירש אפילו מאן דמחמיר לא מחמיר אלא בהנך דרבא גופו קא סבר דאפי' בהני אינו

חייב למסור עצמו בצנעא בעכומ"ז בפרק ר' יוחנן ואין חילוק בין הנך לשאר ובפרהסיא בכולהו יהרג ואל יעבור עכ"ל וכיון שכן דרבא סבירי ליה דגם בעכומ"ז וג"ע וש"ד בצנעא יעבור ואל יהרג וכן פירש הגהות אשירי פרק קמא דכתובות אין להקשות מעתה ממ"ש רבא גופיה בריש הבא על יבמתו אין קשוי אלא לדעת דמשמע דאלו יש קשוי שלא לדעת יעבור ואל יהרג דמשכחת לה דאונסין אותו שיעשה ג"ע בצנעא ואשמועינן רבא דאין אדם יכול לעבור עבירה דג"ע בצנעא משום אונס דאין קשוי אלא לדעת אבל אם היה קשוי שלא לדעת היה יכול לעבור כיון דאנוס והוא בצנעא והא דקאמר הכא מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורס' כו' היינו לאידך תנאי דפליגי אר"י וסבירי ליה דיש קשוי שלא לדעת ואפילו הכי חייב למסור עצמו אפילו דהוא בצנעא ויראה דהשאלתות לא ניחא ליה לומר הך תירוצא משום דהוי דוחק לומר דהנך תנאי פליגי אר"י סבירי ליה דיש קישוי לדעת דהוא מחלוקת במציאות ותו דאם איתא דהנך תנאי סברי יש קשוי שלא לדעת מנ"ל לרבא לומר אין קשוי אלא לדעת אלא ודאי משמע דהא דאמר רבי אין קשוי אלא לדעת היא סברה חזקה וליכא מאן דפליג עליה וכיון שכן קשה מ"ש הכא אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור דהיינו הבועל אף על גב דהוא אונס דמה אונס איכא כיון דאין קשוי אלא לדעת ומיהו איכ' למידק דמשמע מדברי השאלתות דהך קושיא לא נולדה לו אלא לפי גירסת רש"י ז"ל דגריס יהרג דהיינו הבועל אבל אי הוה גריס תהרג דהיינו הנערה לא הוה ק"ל ואמאי והלא אף לפי גירסא זו דאף נערה תהרג ואל תעבור יש להקשות מההיא דרבא דר"פ הבע"י דהכא אמרינן דנערה תהרג אף על גב דלא עבדה מעשה וקרקע עולם היא והתם א"ר אין אונס לעריות דאין קשוי אלא לדעת דמשמע דאלו יש קשוי שלא לדעת יעבור ואל יהרג ואמאי והא בגמרא אפילו גבי דידה דהיא קרקע עולם תהרג כל שכן לגבי דידיה ולזה י"ל דאלו הוה גריס תהרג לא הוה ק"ל מההיא דרבא משום דרבא אינו פוסק כהנך תנאי דסברי דבג' עריות יהרג ואל יעבור אפילו בצנעה ואפילו דלא עביד מעשה אלא רבא פוסק כרבי יוחנן דאפילו בג' עבירות יעבור ואל יהרג אם הוא בצנעא כיון דהוא אנוס ולפיכך אשמועינן רבא דאין אונס בערוה לפי שאין קשוי אלא לדעת ולפיכך אפילו בצנעא האיש אינויכול לעשות ג"ע דהוי אונס והנך תנאי דמקשי נערה המאורסה מרוצח מה רוצח יהרג כו' הך היקשא ניחא לגבי דידה דהיא קרקע עולם והיא אנוסה דאשמועינן קרא דאפילו דהיא אנוסה חייבת למסור עצמה אלא אי אמרת כגירס' רש"י דהיא תעבור ואל תהרג דקרקע עולם היא והקישא לא אתי אלא לגבי בועל דמה רוצח כו' אף נערה המאורסה כו' יהרג ואל יעבור דהיינו הבועל אף על גב דאניס בזה הוא דק"ל הקישא אמאי אצטריך והלא לגבי דידיה אין כאן אונס דאין

קשוי אלא לדעת ולא מיקרי אונס אלא רצון זה נראה לי בכונת קושית השאלתות דלא הקשה קושיתו אלא לפי גירסת רש"י דמשמע דלגיר' תהרג ניחא כדפרישית ודוק ועי"ל דהא דאמר רבי אין אונס בערוה דאין קשוי אלא לדעת היינו לומר דאם אנסוהו לבעול ואם לא יהרגוהו וישראלים היו מותרים בו שלא יבעול אין לו טענת אונס וממיתין אותו בית דין דאין קשוי אלא לדעת אבל אם היה קשוי שלא מדעת פטור ממיתת בית דין אבל חייב למסור עצמו על קדוש ה' ולא יבעול ולפי פירש זה אי גרסינן הכא תהרג ניחא דלעולם לענין למסור נפשו על קדוש ה' חייב אבל אי גרסינן יהרג קשה דהשתא ב"ד ממיתין אותו למסור נפשו על קדוש ה' מיבעיא ועיין בהרמב"ם פ"א מהלכות א"ב ודוק:
כתבו עוד התוספת ותירץ השאלתות כו' וק"ל טובא איך אתרצא קושי' בזה דהא ההיקש שאומר מה רוצח כו' אף על גב דאניס אף נערה המאורסה יהרג הבועל אעג"ב דאניס לא רצה לאוקומי הך היקשא במאיימים עליו להרגו אם לא יבא בעצמו על הערוה משום דאם כן לאו אונס הוא כיון דקי"ל אין קשוי אלא לדעת ואם אפילו בכי האי גוונא דמאיימים עליו להרגו אם לא יבעול לא חשיב ליה אונס אלא רצון משום דאין קשוי אלא לדעת כל שכן מי שהעלה בלבו טינא מחמת יצרו שהולך למות אם לא יבעול אותה פשיטא דאם יבעלנה לרפאות עצמו שלא ימות דלא מיקרי אונס אלא רצון כיון דאין קשוי אלא לדעת ובפרט דהכל נמשך מכח לבו הזונה דנתן עיניו באותה אשה דפשיטא דלא מיקרי אונס אלא רצון והיה נ"ל דכונת השאלתות לתרץ דמשכחת להתרפאות כגון שחלה חולי מכובד מתנים וכיוצא דרפואתו הוא דיבעול אשה ואמדוהו הרופאים דאם לא יבעול אשה ימות מחמת חולייו ולא שהעלה לבו טינא לבעול אשה בשרירות לבו שהלך אחר עיניו אלא חלה חולי שאומרים הרופאים שאם לא יבעול אשה ימות והיה זה החולי בספינה או כפר שלא ימצא שם אשה בהיתר רק באיסור וסד"א אין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ויבעול ולא ימות קמ"ל היקשא דמה רוצח כו' וזהו שתירץ השאלתות משכחת לה להתרפאות והביא דוגמא לדבר מההיא דסוף פרק בן סורר ומורה דמשכחת לה איש שימות מחמת שאינו בועל ולעולם לא מוקי' היקשא בההיא גוונא ממש דנתן עיניו באשה דבההוא מלתא פשיטא דימות ואל יבעול כיון שאינו קשוי אלא לדעת ודוק:
כתבו עוד ור"י פירש כו' וק"ל ס"ס הך הקשא דהכא מה רוצח כו' במאי מוקים לה ר"י בעל התוספת אם הכותי' מאיימים עליו שיתקשה ויבעול זה לא מיקרי אונס אלא רצון כיון דאין קשוי אלא לדעת ואם מיירי שהוא היה מוקשה ועומד ודבקוהו בערוה של איסור בכה"ג אינו חייב למסור עצמו לדעת ר' יוחנן כיון דלא עביד מעשה והוי קרקע עולם ויש לומר דודאי הך היקשא מיירי דהכותים מאיימים עליו שיתקשה ויבעול וזה

נקרא אונס ופטור ממיתת בית דין כיון דמעורר עצמו להתקשות מחמת אונס אינו נקרא רצון אלא נקרא דעשה מעשה באונס וחייב למסור עצמו על קדוש ה' והא דאמר רבי אין קשוי אלא לדעת אינו רוצה לומר דהוי רצון וחייב מיתת בית דין אלא רוצה לומר דעשה מעשה באונס דהיינו הקישוי ולא חשיב קרקע עולם וחייב למסור עצמו אף על גב דנתקשה מחמת אונס כיון דנתקשה לעבור העבירה אבל אם נתקשה לאשתו והדביקוהו בערוה פטור משום דלא עביד מעשה זה נ"ל בכונת תירץ ר"י ועיין מ"ש הרב המגיד פרק א' דהא"ב בהא דאין קשוי אלא לדעת ודוק: כתבו עוד ור"ת היה מפרש כו' וריב"ם כו' וחפשתי ראיות לאמר מן הצדדין ונראה לי כריב"ם משום הא דאמרינן פ"ד מיתות דף נ"ז ע"ב איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו כו' לרבות את וכו' וכן פסק הרמב"ם פ"ט מהלכות מלכים וכיון דבן נח שהיו בא על אשת איש היה נהרג מסתמא גם היא נהרגת דעל שניהן הזהיר הכתוב לא תקרבו לגלות ערוה להזהי' הנקבה כזכר לכן נאמר לשון רבי' כדפרש"י פ' אחרי מות יע"ש ודוק: כתבו עוד ותימה כו' למה לא גירש מרדכי את אסתר וכו' יראה דכונת קשר קושי' זו הוא דהם הביאו תחלה סברת ר"ת דבביאתו לא מחייבא מיתה ולדידיה ל"ק למה לא גירש מרדכי את אסתר להצילה מאיסור מיתה אבל לדעת ריב"ם דאיכא איסור מיתה בביאתו ק"ל ותירצו ויש לומר דהיה ירא כו' והכריחו הדבר לומר תירץ זה משום דאם לא כן גם לר"ת תקשי למה לא גירשה כדי שלא תאסר עליו ודוק:

כתבו עוד וא"ת הא דקאמר מסכ' עכומ"ז כו' קושי' זו אין לך קשר עם מ"ש לפנים אלא עתה היו חוזרים אגופא דשמעתא וכן מוכח מהתוספות של פיר' ר"י ומאי שכתבו התוספות בריש הבע"י דשם כתבו פלפול קושי' זו יע"ש והכא הוסיפו התוספת בתירץ אחר מ"ש אף על גב שלא באונס מיתה היה חייב לאביי כו' ופלוגתא דאביי ורבא תמצאנה פרק ד' מיתות דף ס"א העובד עכו"ם מירא' ומאהב' אביי כו' ומ"ש התו' בסוף הדיבו' ועוד יש לומר דמשמע ליה כו' תירוץ זה האחרון היינו כתי' האחד ולא ראיתי נפקותא דדינא יוצאת בין תירץ אחד לתירוץ אחרון אלא משמעות דורשין איכא בינייהו דלתירץ קמא קרא דולנערה לא תעשה דבר בעושה מעשה איירי ולתירץ בתרא אף על גב דקרא איירי באינה עושה מעשה אפילו הכי הדין דין אמת דאפילו עושה מעשה אינה חייבת מיתת בית דין כיון דאנוסה היא ועיין בתוספת דר"פ הע"י ודוק: כתב הר"ן בפירקין חוץ מעכומ"ז וג"ע וש"ד לאו דוקא אינהו גופייהו כו' גם מור"ם בעל המפה יורה דעה סימן קנ"ז כתב וכל איסור עכומ"ז וג"ע וש"ד אף על פי שאין בו מיתה רק לאו בעלמא כו' וכתב שם הש"ך דהביא הר"ן ראיה לזה מההיא דס"פ בן סורר כו' יע"ש וראיה

זו איני מכיר דשאני התם דהחולי בא מחמת העבירה ולפיכך ימות ולא יעשה עביר' אבל אם אנסוהו לכ"ג שיבא על האלמנה דהוא איסורי לאוין מנ"ל דיהרג ותו דגמרא דיהרג ואל יעבור נפקא לן מנערה המאורסה דהוקש לרוצח והיינו במיתות בית דין אבל באיסור לאוין מנ"ל ותו דלענין להצילו בנפשו דנפקא לן מהך קרא דנערה דלכל העריות מצילין אותן בנפשם אמרו בפרק בן סורר דף ע"ג דדוקא חייבי מיתת בית דין וכריתות ניתנו להצילן בנפשם אבל חייבי לאוין כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט אין מצילין אותם בנפשם והוא הדין לענין אם אנסוהו שיעבור באיסור לאוין דג"ע דאין חייב למסור עצמו אלא יעבור ואל יהרג כן נראה לי להלכה ודוק:

ע"ב גמרא ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה כו' ויש לחקור במעשה זה במאי קא מיירי אם נאמר דאם לא יהרוג הישראל לאותו פ' מארי דוראי יהרוג את שניהם אם כן ליכא מאי חזית דכיון דאם לא יהרגנו נהרגי' שניהם ע"י ואם יהרגנו ינצל ההורג אם כן אמאי לא יהרוג את חברו להציל עצמו וכי דבר הגון הוא שיהרגו שניהם ולכן נראה דמיירי דמארי דוראי אפשר דלא יוכל להשיג להרוג את פ' וא"ל לישראל הרוג לאותו פ' ואם לא קטילנא לך בכה"ג הוא דא"ר נקטלך ולא תקטול כו' וראיתי בהרמב"ם פ"ה דהלכות יסודי התורה דכתב דאם יחדוהו להם ואמרו תנו לנו לפ' כו' אם חייב מיתה כשבע בן בכרי כו' והביא שם מרן בכ"מ דהוא פלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי ופסק כר"ל לגבי ר"י והקשה שם מרן על סב' ר"ל כו' ותירץ דר"ל לא סבירי ליה כו' והל"מ לא נחה דעתו בזה י"ש וילע"ד דר"ל ורמב"ם מיירי שזה האיש ששואלין אותו אם לא ימסרוהו ישראל אפשר דיכול להנצל ובכה"ג דיכול להנצל אמרו דאם יחדוהו והוא חייב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו וימסרוהו בידם אף על גב דאפשר דהיה יכול לברוח ולהנצל כיון דיחדוהו וגם מחוייב מיתה אבל אם אינו חייב מיתה אע"ג דיחדוהו לא ימסרוהו אף על גב דאומרים נהרוג לכולכם יתהרגו כולם ואל ימסרוהו דאפשר דאותו האיש שיחדוהו יברח וימלט ובכה"ג שפיר מתוקם הסב' דמאי חזית וכו' כיון דאפשר לו לברוח וכ"ת אי פלוגתא דר"י וריש לקיש מיירי בגוונא דאפשר דאותו דיחדוהו יברח וינצל אם כן נמצא דאפילו בכה"ג סובר ר"י דימסורוהו אף על גב דאינו חייב מיתה ואף על גב דאפשר דיברח משום דיחדוהו ומה סבר' היא זו י"ל דר"י סבירי ליה דלא חיישינן דיברח וימלט ור"ל סבירי ליה חיישי' להחמיר ולעולם אם הם קשורים במחבואה א' דא"א להם לברוח בכה"ג מודה ר"ל והרמב"ם דיהרגוהו ואל יהרגו כולם דבכה"ג ליכא סבר' דמאי חזית כו' והשתא ניחא מאי דהקשו קמאי איך פסק הרמב"ם כר"ל לגבי ר"י הפך הכלל דטעמא הוי משום דעובדא דגמרין בהא דא"ל מארי דוראי זיל קטליה לפ' כו' הוי יחדוהו ולפי' ס'

ר"י כיון דיחדוהו היה יכול למוסרו או להרגו כיון דיחדוה אע"ג דלא חייב מיתה כשבע בן בכרי ומדא"ל רבא נקטלך ולא וכו' אע"ג דיחדוהו אלמא משמע דכר"ל ס"ל דיחדוהו לבד לא סגי כיון דאפשר לו לברוח ולהנצל אבל אם היה באופן שא"א לו לברוח והיה אומר קטליה לפ' הזה שהוא קשר בשלשלת ואם לאו תהרוג את שניהם בכהאי גוונא יכול להורגו משום דליכ' ס' דמאי חזית כו' כיון דשניהם נהרגים וכן נמי אם יחדוהו אע"ג דאפשר לו לברוח והיה חייב מיתה לא מיבעיא דיכולין למוסרו אלא יהרגוהו כמו שעשו לשבע בן בכרי דהרגוהו ממש והשליכו ראשו אל יואב בעד החומה אע"ג דשבע בן בכרי אם לא היו הורגין אותו אנשי עירו אלא יואב היה מפיל החומה ונלחם עם בני העיר אפשר דהיה יכול לברוח ולהמלט מתוך המלחמה אפ"ה הרגוהו משום דמעשה שלו היה יחדוהו וחייב מיתה דמורד במלכות היה באופן דהיכא דאיכא תרתי לטיבותא יחדוהו וחייב מיתה אף על גב דאפשר לו לברוח הורגין אותו וכן נמי אם איכא תרתי לטיבותא יחדוהו וא"א לו לברוח אף על גב דאינו חייב מיתה הורגין אותו משום דבכה"ג דהוא והם נהרגים ליכא ס' דמאי חזית כו':ועוד אפשר לתרץ מה שהקשה מרן על ר"ל והרמב"ם דליכא ס' דמאי חזית כו' י"ל דס' דמאי חזית שייכא אפילו דהוא והם נהרגים והטעם משום דאיכא עבירה שהישראל יהרוג לישראל חברו ומוטב שיהרגו שניהם ולא יעשה עבירה הישראל להרוג חברו כו' דמאי חזית כו' סומק טפי לעשות עבירה דש"ד להרוג את חבירך להציל נפשך אי משום דוחי בהם ולא שימות בהם ליתא לפי שטעמו של דבר שחביבה נפשו של אדם יותר מן המצוה כגון שמירת שבת או שאר מצות דליכא איסור נפש אבל כאן שיש עבירה דש"ד להרוג חבירך למה ייטב בעיני המקום שתהרוג את חבירך והלא אין דוחין נפש מפני נפש או נפשות ולמה יהא דמו חביב לפני הקב"ה יותר מדמו של חבירך והלא אפש' דנפש חבירך שקול לפני המקום כנגד כמה נפשות כדאשכחן שקול משה כו' ולפיכך אפילו אמרו לרבים אם לא תמסרו או תהרגו לפלוני נהרוג לכולכם וגם לפ' בכלל דנמצא דהוא והם נהרגים בודאי דאפ"ה לא ימסרוהו אע"ג דיחדוהו משום דסבר' הוא דלא הותרה עבירה דש"ד להציל עצמן דמאי חזית כו' סומק טפי כדי לעשות עבירה ומוטב שיהרגו כולם ולא יעשו עבירה דש"ד כיון דאותו פ' אינו חייב מיתה ולפי זה הך עובדא דמארי דוראי דא"ל זיל קטליה כו' יוכל להיות דמיירי דאותו פ' לא היה יכול לברוח כגון שהיה אסור ואם לא היה הורגו הישראל היה הורג שניהם ואפ"ה א"ר נקטלך ולא תקטול כדי שלא יעשה עבירה דש"ד ואפילו דהוא והם נהרגים איכא ס' דמאי חזית כדי שלא יעשה עבירה דש"ד כיון דאותו פ' אינו חייב מיתה כשבע בן בכרי ובכן נמי עלו דברי הרמב"ם כהוגן אמאי פסק כר"ל דיחדוהו לבד לא סגי

משום דהך עובדא דמארי דוראי דא"ל זיל קטליה הוי יחדוהו ואפ"ה א"ל רבא נקטלך ולא תקטול משום דלא היה חייב מיתה כשבע בן בכרי ודוק:

ואם אומרים לישראל סמא עינו של פ' כו' יש להסתפק אם גם בסכנת אבר אמרינן מאי חזית דלמא עינא דחברך סומק טפי או דלמא ע"כ לא אמרו סברא דמאי חזית בסכנת אבר ואין לומר דמלתא דפשיטא דגם בסכנת אבר שייכא סברא זו משום דאפשר דבהדין דעויר ליה נפקא ליה נשמתיה והו"ל נפש בנפש דמ"מ הרי אפשר דלא ימית את חברו ואין ספק מוציא מידי ודאי שאם לא ינקר עין חברו יהרגוהו ואת"ל דלא אמרינן בכה"ג אין ספק מוציא מידי ודאי ואינו יכול לנקר עין חברו שמא תצא נשמתו אכתי איכ' לספוקי אי אמדוהו הרופאים שלא תצא נשמתו ושייכא אומדנא בכהאי גוונא כדאמרינן בהחובל גבי עין תחת עין אימא עין ממש ואמדינן ליה שלא ימות יע"ש ומפשט השמועה נראה דלא אמרו סברא דמאי חזית אלא נפש בנפש דאין דוחין נפש מפני נפש אבל בסכנת אבר יכול לסמא את עינו כדי שלא יהרגוהו ובכן ק"ל על מ"ש הרמב"ם בהחובל רפ"ח אנס לישראל שיראה לו ממון חברו כו' וכן פסק מרן ח"מ סימן שפ"ח וכתב שם הסמ"ע ס"ק י"ט וז"ל יש לדקדק מלשון הרמב"ם והמחבר מדכתבו לשון פטור ולא כתבו דמותר להראותו כיון דנאנס על זה די"ל לכתחלה לא יראהו אלא שאם הראהו פטו' מתשלומין עכ"ל וקשה אמאי לא יוכל לכתחלה להראות ממון חברו כדי שלא יהרגהו והלא אפילו לנקר עין חברו או לחתוך לו שום אבר רשאי לעשות כן להציל עצמו כל שכן להראות ממון חברו ואפילו תימא דהדין הוא דגם בסכנת אבר אמרינן ס' דמאי חזית כו' מ"מ להראות ממון חברו דין הוא דלשרי שאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש דמאין מתחייב לו שימות בשביל ממון חברו הואיל ויחדו לו בפי' וכיוצא בזה השיג הראב"ד שם עמ"ש הרמב"ם שם דאם נשא ונתן ביד חייב לשלם כתב הראב"ד דאין הגאון מודה בזה שאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש יע"ש ואם לא היה אומר הרמב"ם רק זה דנשא ונתן חייב לשלם לא היה ק"ל מהא דאמרו אין לך דבר עומד בפני פ"נ כמ"ש הרמב"ן בהגוזל בתרא בס' המלחמות מי קאמרינן דמוסר יהרג ואל יעבור ימסור וישלם ממון לבעלים הוא דאמרינן וטעמא הוי משום דמן שמיא קנסוהו שיאנוס הוא אותו להכותו או להרגו אם לא ימסור ממון חברו וחייב לשלם משום דאסור להציל עצמו בממון חברו יע"ש אמנם הא דקא מדקדק הסמ"ע מדברי הרמב"ם דאנס לישראל שיראה לו ממון חברו כו' דאפילו הכי לכתחלה לא יראהו הוא דבר קשה בעינם דלית לן יהרג ואל יעבור אלא דוקא בגימל החמורות אבל בשאר מצות וחי בהם כתיב ומדברי הרמב"ן הנז' יראה בהדיא דלכתחלה יכול למסור ממון חברו כדי שלא יהרגהו אלא דחייב לשלם אם נשא

ונתן ביד וכן נראה עיקר דיעבור ויראה ממון חברו לאנס ואל יהרג וכן כתב הרשד"ם ח"מ סימן נ"ה ופירש דין זה בלשון נ"י שהוא סתום ועמוק יע"ש ודוק:
גמרא ההוא עובדא דארחה כו' פרש"י שהריחה ויוה"ך היה איכא למידק מה בא רש"י ללמדנו דיוה"ך היה יש לומר סד"א דמעשה זה היה בשאר ימות השנה שהריח עובר שום איסור וא"ר דילחשו לה דיוה"ך הוא ולחש זה יש לו סגולה אף שאינו יוה"ך קמ"ל ועוד יראה דלפעמים בא רש"י לתקן הלשון היכא דהוא קצר בגמרא דהול"ל ההוא עובדא דארחה ביוה"ך ולא דארחה סתם ולא ידענו באיזה יום היה ומתשובתו של רבי למדנו דיוה"ך היה ואפילו התלמוד לפעמים מתקן לשון התנא הקצר כדאשכחן פרק שור שנגח ד' וה' וכו' דתנן חש"ו כו' אלא אימא ר"י אומר וכתב מהריק"א בכללי הגמרא דף קי"ד וז"ל ומכאן תשובה למתמיהים על רש"י איך מפרש דברים פשוטים מצד הענין וטעמא מפני שמצד הלשון הוא מגומגם עכ"ל ועוד יראה משום דלכאורה ק"ל איך תועיל הלחישה דיום כפור הוא וכי המעוברת אינה יודעת דיוה"ך הוא ומכח זה הו"א דמעשה זה היה במקום רחוק מירושלים שלא ידעו אימתי קדשו בית דין את החודש ואותה מעוברת ובני העיר לא היו יודעים דיוה"ך הוה וביני ביני הגיעו שם עדים לאמר שיוה"ך הוא לבני א"י שקדשו את החדש וכה"ג אשכחן פ"ק דר"ה דף כ"א שבא לוי לבבל ואמר בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא יע"ש ולפי' שאלו לר' אם יתנו לה לטעום וא"ל דילחשו לה דיוה"ך הוה דאולי כשתדע דיוה"ך הוא לבני מערבא תוכל להתאפק לאפוקי זה בא רש"י ואמר דיוה"ך הוה והיה מפורסם להם שהוא יוה"ך ואפ"ה א"ר שילחשו לה שיום כיפור הוא דאפשר שיקבל העובר לחישה זו ותוכל להתאפק ודוק:
קרי עליה בטרם אצרך בבטן ידעתיך כו' נפיק מינה רבי יוחנן נראה דעיקר הקריאה דקרי עליה הוא סיפא דקרא ובטרם תצא מרחם הקדשתיך כדאמרינן בפרק קמא דתעניות כל היושב בתענית נקרא קדוש יע"ש ורמיזת הפסוק הוא לומר דהעובר העתיד להיות צדיק הב"ה מקדישו טרם יצא מרחם אמו שיוכל להתענות ויקרא קדוש ונפיק מינה רבי יוחנן דהוה קדוש לה' כדאשכחן פ"ג דברכות דרבי יוחנן הוה יתיב בשערי טבילה כו' דכל הגדר מן הערוה ואין יצה"ר שולט בו נקרא קדוש ודוק:
דף פ"ג ע"א קרי עליה זורו רשעים מרחם כו' נראה דעיקר הקריאה דקרי עליה מאי שכתב המשורר זורו רשעים מרחם נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים משום דכתיב בתריה חמת למו כדמות חמת נחש כו' וכתיב אשר לא ישמע לקול מלחשים ורמיזת הפסוק הוא לומר דהעוב' העתיד להיות רשע בעודו ברחם אמו נעשה זר לאכול ביום הצום ולא ישמע לקול מלחשים דאלחישו ליה דיום כיפור הוא ונתאוה לאכול כדי

למלאות תאותו ונפיק מינה שבתי אוצר פירי שהוא אוצר פירות בשעת הזול כדי למכור לעניים ביוקר בשעת היוקר כדי להעשיר עצמו למלאת תאותו בכח העושר שקבץ ממון עניים ועונש אוצרי פירות עליהן הכתוב אומר בעמוס ח' לאמר מתי יעבור החדש כו' לקנות בכסף דלים כו' וכתיב בתרי' נשבע ה' בגאון יעקב כו' על זאת תרגז הארץ כו' כמו שדרשו בפרק הספינה דף צ' ע"ש וה"נ סיים המשורר לקלל הרשעים שנעשו זרים מרחם דלא ישמעו לקול מלחשים דתחלתם מוכח על סופם שהיו רשעים אוצרי פירות לאכול ממון עניים קללם המשורר ואמר עליהם אלקים הרם שנימו בפימו כו' ודוק: קרי עליה זורו רשעים מרחם כו' איכא למידק דמהכא משמע דיצה"ר מונח בעובר בעודו ברחם אמו ואלו בפרק חלק אמרינן אמר ליה אנטונינוס לר' יצה"ר מאימתי שולט וכו' אלא משעת יציאה כו' ויש לומר דלעולם בעודו העובר במעי אמו יש בו יצה"ר אבל לא ניתן רשות לגמרי ליצה"ר שישלוט באדם עד שעת יציאה ודייקא נמי דקאמר אנטונינוס מאימתי שולט באדם ועיין ביפה תואר פרש' ויתרוצצו הבנים בקרבה מה שתירץ בזה עיין שם ודוק:

פיסקא חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין כו' פשיטא כו' איכא למידק מאי פריך פשיטא והלא לקמן בסמוך מותיב ליה ממתני' דתנן חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא יש לומר דהך מקשה סבר כסברת מר ב"ר אשי דאמר לקמן דהיכא דהחולה אומר צריך אני אפילו מאה רופאים אמרו לא צריך לדידיה שמעינן ומפרש מתני' כדלקמן אבל רבי ינאי דקאמר דחולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה היינו משום דהוי חד לגבי חד אבל חולה אומר צריך וב' רופאים אומרי' אינו צריך אין מאכילין אותו ואם כן להכי פריך מאי קמ"ל רב הונא דהיכא דחולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה פשיטא דספק נפשות הוא ואזלינן להקל ואין לומר דר' ינאי לדיוקא אתא לאשמועי' דדוקא חולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה הא לגבי ב' רופאים אין שומעין לחולה ואתא רבי ינאי לאפוקי ס' מר ב"ר אשי הך תירוצא לא ניחא למקשה משום דעיקר החידוש הוא בעל הפה יוצא מדיוק דבריו ואם איתא דלהכי אתא ר' יוחנן הוה ליה למימר חולה אומר צריך וב' רופאים אומר' אין צריך אין שומעין לחולה מדקאמר חולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה משמע דהיא גופא אתא לאשמועינן ולכך פריך עלה פשיטא ומטעם זה גם כן אין להקשות דדלמא רבי ינאי אשמועינן דדוקא חולה אומר צריך ורופא אומר אין צריך אין שומעין לספק החולה משום דאינו יודע דחולה לאו כלום הוא כמ"ש הרא"ש

והר"ן בשם הרמב"ן דאם איתא דרבי יוחנן אתא לאשמועינן הך חדושא לא הוי ליהלמימר למשבקיה ועיקר החדוש חסר מן הספר ודוק:

רופא אומר צריך וחולה אומר אין צריך שומעין לחולה יש גירסא דגרסי עלה פשיטא ספק נפשות להקל כדאיתא בפסקי הרא"ש ובגירסתינו ליתא וגירסתינו דלא פריך ליה ניחא טפי משום דלא שייך למפרך עלה פשיטא דהתירוץ הוא פשוט דסד"א חולה קים ליה טפי משום דלב יודע דמשום הך טעמא אמר בחלוקה קמייתא דשומעין לחולה קמ"ל השתא דלהקל שומעין לחולה ולא להחמיר אמנם איכא למידק מדנקט רופא אומר צריך וחולה אומ' אין צריך שומעין לרופא משמע דוקא בכה"ג אבל אם הרופא הוא מסופק והחולה אומ' א"צ אין חוששין להאכילו משום ספק רופא וזה הפך הירושלמי שהביאו הפוסקים חולה אומ' יכולני לצום ורופא אומר אינו יודע ר"א בשם ר' יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל ופסקו הפוסקים כהך ירושלמי והוא דבר קשה לע"ד דידוע דרבי יוחנן הוא תלמיד רבי ינאי ואין הלכה כתלמוד במקום הרב באמוראי קמאי ומדברי ר' ינאי מוכח להדיא דדוקא רופא אומר צריך וחולה אומ' אין צריך שומעין לרופא אבל כשהרופא מסופק אין חוששין לספק הרופא כיון דחולה אומר א"צ וצ"ע:

תנן חולה מאכילין אותו כו' ע"פ עצמו לא כו' ע"פ בקי א' לא כו' איכא למידק מנ"ל למידק תרי דיוקי לאותובי לרבי ינאי בתרווייהו אימא חד דיוקא על פי בקיאין אין ע"פ בקי א' לא ולעולם ע"פ עצמו מאכילין דלב יודע מרת נפשו יש לומר מדקתני סיפא אם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו סבירי ליה דהכי קאמר אם אין שם בקיאין דיאמרו צריך אלא חד בקי בלבד אומר צריך וגם החולה אומ' צריך מאכילין אותו על פי עצמו כלומ' על פי שנים על פי רופא ועל פי עצמו ובכה"ג הוי סיפא דומיא דרישא דקתני רישא מאכילין אותו ע"פ תרי בקיאין ועל פי בקי א' לא וכן על פי חולה לבדו לא והיינו דקתני סיפא ואם אין שם תרי בקיאין דיאמרו צריך אלא חד רופא הוא דאיכא דאומר צריך או מאכילין אותו על פי עצמו בצרוף הרופא דאומר צריך ודוק:

הכא במ"ע דאמר החולה לא צריכנא כו' ואיכא למידק אמאי לא משני דרישא דמתני' איירי דחולה אומר איני יודע ונחלקו הרופאים תרי עם ק' דמאכילין אותו ע"פ תרי דאומרים צריך ואין משגיחין על מאה דאומרים א"צ דבספק נפשות לא אזלינן בתר רוב דעות יש לומר דלחדושא נקט דאפי' בכלל האומרים אין צריך נצטרף החולה עמהם אפ"ה אין משגיחין על דבריהם ומאכילין אותו ע"פ ב' בקיאין ומ"מ מנ"ל לרבי ינאי לעשות אוקומתות במתניתין לומר דינים חדשים שלא כפשט המשנה דקתני מאכילין אותו על פי בקיאים דמשמע על פי עצמו לא וע"פ בקי אחד לא יש לומר דר' ינאי הוכרח

לומר מ"ש מכח מאי דקי"ל בעלמא ע"א נאמן באיסורין ואם כן אמאי לא יהיה רופא אחד נאמן לומר דזה החולה מסוכן וכן נמי החולה אמאי לא יהיה נאמן לומר דהוא מסוכן והלא לב יודע מרת נפשו ותו דסיפא דמתניתין דקתני אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו משמע בהדיא דעל פי עצמו לחודיה מאכילין אותו, דכן הוא משמעות הלשון וכיון דעל פי עצמו מאכילין ה"ה ע"פ רופא א' דעד א' נאמן באיסורין וכיון דיצא לו הדין דמאכילין אותו על פי עצמו וה"ה עפ"י רופא א' מטעם דאמרן יצא לו נמי דאם רופא א' עם החולה יהיו חולקין הולכין להקל משום ספק נפשות והם דינים מוכרחים משתלשלים זה מזה ושורש הכל הוא סיפא דמתני' דמאכילין אותו על פי עצמו ובכן הוליד רבי ינאי השני דינים שהוליד והוצרך לחדש אוקמתא ברישא דמתני' דמיירי דהחולה אומר צריך ואיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי צריך ואפי' ק' אומרים אין צריך כיון דאיכא תרי דאמרי צריך מאכילין אותו על פי בקיאין תרי דאומרים צריך דבספק נפשות תרי כמאה ודוק:

ואע"ג דא"ר ספרא תרי כמאה כו' מכאן יש סמך לתובע דגל הקים לי לענין ממון דהם מזכים למוחזק אם יש שני פוסקים דמסייעין לו כנגד כל חכמי ישראל אבל אין אומרים קים לי כפ' גאון במקום שכל חכמי ישראל חולקים עליו והרדב"ז בתשובה סימן קי"ו השיג על תשובת הרשד"ם דסימן ט"ל דמה לי א' מה לי ב' ויש ליישב דאחד כנגד רבים הוי מיעוטא דמיעוטא ואין דבריו של אחד במקום ב' אבל כשהם ב' תרי כק' ויוכל לומר קי"ל כסברת ב' פוסקים דמסייעים ליה עוד אמרו קצת האחרונים דהא דאין אומרים קים לי כפ' גאון היכא שכל חכמי ישראל חלוקים עליו היינו דוקא היכא שכל הפוסקים נושאים ונותנים בדין זה אבל היכא דלא מצינו מי שמדבר בענין זה אלא ב' או ג' פוסקים יכול לומר קים לי כפירוש גאון אף על פי שהוא יחיד ויש מן האחרונים שאומרים דאין אומר קים לי כפיר' יחיד לגבי תרי וס' זה נראה עיקר ויש לה סמך מדין הרופאים דאם נחלק רופא אחד עם ב' אמרינן אין דבריו של א' במקום שנים אע"ג דאמרינן תרי כק' ובקונ' שכתבתי בכללי הוראה הארכתי בזה ע"ש ודוק: תוספות הא מדקתני סיפא כו' והכי קאמר כו' נראה דהוקשה להם לתוספת מאי פריך מדקתני סיפא והלא חיליה דר' ינאי הוא מכח סיפא דקתני דאם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו אלמא דע"פ עצמו מאכילין וה"ה ע"פ רופא א' ומזה נמשך דאם חולה ורופא יהיו חולקין הולכין להקל ובכן מוכרח לתרץ רישא דמתני' כדאוקי לה ר' ינאי כי היכי דלא תקשי רישא אסיפא ותירצו דהמקשה סבור דפירש דמתני' הכי הוי חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין כלומר כל כמה דמצינא לאהדורי אבקיאין תרי מהדרינן ולא סמכינן אחולה אלא היכא דליכא בקיאין כלל כלומר דאפילו בקי א' אין כאן בכה"ג סומכין אחולה וכל שכן היכא דרופא

אומר א"צ וחולה אומר צריך דלא סמכינן עליה להכחיש הבקי ומיהו קשה דאמאי לא תירץ מתניתין הכי דהכי קאמר דאם עיר זו יש בה רופאים בקיאים אין סומכין על החולה ולא על בקי א' אלא מהדרינן לשאול את פי ב' בקיאין לכתחלה אולי מתוך הויכוח יסכימו לדעת א' ישר ואם יהיה מחלוקת שקול ביניהם נלך להקל ואם היא עיר שאין בה אפילו בתי אחד אין כאן מאכילין אותו על פי עצמו ולעולם דאם החולה חולק עם רופא אח' נלך להקל וזהו ממש כדעת ר"י ואין צריך לידחק לעשות אוקמתא דרישא הוי באומר חולה אין צריך ושהמשנה חסורי מחסרא ויש ליישב וק"ל ודוק:

גמרא מר ב"ר אשי אמר כו' כתב הרא"ש בשם הרמב"ן דיש מרבוותא דסבירי ליה דלמר ב"ר אשי אזלינן בתר רוב דעות משום דסבירי ליה דהא דאמרינן לעיל תרי כק' בענין ספק נפשות היינו משום דהיינו סבורי' דאם רישא וכו' יע"ש וכתבו דזו היא דעת רש"י ממאי שכתב לקמן אבל מצטרפים לדעת אחרת כגון ב' אומרים צריך וגימל אומר אין צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפים למהוי פלגא ופלגא דספק נפשות להקל יע"ש ולפ"ז ק"ל מאי שכתב רש"י הכא בשמעתין מר ב"ר אשי הך סיפא לא תפרש הכי דמשמע מדבריו אלה דלא פליג מר ב"ר אשי אלא בפי' סיפא דמתניתין והלא לפי שיטת רש"י דלקמן דהולכים אחר רוב דעות צ"ל דמר ב"ר אשי פליג גם בפי' רישא דמתני' כמ"ש הרא"ש וצ"ע: תוספות ד"ה מר ב"ר אשי כו' בכוליה תלמודא הלכתא וכו' דע שכ"כ רש"י בפרק בהמה המקשה דף ע"ו ע"ב ע"ש ובכן ק"ל על מ"ש התוספת פרק שבועת הדיינין דף מ"א ע"א ד"ה ולמר ב"ר אשי ריב"ן פירש בשם הקושי' יע"ש ולא ידעתי אנה מצא ריב"ן זה בדברי רש"י ואנן אשכחן איפכ' בדברי רש"י כדכתיבנא וידוע דקבלה בידינו דכל מקום שאומרים התוספת בשם הקונטרס הוא על רש"י לא על זולתו וצ"ע והרא"ש פרק שבועת הדיינים כתב דרש"י כתב בפ' הכותב דף פ"ח גבי סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דנפקא מינה למיפך שבועה אלמא קא סבר רש"י דבאורייתא לא מפכינן ע"כ ואני ראיתי בפ' הכותב דרש"י פי' שם דנ"מ לאנקוטי חפצא וזה הפי' שכתב הרא"ש בשם רש"י כתבוהו התוספת שם יע"ש: כתבו עוד התוספת ורב האי ור"ג ז"ל פסקו הלכתא כותיה כו' וכן כתב התוספת והרא"ש פ' שבועת הדיינין בשם ר' האיי ז"ל וק"ל דאשכחן להרי"ף בפ' זה בורר גבי אודיתא וז"ל הא מלתא חזינא בה פלוגתי כו' והאי סברא דר' האיי גאון ז"ל עכ"ל וכן כתב הרא"ש שם בשם ר' האיי ולא ידעתי איך נפל מחלוקת זה בדעת ר' האיי דהתוספת סוברים דפסק כמר ב"ר אשי בדמיפך שבועה והרי"ף כתב בשם ר' האיי דלית ליה הלכתא כמר בר רב אשי בדמיפך שבועה ויותר

תימה על הרא"ש דבפרק שבועת הדיינים כתב בשם ר' האיי כדעת התוספות ובפרק זה בורר כתב בשם ר' האיי כדעת הרי"ף וצ"ע:

ולענין הלכה במחלוקת כלל זה נראין דברי הרי"ף והגאונים דכל היכא דלא אתמר בהדיא לית הלכת' כמר בר רב אשי הלכתא כותיה דהרי אשכחן בפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"א מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כותיה גם בפרק נערה שנתפתתה דף נ"ד תני רב יוסף בביתו ולא בבקתו כו' ולית הלכתא כמר בר רב אשי ובשלמא א"א דבכוליה תלמודא קי"ל כותיה אצטריך בהני תרתי לומר דלא קי"ל כותיה אלא א"א דבכוליה תלמודיה לא קי"ל כותיה בר מהני תרי כסברת רגמ"ה למה הוצרכו שם לדחות דברי מר בר רב אשי ואע"פ שאפשר לדחות משום דס"ד דמר בר רב אשי בהנהו פרושי קא מפרש ולא מפלג פליג אפ"ה דברי הגאונים עיקר כן כתב הר"ן בפרק שבועת הדיינין יע"ש והב"ח ח"מ סימן פ"ו בדין מיפך בשבועה כתב דכיון דהוא ספק גדול בדעת הגאונים דיש לעשות פשרה יע"ש ולפי דעתו דחשיב ליה ספיקא דדינא אם כן לענין איסורא בפלוגת' דחוזרי לענין צומת הגידין גם לענין גיטין ראוי להחמיר דאשכחן פרק כל הגט דף כ"ט דרב אשי אמר אם מת שליח ראשון בטלו כולם ומר בר רב אשי חלק עליו ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כותיה דלא בטלו כולם ולדעת רג"מ דסבירי ליה דהלכתא כותיה בדמיפך שבועה ובכוליה תלמודא לא אם כן לענין גיטין ראוי להחמיר דאם מת שליח אחד בטלו כולם וכן בכל מקום שנמצא פלוגתא דמר ב"ר אשי נצטרך ללכת להחמיר מפני מחלוקת של הגאונים הללו בכלל זה ויראה לי דסוגיין דעלמא דהשתא דאין חוששין למחלוקת זה הקדום וכולסתפסו דברי הרי"ף וסיעתו דבכוליה תלמודא הלכתא כמר ב"ר אשי חוץ ממיפך שבועה וחוזרי אף שהוא להקל בענין טרפות דצומת הגידין וה"ה לענין ביטול השליח של גט דאנו הולכין להקל כפי הכלל של הרי"ף ז"ל ודוק:

מי שאחזו בולמוס כו' איכא למידק כיון דביום כיפור עסקינן דצריך לצום לימא סתמא מאכילין אותו פשיטא דאם לא נמצא דברים המותרים להאכילו דנאכילו דברים האסורים אפילו טמאים ויראה דאתא לאשמועינן דאין מחזרין על דבר המותר אלא ממהרים בנמצא ומאכילין אותו אפילו דברים טמאים וכן כתב הרמב"ם פי"ד מהלכות מ"א ודייק לה מרן בכ"מ שם מלישנא דמתניתין כדכתי' והשתא ניחא מאי דקשיא דכולה מתניתין היא משנה יתירה דהא תנן לעיל עוברה שהריחה כו' וה"ה במי שאחזו בולמוס אלא מתניתין דהכא אתא לאשמועינן ממהרים רים להאכילו בנמצא מוכן אפילו דברים טמאים ואין מבקשים דבר המותר משא"כ בסתם חולה דעלמא דאפי' דיש נבלה מוכנת

שוחטין לחולה בשבת כמ"ש הרא"ש והר"ן ז"ל בשמעתין יע"ש ועי"ל דמתניתין אצטריכ' ללמד לנו שיעורא אימתי יצא מן הסכנה של בולמוס דהוא משיאורו עיניו ודוק: מי שנשכו כלב שוטה כו' ופרש"י ואע"פ שנוהגים הרופאים כו' וק"ל מ"ש רש"י בטעמא דרבנן דסברי דאינה רפואה גמורה דמשמעות דברים הללו ר"ל דרפואה זו לפעמים מעלה ארוכה ולפעמים אינה מעלה ארוכה נמצא דאינה רפואה גמורה ולפיכ' אסרוה חכמים וזה תימה בעיני דכיון דיש פעמים דמעלה ארוכה למה לא נאכיל אותו משום ספק והלא קי"ל ספק נפשות דוחק שבת החמורה כ"ש בשאר האיסורין ויותר היה נראה לפרש דרבנן סברי דאינה רפואה כלל ולכך אסרוה ורבי מתיא בן חרש סבירי לי' דהיא רפואה גמורה ואפילו לא תהיה רפואה גמורה אלא דמעלה ארוכה לפעמים יש להתיר משום ספק נפשות ויראה לי דהר"ן הוקשה לו כן על פירש רש"י ולפיכך כשהעתיק לשונו בפיר' דמתני' דלג תיבת גמורה יע"ש וראיתי בס' איסור והיתר למהר"ר יונה כלל נ"ט שכתב השיב מהר"מ על נכפה א' שרצה הא"י לרפאותו ולהאכילו שרץ העוף נכפה הוא חולי גדול וכמכת של חלל הגוף דמי ופעמים שמסתכן ונופל לאש או למים אם הרפואה ידועה מותר ואם אינה ידועה אין בידי להתיר עכ"ל ותשובת זו מצאתיה בתשוב' מהר"ם שנדפסו בפראגה סימן ק"ס יע"ש גם מור"ם בעל המפה י"ד ס"ס קנ"ה יע"ש ועיין בא"ח סימן ש"א סק"ז כתב דכל לחש מותר ולא אסרו אלא באותם שבדקו ואינם מועילים יע"ש וע"ש סי' שכ"ח ס"ד דבמכה של חלל עושים לו כל מה שרגילים לעשות בחול כו' יע"ש ומשמע לי דכל רפוא' טבעית שרגילין לעשות אע"פ שהיא ספק רפואה יכולים להאכילו לחולה אף שהוא דבר איסור או שצריכין לחלל שבת לעשו' אותה רפואה מחללים עליו השבת דספק נפשות להקל כנ"ל:

והרמב"ם בפירוש המשנה כתב ואין הלכה כרבי מתיא בן חרש כו' כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה כו' יע"ש ואיכא למידק מהא דתנן סוף פ"ו דשבת יוצאין בביצת החרגול ובשן שועל כו' משום רפואה דברי ר"י וחכמים אומרים אף בחול אסור משום דרכי האמורי ואמרינן עלה בגמרא אביי ורבא דאמרי תרווייהו כל שיש בו רפואה אין בו משום דרכי האמורי וכת' הרמב"ם שם בפירוש המשנה דרפואות הללו הם בסגולה והלכה כר' יוחנן יע"ש וכן פסק בחבורו הגדול פרק י"ט מהלכות שבת דין י"ג וי"ד ומכל זה נראה, דמתרפאים גם ברפואות שהם מרפאים דרך סגולה וזה סותר למה שפסק כחכמים דאי מאכילין למי שנשכו כלב שוטה מחצר כבד שלו לפי שהיא רפואה דרך סגולה ואינה טבעית וכיוצא בזה הקשה מר חמי בעץ החיים יע"ש ויראה דיש לחלק בין רפואה לרפואה דרפואה דסגולה דלית בה איסור מן התורה כהנהו דספ"ו דשבת

דליכא למיחש בה משום איסורא דאורייי' מצד עצמה אלא משום חוקות הגוים בהא קי"ל כיון דיש בה משום רפואה אין בה משום דרכי האמורי ושריא אבל רפואה דהיא ע"ד סגול' ויש בה איסור דאורייתא מצד עצמה כגון אכילת בהמה טמאה בכה"ג קי"ל דאין להתרפאות ברפואה שהיא דרך סגולה כיון דיש באכילתה איסור דאורייתא זה נ"ל ליישב דברי הרמב"ם:

אמנם ראיתי בתשוב' הרשב"א סי' קס"ו ותתכ"ה ששאלוהו אם מותר לעשות צורת אריה על טס של זהב כו' ושמעתי שגם מורי הרמב"ן כו' ובסי' תרי"ג כתב הרשב"א באריכות ופלפל בענין זה בהרמב"ם שכתב בסוף פרק י"א דהלכו' עכו"ם שכת' שם דמה שאסר' תור' ובחקותיה' לא תלכו כו' ובס' המורה ח"ג פרק ל"ז כתבו כו' ונתקשה הרשב"א בכונת דברי הרמב"ם דנראין סותרין דבריו אהדדי ולע"ד יראה דיש ליישב דכל רפוא' הכתוב' בספרי חכמי הרופאי' שמרפאים בהם דרך סגולה כיון דהיא אמיתי' מצד הנסיון שרי להתרפאות בה דיש כמה רפואות בספרי הרופאים שמרפאים בהם דרך סגולה כמשל שהביא הרמב"ם בתלית עשב על הנכפה דזו היא רפואה סגולית אמיתית מצד הנסיון רוצה לומר דפעם אחד קרה מקרה דתלו עשב על הנכפה ונתרפא ומשם הכירו וידעו דזו רפואה לנכפ' אף שלא השיגו טעם הרפואה על צד הטבע אלא דהיא רפואה סגוליית שריא אבל הרפואות שאנו אוסרין מדרכי אמורי הם רפואות שהמצאום תחלה האמוריים מכח שהיו עובדים עכומ"ז לשמש ולירח והיו אומרים לחולי זה יעשו רפואה זו ויועיל בסגולה מכח שברפואה זו יש בה כח כוכב פ' וכל כיוצא בזה מרפואות שהמציאו' האמורי' בסגולה מכח דתם ועבודת' על זה נאמר ובחקותיהם לא תלכו וזהו ספר חזקיה שגנזו ע"ד הרמב"ם שלא היו רפואות סגוליות או טבעיות מצד הנסיון של הרופאים דזה שרי אלא היו רפואות עשויות בכח צורות הכוכבים באופן דמה שאוסר הר"מ משום דרכי האמורי ברפואות סגוליות הם דוקא רפואות שהמציאום האמוריי' מכח עבודתם ואין השכל מודה בהם דיש בהם ממש דרך טבע אבל רפואו' שעלו ביד הרופאים מצד הנסיון וראו כי רפואה זו תועיל לחולי זה אף שלא ידעו דרך טבע איך היא מרפאה בתלית עשב על הנכפה שריא ומהך טעמא התירו מסמר מן הצלוב ושן שועל כי אלו סובר ר"י דמתני' שהוציא אותם הנסיון ע"ד תלית העשב על הנכפה שיצא זאת הרפואה לרופאי' מכח נסיון ולא יצתה מתחלתה מן האמוריים וחכ"א מסמר מן הצולב משום דרכי האמורי הם סוברים דכל רפואה סגולית דאין בה טעם טבעי מסתמא אנו אומרים דתחלתה מן האמוריים ואסורה משום דרכי האמורי העולה מכל הנז' לע"ד דהרמב"ם סבירא ליה דכל רפואה שהיא דרך סגולה ואומרים הרופאים שהוא מועיל אף

שאין יודעים טעם לדבר שרי והיינו מתני' דשבת דיוצאין בביצת החרגול כו' בכל אלו אין בהם משום דרכי האמורי משום דתחלתם נתפרסמו ע"י נסיון אבל רפואו' שיצאו מתחלה מפי האמוריים מכח דתם ועבודתם והם דברים זרים שאומרי' שהם מרפאי' בסגול' בזה הוא דאסור משום דרכי האמורי זהו כונת הרמב"ם בספר המורה ואף במ"ש הרופאים דרפואה פלו' מועיל לחולי פלו' דרך סגולה אם הוא לעבור על התורה כגון להאכיל חצר כבד כלב שוטה למי שנשכו אין להתיר דלא התירה התורה לרפאות החול' בכל האיסורין ולחלל עליו את השבת אלא ברפואה טבעית לא ע"ד סגולה זה נ"ל בכונת הרמב"ם בפירש משנתינו ודוק ומי שרוצה לדעת כמה דברים אסרו חכמים משום דרכי האמורי יעיין בתוספ' דשבת פ"ז ופ"ח יע"ש:

ת"ר מנין היו יודעים מהאירו עיניו כו' קשה מה זו שאלה והלא נשאל לו אם רואה אם לאו דהא סי' זה משיבחין בין טוב לרע עכ"ל שאנו שואלים לו מה טעם תבשיל זה והוא משיב לנו אבל ל"ל סימן אחר די שיאמר שהאירו עיניו ואפשר לומר דסי' דברייתא אצטריך לסגי נהור דאין לו סי' שיאירו עיניו ונתן לנו סימן אחר וה"ק מנין היינו יודעים שאם היה לו עינים שהאירו וניצול מסכנת בולמוס משיבחין אך קשה דהרי"ף והרמב"ם פ"ב מה' מ"א השמיטו סי' זה דברייתא ולא ידעתי למה והרא"ש הביאו ויגדל התימה על הטור סי' תרי"ח אמאי השמיטו כיון דאביו הרא"ש ז"ל מייתי לה וצ"ע:

ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל תחלה כו' קשה דמאי קמ"ל פשיטא דאם אנו יכולין להאכילו איסור קל למה נאכילנו איסור חמור ויראה דסד"א כיון דזה האיש הוא מסוכן והתורה נתנה לו רשות שיאכל איסור וחי בהם סד"א מה לי איסורא רבה מה לי איסורא זוטא מעין הא דאמרינן ריש יבמות דף ז' דעשה דחי ל"ת ואין לחלק בין ל"ת גרידא לל"ת שיש בו כרת דמה לי חומרה זוטא מה לי חומרא רבה וכה"ג אמרינן ריש פר' בתרא דיבמות אהא דאמר ר"ן רישא דאיסור כרת חששו סיפא דאיסור לאו לא חששו פריך עלה מכדי הא דאורייתא והא דרבנן מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו ומכאן ק"ל במאי דקי"ל דקטן שקידש אינו כלום ואפילו באב שקידש לבנו קטן אינם חוששים זולת מהרי"ק בשו' ל' בשם ר"י ברזילי חושש להצריך גט באב שקידש לבנו קטן ומרן א"ה סימן מ"ג תמה על סברא זו וכן האחרונים פסקו להקל זולת הראנ"ח ח"א סי' מ"ז נראה דמיחש חייש לס' זו בחיי קטן כיון דהוא איסור כרת אך אם מת הקטן ונשאר זקוקה ליבם הוא מיקל משום דהוי איסור לאו ופני משה ח"ב סי' ג' לא רצה להקל בקדושי קטן רק בקדושי סבלונות יע"ש ובכן ק"ל על מהראנ"ח ז"ל דמחלק באיסור קדושין בחיי קטן דאיכא כרת משא"כ כשמת ונשארה זקוקה ליבם דהוי יבמה

לחוץ דליכא אלא איסור לאו דמכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו כדמסקינן בגמרא ושוב ראיתי בתרומת הדשן סי' רכ"ג שתמה כן על הגאונים המקילים בזיקת יבם משומד ובקדושין מחמירין יע"ש ועיין פ"מ ח"ב סי' נ"א דף צ"ד ע"ב וראיתי במהרי"ק סוף שורש ע"ב דהקשה דבחד דוכתא אמרינן בשבוי' הקלו דהיינו איסור לאו דזונה לכהן אך באיסור א"א דהוא כרת מחמרינן וברי' יבמות אמרי' מה לי חומרא רבה מה לי זוטא וחלק חילוק יפה דדוקא לענין ספיקא וחששא אמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת אבל דבר שהוא מותר מן הדין ומשום גזרה דרבנן מחמרינן בכה"ג אמרי' דבאיסור א"א דחמו' עבוד רבנן הרחק' אבל באיסור שבויה דלאו לא עבוד רבנן הרחקה וכמו שפירש התוספות בפרק קמא דפסחים דהחמירו גבי חמץ בפסח טפי מיין לנזיר משום דאיכא כרת ונזיר איסורו לאו ועיין בת"ה סימן ר"ן יע"ש ועי"ל דהא דתניא מאכילין אותו הקל אשמועינן חדושא דאם אמדוהו הרופאים דבכזית טבל יצא מן הסכנה דטבל מסעד סעיד ואם יאכל נבילה יצטרך לאכול ב' זתים והוה ס"ד דנאכיל אותו טבל בשביל שלענין הכמות הוא איסור מועט זית אחד קמ"ל דאין הולכין אלא אחר האיכות וטפי עדיף להאכילו ב' זתים מנבילה דהוא איסורלאו מכזית א' דטבל דהוא במיתה ועוד אפש' דסד"א דטבל קל מנבילה שכן אפש' לתקנו ולהפריש עליו תרומה ממ"א מה שאין כן נבילה דלית לה תקנה קמ"ל דאפי' הכי טבל חמור מנבילה ומאכילין אותו נבילה ועיין בתשובת הרשב"א שכתב הבי' יוסף י"ד ס"ס קל"ד יע"ש:

טבל ושביעית שביעית פי' רש"י מאכילין אותו שביעית וכו' איכא למידק ל"ל לאשמועינן טבל ושביעית שביעית הלא מכ"ש דטבל ונבלה דמאכילין אותו נבלה שהוא בלאו אנו למדי' דטבל ושביעית נאכיל אותו שביעית שהוא קל שהוא בעשה ואם בא ללמד חלוקה דשביעית הי"ל נבלה ושביעית שביעית שהנבלה בלאו ושביעית בעשה והרמב"ם פי"ד דהמ"א דין י"ז העתיק כלשון הזה נבלה וספיחי שביעית מאכילין אותו ספיחי שביעית שאסורין מד"ס כמו שיתבאר ה' שמיטה טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית עכ"ל ומשמע מדבריו דנבלה ושביעית יתנו לו נבלה ולא יתנו לו שביעית דהרי לא התירן לגבי נבלה אלא ספיחי שביעית שהם מד"ס ולא התיר שביעית אלא לגבי טבל שהוא במיתה ודברי' תמוהים הם בעיני דהרי נבלה בלאו ושביעית בעשה וטפי עדיף שנאכילהו איסו' עשה משנאכיל אותו איסור לאו ומכח קושי' זו צ"ל דאיסור עשה הוא יותר חמו' מאיסור לאו ובינותי בספרים ומצאתי סעד לס' זו ממ"ש הרמב"ן בפר' יתרו בענין זכור ושמור דמ"ע גדולה ממל"ת ולכך אמרו דאתי עשה ודחי ל"ת ומפני זה יהיה העונש במל"ת גדול ועושים בו דין כגון מלקות או מיתה ואין עושין דין במ"ע כלל אלא

במורדין כמו לולב וציצית איני עושה סוכה איני עושה שמכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או שתצא נפשו עכ"ל איברא דסוגיין דעלמא דס"ל דעשה הוא קל מאיסור ל"ת ויש הוכחה לזה ממ"ש בפרק התכלת דף מ"א ענשיתו אעשה בזמן רתחא ענשינן גם אמרינן לקמן דף פ"ו עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו עבר על ל"ת ושב תשובה תולה ויוה"ך מכפר וכ"כ הרמב"ם ספ"א דתשובה וגם יש סמך בתלמוד בריש אלו נערות ובקדושין ס"פ האומ' דיש ממזר מחייבי לאוין ואין ממזר מחייבי עשה אלמ' דחייבי לאוין חמירי מחייבי עשה ובכן איני מחליט הדבר למעשה במי שאחזו בולמוס ויש לפנינו איסורי לאוין כגון נבלה ואיסור עשה כגון פירות שביעית אחר הביעור איזה דבר נאכיל אותו אי איסורי לאוין או אסורי עשה והדבר צריך תלמוד ודוק:

ובהא דכתב רש"י שביעית לאחר הביעור הוא באיסור עשה צריכין אנו למודעי מה איסור עשה הוא ויראה דהיינו מ"ש בת"כ בפר' בהר ואיתא בפ"ק דתענית דף ז' ובפ' מקום שנהגו דף נ"ב והביאו רש"י פ' בהר ולבהמתך ולחיה כל זמן שחיה אוכלת וכו' ואין לומר זהו דוקא באוכלי בהמה אבל אוכלי אדם מותרים לעולם דהא חזינן דהרמב"ם רפ"ז דהלכות שמיטה מייתי הך דרשא גם לאוכלי אדם שכ"כ וז"ל פירות ז אין אוכלין מהם אלא כו' יע"ש וא"ת מנ"ל להרמב"ם להעתיק דין זה באוכלי אדם י"ל דכן מוכרח ממשניו' טובא דבפ"ט דשביעי' דאחר דכלה מן השדה אסור לאדם לאכול ממה שבבית ויראה דנפקא להו לרז"ל מקרא אחרינא דכת' פר' בהר כי יובל היא קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה ודרשו בת"כ כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית והביאו רש"י בפיר' הפרשה ובאופן הביעור של פירות שביעית נחלקו הפוסקים והענין הוא דכתב הסמ"ג בעשין קמ"ח ז"ל וכשיכלה לחיה מן השדה כו' יע"ש אבל הרמב"ם פ"ו דהלכות שמיטה כתב דאם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש או משליך לים המלח ומאבדן בכל דבר המאב' יע"ש וק"ל לדעת הסמ"ג דאין איסור לאכול פירות ז אחר הביעור דע"י הפקר מותרין לאכול א"כ מהו זה שאמרו בשמעתין במי שאחזו בולמוס וצריך לאכול ואין לנו דברים המותרים רק טבל ושביעית אחר הביעור דנאכילנו שביעית דבשלמא לדעת הרמב"ם וסיעתו דצריך לשרוף הפירו' ואסורים לאכלם ניחא אלא לדעת הסמ"ג דהביעור אינו אלא שיפקיר' ויחזור לזכות בהם ובכן מותרים לאכלם א"כ מהו החדוש דנאכיל אותו שביעית ויראה דהסמ"ג ס"ל דאם הגיע שנת הביעור דהיינו להפקירו ולא הפקירו הם אסור לאכול וכן כתב התוספות פרק מקום שנהגו דף נ"ב ד"ה מתבערין יע"ש גם הרמב"ן פרש' בהר האריך לבאר דרך זה דביעור ז' היינו הפקר ובסוף דבריו כתב והרמב"ם והרבה מן החכמים סבורים שהביעור אסור לגמרי

וטעון שריפה ואינו כן דלא מנו חכמים בסוף תמורה פירות שביעית לא מהנשרפין ולא מהנקברים כו' יע"ש והא דגרסי' בר"פ בתרא דע"ז דבי ר' ינאי יזפי פירות ז' מעניים ופרעי להו בח' משמע כשיטת הרמב"ם דצריכין ביעור ממש דאם איתא כס' הסמ"ג דהביעור אינו אלא הפקר למה להו לעניים להלוות לר' ינאי יפקירו ויחזרו לזכות בהם ויאכלו מהם לעולם י"ל דהיו יראים להפקירם פן יזכה בהם אחר אי נמי שהיו הפירות מתקלקלין אם ישמרום וע"ש בתוס' אך קשה מהא דתניא בפ' הגוזל קמא דף ק"א בגד שצבעו בקליפי ז' ידלק משום דאמר קרא תהיה כהוייתה תהא ואמאי ישרף יפקירנו לבגד ויחזור ויזכה בו אלא ודאי משמע כשיטת הרמב"ם ז"ל דביעור פירות ז' היינו לבער אותם לגמרי ע"י שריפה ויש לדחוק ולתרץ לשיטת הרמב"ן והסמ"ג והתוספת דהכא מיירי דכשהגיע שעת הביעור לא הפקיר קליפי אגוזים והחזיק בהם אחר הביעור כדי לצבוע בהם ולפיכך אמרו ידלק:

ולענין הלכה בענין ביעור פירות ז' נהגו בירושלים חסידים ואנשי מעש' להפקירם ולחזור ולזכות בהם וכן כתב מרן בכ"מ פ"ז דהלכות שמיטה בשם מהרבי יוחנן קרקוס ומוכח מדבריו שם דבפירות שאנו קונים מא"י בשביעית נהגו בהם דיני קדושת שביעית דהיינו לעשות להם ביעור הח' ע"י הפקר או מתוך דברי מרן בכ"מ ספ"ד דהלכות שמיטה משמע דפירות שאנו קונים מא"י אין בהן קדושת שביעית וגם בתשובה חלק מרן עם המבי"ט ומהרי"ט ח"א סימן מ"ב ומ"ג הביא פלוגתא זו באריכות והכריע כדעת אביו ועיין בספ' חרדים דף נ"ו ומחוורתא דפסקא לחוש לב' הסברות להחמיר' לעשרן כדברי מרן ולעשות בהם ביעור דהיינו הפקר כדעת הסמ"ג ומהר"י קורקוס ולענין אין עושין סחורה בפירוש שביעית ועכשו נוהגים לעשות יש ללמד זכות כיון דז' בזמן הזה דרבנן לא ראו להחמיר שלא לעשות בהם סחורה מכח דאתו מא"י דלא מצית לאשתעויי דינא בהדי' ועיין בתשוב' מהרי"ט י"ד סי' נ"ב ומה שמוסרין דמי שביעית לא"י עיין במהרי"ט ח"א ס"ס מ"ג ודוק: תניא מאכילין אותו טבל כו' מ"ס כו' ומ"ס כו' איכא למידק לת"ק דאמר מאכילין אותו טבל מה סברא היא זו והלא כשאוכל הטבל כמות שהוא חייב על כל כזית וכזית שיש בכוס זה כמ"ש הרמב"ם פ"י מהמ"א דין ך' יע"ש וא"כ אם יש בכוס זה מאה זתים עושה ק' איסורין ואם יפרוש ממנו התרומה דהיינו זית א' נמצא שאוכל צ"ט זתים של היתר חולין מתוקנים וזית א' של תרומה גם למאן דאמ' תרומה ולא טבל ק"ל אמאי אצטריך למיהב טעמא דתרומה היא קלה משום דחזיא לכהן ת"ל דעדיף טפי להפריש התרומה כדי למעט בשיעורין של איסו' שיאכל צ"ט זתים של היתר וזית אחד של תרומה ויראה לתרץ דאם טבל ותרומה שניהם היו שוים אה"נ דר"ע היו מודים דטפי

עדיף להפריש התרומה כדי למעט בשיעורין של איסור שיאכל צ"ט זתים של היתר ואחד של תרומה אבל כיון דיש סברא דתרומה חמורה משום דא"א לתקוני א"כ טפי עדיף שיאכל ק' זתים של טבל משיאכל זית א' של תרומה דאין הולכין אחר כמות האיסור אלא אחר האיכות כדכתי' לעיל ולפי' מ"ד דתרומה חמורה קאמר דמאכילין אותו טבל אע"ג דמרבינן בשעורין של איסור טבל מ"מ הטבל הוא קל משום דאפשר לתקוני ומ"ד תרומה ולא טבל ס"ל דאדרבא תרומה היא קלה משום דחזיא לכהן ודוק:

ולפי הצעה זו ק"ל במ"ש הרא"ש והר"ן וטא"ח סי' שכ"ח היה החולה צריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבלה כדי שלא יצטרכו לחלל שבת בשחיטה והרבה טעמים נאמרו לדין זה כמ"ש הפוסקים והר"ן מסיק דנ"ל דלגבי חולה אין איסור נבלה קל מאיסור שבת דנהי דנבילה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחרינא בנבלה לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל כזית וכזית אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא ולאוין הרבה דנבלה לא מיקרי איסור לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה עכ"ל יראה ברור מדברי הר"ן הללו דאין הולכין אחר איכות האיסור לחושבו חמור משום דהוי איסור סקילה אלא הולכים אחר הכמות דאם הוא צריך לאכול זתים הרבה דנבלה אע"ג דהוי איסור לאו חשיב חמור לגבי לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה וק"ל טובא דא"כ אמאי קאמר ת"ק דטבל ותרומה יאכילוהו טבל הלא אם יאכילוהו טבל חייב על מאה זתים שיש בכוס על כל כזית וכזית ואם יפרישו התרומה יאכל צ"ט זתים של היתר וזית אחד של איסור דהיינו תרומה ויראה דהר"ן מפרש סוגיא דידן שלא כפרש"י וה"פ א"ר היכא דאפשר בחולין דכ"ע לא פליגי דמתקנינן לה וספינן ליה כלומר דאם אפשר בחולין שיש כאן בקי להפריש התרומה מהטבל דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן לה ויאכילוהו צ"ט זתים של היתר חולין מתוקנים וזית א' של תרומה למעט בשעורין של אכילת איסור כי פליגי דלא אפשר בחולין כלומר דאין כאן בקי להפריש התרומה מהטב' ויש כאן לפנינו ב' כוסות א' של טבל וא' של תרומה מ"ס טבל חמור ומ"ס תרומ' חמורה ומתוך לשון הרמב"ם פי"ד מהמ"א יראה דמפרש הכי שכתב טבל ותרומה אם אי אפשר לתקן הטבל מאכילין אותו טבל דאינו קדוש כתרומה עכ"ל ומדקאמר דא"א לתקן הטבל משמע דהוי משום דאין כאן בקי שיודע להפריש התרומה דאלו היה מפרש כפרש"י היל"ל ואם אין שיעור בטבל להאכילו חולין שבו אחר הפרשת התרומה מאכילים אותו טבל ודוק ועיין בתשובת הרדב"ז סי' ק"ל דכתב ומ"ש הר"ן בטעמו של דבר לא נתיישב אצלי וכבר השבתי בטעמו של דבר בתשובת אחרת עכ"ל ולא ידעתי מהו הגמגום שגמגם מהרדב"ז בדברי הר"ן ואולי הוא מה שהקשתי עליו לעיל

וכבר זכיתי ליישב הסוגיא לדעתו של הר"ן ודוק ועיין מ"ש במנחות ר"פ ר"י דאמר התם מוטב שירבה במלאכה א' בהרקדה ואל ירבה בהרבה מלאכות ודוק:

ע"ב גמרא אפשר בחולין פשיטא כו' איכא למידק דמשמע מהכא דהפרשת תרומות ומעשרות בשבת אסור משום טלטול וזה טעם חדש מעולם לא שמענו ובפרק משילין דתנן התם ולא מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט ק"ו בשבת מוכח שם מדברי רש"י דטעמא הוי משום מתקן וכ"כ הרמב"ם פכ"ג דשבת דין ט' עוד כתב שם דין י"ד יע"ש וקשה אמאי כתב הרמב"ם דין זה ב' פעמי'ותו למה במקום א' נתן טעם א' ובמקום ב' נתן ב' טעמים והרב המגיד תירץ בזה יע"ש ובתשובת הרלב"ח סימן י"ו דף כ"ו עמד בקו' זו דהרמב"ם פכ"ג דשבת דין ה' כתב דאסור להטביל כלים בשבת מפני שהוא כמתקן כלי ובפ"ד דהלכות י"ט דין י"ז כתב כלי שנטמא אין מטבילין אותו בי"ט גזרה שמא ישהא אותו בטומאתו ואם נטמא בי"ט מטבילין והשיב דטבילת כלים דהוא כמתקן כלי לא מתסר אלא בשבת אבל בי"ט אין איסו' משום מתקן כלי משום דהוי מכשירי אוכ' דשרו בי"ט ועם זה יובן שינוי הטעמי' שכת' הרמב"ם פ' כ"ג דשב' אין מגביהין תרומה ומעשר כי טעם מתקן סגי לאסו' בשבת אבל לאסו' בי"ט הפרשת תרומה ומעשר לא סגי טעם זה דאם טבילת כלים אינה אסורה בי"ט מטעם תיקון כ"ש להגביה תרומות דאינו אסור מטעם תיקון ולכן הוצרך הרמב"ם לבקש טעם באיסור הפרשת תרומות משום דדמי למקח דמן הטעם הזה אסור בי"ט זהו כללות דבריו בקיצור ויש לי גמגום בדברי הרב ז"ל דאי כל כונת הרמב"ם הוא לבקש טעם למה אסרו להפריש תרומות בי"ט הטעם הוא ברור לע"ד גזירה שמ' ישהא להפריש אותם בי"ט ואתי בהו לידי תקלה לאכול אותם טבולים ותדע שכן הוא דהרי כתב הרמב"ם פ"ג די"ט דין הלש עיסה בעי"ט אין מפרישין ממנה חלה בי"ט ואם לשה בי"ט מפריש חלה ונותנה לכהן ונמצא דהפרש' חלה הוא דומה ממש לטבילת כלים בי"ט דאם נטמא מעי"ט אינו מטבילין בי"ט גזרה שמא ישהא והפרשת תרומה בי"ט דומה ללש עיסה מערב י"ט ולכלים שנטמאו בעי"ט זו ראיתי לגמגם בדברי הרב ז"ל אמנם מ"ש לתרץ שינוי הטעמים הם דברים נכוחים ראוים למי שאמרם ומ"מ הנה נתברר טעם איסור הפרשת תרומות ומעשרות ואין גם אחד שיאמר דטעמא הוי משום טלטול ומיהו הדין דין אמת דטבל אסור לטלטל כדתנן בריש פרק מפנין אבל לא את הטבל ולא את מעשר שלא ניטלה תרומתו יע"ש ויש ליישב דהא דאמרי' בעלמא דאיסור הפרש' תרומות הוי משום מתקן ולא אמרינן דטעמא הוי משום טלטול משום דמיירי דיש פירות טבל בכלי א' גדול ומעט פירות טבל בכלי אחד קטן ומפריש וקורא שם על מה שיש בכלי קטן לתקן מה שיש בכלי גדול בכה"ג אין

איסור טלטול דהא לא נגע בהו ולא מיתסר אלא משום מתקן אבל כשהטבל הוא בכלי אחד ומפריש ממנו תרומה מלבד איסור מתקן יש איסור טלטול במה שנוגע בטבל קוד' שיפרישנו ועיין בפ' האש' רב' דף צ"ג ע"א דשם אמרו דאיסו' הפרש' תרומו' בשבת הוא משום טלטול ודוק:

אימא תנאי היא כו' הק' בחדושי הלכות דה"מ למימר דהא דרבא לאו תנאי היא אלא דפליגי בדלא אפשר בחולין ובפלוגתא דתנאי דלעיל ויש ליישב וק"ל עכ"ל ויראה דאין לפרש כן דאם כן הוי קשיא לן נימא הני כהני תנאי ותו ללשון ראב"ע דאמר לא יאכל עד שיעש' משמע דרוצה שיאכל כל מאכלו חולין מתוקנים ואם כן פלוגתייהו הוי בדאפשר בחולין ודוק ולענין פלוגתא זו לפי דכלל שבידינו דהלכה כרבי מחברו א"כ הלכה כרבי דאין צריך לעש' במעש' ירק בשבת אפי' בדאפש' בחולין ובקשתי דין זה דהרמב"ם פרק י"ד דהמ"א כי שם ביתו ולא מצאתיו ולא ידעתי למה השמיטו ואפשר דסברת ר' היא דא"צ לעשר כלומר דאין חייב לעשר ואם ירצה לעשר יעשר וכיון דמודה ר' דאם ירצה יעשר וראב"ע סובר דלא יאכל עד שיעשר טפי עדי' למפסק כתרווייהו דלא יאכל עד שיעשר בדאפשר בחולין ולפ"ז שפיר עשה הרמב"ם דהשמיטו ודי לו במ"ש שם טבל ותרומה אם א"א לתקן הטבל מאכילין אותו טבל דמשמע מדבריו אלו היה אפשר לתקן מפרישין התרומה אף בטבל ירק דרבנן ודוק: ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר ראו נא כי אורו עיניו כו' איכא למידק אמאי לא מייתי מקרא דכתיב מקמיה ויהונתן לא שמע וכו' ותאורנ' עיניו ויראה משום דהעם השיגוהו ליהונתן איך אכל דהרי השביע אביו את העם שלא יאכלו לחם וקשה דמה השגה היא זו והלא יהונתן לא שמע שבועה זו אלא דכונת המשיג היה אע"ג דלא שמע שבועת אביו מ"מ ממה שאתה רוא' דויעף העם ואין משיג ידו אל פיו היו לך להבין כי אנו מושבעים שלא לאכול וכלפי זה השיב יהונתן אין טעם להשגה זו משום דראו נא כי אורי עיני כלומר דעד עתה היו עיניו כהות שאחזו בולמו\ס ובכן לא ראיתי אם יש משיג ידו אל פיו אם אין ועל ידי המתיקה האירו עיני ואני מבחין בין טוב לרע ולזה כיון התנא דמייתי הך קרא ואפשר שגם רש"י רמז זה שכתב ראו נא כי אורי עיני ביהונתן כתיב כלומר דפ' זה הוא התנצלות יהונתן על עצמו מש"כ קרא דותארנה עיניו דאינם דברי יהונתן אלא סיפור הכתוב ואפילו זכר לדבר ליכא משום דהתם לאו בולמוס הוה אמנם מה שאמר יהונתן התנצלות דהיו עיניו כהות כמי שאחזו בולמוס ולפיכך לא ראה יש זכר לדבר אבל ראיה גמורה אינה משום דלאו בולמוס גמור הוה אלא קרוב לבולמוס ודוק:

רבי מאיר הוה דייק בשלמא ק"ק דהרי אמרו במ"ר פרש' שלח לך יש מי ששמותיהן נאים ומעשיהם כעורים כו' יע"ש י"ל דרוב בני אדם דשמותיה' נאים גם מעשיה' נאים ורוב בני אדם דשמותיהם כעורים גם מעשיהם כעורים ואמרינן בפרק קמא דברכות אר"י שזכתה ויצא ממנה דוד שריווהו להקב"ה כו' ומנ"ל דשמא גרים כו' אל תיקרי שמות אלא שמות ועיין בפירוש הילקוט תהלי' מ"ו מ"ש בזה פירש נכון ובכן סרו מהך הפירושים הדחוקים שכתב בפי' הילקוט פרשת האזינו דהך עובדא דר' מאיר דייק בשמא דודאי על הרוב השמות מורים על הפעולות ולכן צריך האדם למיחש מיהא כשרואה אדם דשמו מגונה דלמא גם מעשיו מכוערין אמנם יש מיעוט בני אדם דאין הולכין פעולותיהם אחר שמותיהם ועוד אפשר דבשמות דדשו בהם רבים והם ישנים אין ראיה אבל שמות חדשים דלא שמענו כמותם יש לחוש ובכה"ג שמא גרים כדכתיב אשר שם שמות בארץ דהיינו בהנחת אותו שם לראשון אדם שראינו שנקרא בשם חדש דלא דשו ביה רבים ועיין בספר יד יוסף דף רכ"ד ודוק: דף פ"ד ע"א מאי בינייהו איכא בינייהו למקטליה בדבר הנזרק א"ל מאי בעי מאי בינייהו והלא נ"מ להאכיל למי שנשכו כלב שוטה מחצר כבד שלו כר' מתיא בן חרש באיזה מין כלב הוא אם הוא בכלב שנשים כשפניות משחקות בו או שאין כאן נשים כשפניות אלא שרוח רעה שור' עליו י"ל דאי הוה הלכה כרבי מתיא בן חרש הוה א"ש למאי נ"מ אבל כיון דקי"ל הלכה כחכמים דפליגי אר' מתיא בן חרש למאי נ"מ לדעת ממאי הו' ומשני למקטליה בדבר הנזרק וק"ל דזה הלשון הוא מגומגם דלמקטלי' בדב' הנזרק כ"ע מודו דשפיר דמי כי פליגי בהורגו בידו שלא בזריקה וצ"ל דה"כ קאמר דאיכא בינייהו להורגו בידו שלא בזריקה דלמ"ד רוח רעה שורה עליו אינו יכול להרגו אלא בדבר הנזרק ורש"י ז"ל תיקן הלשון כדכתיבנא והרמב"ם והטור לא הביאו דין זה ושלטי הגבורים הביאו ופסק דיהרגוהו בדבר הנזרק יע"ש ואף על גב דהלכתא כרב באיסורי פסק כשמואל דתניא כותיה ודוק:

ר"י חש בצפדינא כו' והא איכא חלול ה' דמגלי לה מעיקרא פרש"י מההיא שעתא גלי לה כו' כלומר דפי' לה דלא אמר באלהא דישראל אלא א"ה לאלהא דישראל ויראה דבא רש"י ז"ל לאפוקי שלא תפרש דמגלי לה מעיקרא דבאונס נשבע והאדם בשבועה כו' דאפ"ה איכא חלול ה' בדבר ולא סר החילול ה' אלא מפני שגילה לה האמת דברים של טעם דאין בלשון שאמר שבועה וכן מצאתי שכתב הש"ך י"ד סימן רל"ב ס"ק ל"ב לאפוקי מור"ם בעל המפה שרוצה להקל בזה יע"ש: כתב רש"י ור"י היכי עביד ל"ג לה אלא במסכת עכו"ם וכו' כלומר דשם פריך דכיון דחולי צפדינא כמכה של חלל דמי מדעשה הרפואה בשבת היכי נתרפא מעכו"ם והא"ר כל מכה שמחללין עליה שבת אין מתרפאין מהם

והתם משני אדם חשוב שאני ומרן הב"י סימן קנ"ה תמה על הרי"ף והרמב"ם והרא"ש שלא הזכירו דין אדם חשוב דשרי יע"ש ולי יראה לתרץ דהתם בגמרא הוכרחו לומר משום קושיא אחרת דמטרוניתא דר"י רופא מומחה הוה ולפי תירץ זה אזדא לה תירוצא דאדם חשוב לכך לא פסקוהו ודוק: תוספת ד"ה ה"נ מסתברא וכו' ובפרק קמא דקדושין דף כ"ו גבי מעש' במדוני יש ה"נ מסתברא שאינו נשאר זהו למקצת גירסת אבל לגי' רש"י דהתם נשאר יע"ש ודוק: ע"ב גמרא ל"ל תו למימר וכל ספק נפשות וכו' א"ר לא ספק שבת זו ק"ק דאמאי לא משני דמתני' דכל ספק נפשות בא ללמד דראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו ואע"ג דצייד כווריי כדאמרי' לקמן ויש ליישב ודוק: ואין אומ' נמתין לו שמא יבריא וכו' ומשמע דאפי' הוא סמוך למ"ש דלא נשאר משבת רק שעה או חצי מחללין ומתוך תשובת הרשב"א שכתב מרן הב"י י"ד ס"ס קל"ד לא משמע הכי וצ"ע ועיין א"ח סימן שכ"ח סי"ד ועיין בי"ד במור"ם בעל המפה ס"ס קנ"ה ודוק:

מחמין חמין לחולה בין להשקותו בין להברותו דהיינו רחיצה ויראה לי דרחיצה שעושים לו אין במניעתה סכנה ומכאן ראיה למ"ש ה"ה פ"ב דשבת בשם הראב"ד גבי מדורה דלכל צרכי חולה מחללין ואע"פ שאין במניעת הדבר שעושים לו סכנה ומרן שם בכ"מ חולק בזה ועיין בתשוב' הרמב"ן סימן רפ"א ואין אומרים יעשו דברים הללו לא ע"פ נשים ולא על פי כותים אבל מצטרפין לדעת אחרת חילוף הגירסאות והפירושים שיש בזה נתבארו יפה בב"י א"ח סי' שכ"ח ובמה שנראה מדברי רש"י כאן דבאומדנא דס' נפשו' הולכין אחר רוב דעות עיין מה שכתבתי לעיל בסוגיא דרופאים בדברי מר בר' אשי ודו"ק: ראה תינוק שנפל בים פורש מצודה ומעלהו כו' ואע"ג דקא צייד כווריי משמע דאפילו דזה האיש מכוין לעשות ב' אלה בבת אחת להציל התינו' ולצוד דגים שרי ודבר זה הוא מחלוקת אמוראים במנחות ר"פ ר"י דאתמר שמע שטבע תינוק בים ופירש מצודה להעלות דגים והעלה דגים חייב דגים והעלה דגים ותינוק רבא אמר חייב וכו' וק"ל למ"ד חייב מהך ברייתא דהכא דשריא להציל התינוק ולצוד דגים בבת אחת י"ל דהכא מיירי דעיקר כונתו להציל התינוק אלא דאגב רוצה לצוד דגים דצריך להם ולפיכך שרו אבל התם עיקר כונתו לצוד דגים אלא דאגב דעתיה נמי להציל התינוק לפיכך פליגי ולענין הלכה קי"ל כמאן דפטר משום דאיכא ל"א שם במי שלא שמע שטבעתינוק ופירש מצודה לצוד דגים והעלה תינוק ודגים רבא אמר פטור זיל בתר מעשיו כו' ופסק הרמב"ם ז"ל בפרק ב' דשבת כמאן דפטר והטעם נתבאר בדברי ה"ה ז"ל:

ועוד י"ל דהא דקתני הכא פורש מצודה ומעלהו ואף על גב דקא צייד כווריי היינו לומר דאף על גב דיעלה בתוך המצודה דגים לא מתסר כיון דכל כונתו אינו אלא להציל התינוק

לחוד ואם לא יעלה במצודה תינוק אלא דגים ברשות עשה אבל לעולם לכתחלה אינו יכול לכוין לעשות שתיהם ואם עבר ונתכוון לעשות שתיהן והעלה שתיהן בזה הוא דנחלקו שם בלישנא קמא מ"ס חייב ומ"ס פטור ואם נתכוון לעשות שתיהן ולא העלה רק דגים יראה דכ"ע מודו דחייב דהרי נתקיימה מחשבתו בצידת הדגים ולא הציל התינוק איברא דפרט דין זה לא כתבו הרמב"ם פ"ב דשבת וגם ה"ה שכתב שם אם העלה דגים בלבד פשיטא דחייב דבריו סתומים דיראי' דמיירי בנתכוון לצוד דגים לחוד והעלה דגים לחוד חייב אבל מי שנתכוון להציל התינוק ולצוד דגי' ולא עלה בידו רק דגים אפשר לומ' דפטור ודעתי נוטה דחייב ועיין בהרמב"ם ספ"ב דהלכות שגגות והר"ן בפרק האורג ודוק: ראה שנעלה דלת כו' ואע"ג דקא מכוין למתבר בשיפי כך היא גירסת הספרים שבידינו ומשמע דאעפ"י דקא מכוין לעשות האיסור כיון דהוא בצירוף דבר היתר שרי וקשה אמאי בחלוקה זו בלבד אמר ואע"ג דקא מכוין למתבר בשיפי ולעיל לא אמר ואע"ג דקא מכוין לצוד כוורי וראיתי בהרי"ף והרא"ש דל"ג לה הכא משמע דגירסתנו היא טעות גם הרמב"ם פ"ב דשבת לא הזכיר תיבת מכוין והל"מ האריך בזה יע"ש ומתוך דברי רש"י יש להביא קצת ראיה להתיר אע"ג דקא מכוין דהרי כתב לקמן בהדיא דמכבין מפסיקין וכו' ואע"ג דקא ממכיך ממוכי ופירש רש"י משפיל ומציע הגחלים לצלות עליה' לערב עכ"ל ולעיל בסמוך כתבתי צדדים לזה ודוק: והנה בהך ברייתא קתני ים ובור ודלת ויהיב צריכות' תלמודא וכולהו כתבם הרמב"ם פ"ב דשבת אך הטור סי' שכ"ח לא אייתי אלא חלוקה דים ותמהני כיון דחלוקה דבור ודלת לא נפקי מים אמאי לא כתבם גם מרן בש"ע לא כתבם ולא ידעתי למה ואפשר לומר דכיון דכתב הטור חלוקה דים דה"ה כל כיוצא בזה די וכיוצא בזה כתבו הגהמ"י פ"ק משלוחים כל היכא דקאמר תלמודא כגון זה למדין ממנו דבר דומה קצת אף על גב דלא דמי לגמרי וכ"כ הרא"ש בתשובת סימן ל"ה דף קס"ה סע"ג יע"ש ודוק: גם התוספת בד"ה הא דפרוש כולהו כו' יראה דהם הולכים אחר גיר' רש"י ופירש שכ"כ נראה לפרש דפרוש כולהו בחצר אחרת ויצאו גם משם ולא נשאר בהם עד אחד שנפלה עליו מפולת כלומר ובזה א"ש דאשמועינן שמואל חדושא דמפקחין משום דהוחזק שם ואין הולכין אחר הרוב דאי פרוש בחצר אחרת ולא יצאו משם מה לי חצר זו ומה לי חצר אחרת כלומר כשם דבחצר אחד פרכינן עליה דשמואל פשיטא ה"נ נפרוך עלה בחצר הב' פשיטא וראיתי בל"מ פ"ב דשבת דתמה על התוספת דאי כדבריהם דיצא כולם מן החצר ולא נשאר בהם אלא א' ומפני כן לא אקרי קבוע אמאי לא אוקמוה בגמרא בכה"ג וצ"ע עכ"ל ולענ"ד הדבר ברור דבחצר א' הוא פשיטא כיון דנשאר אחד מן הקבועים תחלה שהיו חשובים כמחצה על מחצה אבל בחצר הב'

הוא החדוש דלא הלכו לשם אלא לעראי ולא הוקבעו לשם ויצאו משם ונשאר אחד מהם ונפלה עליו מפולת אפ"ה מחללין כיון דהוחזק באותו חצר.

אע"פ שלא היה בקביעות זה נראה לי ברור ומ"ש עוד התוספת הא דפרוש מקצתייהו שלא פירש מכאן לאותה חצר אלא א' לא ידעתי מה באו ללמדנו ואין לומר דבאו לאפוקי פרשו ב' או ג' דזה א"א דהרי דוקא כשפרשו כולהו לחצר אחרת הוא דמפקחין משום דהוחזק שם אבל פרשו מקצתם ל"ש פירש א' ל"ש פירשו ב' מחצר א' והלכו לב' ושם נפלה מפולת עליהם אין מחללין עליהם כיון דלא הוחזק בחצר הב' יע"ש ופירש הנז' דפי' בדברי התוספת הוא ע"פ רש"י ויש לפרש דברי התוספות על פי' הרא"ש וה"ק פרשו כולהו לחצר אחרת ויצאו גם משם ולא נשאר בהם עד אחד שנפל עליו מפולת אין מפקחין עליו כיון דנעק' הקביעות האחד ולא הוקבעו בחצר זה אלא נכנסו עראי ויצאו משום דאי פרוש לחצר אחרת ולא יצאו משם אמאי אין מפקחין עליו מה לי חצר זו מה לי חצר זו כשם שבחצר הא' מפקחין כמו כן בשנית הא דפרוש מקצתייהו שלא פי' מכאן לאותה חצר אלא אחד מפקחין עליו כיון דבא מכח קבוע וקביעות האחד הוא במקומו עדיין כן אפשר לפרש דברי התוספת אבל דרך הא דהוא ע"פ פרש"י יראה דהוא יותר נכון בדבריהם וקו' הל"מ מתורצת ע"פ מ"ש:

והרי"ף והרא"ש גורסים לא צריכא דפריש חד מינייהו לחצר אחרת מ"ד כל דפריש מרובא פריש קמ"ל דאין הולכין בפקוח הנפש אחר הרוב וטעמא הוי דכיון דנשאר קביעות האחד במקומו בחצר א' וחשבינן להו כמחצה על מחצה א"כ זה שפיר' לחצר ב' מפקחין עליו וה"ה פרשו ב' או ג' לחצר ב' או פרשו ב' לב' חצרות כיון דהם באים מכח קבוע מפקחין עליהם בחצר שהלכו לשם אע"ג דלא הוחזק הישראל בחצר השני ונמצא דהרי"ף והרא"ש הם מקילי' יותר מרש"י דלרש"י בכה"ג אין מפקחין אע"ג דבאו מכח קבוע כיון דלא הוחז' ישראל בחצר שניה ופריך איני והא ר"י וכו' ומשמע ליה למקשה דאפילו פירש אחד מינייהו מחצר א' והלך לחצר ב' אין מפקחין ודחק התרצן ומוקי לדברי ר"י דפרוש כולהו כלומר דנעקרו כולם מחצר א' ובשעת עקירתם מהחצר שהיו הולכים בעיר נכנס א' מהם לחצר ב' ושם נפל עליו מפולת אין מפקחין דכיון דנעקרו כולם לא בא זה מהקבוע זהו פי' התירוץ לדעת הרא"ש ויראה דלענין דינא רש"י מודה בזה דאין מפקחין דהרי גם לדידיה בכה"ג אין מפקחין כיון דלא הוחזק ישראל בחצר ב' אך במה שסובר רש"י דפרוש כולהו ונכנסו לחצר שניה דרך עראי ויצאו משם ונשאר א' ונפל עליו מפולת דלדעת רש"י מפקחין משום דהוחזק בחצר שניה יש להסתפק אם יודה הרא"ש לרש"י לענין דינא דמפקחין עליו משום דהוחזק ישראל בחצר ב' ודעתי

נוטה דהרא"ש מוד' לרש"י באופן דלענין דינא הרא"ש מודה לרש"י אך רש"י חולק על הרא"ש כשפירש אחד מחצר אחד והלך לחצר ב' ושם נפל עליו מפולת להרא"ש ז"ל מפקחין משום דבא מכח קבוע ולרש"י אין מפקחין כיון דלא הוחזק ישראל בחצר ב' זה נראה לי בכונת רש"י והרא"ש:

אמנם ק"ל אמאי לא משני תלמודא הא והא דפרוש כולהו מחצר א' שהיו קבועים והא דשמואל מיירי דנכנסו כולם לחצר ב' דרך עראי ויצאו גם משם ולא נשאר בהם עד אחד שנפלה עליו מפולת אפ"ה מפקחין כיון דהוחזק שם ישראל והא דרבי יוחנן מיירי דלא נכנסו כולם בחצר הב' אלא מקצתם דאין מפקחין עליהם משום דלא הוחזקו לשם ישראל וגם אינם באים מכח קבוע דכבר נעקר הקביעות הראשון יש לומר דלדעת רש"י התרצן אשמועינן חדושא דפרוש מקצתייהו אף על גב דהם באים מכח קבוע אין מפקחין ולדעת הרא"ש אשמועינן חדושא דפרוש מקצתייהו מפקחין משום דבאים מכח קבוע ועי"ל לדעת הרא"ש דהתרצן רוצה להעמיד דבריו דתריץ לעיל דשמואל איירי דפירש חד מינייהו לחצר אחרת איברא דאכתי קשה לדעת הרא"ש אמאי לא תירץ התרצן מעיקרא דשמואל מיירי דפרישׁ כולהו לחצר אחרת דמפקחין משום דהוחזק ישראל בחצר ב' לכן מחוורתא כדשנינן מעיקר' ודוק:

והרמב"ם ז"ל פ"ב דשבת כפי הגירסאות שבידינו פירושו עולה כפירש הרא"ש וכן פי' דבריו ה"ה ז"ל אעפ"י שאין גירסתו של המגיד בהרמב"ם מכוונת יפה כמו שרמז מרן סימן שנ"ט וזה היה נראה להקשות בדברי הרמב"ם שכתב נעקרו כולם מחצר זו ליל‍ך לחצר אחרת ובעת עקירתם וכו' ומלשון הזה משמע הא אם היו מחצה על מחצה ונעקרו כולם ופיר' אחר לחצר אחרת מפקחין עליו כיון דהוו מעיקרא מחצה על מחצה ואח"כ כתב לפירש אם היו הרוב ישראל אע"פ שנעקרו כולם ופירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפקחין משמע דוקא כשהרוב היו ישראל מפקחין לזה שפיר' מהם הא הוו מחצה על מחצה אין מפקחין והיא תימה אמאי אין מפקחין והא ספק נפשות להקל ותו דהוא סותר דבריו הראשונים ובפט"ו מהלכות א"ב כתב דבמחצה על מחצה מפקחין ומרן בכ"מ כתב מקצת קושי' זו בשם הרמ"ך ואמר דבדברי ה"ה יתיישב ואנכי לא ידעתי איך יתיישב ומהתשובה שהעתיק מרן מחכמי לינול שכתבו וז"ל נרא' מן הכתוב בספר כו' מחצה על מחצה מפקחין משמע דלקחו זה מרישא דדינא דהרמב"ם כמו שדייקתי ולא ידעתי איך היו מפרשים סוף דברי הרמב"ם וראיתי בלח"מ שגם הוא נתקשה בסוף לשון הרמב"ם ולא הקשה הקוש' כמו שהקשתי מדיוקא דרישא לדיוקא דסיפ' דקשיא דיוקא אדיוקא כדכתי' והרב המגיד כתב וי"מ בהפך וכו' משמע מדבריו שם דזהו פרש"י

והראב"ד ולע"ד הם דברים תמוהים דלרש"י בעינן דפירשו כולהו ונכנסו לחצר ב' דרך עראי ושוב יצאו כולם ונשאר א' דנפל עליו מפולת בכה"ג דהוחזק ישראל בחצר ב' מפקחין אבל כשנעקרו מחצר א' וביטל הקביעות ובעודן מהלכין בשוק נכנס א' מהם בחצר ב' בכה"ג יראה לי דמודה רש"י ז"ל דאין מפקחין דהרי לא הוחזק ישראל בחצר ב' גם מ"ש ואצ"ל פירש א' מן החצר וזו הוא דשמואל גם זה לא יתכן לע"ד לפירש"י דטעמא דבא מן הקבוע לא מהני לרש"י אלא להרא"ש וסיעתו גם מ"ש פרשו מקצתן כגון ד' או ה' ופירש אחד מאלו לחצר ב' אין מפקחין שלא הוחזק באלו ישראל וזו היא דרבי יוחנן ע"כ גם זה הוא קשה דל"ל ב' פרישות הללו דפי' ד' או ה' ופירש א' מהם דלפי פי' זה משמע דפרשו מקצתן לחצר ב' מפקחין משום דבאו מכח קבוע וכבר כתבתי דאין זה שיטת רש"י אך בדברי הראב"ד משמע כפירש הזה והוא פירו' ג' בסוגיא ולקמן בס"ד אפרש מי הכריחו להראב"ד לפי' זה:

העולה מכל הנזכ' דיש ב' פירושים בסוגיא לדעת רש"י פרשו כולהו לחצ' ב' מפקחין משום דהוחזקים שם ויראה לי דאין חולק בזה והרא"ש מודה לו ופי' מחצר א' לחצר ב' לרש"י ז"ל אין מפקחין ולהרא"ש מפקחין כיון דבא מכח קבוע ובנעקרו כולם מחצר אחד ובעת עקירתם פירש אחד לחצר ב' רש"י והרא"ש שוים בזה לענין דינא דאין מפקחין ולדעת הרב המגיד בפי' הראב"ד מפקחין ופרשו מקצתם מחצר א' כגון ד' או ה' ופי' אחד מהם לחצרב' לדעת הראב"ד אין מפקחין ויראה לי דלשיטת הרא"ש אפילו בכה"ג דהוו ב' פרישות מפקחין כיון דבאים מכח קבוע דחצר אחד ולא הוקבעו בחצ' ב' אלא דרך עראי והלכו לחצר ג' מפקחין ודוק: לא צריכא דאפילו לחיי שעה עיין בתוספת פרק אין מעמידין דף כ"ז ע"ב: פיסקא ואם מת יניחוהו ה"נ פשיטא לא צריכא לר"י בן לקיש כו' דאמ' מצילין המת מן הדליקה ואפי' ר' יהודא בן לקיש לא קאמר אלא מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה טלטול דרבנן אתי לידי כיבוי דאורייתא אבל הכא אי לא שרית ליה לפקוחי מאי אית ליה למעבד דתהוי איסורא דאורייתא דנשרי הא מקמי הך ובפרק כירה דף מ"ד אר"י הלכה כר"י בן לקיש והנה כיבוי זה הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה וזה הוא מחלוק' ר"י ור"ש והוא מה ששנינו בפרק המצניע המוציא את המת במטה חייב ור"ש פוטר וטעמו דר"ש משום דמלאכת הוצאה זו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופ' דאינו מוציא המת רק כדי שלא יטמאנו או כדי לקוברו מה שא"כ במוציא מרא וחצינא לחפו' בה וס"ת לקרות בו דחייב דהוי מלאכה שצריכה לגופה ומוד' ר"ש דחייב כמ"ש בגמרא שם גם בפר' במה מדליקין שנינו המכבה את הנר חייב כחס על

הנר כו' ור"י פוט' כו' ונתבא' שם בגמרא דת"ק סבר כר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה ור"י ס"ל כר"ש:
ולענין הלכה נחלקו הפוסקים ז"ל והרמב"ם פ"א דשבת פסק כר"י ויש חולקין עליו כמ"ש שם ה"ה ז"ל ולעד"נ דיש ראיה להרמב"ם מהך דקי"ל מצילין את המת מן הדליקה כדי שלא יבא לידי איסו' דאורייתא דהיינו כיבוי אלמא דהמכבה כדי שלא ישרף המת שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופ' חייב עליה ושוב ראיתי אחר החיפוש דהר"ן פרק כירה דף קי"ז ע"ב נדחק וז"ל אי לא שרית ליה וכו' אתי כו' לאו דוקא דאורייתא דהא קי"ל כר"ש כו' יע"ש והטור סי' רע"ח פסק כר"ש וקש' דבח"מ סי' תכ"ד פסק דהחובל בחברו פטור מתשלומין אפילו הוא שוגג כיון שיש בו מיתת ב"ד וקש' דהחובל בחברו הויא מלאכה שאינה צריכה לגופה דחבלה דצריכה לגופה היינו בחובל וצריך הדם לכלבו כדמוכח בפ' האורג וראיתי בשה"ג פר' במה מדליקין דף ק"י דעמד בקושי' זו ולא תירץ כלום ומתוך דברי הרמב"ם פ"ח דהלכות שבת נתיישבה לי קושיא זו דהא דאמרינן דחבלה שתהיה צריכה לגופה הויא כגון דצריך הדם לכלבו היינו דוקא בחובל בבהמה אבל החובל בחבירו דרך נקמה הוי מלאכה שצריכה לגופה דהיינו מפני נחת רוחו שנתקררה דעתו במה שעשה חבלה בחברו וכן מצאתי בים שלמה פרק החובל דף ק"ו ע"ג סי' כ"ג יע"ש ודוק: מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת וכו' כונת הבעיא היא לס' פקוח נפש וכל א' מהתנאים מייתי ראיה והתלמוד דוחה ראיות שלהם דאין ראי' מהתם אלא לודאי לא לספק ואסיק' דעיקר הראיה מדכתי' וחי בהם וקשה איך נעלם מר' ישמעאל ראיה זו והלא בס"פ בן סורר דף ע"ד אמרי' דר"י ס"ל דאפי' בעכו"ם יעבור ואל יהרג משום דכתיב וחי בהם י"ל דס"ל לר"י דמוחי בהם אין ראיה אלא לאדם עצמו אבל שיחלל שבת ישראל זה בעד חברו לא שמענו ולכך מייתי לה מהא דבא במחתרת דל"מ בעל הבית דיכול להורגו אלא אפילו אחר יכול להורגו משום דהוא רודף כמ"ש פרק בן סורר דף ע"ב והוכה בכל אדם יע"ש ואין להקשות דילמא התם רשות ומנ"ל דחייב הרואה להרגו כי היכי דניליף מהתם דחייבין אנו לחלל שבת על המסוכן דיש לומ' דהתם נמי חייב מכח היקש דנערה המאורסה לרוצח דמה נערה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח כן וכ"כ התוספת בפרק בן סורר ומורה דף ע"ג ד"ה אף רוצח יע"ש ודוק:
ע"ב נערה ר"א אמר ומה מילה וכו' פרש"י לפי שחייבים עליה כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת ע"כ וראיתי התוספת' פי"ו דשבת וז"ל ר"א אמר מילה דוחין עליה כו' והרי הדברים ק"ו כו' וצריך להבין מה היה דעתו של ר"א וכי אינו יודע דמילה אינה דוחה שבת אלא כשהיא ודאי לא כשהיא ספק י"ל דודאי ר"א מודה דספק מילה אינה

דוחה את השבת אבל ראייתו היא באופן זה דאם לא ימול בשבת אינו ודאי שיהיה חייב כרת לאחר זמן דאפשי' אחר שבת למולו ואפילו שהדבר הוא ספק שמא לא ימול לאחר זמן ויהי' חייב כרת לאחר זמן אנו מחללין עליו עתה את השבת למולו כדי שלא יבא לידי ספק כרת וחכמים דחו לה דלזה הטעם גם בספ' ערלה הוי ליה למימר למול דאפי' ס"ס דפקוח נפש דוחה את השבת ומ"מ יש לי גמגום על ק"ו זה דר"א מכח דהמילה היא באבר אחד ופקוח נפש הוא בכל הגוף ולא ידעתי למה קרא את המילה אבר א' והלא אם לא ימול ויתחייב כרת לאחר זמן הוא מת בכרת והמיתה היא בכל הגוף ופקוח נפש הוי דיש לו מכה גדול' באבר א' ואם לא יעשו לו רפואה באותו שבת ימות וא"כ למה המילה קרי לה אבר א' והחולה קרי ליה כל הגוף ודוק: ר"ש בן מנסיא אומר ושמרו כו' חלל שבת א' כו' יש להתבונן היכא רמיזא ולכאורה היה נראה לומר דרך הלצה דה"ק ושמרו בני ישראל את השב' כלומר שישמרנו בחיבה ויחללנו כדי לעשות שבתות הרבה אמנם הנכון הוא לפרש הפסוק כפשוטו ושמרו בני ישראל את השבת שלא יחללהו בתנאי דשמיר' זו דשבת תהיה בצירוף לעשות שבתות הרבה דהיינו דהאדם הוא בריא ודייקינן מינה הא אם שמירת שבת זו היא גרמא שלא יעשה שבתות הרבה שימות מחמ' חוליו בכה"ג לא צויתיך לשמור את השבת ונמצא דמדיוקא דקרא שמעי' חלל שבת אחד כדי לשמו' שבתות הרבה וכן פירש רש"י למדקדק בדבריו אך ק"ק ה"ק כדי לשמו' שבתות הרבה והלא אפי' לחיי שעה חיישינן ומחללין עליו את השבת כדלעיל י"ל שישמור שבתות הרבה לאו דוקא אלא ר"ל צוויים הרבה דה' צוני ובחיי שעה דאדם הוא חי עושה כמה מצות והם הנקראים שבתות הרבה ודו"ק:

אמר שמואל דידי עדיפא וחי בהם כו' וקשה דמה ראיה יש מהתם דילמא קרא איירי על האדם עצמו דאינו חייב לקיים המצות אם הוא אנוס והולך למות בעבור שמירת המצות אלא יעבור עליהם אבל שיחלל שבת ישראל זה על ישראל חבירו מנ"ל י"ל דמדיוקא דקרא יליף לה דהול"ל אשר תעשו אותם ותחיו בהם דהוי לשון רבים ולנכח כעין רישא דקרא דכתיב ושמרתם את חקותי וכו' השתא דשני קרא בדבוריה משמע דבא לומר שיחללו שבת שאר אנשים להציל לחבריהם וקרא ה"ק אימתי אני אומר ושמרתם את חקותי כלומ' שלא תחללו את השבת בעבור חבריכם היינו במקום דחברכם אינו מסוכן והיינו דסיים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אבל אם חברכם אינו חי בהם לא תשמרו את חקותי ואפשר דלזה רמז מ"ש לכולהו אית להו פירכא בר מדשמוא' וכו' וחזר ואמר דשמואל ודאי לית ליה פרכא דרצה לרמוז דגם בדברי שמואל לכאורה יש פרכא אבל לפי האמת לית ליה פרכא דהכתוב מדוקדק לשמואל כדפרישית ודו"ק:

מתניתן חטאת ואשם ודאי מכפרין ופירש רש"י ז"ל הם אשם גזילות ומעילות וכו' וקשה במה שכתב רש"י ז"ל ואשם ודאי הם אשם גזלות ומעילות דאמאי נקט הנך תרי בלבד והלא חמשה הם אשם ודאי וכדתנן בפרק איזהו מקומן אלו הן אשמות וכו' גם בפרק בתרא דמס' כריתות דף כ"ה ע"ב ת"ר ה' אשמות מכפרין אשם תלוי אין מכפר כפרה גמורה ויראה לומר דרש"י ז"ל נקט רישא דמתניתין והוי כמו וכולי ועוד אפשר היה לומר משום דבגמרא פריך אשם ודאי אין אשם תלוי לא ומשני בתי' בתרא הנך אין אחר מכפר כפרתם דהיינו יוה"כ כלומר דמי שמחוייב חטאת או אשם ודאי שעב' עליו יוה"ך חייב להביא קרבנותיו ואלו הוה נקט רש"י אשם נזיר אשם מצורע הוי משמע דוקא אשם ודאי אבל שנטמא בספק או ספק מצורע הו"א דלא יביא אחר יוה"ך והא ליתא דדין הוא דיביא נזיר שנטמא בספק או ספק מצורע קרבנותיו אחר יוה"ך כמ"ש בגמרא כריתות דף כ"ו ע"א דאע"ג דחייבי אשמו' תלוין פטורין אחר יוה"ך משום דכתיב מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו חטא שאין מכיר בו אלא ה' יוה"ך מכפר אפ"ה נזיר שנטמא בספק או ספק מצורע צריך שיביא קרבנותיו אחר יוה"ך משום דהקרבנות שלהם אתי לאשתרויי להו שיאכלו בקדשים א"כ לכך לא נקט רש"י ז"ל אשם ודאי מכפרין אלא אשם גזילות ומעילות אבל אשם נזיר ומצורע אפילו בספק צריכין להביא אחר יוה"ך כדי לאשתרויי בקדשים ומיהו כל זה איננו שוה דהתניא בגמרא כריתות דף כ"ה ת"ר ה' אשמות מכפרין אשם תלוי אין מכפר כפרה גמורה ומפרש רבינו דה"ק ה' אשמות אין אחר מכפ' כפרתם דכי מתידע ליה מייתי אשם תלוי אחר' מכפ' כפרתן דלכי מתיידע ליה לא מייתי יע"ש ומ"ש רש"י אשם תלוי הבא על שגגת ספק כרת הוא כסברת רבנן אבל ר"ע סבירי ליה דגם על ספק מעילה אתיא אשם תלוי כדתנן בכריתות דף כ"ב ונקט רש"י סבר' רבנן משום דהלכת' כותייהו כדפסק הרמב"ם פ"א מהלכ' מעילה ופ"ט מהלכות שגגות יע"ש ומ"ש רש"י ובגמרא פריך כו' צריכין אנו למודעי מה בא רש"י ללמדנו ויראה דהוקש' לו ז"ל בגופא דמתניתן דקתני חטאת ואשם ודאי מכפרין מה בא ללמדנו והלא מלתא דפשיטא דהם מכפרים דכפרה כתיב בהו ע"כ בא רש"י ללמדנו דמתני' לאו לגופא אלא לדיוקא אתא למעוטי אשם תלוי דאינו מכפ' והראיה דמתניתן לדיוקא אתא דבגמרא פריך כו' והנה התלמוד תירץ אהך קושיא הנך מכפרי כפרה גמורה כו' וק"ל כיון דמתני' לדיוקא דאשם תלוי אתא ל"ל למנקט חטא' לא לימא אלא אשם ודאי מכפר וחטאת ל"ל לא לגופיה ולא לדיוקא אצטריך ולכאורה יש לומ' דאיידי דהוצרך לומר אשם ודאי נקט נמי חטאת אף על גב דלא אצטריך אמנם יראה דיש ליישב דגם בחטאת אצטריך למתני למעוטי מין חטאת דאין מכפר כפרה גמורה והענין הוא כגון דאכל חלב בשוגג או

עשה מלאכה בשבת בשוגג ונודע לו חטאתו וחזר ושכחו באיזה חטא חטא שנינו בתו' פ"ב דכריתות דהרי זה מביא חטאת ותשחט לשם מה שהוא ותאכל וכ"פ הרמב"ם פ"ב דהלכות שגגות דין ד' ומסיים בתוספ' הנז' דחוזר ומביא חטאת על הידיע' כו' והקשה הראב"ד שם דכיון דהביא חטאת ונתכפ' היאך יביא חטאת אחרת הא הויא ליה חולין בעזרה ותירץ מרן בכ"מ דאפש' ליישב דחטאת שמביא א' מכפר קצת לכשנודע לו ויביא חטאת אחרת תגמר לו הכפרה עכ"ל הרי דלפי'התוספת יש חטאת תלוי כמו אשם תלוי דאינו מכפ' כפרה גמורה וא"כ א"ש דנקט מתני' חטאת ואשם ודאי מכפרין ומלת ודאי חוזר גם לחטאת למעוטי חטאת תלוי ואשם תלוי כדאמרן והתלמוד לא פירש רק חלוקה א' למעוטי אשם תלוי דהיא חלוקה פשוטה אבל חלוקה זו דחטאת תלוי השנוי בתוספ' הוא דין מחודש וי"ס דל"ג בתוס' כמ"ש שם מרן הכ"מ ולפיכך לא ביאר התלמוד דין החטאת ודו"ק:

עוד כתב רש"י חטאת ואשם ודאי מכפרין ומסתמא תשובה איכא שאם לא כו' יראה דטעמו משום הא דתנן ספ"ה דערכין חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותם וטעמא כיון דלכפרה אתו לא משהו להו ובפרק קמא דשבועו' דף י"ג גם בפ"ק דכריתות תניא דחטאת ואשם אין מכפרים אלא על השבים ופרש"י פרק קמא דשבועות אין מכפרים אלא על השבים דכתיב והתודו את חטאתם כו' והתודה אשר חטא עליה עכ"ל והנה פרשת והתודו את חטאתם כתיב בפרש' נשא גבי אשם גזלות ופרש' והתודה הוא בפרש' ויקרא גבי שבועת הפקדון וטומאת מקדש וקדשיו ושבועת ביטוי דקרבנם עולה ויורד ומשם אנו למדין למחוייב חטאת דאינו מכפר אלא דעשה תשובה והתודה כדקתני בבריית' אבל אם לא היה משמיענו הברייתא דחטאת אינה מכפרת אלא על השבים אפש' היה לומר דמכפרת אף על גב דלא שב והשתא ניחא מה שכתב בפרק קמא דכריתות דף ז' דרבא היה סבור מתחלה דהאומר לא יתכפ' לי חטאתי חטאתו מכפרת ואח"כ הדר ביה רבא וסבר דאינה מכפרת אם אינה שב מכח הבריית' דקתני אין מכפרין אלא על השבים ועיין בלחם משנה ריש הלכות תשובה דיש לגמגם על דבריו מתוך מ"ש:

מיתה ויום כיפור מכפרים עם התשובה מדלא סגי ליה תשובה עכ"ל דבחמורות מירי כדקתני סיפא תשובה מכפרת על עבירות קלות כו' על החמורות הוא תולה שיבא יוה"ך ויכפר וקשה הך רישא דיום כיפור מכפר עם התשובה למאי אצטריכ' והלא מסיפא שמעינן לה ואפש' לומ' דאגב דהוצר' לומר מיתה תנא נמי תשובה עם יוה"כ וא"ת סיפא אמאי אצטריכא יש לומ' דאי מרישא הו"א דבחמו' תשובה לא סגי לתלות מן היסורין עד שיבא יום כיפור קמ"ל סיפא דתשוב' תולה מן היסורין בחמורות עד שיבא יום כיפור

וה"ה דתשוב' תולה מן היסורין בחמורות עד שימות ויגמר כפרתו והא דתירצתי דרישא דנקט תשובה היא משנה יתירתא ונשנית אגב דינא דמיתה הוא לפי מאי דמוקי התלמוד מתני' כרבי אבל לפי מאי דס"ד דמתני' דלא כרבי וכן הוא האמת לענין הלכה כמ"ש הרמב"ם פ"א הלכו' תשובה רישא דמתני' אצטריכא שפיר לאשמועינן דיום כיפור אינו מכפר אלא לשבים ודו"ק:

האומר אחטא ואשוב וכו' איכא למידק דברישא קתני באומר אחטא ואשוב תרי זמני אין מספיקין בידו לעשות תשובה כלומר דלא יעזרוהו מן השמים כיון דחטא ב' פעמים על סמך התשובה ומשמע ודאי דנהי דלא יעזרוהו מן השמים מכל מקום אם הוא השתדל בכל מאמצי כחו ועשה תשוב' ודאי דמכפר' ועוד משמע דאם פעם א' בלבד הוא דאמר אחטא ואשוב וחטא על סמך תשוב' מספיקין בידו לעשות תשובה כיון דלא שנה בחטא ואלו בסיפא קתני אחטא ויוה"ך מכפר אין יוה"ך מכפר כלומר כיון דחטא על סמך שישוב בתשובה ויכפר לו יוה"ך אין יוה"ך מכפר והוי סיפא הפך רישא בתרי ענייני דברישא באומר תרי זמני הוא דאין מספיקין הא בחדא זמנא אין לו עונש דאין מספיקין ואלו בסיפא אפילו בחדא זמנא דאמר אחטא ויום כיפור מכפר אמר דאין יום כיפור מכפר ועוד שינוי אחר דעונש דרישא הוא עונש קל דאין מספיקין בידו כלום' דאין עוזרין אותו לשוב אבל אם הוא בעצמו ישתדל לשוב מתכפר לו ואלו בסיפא החמיר עליו העונש ואמר אין יום כיפור מכפר אף על גב דעשה תשובה וקשה מ"ש רישא ומ"ש סיפא ויש להשיב על פי מ"ש בגמרא אהך דסיפ' לימא דלא כר' דתניא כו' ומשני אפילו תימא ר' אגב שאני ויראה מתוך זה הפלפול דסיפא דקתני אחטא ויוה"ך מכפר מיירי באדם שאינו עושה תשובה והוא חוטא על סמך שיוה"כ יכפר לו אפי' לא ישוב בתשובה בכה"ג הוא דאמרי' אין יוה"ך מכפר אף על גב דלא אמר אלא חדא זימנא דכיון דחטא על סמך יום כפור ולא שב בתשובה אין יוה"ך מכפר לו אבל ברישא באומר אחטא ואשו' תרי מני על סמך התשובה נהי דאין עוזרין לו מן השמים לשוב כיון דחטא על סמך התשובה מ"מ אם הוא משתדל לשוב ושב בתשוב' גמורה נתכפרו לו עונותיו ע"י התשובה והיינו ודאי בעבירות קלות כגון עשה ול"ת דתשובה לחודה מועיל להן ועי"ל דרישׁ' מיירי בעבירות קלות דתשוב' סגי להו ובסיפא דאומר אחטא ויום כפור כו' מיירי בעבירות חמורות דבעו יום כפור לכפר וגם עיין בהרמב"ם בפי' המשנה יע"ש:

ואהא דמשמע ממתני' דהאומר אחטא ואשוב תרי זימנא הוא דאין מספיקין בידו לעשות תשובה אבל באומר פעם אחת אין לו עונש זה דאין מספיקין מקשים העולם דהרמב"ם ריש פ"ד דהלכ' תשובה כתב הפך זה דבאומר אחט ואשוב אין מספיקים בידו לעשות

כו' משמע מדבריו דבחדא זימנא אין מספיקין בידו לעשות תשובה והל"מ נתקשה בזה ותירץ יע"ש וק"ל לפי פירושו כשמונה הרמב"ם באותו פ' דין ד' ה' דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהם דדומ' לו דאין זה חטא ה"ל למימני נמי האומ' אחטא ואשוב תרי זימנא דאז אינו עושה תשובה מפני שנעשית לו כהיתר ולע"ד יראה דהכרח הרמב"ם הוא ממאי דפריך המקשן בגמרא ל"ל למימר אחטא ואשוב תרי זימנא אלמא דמשמ' להמקשן בפשיטות דבפעם אחת שיאמר אחטא ואשוב יש לו עונש זה דאין מספיקין וא"כ למה נקט התנא תרי זימנא ומשני כדרב הונא כו' וסבירי ליה להרמב"ם דהתרצן לא עקר סבר' המקשן אלא גם התרצן סבירי ליה דבחדא זימנא אין מספיקין כדעת המקשן אלא דהתנא נקט תרי זימנא לאשמועי' חדושא דאע"ג דהוא חטא חמור דנעשי' לו כהיתר אפ"ה כל עונש שלו הוא דאין מספיקין בידו לעשות תשובה כלומר דלא יעזרוהו מן השמים לעשות תשובה אבל אם הוא ישתדל לשוב בכל לבו תשובה מועלת לו ואם היה אומר התנא אחטא ואשוב חדא זימנא הייתי טועה לומר דבתרי זימנא לא יועיל לו תשובה קמשמע לן דאפילו בתרי זימנא העונש שלו הוא דאין מספיקין וכו' והוא הדין באומר פעם א' אין מספיקין דמלתא דסברא הוא דכיון דחוטא על סמך התשובה לא יעזרוהו לשוב כסבר' המקשה ובכן עלו דברי הרמב"ם כהוגן ואין להקשות לפי דרך זה אמאי לא אשמועי' הרמב"ם דאפי' באומר אחטא ואשוב תרי זמני אם שב בתשובה מועלת לו דהרי כבר ביאר הרמב"ם בס"פ הנזכר דכל הדברים המעכבים את התשובה אם עשה תשובה הרי זה בעל תשובה יע"ש ועיין בס' אהבת עולם דף ע"ה מה שכתב בישוב לשון זה של הרמב"ם ויש לי גמגום על דבריו יע"ש:

אמנם רש"י חולק על הרמב"ם וס"ל דדוקא באו' תרי זמני אין מספיקין בידו שכן כתב רש"י על מאי דמשני בגמרא כדרב הונא דכיון דחטא תרי זמני אין מספיקין בידו לעשות תשובה לפי שהעבירה דומה עליו היתר עכ"ל ואיכא למידק לפי דברי רש"י ז"ל דסבירי ליה דמה שכתב רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר היינו לומר דאין מספיקין בידו לעשות תשובה אם כן אמאי אצטריך במתני' לומר דהאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה דמשמע דהעונש הוא משום דסומך על התשובה ת"ל משום דחטא תרי זמני ושנה בחטא דנעשית לו כהיתר ואין מספיקין בידו לעשות תשובה אף על גב דלא סמך על התשובה וראיתי בספר תאוה לעינים דעמד בזה ולעד"ן דיש ליישב דהאמת הוא דבחטא תרי זמני אין מספיקין בידו לעשות תשובה כיון שנעשית לו כהיתר מכל מקום מתניתין נקט חדושא דאפילו דשנה בחטא וגם סמך על התשובה באומר אחטא ואשוב כל עונש שלו הוא דאין מספיקין בידו לעשות תשובה

כלומר דאין עוזרין אותו לשוב אבל אם הוא השתדל לשוב תשובה מועלת לו ואלו הוה נקיט תנא בשנה בחטא ולא אמר אחטא ואשוב הו"א דבאמר אחטא ואשוב אפילו שב בתשובה אינה מועלת לו כמו אחטא ויוה"ך מכפר קמ"ל ודוק:

עבירות שבין אדם לחברו כו' עד שירצ' את חברו ירא' דה"ק דאף על גב דהשיב לו את הגזלה אשר גזל ממנו אין יום הכפורים מכפר עד שירצהו וישאל ממנו מחילה וכן כתב הרמב"ם פ"ב דהלכות תשובה דין ט' יע"ש וקשה דכתב הרמב"ם פ"ה מהלכות חובל וז"ל אינו דומה מזיק חברו בגופו כו' ויש ליישב דמ"ש בהלכות תשובה דבגוזל חברו צריך שישאל ממנו מחילה היינו משום דגזל ממנו בע"כ דסתם גזלה הכי הוי שגוזל מחברו וחובל בו או מצערו עד שגוזל ממונו בפניו והוי דומיא דחובל בגופו אבל מזיק ממונו כגון שהיה עובר ושיבר כדו ולא נתכוון לצערו אין צריך שישאל ממנו מחילה כיון דשילם לו וקרוב לזה כתב הלחם משנה פ"ה מחובל יע"ש ולפ"ז מה שכתב במתני' עד שירצה חברו לצדדין קתני אם מיירי במזיק ממונו ולא ציערו כיון דשילם לו הרי ריצה אותו ואין צריך לשאול ממנו מחילה דהא לא ציערו אבל בגוזל ממונו בחזקה דציערו מלבד התשלומין צריך שירצהו לשאול ממנו מחילה על הצער ויש להסתפק בחובל בחברו ושילם לו וגם שאל ממנו מחילה אם סגי בהכי או צריך ג"כ להתודות לפני ה' וראיתי בהרמב"ם פ"א מה' תשובה דכתב וכן החובל בחברו או מזיק ממונו וכו' עד שיתודה כו' וכתב שם מרן בכסף משנה ס"פ החובל וכו' ומכל מקום מאי דמפיק לה כו' צ"ע כו' ודברי מרן קשים לשמוע דמאי ראיה מייתי ממתניתין דסוף החובל דהתם מיירי שצריך שיבקש מן הנחבל מחילה אבל שיתודה לה' אין ראיה מהתם ומנ"ל להרמב"ם זה ואפילו תימא דהראיה היא כך דכיון דצריך שישאל מחברו מחילה סברא הוא גם כן דצריך להתודות ואם זו היא כונתו נהי דנאמר דחובל בחברו צריך שיתודה כיון דאשכחן דצריך שישאל מחברו מחילה אבל מזיק ממונו דכתב הרמב"ם פ"ה מחובל דא"צ שישאל מחברו מחילה למה כתב כאן דצריך להתודות והלא הוידוי גבי חובל מפיק לה מדאשכחן דצריך שישאל מן הנחבל מחילה כדאמרן אבל מזיק ממון חברו דאין צריך לשאול ממנו מחילה מנ"ל להרמב"ם דצריך להתודות וצריך לדחוק ולומר דהך מזיק ממון חברו מיירי בגוונא דציער את חברו שהזיק ממונו במזיד לצערו והו"ל כגוזל את חברו או חובל בו דצריך לשאול ממנו מחילה וכיון דמיירי בכה"ג דצריך לשאול ממנו מחיל'מסתברא דגם לפני ה' צריך להתודות זה נרא' לי בישוב דברי מרן בכסף משנה וע"פ הדברי' האלה יומתק לשונו דסיים ומכל מקום מאי דמפיק לה כו' ולכאורה תיבת ומ"מ היא תפילה מבלי מלח ומגומגמת הרבה ועל פי מ"ש דכונת הרב בראיה זו היא

דמות ראיה ודוגמא לדבר דכשם דאשכחן דישאול מחברו מחילה מסתברא שיהיה חייב גם להתודות לפיכך סיים ואמר ומ"מ כלומר הגם דלא נעלם ממני חולשת ראיה זו אפ"ה היא דמות ראיה אך מ"מ מאי דמפיק לה כו' כלומ' דלזה לא ידע להביא סמך דנפקא מקרא דמכל חטא' האדם ודוק ואני מצאתי בס' החינוך בפר' נשא מצוה שס"ג דהכי איתא במכילת' דרשא זו דמכל חטאת האדם יע"ש:

דרש ראב"ע מכל חטאתי' כו' במשניות שהם בלי תלמוד גרסי את זו דרש ראב"ע והקשה הרב בינה לעתים בדרשותיו דף מ"ב למה אמר את זו הול"ל דרש ראב"ע והרב ז"ל תירץ יע"ש ואין דבריו מחוורים בזה ועיין בספ' יד יוסף דף רפ"א ולכאורה נראה לי דמשום דהתנא שנה משנתו לעיל עבירו' שבין אדם למקום כו' והוא לא הביא ראיה לדבריו אמר עתה את זו דרש ר' אב"ע כלומ' דמפיק לה מקרא ועוי"ל משום דברישא דמתני' תנן חטאת ואשם ודאי מכפרים ופריך בגמרא אשם ודאי אין אשם תלוי לא ומשני הנך אין אח' מכפר כפרתם אשם תלוי אחר מכפר כפרתם דתנן בפרק בתרא דכריתו' חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהם יוה"ך חייבין ואמרו שם בגמרא דנפקא לן מקרא דמכל חטאתיכם חטא שאין מכיר בו אלא ה' כגון אשם תלוי יוה"ך מכפ' כו' באופן דדיוקא דקרא דלפני ה' וכו' אשמועינן הך דינא דיש חילוק בין אשם תלוי לאשם ודאי ולז"א את זו דרש כלומ' עם הדין שאמרתי לעיל חטאת ואשם ודאי מכפרים דרצה לומר דאין יום כיפור מכפר כפרתם עם דין זה דרש ראב"ע אגדה יפה בהך קרא עבירות שבין אדם למקום יום כיפור מכפ' כו' וראיתי בספר מאור עינים דף קכ"ד ע"ב דפירש דראב"ע סבירי ליה דמי שיש לו עבירות שבין אדם לחבירו אין הקב"ה מכפ' לו אפי' על עבירו' שבינו למקום ור"ע חולק עליו וס"ל דאפי' על עבירות שבין אדם לחברו הקב"ה מכפ' אף על גב שלא ריצה את חברו ואין דבריו מחוורין אצלי ודוק:

אמר ר"ע אשריכם ישראל כו' קשה מה קשר לדרשת ר"ע עם האמור גם כפל הלשון לפני מי אתם מטהרים ומי מטה' אתכם וע"ק מאי ואומר ויראה דלפי שדרש תחלה לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"ך מכפר עד שירצהו ועם כל זה צריך להתודות לפני ה' כמ"ש הרמב"ם פ"א מהלכו' תשובה וזה הוא כונת הכתוב כי ביום הזה יכפ' עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם אפי' עבירות שבין אדם לחברו אימתי כשלפני ה' תטהרו כלומ' כשעשית דבר זה דקודם שבאת לפני ה' להתודות שאלת מחברך מחילה וטהרת' הלבבות אז ודאי יכפר עליכם היום הזה אפי' לעבירות שבין אדם לחבירו ומפני שיש פעמים שאדם שחטא לחבירו שואל ממנו מחילה מפני היראה ואינו מלב ומנפש לכן בא ר"ע ואמר אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים כלומר דאם עבירות שבין

אדם לחבירו לא היה צריך להתודות לפני ה' היה יכול האדם לשאול מחבירו מחילה לפנים ואינו מלב ומנפש אבל כיון דהצריכו הכתו' דמלבד שאלת המחילה מחבירו צריך להתודות לפני ה' דחוקר הלבבות א"כ ודאי שהאדם השואל מחברו מחילה צריך להיות מלב ומנפש מדצריך להתודות לפני ה' ולפניו לא יכנס תשובה של רמאות ולכן אמר אשריכ' ישראל לפני מי אתם מטהרין אף בעבירות שבין אדם לחבירו דע"י זה תהיה התשוב' מעולה מלב ומנפש בלא רמאות ועוד אפשר דהכי קאמר ראו חיבתכם לפני המקום דהקב"ה רוצה דאם חטא איש לאיש מלבד דצריך שישאל ממנו מחילה הצריכו להתודות לפני ה' אלמא דמי שהקניט את חברו כמי שהקניט את ה' והשם תבע כבוד הנעלב וכל זה מורה חיבה שיש להב"ה עם ישראל ולכן אמר אשריכם ישראל וחיבה יתירה נודעת לכם ממה שאני רואה לפני מי אתם מטהרין אפי' בעבירות שבין אדם לחבירו דצריך להתודות לפני ה' כדאמרן ועוד אמר ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים כלומ' גם יש לישראל אושר שני דאם הקב"ה היה מוסר סליחות העון ביד מלאך היה קשה לישראל סליחות עון ע"ד מ"ש בפרש' משפטים הנה אנכי שולח מלאך כו' אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם שאינו מלומד בכך שהוא מן הכת שאין חוטאים ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחתו כדפירש"י שם אבל עתה שסליחת העון והטהרה היא ביד הב"ה שהוא רחמן ואדון העולם הוא מיקל עלינו והביא ראיה דהב"ה מטהר את ישראל מדכתיב וזרקתי כו' ומפני שיש לדחו' דקרא דוזרקתי אתא לומר דממזרי טהורים לע"ל כדדרשי' פ"י יוחסין דף ע"ב ע"ב או לומר שיזרוק עליהם מי חטאת דאפר פרה כדפרש"י בכתוב לכן מייתי ראיה ב' מדכתיב מקוה ישראל ה' כו' ורמז ר"ע לומ' זה לרמוז דהאיש הנעלב לא יהיה אכזרי שלא למחול לחברו דהקב"ה רוצה בטהרתן של ישראל ולא מסר הסליחה ביד מלאך להקל עליהם הסליחה בתשובה קלה א"כ גם מזה ילמוד האדם מוסר השכל למחול לחברו מיד ללכת בדרכי ה' ודוק:

גמרא אשם ודאי אין אשם תלוי לא כו' לפי הך תירוצא דאתא לאפוקי אש' תלוי דאינו מכפר כפרה גמורה מתניתן דלא כר' אליעזר דאמר אשם תלוי בא על הנבלה כלומ' על ספק איסור דלדידיה אשם תלוי מכפר כפרה גמורה דלכי מתיידע ליה דאכל נבלה לאו בר חטאת הוא כדאית' פ"ז דכריתות ושנינו שם ר"א אומר מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום ובכל עת שירצה והיא היה נקרא אשם חסידים וחכ"א אין מביא אשם תלוי אלא מי שזדונו כרת ושגגת חטאת ולענין הלכה טי"ד סימן ה' פסק כר"א והרמב"ם פ"ב מהלכות שגגו' פסק כחכמים ולכ"ע אשם ודאי אינו נידר ונידב ואיכא למידק על הטא"ח סי' א' דכתב דאחר קריאת פרש' הקרבנות יאמר יר"מ כו' ומקשים הראשונים על הטור דגם

אשם ודאי אינו בא בנדבה ותירץ שם מרן הבית יוסף בשם מהר"יו ן' חביב דל"ק דהרי אשם נזיר בא בנדבת נזרות יע"ש וק"ל אם כן למה ביורה דעה סימן ה' פסק הטור דשוחט לשם אשם ודאי שחיטתו כשרה לפי שלא בא בנדר ונדבה הרי בא ע"י נדבת נזירות ותו ק"ל דבשלמא אם כל מתנדב בנזיר היה מביא אשם הוה שייך לומר דאשם בא בנדבת נזירו' אבל אשם נזיר הוא דוקא נזיר שנטמא ואם כן אינו בא בנדבה הוי אלא חובה לכפ' על טומאתו ותו ק"ל אם אשם ודאי קרי ליה דבא בנדר ונדבה לפי שבא בנדבת נזירות אם כן חטאת נמי בא בנדבה דכל נזיר במלאת ימי נזרו בתגלחת טהרתו מבי' כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים כדכתיב בפרש' נשא לכן דברי הרבני' בתירץ זה הם דברים קשים לשמוע וצ"ע ומחוורתא כמו שתירץ מרן הב"י יע"ש ורש"ל בתשובה סימן ס"ד יע"ש:

רש"י אשם תלוי אינו מכפ' כפרה גמורה אלא תולה להגן עליו מן היסורין כו' ומצאתי הדבר בפ"ו דמסכ' כריתו' דף כ"ו ע"ב דילפי לה מדכתי' או הודע אליו מ"מ והשתא דאמרת כי מתיידע ליה מייתי חטאת אשם תלוי למה בא א"ר להגן עליו מן היסורין ע"כ וק"ל אמאי אצטריכו להוציא דין זה מדכתי' או הודע אליו בפר' חטאת והלא ממקומו הוא מוכרע בפר' אשם תלוי דכתי' וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע ונסלח לו ודרשו בת"כ ומביאו הילקוט ורש"י בפירו' הפרש' והוא לא ידע הא אם ידע לאח' זמן לא נתכפר לו באשם זה עד שיביא חטאת הא למה זה דומה לעגלה ערופה שנתערפ' ואח"כ נמצא ההורג הרי זה יהרג עכ"ל וצ"ע: רש"י פטורין דיוה"ך מכפר עליהן וטעמא מפר' בכריתות עכ"ל ומצאתי הדבר בכריתות דף כ"ו ריש ע"א דיליף לה מדכתיב מכל חטאתיכם חטא שאין מכיר בו אלא הב"ה כגון אשם תלוי יוה"ך מכפר עליהן ומינה הא חטא שמכיר בו כגון דידע דחייב חטאת אשם ודאי אין יוה"ך מכפ' ואין להקשו' הלא הך קרא דלפני ה' תטהרו אצטריך לדרשת ראב"ע עבירות שבין אדם למקום כו' דתרתי שמעת מינה ושקולים הם ויבאו שניהם כדאיתא בריש קמא דף ג' ע"א ודוק:

פיסקא מיתה ויוה"ך מכפרים כו' עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כר' כו' גם רבי מודה שאין יוה"ך מכפ' עד שירצה את חברו כדדרש ראב"ע במתני' ואף על גב דקתני רבי חוץ מפורק עול ולא קתני נמי חוץ מעבירות שבין אדם לחבירו הא קי"ל אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמ' בהן חוץ ובהא דשקיל וטרי תלמודא נימא מתניתן דלא כר' משמע דמתני' א"ש כרבנן דפליגי על רבי וצריך להציע פלוגתא דר' ורבנן לדעת אם מתני' א"ש כרבנן ופלוגתא זו מייתי לה תלמודא פ"ק דשבועות דף י"ג ע"א תניא ר"א כי דבר ה' בזה כו' ורבנן הכרת בעוה"ז כו' ויראה דרבנן מפרשי הפסוק בג'

עבירות החמורו' כסבר' ר' אלא דר' מוקי לה לפני יוה"ך ולאחר יוה"ך ובעי תשובה עם יוה"ך בהנך ג' עבירות החמורות ורבנן סברי דהנך ג' עבירו' החמורות פורק עול ומגלה פנים ומפר ברית הרמוזים בפסוק הצריכו רבנן תשובה עם המיתה אבל שאר עבירות החמורו' משמע דסבירי ליה לרבנן דמית' לחוד מכפר' בלא תשובה וא"כ מתניתין דקתני מיתה ויוה"ך מכפרים עם התשוב' לא מצי אתי כרבנן וא"כ ה"ק תלמודא מתני' דלא כר' דמשמע דמתוקמ' כרבנן וראיתי שם בתוס' דעמדו בקושיא זו ד"ה בעומ' במרדו וז"ל הקשה הר"ש בפ"ב דיומא כו' ויש לומ' כו' יע"ש ואיכא למידק מנ"ל לתוספ' לחדש דמ"ש רבנן דמיתה ממרקי' בשא' עבירות בלא תשובה היינו בצרוף יסורין דלאח' מיתה י"ל דמדיוקא דקרא שמיע ליה דכתיב הכרת תכרת בעה"ב בג' חמורו' כאלה כשלא עשה תשובה והיינו ודאי אפילו ביסורין דלאח' מיתה א"כ כד דייקינן דהא שא' עבירות מיתה ממרקת בלא תשובה היינו ביסורין דלאחר מיתה אבל מיתה עם תשובה מכפ' על כל העבירו' אפי' ג' עבירות חמורות בלי יסורין אחר מית' אך אכתי קשה נימא הך המצאה גם לדעת ר' הכר' תכרת לאחר יוה"ך בג' חמורות כשלא עשה תשובה והיינו אפי' יבואו עליו יסורין אחר יוה"ך הא שאר עבירו' יוה"ך מכפ' בלא תשובה ביסורין שיבואו לו אחר יוה"ך אבל תשובה עם יוה"ך מכפ' על כל העבירות אפי' הג' חמורות בלי יסורין אח' יום כיפור וא"כ מתוקמא מתני' שפיר גם כר' ויראה ברור כי התוס' הרגישו קושי' זו לכך כתבו בסיום דבריהם אבל לר' מיתה ויוה"ך בלא תשובה ממרקת לגמרי כלומ' בלא יסורין וירא' דיצא להם משום דר' דריש בת"כ פרש' אמו' ומייתי לה תלמודאפ"ק דשבועו' דיוה"ך מכפ' לשאינם שבים מדכתי' יוה"ך היא ומשמעות דרשת יוה"ך הוא משמע דהוא לחודיה מכפ' בלי צירוף לא תשובה ולא יסורין אבל לרבנן מ"ש מיתה ממרקת בשאר עבירו' בלא תשובה היינו בצירו' יסורין כדמוכ' מדיוקא דקרא דהכרת תכרת כדכתי' לעיל ותשובה עם מיתה מכפ' לגמרי אפי' בג' חמורות בלי יסורין וה"ה תשובה עם יוה"ך ולפיכך א"ש מתני' כרבנן והיינו דסיימו התוספ' והשת' א"ש כרבנן אחר מ"ש אבל לר' כו' לרמוז מ"ש ודוק:

וראיתי בס' רצוף אהבה סי' ש"ט דפלפל בדיבור זה ופירש דרך מפולפל בדברי התוספת על פי מה שהבין דמ"ש התוס' מיתה ממרקת עם היסורין דלאח' מיתה ר"ל מיתה ותשובה בג' חמורות ובעי יסורין אחר מיתה ולע"ד יראה דמה שכתב התוספ' מיתה ממרקת היינו מיתה לחודה בלא תשובה בשא' עבירות אבל כשיש מיתה ותשובה אפילו בג' עבירות החמורות לא בעי יסורין לאחר מיתה כנ"ל והמעיין יבחר ואני שיירתי דרך לעצמי לתרץ קושית התוספת דמקשו ה"ק מתני' דלא כר' דמשמע דכרבנן מצי אתיא

דהנה מתניתן קתני ב' חלוקות מיתה ויוה"ך מכפרים עם התשובה וחלוקת יוה"ך מכפ' עם התשובה זו היא דהוי דלא כרבי אבל לרבנן א"ש דס"ל דיוה"ך אינו מכפ' אלא לשבים דוקא כדאית' בברייתא דת"כ פר' אמור ומייתי לה פרק קמא דשבועות וחלוקת מיתה מכפ' עם התשובה זו היא דהוי דלא כרבנן דלרבנן משמע דבשא' עבירות דלאו הנך ג' מיתה מכפר' בלא תשובה והמקשה שהקשה נימא מתניתין דלא כרבי דמשמע דלרבנן אתי שפי' היינו לגבי חלוקת יום כיפור מכפ' עם התשובה אבל לגבי חלוקת מיתה אה"נ דהוה ק"ל נימא מתני' דלא כרבי ודלא כרבנן דמיתה לחודה מכפר' בלא תשובה בין לרבנן בין לרבי וכשתירץ לו התרצן אפילו תימא רבי תשובה בעי יוה"ך יוה"ך לא בעיא תשובה לא רצה להקשות מחלוק' מיתה נימא דלא כרבנן דיש לתרץ תשובה בעיא מיתה מיתה לא בעיא תשובה וכ"ת המקשה אמאי מתחלה הקשה קושיתו מחלוקת יוה"ך נימא מתני' דלא כר' ולא הקשה קושי' מחלוקת מיתה נימא מתני' דלא כר' ורבנן י"ל דקושי' מתני' דלא כר' היא קושיא פשוטה מכח דמצא סברת ר' שנויה בברייתי' אבל קושי' מתני' דלא כרבנן בחלוק' מיתה אינה קושי' פשוטה דלא מצינו סבר' רבנן שנוי' בברייתי' אלא התלמו' שם בפ"ק דשבועו' חדש לנו סימן רבנן מדיוק' דברייתי' דר' זה נ"ל ומיהו ק"ל איך תוספ' דידן לא עמדו בקושי' זו לפרש היכי מתני' אתי כרבנן ומש"ה יראה לי דתוס' דידן סברי דר' לחוד הוא דמוקי לקרא דכי דבר ה' בזה בג' עבירו' החמורות ובעי תשובה עם יוה"ך אבל לרבנן דפליגי על ר' אין מפרשים פ' כי דבר ה' בזה בג' עבירות אלו אלא קרא איירי בע"ז וכל העבירות החמורות הם שוים לדעת רבנן דבעי מיתה ותשובה וא"כ מתני' א"ש כרבנן ועיין בתוספ' ד"ה חוץ מפורק כו' ודוק:

תוספות ד"ה עם התשובה אין כו' תימא דהוי מצי לשנוי וכו' ויש לומ' דשפי' טפי משני עכ"ל ויש להתבונן מה ר"ל שפי' טפי משני למה שינויא דבגמרא עדיפא מדתוס' ויראה דהעדיפות הוא דלפי שינויא דבגמרא מתני' איירי בכל העבירו' שבתור' שהן רבות המספ' חוץ מהנך ג' דפורק עול כו' אבל לפי התירוץ של התוס' מתני' מיירי בהנך ג' דוקא והוא דוחק לאוקמי מתני' בג' עבירו' חמורו' לחוד זהו כונת התוס' אמנם איכא למידק דהתוספ' תפסו קושייתם על המקשה דאמר נימא מתני' דלא כר' דמאי פריך דהוה מצי לשנויא דמתני' מיירי בג' עבירות חמורות וכשתירצו ויש לומר דשפי' טפי משני זה קאי לתרצן לא למקשה וירא' דכונת' בקושיתם היתה בין למקשה בין לתרצן וכשתירצו לתרצן וי"ל דשפי' טפי משני תירץ זה גם למקשה דהמקשן גם התרצן לא רצו לאוקמי מתניתן בג' עבירות משום דמשמע להו דוחק ובכח זה הקשה המקשה קושי' וכן התרצן ס"ל הכי וביקש תירץ מרווח טפי לאוקמי מתניתין בשאר עבירו' חוץ מהנך

ג' ודוק: תוספות ד"ה חוץ מפורק עול והקשה הרי"מ אמאי לא חשיב להו בהדי ל"ו כריתות ותירץ ר' יוחנן דרבנן דפליגי אדרבי לא דרשי קרא הכי אלא בפ"ד מיתות דרש ליה ר' יוחנן ור"ע לדרשא אחרינא כלומ' דר"ע מוקי לקרא דכי דבר ה' בזה במגדף דהיינו מברך את ה' דכתיב לעיל מיניה את ה' הוא מגדף ות"ק דפרק קמא דכריתות דהוי ר"ע מני מגדף בכלל ל"ו כריתו' ור' יוחנן מוקי משה"ה את ה' הוא מגדף כי דבר ה' בזה כו' היינו עכו"ם ועכו"ם כבר מנויה בכלל ל"ו כריתו' גם בספ"ק דכריתות על מתניתין דקתני וחכ"א אף המגדף מייתי שם תלמודא פלוגתא דתנאי דמ"ס דאת ה' הוא מגדף מיירי במבר' את ה' ומ"ס דאיירי בעכו"ם יע"ש באופן דלהנך רבנן דהיינו ר"י ור"ע לית להו כרת בפורק עול ומגלה ומפר ברית וכ"כ התוספת פרק קמא דיבמות דף ע' ע"א יע"ש:

כתבו עוד ואליבא דר' לא מצי למחשבינהו כו' איכא למידק דהתנן פר' קמ' דכריתות הפסח והמילה במ"ע ומני להו לענין דחייבים כרת אף על גב דליתנהו מביאים חטאת על שגגתם א"כ נחשוב נמי הנך ג' פורק עול כו' לענין זה דחייבים כרת אע"ג דאין מביאים חטאת משום דלית בהו לאו יש לומ' דהאמת הוא דהתנא פר' קמא דכריתות לא תני אלא הנך דאית בהו לאו ומאי דקתני הפסח והמילה לאשמועינן דפסח הוי מ"ע דסד"א דהוי ל"ת כדאיתא פרק המוציא תפילין דף צ"ו יע"ש ומילה אצטריך למתני דטעמא דפטור מקרבן משום דהוי מ"ע דאלו היה בא לא היה חייב חטאת משום דיש בה כרת לאפוקי דלא תימא דמילה חשיב לית בה כרת כיון דבסוף ימי יכול לימול ולהפטר מן הכרת קמ"ל דכ"ז שלא נימול יש עונ' כרת עליו דאלוהי' במיל' לאו היה מביא חטאת כן למדתי מתוך דברי התוספת פרק אלו הן הלוקין דף י"ד ד"ה לאפוקי הני פסח ומילה יע"ש:

כתבו עוד אבל לרבנן לא מצינן לשנויי הכי כו' יש להתבונן הנך רבנן דאומרים התו' מאן נינהו שיש קושי' לדבריהם אמאי לא מני תנא הנך שלשה חמורות דפורק עול כו' בפ"ק דכריתות הלא כתבו התו' ריש דבריהם דרבנן דפליגי על רבי אין מפרשים פסוק דכי דבר ה' בזה בג' חמורות אלו כס' רבי אלא מוקמי לה בע"ז כמו שהכיחו מפ"ד מיתות ולדידהו ל"ל כרת בפורק עול כו' וכמ"ש התו' פ"ק דיבמות דף ט' כדכתיבנא לעיל ויראה דכונת התו' היא לומר דלא תימא דרבנן מודו לר' דבפורק עול כו' יש בהן כרת ואם יקשה לך אמאי לא מני להו תנא בפ"ק דכריתות תתרץ לקושיא זו דלא מני התם משום דלית בהו לאו דתי' זה לא אפשר משום דלרבנן דילפי פ"ק דיבמות ד"ט משום דהוקשה כל התורה לע"ז לא בעו לאו וע"כ מחוורתא כדמשני בריש הדבור דרבנן לא מוקי קרא דכי דבר ה' בזה בג' עבירות דפורק עול וכו' אלא בע"ז ול"ל לרבנן כרת בהנך ג' דפורק עול כו' ומיהו ק"ל נהי דר"ע ור"י לא דרשי קרא דכי דבר ה' בזה בהנך ג' כמו שהכיחו מההיא

דפרק ד' מיתות מ"מ יש רבנן אחריני בפ"ק דשבועות דפליגי על ר' דף י"ג ע"א ומשמע דהם מודים דקרא איירי בג' עבירות חמורות בפורק עול כו' וכן מתבאר מדברי התוס' דהתם ד"ה שעומד במרדו שהעתקנו לעיל יע"ש י"ל דתו' דידן פליגי אתוספת דהתם דתו' דידן ס"ל דרבנן דפליגי עליה דר' בפ"ק דשבועות לא דרשי פסו' דכי דבר ה' בזה בג' עבירות אלא קרא איירי בע"ז וכל עבירות החמורות דכריתות ומיתות ב"ד הם שוים ובע"ז תשובה עם מיתה וה"ה תשובה עם יו"כ ולפיכך א"ש דאמרינן הכא מתניתין דלא כר' דמשמע דכרבנן אתיא שפיר משום דמתניתין איירי בכריתות ומיתות ב"ד ובפורק עול כו' לית בהו כרת לדידהו כמ"ש התוספת ביבמות דף ט' יע"ש: עוד י"ל דתרי רבנן הוו דרבנן דהיינו ר"ע ור"י דפ"ד מיתו' ל"ל כרת בהנך ג' דפורק עול ומגלה פנים ומיפר ברית כמ"ש התו' יבמות ועליהם רמזו התו' דידן בריש דבריהם.

אבל יש רבנן אחרים דפליגי על ר' בפ"ק שבועו' דף י"ג והנהו רבנן אע"ג דפליגי על רבי בענין דס"ל דשאר עבירות דלאו הנך ג' לא בעי תשובה אלא יו"כ לחוד הוא דמכפר בזה בלבד פליגי עליה אבל מודים הם דקרא איירי בג' עבירות חמורות פורק עול כו' ואית בהו כרת וכ"ת להנך רבנן אמאי לא מני תנא פ"ק דכריתות להנך ג' דאית בהו כרת י"ל דהנך ס"ל דבעינן לאו וכרת כסברת רבי ומ"ש התו' אבל לרבנן לא מצינן לשנויי הכי דלדידהו לא בעי לאו כו' הנך רבנן הוו ר"ע ור' יוחנן דפ' ד' מיתות אבל רבנן דפליגי על רבי פ"ק דשבועות דף י"ג מודים הם לסברת רבי דאינו מביא חטאת אלא על עבירה דאית בה לאו וכרת ולפיכך לא מני תנא בכריתות להנך ג' פורק עול מגלה פנים מיפר ברית לפי שאין בהם לאו ודוק ועיין בס' באר שבע פרק ב' בהוריות דף י"ג ע"ד דהעתיק מ"ש תוספ' דידן ומ"ש תוס' דיבמות דף ט' והקשה על דברי תוס' יבמות דאומרים דרבנן לא בעי לאו מדקאמרי מה ע"ז דבר שחייבין על זדונו כרת ולא גמרי מה ע"ז שיש בה לאו וכרת דמה הכרח הוא זה דהרי רבי דנפקא ליה חטאת מעליה בעי לאו וכרת אפילו הכי לא גמר רבי מאי אחות אשה דבר שחייבין על זדונו לאו וכרת וכו' והניח בקושיא דצ"ע: ולענ"ד יראה הדבר ברור ולק"מ דהתוספת אין מביאין ראיה לדבריהם דרבנן לא בעי לאו מדלא גמרי מה עכו"ם שיש בה לאו וכרת אלא התוס' הם מפרשים דכי היכי דרבנן לא בעי שהעבירה יהיה חייב סקילה דומיא דעכו"ם הכי נמי לא בעו שהעבירה יהיה בה לאו דומיא דעבודת כוכבים ומזלות דלא גמרינן אלא מאי דכתיב בקרא דהיינו כרת וזה מתברר מתוך דברי התוספות דידן והוא ברור: כתבו עוד תדע דבפר' אלו הן הלוקין כו' לענ"ד נראה דיש לגמגם על דיוקא זה די"ל דכונת התלמוד היא לומר אפילו אי הוה כתיב לאו גבי פסח ומילה כגון השמר פן לא תעשה פסח ומילה אפ"ה פטורין

הוו מחטאת משום דלא דמו לעכו"ם דעכו"ם שב ואל תעשה הוא לאפוקי פסח ומילה דקום עשה נינהו וצריך עיון: פיסקא תשובה מכפרת על עבירות קלות השתא על ל"ת מכפרת על עשה מיבעיא כו' אין להקשות דמאי פריך הלא מתני' לא זא"ז קתני דלא שייך לשנויי הכי אלא בשני בבות אבל בשתי תיבות וכן כתבו התוס' רפ"ב דקדושין גבי האיש מקדש בו ובשלוחו: אמר ר"י ה"ק על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה וקצת קשה דמאי תירץ אכתי תקשי על ל"ת שניתק לעשה מכפר על עשה מבעיא ויש לומר דסבירי ליה דהא גופא קמ"ל דשוים הם וע"י תשובה מכפר עשה ול"ת שניתק לעשה אף על גב דל"ת דניתק לעשה הוא יותר חמור מ"מ ע"י תשובה הם מתכפרים ואלו הוה תני ל"ת לחוד היינו טועין לפרש דהיינו ל"ת גמור השתא דקתני עשה ול"ת ע"כ לפרש לא תעשה דניתק לעשה דהוי כפרתו בתשובה לחוד דומיא דעשה.

ומיהו קשה אמאי דחיק לשנויי הכי דהך ל"ת הוי ניתק לעשה נימא דמתני' פרושי קא מפרש דקתני תשובה מכפרת על עבירות קלות ומפרש דמה הן ע"ק עשה ול"ת וכה"ג תנן בפ"ק דשבועות שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפרים על הקלות והחמורות על עשה ול"ת כו' ופריך תלמודא דף י"ב היינו קלות עשה ול"ת כו' ומשני ר' יאודה גופיה דה"ק אלו הן קלות עשה ול"ת כו' ותו קשה דלפי ר' יאודה מתנייתא סתרן אהדדי דמתני' דהכא סברא דל"ת דניתק לעשה הוא מן הקלות הא לא תעשה גמור הוא מן החמורות ומתני' דשבועות סברא דל"ת גמור הוא מכלל הקלות ומתוך דברי מרן פ"א דה' תשובה יראה דהוא ז"ל מסכים דהמשניות סותרות זו את זו וקי"ל כההיא דשבועות ובס' רצוף אהבה סי' ש"י כתב דר' יוחנן חזר בו בשבועות ממאי דתריץ כאן יע"ש וכל זה אינו מספיק.

ויראה דר"י הדין עמו לפרש מתני' דידן דהך ל"ת הוי ניתק לעשה משום דיש ברייתא דמייתי לקמן תלמודא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה ועל מה תשובה תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ומיתות ב"ד ול"ת גמור והך ברייתא כל הישר הולך יראה דהיא חוזרת לפרש מתניתין דהכא וכן דייקא מתני' דהכא דקתני ועל החמורות הוא תולה דלא פריש תנא מה הן חמורות משמע דל"ת גמור נכנס בכלל החמורות אבל בפ' קמא דשבועות דקתני בהדיא עשה ול"ת וגם קתני בהדיא כריתות ומיתות ב"ד עכ"ל דהתנא פרושי קא מפרש אלו הן קלות עשה ולא תעשה כו'.

ולפי תנא דשבועות ל"ת גמור הוא מכלל הקלות דהא פי' דהחמו' הם כריתות ומיתות אבל תנא דידן דקתני החמורות סתמא ופירש עלה בברייתא דבכל החמורות הוי ל"ת גמור עכ"ל דמאי דקתני הקלות עשה ול"ת היינו ל"ת שניתק לעשה. והנה דמתני' דהכא לא קרי קלות אלא עשה ול"ת שניתק לעשה אבל לא תעשה גמור הוי בכלל החמורות

ובכן צריכין אנו למודעי לבאר דבור תוספות פ"ק דשבועות דיראה סותר לזה והענין הוא דגרסינן התם דף י"ב שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ כו' ופרכינן עלה האי עשה היכי דמי כו' וכתבו התוספות לא זז משם עד שמוחלין לו ואף על גב דתנן פרק בתרא דיומא כו' ויראה לכאורה דק"ל דתקשי ליה ממתני' דיומא דהויא הקושיא כוללת ואף מלא תעשה ולזה הביאו עוד ראיה מההיא דפ"ק דחגיגה כו' דמיירי בל"ת דקאי אכובש שכר שכיר כמה שכתב התוספות פ"ק דחגיגה והקשה בס' רצוף אהבה סי' ש"י וז"ל ויש לדקדק דמאי קמ"ל הא התם ביומא פריך אמתני' דהתם השתא על ל"ת מכפר על עשה מיבעיא ומשני ר"י על ל"ת שניתק לעשה וא"כ היינו עשה והרב ז"ל נדחק לו דהתוספות סבירי ליה דר' יוחנן חזר בו ממ"ש ביומא דמתני' בל"ת שניתק לעשה יע"ש ולע"ד יראה דהתוספות לעולם סבירי ליה דפירש מתני' דיומא תשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה ואשמועינן תנא דאפי' ל"ת שניתק לעשה בתשובה לחוד סגי ליה דומיא דעשה: וכוונת התוספות היא להקשות על הברייתא דמייתי תלמודא פ"ק דשבועות עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו דמשמע מהך ברייתא דדוקא אעשה תשובה מכפרת אבל על ל"ת אפי' שהוא ניתק לעשה אין תשובה מכפר וזה הפך מתני' דיומא דקתני תשובה מכפר על עשה ול"ת שניתק לעשה גם הקשו מההיא דחגיגה דקאמר הא יראוני כו' דמיירי בל"ת שניתק לעשה דקאי אעושק שכר שכיר דהוי ניתק לעשה ותירץ התוספות דמ"ש דתשובה מכפרת על עשה ול"ת אינו מחילה גמורה זה נ"ל בכוונת התוספות: גם אבאר מ"ש התוס' חגיגה דף ה' וז"ל הא יראוני מוחלין גבי עושק שכר שכיר דהוי ל"ת הניתק לעשה ופליגא דר' יוחנן פ' בתרא דיומא דאמר עבר על ל"ת ועשה תשובה תולה ויוה"כ כו' כלומר דסבירי ליה לתוס' דר' יוחנן סבירי ליה דאפי' ל"ת שניתק לעשה תשובה לחוד לא סגי ליה ואיכא ברייתא אחרת בפ' יוה"כ דאמר על עשה ול"ת תשובה מכפרת והיינו ברייתא אחרת דקתני על מה תשובה היא מכפרת על עשה ול"ת שניתק לעשה ועוד יש לחלק בין ענייני תשובה יש שב ומוחלין לו מיד ויש שב ומוחלין לו אבל לא מחילה גמורה ועדיין יש עונש ואותו עונש תולין והא דאמרינן בשבועות העובר מ"ע ונתחרט לא זז משם עד שמוחלין לו היינו מחילה גמורה עכ"ל באופן דהך חילוק שמשימין התוספות דאין מוחלין לגמרי ע"י תשובה הוי גם בל"ת שניתק לעשה דאל"כ אלא תפרש דמ"ש התוספות דאין מוחלין לגמרי ע"י תשובה הוי בלא תעשה גמור אך בלא תעשה שניתק לעשה מוחלין לגמרי דומיא דעשה מאי ק"ל מההיא דחגיגה דעושק שכר שכיר דמוחלין מיד הלא התם הוי לא תעשה שניתק לעשה.

ומתוך דברי הר"ב רצוף אהבה יראה דהבין דמה שכתב התוספות דאין מוחלין לגמרי ע"י התשובה הוי בל"ת גמור וההיא דעושק שכר שכיר הוי ל"ת גמור והוא תימה בעיני דהא עושק שכר שכיר יראה לי דהוי ניתק לעשה ודו"ק. ומ"מ הנה נתבאר דעבר על עשה ולא תעשה צריך תשובה ואפי' שעבר עליו יו"כ אינו מכפר אלא לשבים לדעת רבנן דפליגי על רבי בפ"ק דשבועות וכן משמע מפשט מתני' דהכא מיתה ויוה"כ מכפרים עם התשובה וכ"פ הרמב"ם פ"א דתשובה ועצומו של יום מכפר לשבים שנאמר כו' יע"ש ואיכא למידק דהרמב"ם כתב בדין ב' שעיר המשתלח וכו' אבל אם לא עשה תשובה כו'. וקשה דאמאי השעיר מכפר על הקלות אף על גב דלא עשה תשובה הלא קיי"ל כרבנן דאין יו"כ מכפר אלא על השבים יש לומר דשעיר שאני דמכפר אף על גב דלא שב אבל יוה"כ בלא שעיר אינו מכפר אפי' קלות אלא לשבים אך קשה מה שהקשה מרן בכ"מ מההיא דאמרינן בשבועות דף י"ב האי עשה ה"ד כו' ומשמע שם דלרבנן אפילו אעשה אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר ולרבי אפילו על החמורות מכפר בלא תשובה ואם כן פסק הרמב"ם ז"ל דמחלק בין חמורות לקלות הוי דלא כמאן והל"מ תירץ בזה יע"ש ובכה"ג רמז דבספר אמרי שפר תירץ בזה וראיתי מה שכתב ואין דבריו מחווירין כלל: ולע"ד יראה דמי שהכריחו להרמב"ם לפרש דע"כ לא פליגי רבנן על ר' אלא בחמורות הוי משום הא דאיתא פ"ק דשבועות דף י"ג ע"א דמייתי שם תלמודא ברייתא דת"כ פ' אמור דתניא יכול יהא יוה"כ מכפר לשאינם שבים ודין הוא הואיל וחטאת ואשם כו' ת"ל אך חלק עכ"ל הרי בהדיא דרבנן ס"ד דיוה"כ יכפר על שאינם שבים אפילו בכריתות ומיתות בית דין ואמרו דזה א"א דנילף מחטאת ואשם דאינו מכפר אלא על השבים והך ראיה דחטאת ואשם הוי מחטאת ואשם דבאים לכפר על כריתות ומיתות בית דין כמ"ש התוספות שם ד"ה שאין מכפרין כו' יע"ש ואע"ג דסתרו הראיה ונפקא להו מדכתיב אך חלק ש"מ דיו"כ אינו מכפר אלא לשבים היינו ודאי לכריתות ומיתות בית דין דתפסת מועט תפסת ומאי דבעו למילף מחטאת ואשם היינו דילפי' מדכתיב אך חלק דהיינו בענין כריתות ומיתות ב"ד בעו תשובה עם יוה"כ הא עשה ול"ת דאין בהם כרת לא בעי תשובה ומודו רבנן לר' דשעיר מכפר על הקלות דהיינו עשה ול"ת שאין בהם כרת.

ומה שכתב המקשה בתחלת הסוגיא האי עשה ה"ד אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה היינו בעשה חמור דיש בו כרת אבל בעשה דלית ביה כרת גם רבנן מודו דשעיר מכפר על הקלות שהן ל"ת ועשה שאין בהם כרת ומ"ש ואי דעבד תשובה כל יומא נמי כו' היינו בעשה שיש בו כרת האי מפיק לה ר' ישמעאל בברייתא דחלוקי כפרה מדכתיב שובו בנים שובבים וקרא מיירי בעבודת כוכבים ומזלות כדמוכחי קראי אלמא דתשובה

גרידא מועלת לעשה שיש בו כרת כגון עכו"ם ומשכחת לה עשה בעכו"ם כגון בעשה דהוכח תוכיח שלא הוכיח בני דורו על עכו"ם או דטעה וסבר שלא הוזהרנו על עכו"ם בל"ת אלא בעשה דנמצא דלא עבר במזיד רק אעשה אז הב"ה מוחל לו מיד בתשובה גרידא בכל יום ואינו זז משם עד שמוחל לו וא"כ אמאי אצטריך שעיר דיוה"כ לכפר על עשה כה"ג ומשני בעומד במרדו ור' היא זה נראה לי בפירש הסוגיא לדעת הרמב"ם גם במה שגמגם מרן הכסף משנה במה שמנה הרמב"ם ז"ל לא תשא בכלל החמורות מצאתי ברייתא פ' שבועת הדיינים דף ט"ל כסברת הרמב"ם ודו"ק: דף פ"ו ע"א גמרא ועל ל"ת לא ורמינהי כו' לא תשא וכל דדמי ליה איכא למידק לפי תירוץ זה אמאי נקט חוץ מלא תשא נימא חוץ מלא תעשה גמור יש לומר דנקט חוץ מלא תשא לאשמועינן דמדכתיב גבי לא תשא לא ינקה שמעינן דבאיסור לאוין אין תשובה מכפרת לחוד אי נמי נקט לא תשא משום חדושא דאף על גב דלא עביד מעשה דעקימת שפתים לא חשיב מעשה כדאיתא פ"ג דשבועות דף כ"א אפ"ה אין תשובה לחודה מועלת וכ"ש שאר לאוין דאית בהו מעשה אין תשובה לחוד מכפרת ודו"ק:

ת"ש רי"א כל שהוא מלא תשא כו' איכא למידק ודקארי לה מאי קארי לה הלא התירוץ פשוט כדשני לעיל לא תשא וכל דדמי ליה יש לומר דהכא הוה ס"ל למקשה דהוי דוחק לאוקומי לא תשא וכל דדמי ליה משום דקתני מלא תשא ולמעלה והתרצן דחק עצמו ואמר דגם ברייתא זו ה"ק מלא תשא וכל דדמי ליה ולמעלה תשובה תולה כו' ומכל מקום ק"ל בגופא דברייתא דאין הלשון מדוקדק דרישא קתני מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת כלומר ולא תשא אינו בכלל וסיפא קתני מלא תשא ולמעלה תשובה תולה כלומר ולא תשא בכלל הוא והוא דוחק לפר' חד לישנא בתרי פי' ודו"ק: ת"ש לפי שנא' בחורב ונקה כו' ופרש"י לפ"ש בחורב תשובה ונקה לאחר מעש' העגל כו' מתוך פי' על מעשה העגל הוא אומר ונקה והלא מעשה העגל הוא מן החמורות דעכו"ם הוי ממיתת ב"ד ובריייתא מיירי דעל לאוין הוא דתשובה מכפרת חוץ מלא תשא י"ל דגבי מעשה העגל כל מי שעבד עכו"ם מת או נהרג וג' מיתות נדונו שם כמשחז"ל והביאו רש"י פרשת כי תשא וישראל הנשארים לא היה להם עון דעכו"ם דהוא ממיתת בית דין אלא איסור לאו בלבד דלא תעשה לך פסל ומהאי טעמא עשה אהרן את העגל ולא מסר עצמו למיתה שלא לעשותו כמו שהוא הדין בעכו"ם וג"ע וש"ד יהרג ואל יעבור דזה אינו אלא בעכו"ם גופיה אבל לעשות פסל הוא מאיסורי לאוין ואינו מחוייב למסור עצמו על קדוש ה' ולגבי עון זה דלא תעשה לך פסל דהוא איסורי לאוין דנתנו נזמיהם לעשות עגל על זה נאמר בחורב ונקה לשבים ודו"ק:תניא על מה תשובה מכפרת כו' ועל ל"ת גמור כו' ק"ל דמה

צ"ל ועל ל"ת גמור השתא כריתות ומיתות בית דין מתכפרין ל"ת גמר מיבעיא ויש לומר דהוי לא זא"ז לענין תליה ל"מ דכריתות ומיתות ב"ד אין תשובה לחודה מכפרת אלא תולה אלא אפילו ל"ת גמור תשובה תולה אך קשה דא"כ היל"ל תשובה תולה ויוה"כ מכפר על מיתות ב"ד וכריתות ועל ל"ת גמור דמיתות ב"ד חמירי מכריתות ויראה דלענין כריתות ומיתות ב"ד הוי לא זא"ז לענין כפרה וכן הוא הלשון השגור בכל מקום כריתות ומיתות ב"ד ונקט לא תעשה גמור באחרונה דהוי לא זא"ז לענין תשובה תולה דאינה מכפרת לחודה כדפרישית ודו"ק: תניא ר"א אומר א"א לומר ונקה כו' ופירש"י דכתיב נקה לא ינקה גבי הדדי ע"כ וק' דאפילו לא כתיבי גבי הדדי היו מכחישין זה את זה.

ויראה דרש"י דקדק מ"ש א"א לומר ונקה שכבר נאמר כו' ומשמעות הלשון דכתיב לא ינקה קודם ונקה והיינו טועים לפרש דקאי אלא ינקה דכתיב בפ' יתרו גבי לא תשא ועל זה הוא דמשני ונקה לשבים אפי' לשבועת שוא וזה הפך ברייתא דלעיל דאמרו דשבועת שוא היא מן החמורות ותשובה לחודה לא סגי לה לכן בא רש"י לאשמועינן דמאי דרמי קראי לאו היינו לא ינקה דכתיב גבי שבועת שוא אלא דכתיבי גבי הדדי פ' כי תשא כנ"ל ועי' בס' יד יוסף דף רע"ז דהקשה על זה דמאי קמ"ל דמנקה הוא לשבים ולא ידענא מאי ק"ל דחדוש גדול אשמועינן דמנקה לשבים בל"ת גמור הפך תנא אחר דאמר דתשובה אינה מכפרת על ל"ת.

ורש"י פ' כי תשא הביא ברייתא זו והקשה הרא"ם מהא דאמרינן פ"ק דר"ה דף י"ז גבי י"ג מדות ה' ה' אני הוא קודם שיחטא ואני הוא לאחר שיחטא ויעשה תשובה א"כ למאי אצטריך מדה זו יע"ש. ולע"ד יראה במ"ש שם הרא"ש בר"ה וז"ל וא"ת מה צריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא וי"ל אע"פ שגלוי כו' א"נ קודם שיחטא בעכו"ם כו' יע"ש וא"ל על תירוץ השני מהא דאיתא פרק קמא דקדושין דף ט"ל ע"ב ודלמא מהרהר בעכו"ם הוה כו' הרי משמע מהכא דהב"ה מעניש במחשבה דעכו"ם אף על גב דעדיין לא חטא והוא הפך מ"ש הרא"ש ויראה לתרץ במ"ש רש"י על פסוק וקראתי בשם ה' לפניך כו' ללמדך סדר בקשת י"ג מדות יע"ש וחנותי פעמים שארצה לחון עכ"ל הרי די"ג מדות של רחמים הוא לפעמים כשירצה לחון ואם כן ההוא דקדושין ודלמא מהרהר בעכו"ם הוה וענשו הב"ה בשעת מחשבה לא רצה הקב"ה לחון עליו להמתין שלא להענישו עד שיעשה מעשה ואז יצרף המחשבה עם המעשה והיינו דהרא"ש.

עי"ל דסבירי ליה להרא"ש דזה פלוגתא דאמוראי שם בקדושין דף מ' ע"א דר' אסי אמר מחשבה רעה אין הב"ה מצרפה למעשה כו' עולא אמר דמש"ה הנני מביא אל העם הזה פרי מחשבותם הוי כדרב הונא כו' וא"כ מ"ש רב אסי בשאר עבירות יאמר רב הונא גבי

עכו"ם דמהרהר לעכו"ם אינו נענש בשעת המחשבה וכשיעשה עכו"ם ממש מצרפה עם המעשה ודעת הרא"ש לפסוק כעולא ודו"ק.
והנה לפי דעת הרא"ש דמפרש אני ה' קודם שיחטא היינו בחשב לעכו"ם ומינה דאני הוא לאחר שיחטא היינו שעבד עכו"ם ובתשובה לחוד סגי וכיון דעכו"ם היא מן החמורות לא סגי ליה תשובה לחוד אלא לענין שהקב"ה ירחם עליו אבל החטא עצמו של עכו"ם אינו נמחל לו אלא תשובה ויום כפור תולין ויסורין ממרקין כשאר כל כריתות ומיתות בית דין כמ"ש ר' ישמעאל בברייתא דחלוקי כפרה וכמ"ש הרמב"ם ספ"א דתשובה אבל מדה של ונקה לא ינקה דר"ל מנקה הוא לשבים איירי במי שעבר על לא תעשה גרידא דבהא בתשובה לחודה הוא מכפר לגמרי לדעת האי תנא דל"ת הוא מן הקלות ודו"ק:
שאל ר' מתיא בן חרש את ראב"ע שמעתי ד' חלוקי כפרה כו' ופירש רש"י .
א"ל ג' הן הנחלקין כו' ואיכא למידק אמאי קאמר ג' הן ולא רצה לחשוב חלוקה קמייתא דתשובה מכפרת על עשה ואילו לא מסתפינא מכבודו דרש"י ז"ל הייתי מפרש דתשובה דמכפרת על עשה הוא מכלל הג' ומאי דמפיק ממניינא הוי ההיא דחלול ה' דאין לו כפרה עד שימות ואין ראוי להכניסה במנין ולומר ד' חלוקי כפרה כיון דאין מתכפר לו בעודו חי עד שימות ואין המתים נכנסים למנין חלוקי כפרה אלא בעלי תשובה שהם חיים וכן מצאתי שפירש בעל העקדה שער ס"ג ולפי דרך זה יומתק מה שכתב התנא אבל מי שיש בידו חלול ה' כו' דמאי אבל דקתני והלא היא אחת מג' חלוקי כפרה והיל"ל ומי שיש בידו חלול ה' אלא לפי מאי דפרישית דחלול ה' אינו נכנס בכלל חלוקי כפרה לכך שינה לשונו ואמר אבל וראיתי בדברי מרן כסף משנה ספ"א דתשובה הביא ברייתא זו וכתב עלה כלומר ג' הן הנחלקין דהיינו אחד עבר על עשה ב' על ל"ת ג' על כריתות ומיתות ב"ד אבל עבירה דחילול ה' שהיא צריכה לכולם אינה מהמנין ויראה לי להליץ בעד רש"י ז"ל דהכריחו לפרש דעבר על עשה אינה מכלל החלוקים משום דדייק לישנא דברייתא דקאמר ג' הן ותשובה עם כל אחד מהם דס"ל דה"ק דמלבד התשובה צריך שיצטרף דבר אחר דהיינו תשובה ויוה"ך או תשובה ויוה"ך ויסורין או תשובה ויוה"ך ויסורין ומיתה ומאי דסיים הברייתא אבל מי שיש בידו חלול ה' יש לתרץ לישנא דאבל דבא לרמוז דאפי' לא עבר רק אעשה אם בשעה שעבר היה חלול ה' אין לו כפרה עד שימות ושוב ראיתי בירושלמי בפרקין דמייתי ברייתא זו וקתני בהדיא גימל הם חוץ מהתשובה ועיין ביפה מראה טעם לדבר יע"ש: עבר על עשה ושב אינו זז משם כו' הקשה מהרי"ט בדרשותיו דף רל"ב דמאי אינו זז דקאמר וכי עד כמה הוה ס"ד שיתלה ועוד היכי יליף משובו בנים דאינו זז משם והלא ארפא משבותי' להבא משמע ותירץ ע"ש וק"ל

מנ"ל להרב ז"ל לפרש דמה שכתב הכא עבר על עשה דמיירי בסרבן שחזר לסורו ולכן יראה לי לפרש כשיטת רש"י והרמב"ם ואגב אתרץ קושית התוספות וכולן שחזרו בהן כלומר דעשו תשובה לת"ק אין מקבלין אותן עולמית ר"ל אין מקבלין להחזיקם בתורת חברות לסמוך עליהן עולמית אלא מזמן לזמן צריך לבודקן אולי יהיו חוזרין לסורם ורבי יוחנן סובר חזרו בתשובה במטמוניות דיש להם יראת שמים בסתר אבל בפרהסיא אינם חוזרין בתשובה מפני הבושה שלא ילעגו עליהם בני אדם אין מקבלין אותם חזרו בפרהסיא מקבלין אותם ור"ש ורבי יוחנן בן קרחא אומרים בין כך ובין כך מקבלין אותם כלומר אף על גב דבמטמונית שב ולא בפרהסיא שנאמר שובו בנים שובבים אף על פי שעדין שובב הוא שהרי בסתר שב ולא בגלוי וכן פסק הרמב"ם ספ"ג דתשובה ועל פי זה יאמר עבר על עשה ושב אף על גב דהתשובה היא במטמוניות אין אומר נמתין עד שישוב בפרהסיא אלא אינו זז משם עד שמוחלין שנאמר שובו בנים שובבים אף על גב דעדין הוא שובב שהרי לא בפרהסיא שב והיינו ארפא משובותיכם עתיד כלומר דהב"ה יעזרהו לשב במטמוניות שיחזור גם בפרהסיא.

ומכל מקום ק"ל היכי פסיק מהך קרא דמיירי דעבר אעשה והלא קראי מוכחי בישראל השבים מעבודת עבודת כוכבים ומזלות כדפירש רש"י ירמיה סימן ג' יע"ש ואפשר ליישב דקרא מיירי בגדולי ישראל שלא היו מוכיחים על דורם העובדים עבודה זרה והיו הגדולים עוברים אעשה דהוכח תוכיח ועליהם נאמר שובו בנים שובבים דעברתם על עשה דתוכחת כיון דשבתם בתשובה להוכיח בצנעא אע"ג דלא שבתם בגלוי להוכיח בפרהסיא ארפא משובותיכם ומכאן למדנו עבר על עשה כו': עבר על ל"ת כו' איכא למידק מנ"ל לאוקמי קרא דעבר על ל"ת גרידא והלא פשטיה דקרא משמע דלכל חטאת האדם הוא דמכפר איברא דרש"י כתב דחלוקי כפרה נפקא מסברא הקל לקלה והחמור לחמורה מ"מ צריך לבקש איזה רמז בפסוק דלא איירי אלא בל"ת ויראה דיש רמז מדכתיב מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ודרשינן עבירות שבין אדם למקום יוה"ך מכפר אבל שבין אדם לחברו כגון שחבל בחברו או גזלו אינו מתכפר עד שירצה חברו והנך עבירות דבין אדם לחברו דבריצה את חברו סגי היינו בחייבי לאוין כגון גזל או חבל את חברו ואם כן דכותה דהנך חטאות דהם חייבי לאוין בעבירות שבין אדם למקום הוא דאמר קרא כי ביום הזה יכפר עליכם דלא סגי בתשובה לחוד אלא תשובה תולה ויה"ך מכפר ועיין מ"ש הרב מאור עינים וראיתי שהקשה הרב שם דמאי נ"מ במ"ש דעבר על לא תעשה תשובה תולה ויוה"ך מכפר דמאי נ"מ שיכופר מיד או ביוה"ך כיון דס"ס יכופר ביוה"ך וליכא למימר דנ"מ אם לא יגיע עד יוה"ך דמ"מ יכופר במיתה ויראה

לע"ד דנפקא מינה להכריע את העולם לחובה כיון דלא נתכפר עדיין ושוב ראיתי דקו' זו קדומה ביפה מראה דף קל"ב ע"ג ועיין בס' תאוה לעינים מ"ש בזה ודוק: עבר על כריתות ומיתות ב"ד כו'.

איכא למידק מנ"ל דאכריתות ומיתות ב"ד יסורין ממרקין דלמא אכרי' דקילי סגי יסורין למרק אבל מיתות ב"ד לא סגי יסורין למרק אלא יצטרך מיתה למרק דומיא דחלול ה'. ויראה להשיב לזה כשנקדים דבשמואל ב' סי' ו' כתיב דאמר נתן הנביא בשם ה' לדוד על שלמה אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם ואז"ל במדרש והביאו הילקוט והוכחתיו בשבט אנשים זה הדד ורזון בן אלידע שנאמר ויקם ה' שטן לשלמה את הדד ויקם אלקים לו שטן את רזון בן אלידע כדכתוב במלכים א' סימן י"א ובנגעי בני אדם אלו המזיקין בנוי דאדם הראשון וכן פירש רש"י בתילים פ"ט פר' ופקדתי בשבט פשעם והנה שם במלכים א' סי' י"א כתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו כו' וילך שלמה אחרי עשתרות אלקי צידונים כו' ויעש שלמה הרע כו' ולכן כתיב אחר זה ויקם ה' שטן לשלמה את הדד ואת רזון שהם היסורין ופקדתי בשבט פשעם לכפר על מה שחטא בעבודת כוכבים ומזלות ועכו"ם היא ממיתות ב"ד למדנו שכריתות ומיתות ב"ד מתכפרין ע"י היסורין.

וא"ת והלא שלמה לא עבד עבודת כוכבים ומזלות ממש וכמ"ש ספ"ה דשבת רי"א כתיב במלכים ב' כ"ג ואת הבמות אשר על פני ירושלים אשר מימין להר המשחה אשר בנה שלמה מלך ישראל כו' אפשר בא אסא ויהושפט ולא ביערום עד שבא יאשיה וביערם כו' יע"ש ובעל כלי יקר דף קל"ג ע"ג הביא סוגיא זו וכתב וז"ל וצ"ע מאי איכא בין ס"ד למסקנא והרב תירץ יע"ש ולע"ד יראה דלקס"ד במה זו דכמוש דכתיב אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב לא בנו אותו אפי' נשיו של שלמה אלא אנשים אחרים שהיו לפני שלמה בנו אותה ומשום דלא מיחה שלמה בנשיו בשאר עכו"משהיו עושים תלה הכתוב במה דכמוש דבנאה שלמה לגנאי כי היכי דאשכחן לשבח דתלה הכתוב דיאשיה ביער במה דשיקוץ צידונים אף על גב דהוא לא ביערה אלא הראשונים ביערו אותה תלה הכתוב בו לשבח משום דבער עכ"ום אחרות ועל זה פריך והכתיב ויעש שלמה הרע בעיני ה' כלומר וכתיב בתריה אז יבנה שלמה דמשמע דבזמן שלמה נעשית במה זו דכמוש ומשני אלא מפני שהי"ל למחות בנשיו כו' וכיון שכן יקשה איך מוכח דיסורים ממרקים על כריתות ומיתות ב"ד הלא שלמה לא בנה הבמה ולא עשה עכ"ום אלא על שלא מיחה בנשיו שבנו הבמה ושעבדו עכ"ום כתיב ופקדתי בשבט פשעם י"ל כיון דאשכחן דכתיב ויעש שלמה הרע בעיני ה' ושיקל הכתוב לשלמה מה שלא מיחה בנשיו שבנו הבמה

ושעע"ז כאלו הוא עושה הרע בעיני ה' וחזינן דמתכפר לו על ידי יסורין כדכתיב ופקדתי בשבט פשעם למדנו דכריתות ומיתות ב"ד מתכפרין ע"י יסורין: וא"ל אם יסורין ממרקין לכריתות ומיתות ב"ד וכך היא המדה לכל בני האדם מה הבטחה הבטיח ה' לדוד דאם יחטאו בניו ופקדתי בשבט פשעם וחסדי לא אפיר מעמו י"ל דהבטחה היא דכשיתעורר זרע דוד לשוב בתשובה מיד הב"ה יביא לו היסורין לגמור כפרתו אבל שאר בני אדם לא הובטחו בהבטחה זו שימהר הב"ה להביא עליו יסורין להשלים כפרתו דכמה בני אדם יש דאינם מוצאים חן בעיני ה' כדי שישלח עליהם יסורין לגמור כפרת' בחייהם אלא עונותם תלוי עד יום המיתה וקרוב לזה מצאתי ביפה מראה דף קל"ב ע"ד יע"ש וראיתי לרמב"ם ספ"א דתשובה כשהעתיק ברייתא זו כתב וז"ל עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה וכו' ואיכא למידק מה בא ללמדנו במה שחזר לומר ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין עכ"ל ויראה דבא לרמוז דלא תימא דהא דלא סגי יוה"ך לכפר ובעי יסורין היינו בזמן דליכא קרבנות אבל בזמן דבה"מ קיים דאיכא שעיר סגי לכפר יוה"ך אף על גב דלא יבואו עליו יסורין לאפוקי זה בא ואמר לעולם כלומר אפילו דאיכא שעיר אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבאו עליו יסורין וכ"ת מנ"ל להרמב"ם חדוש זה יש לומר דמגופא דקרא נפקא דכתיב ופקדתי בשבט פשעם דאיירי על שלמה שהביא עליו יסורין לכפר לו מה שחטא ואמאי הלא בזמן שלמה היו מקריבין שעיר אלא ודאי כדאמרן, וא"ת והלא כתב הרמב"ם לעיל מזה דשעיר מכפר על הקלות ועל החמורות כשעשה תשובה ופי' דהחמורות הם כריתות ומיתות בית דין יש לומר דאותה כפרה היא כפרה קלישא שמקלין לו מן הדין אבל אינה כפרה גמורה אלא ע"י יסורין הבאים עליו והיינו דקאמר ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה כו'.

עוד יש לומר דמ"ש ולעולם בא לרבות דאפילו יעברו עליו ב' יום כפור לא תימא דיוה"כ א' יתלה ויוה"כ הב' יגמור כפרתו במקום יסורין קמ"ל דלעולם אין מתכפר כו' עי"ל דמ"ש ולעולם בא לאפוקי אם באו היסורין לכללות המדינה שהוא בה דיש שם מכת מדינה אין אותם יסורין גומרים לו הכפרה אלא בעינן יסורין מיוחדין שיבואו עליו ולא על זולתו כדי שיתבייש על חטאתיו ויתכפר לו עוד אפשר דבא לאפוקי אם היו עליו יסורין כבר קודם יוה"כ ופסקו היסורין קודם יום כפור ובא עליו יום כפור לא נתכפר לו דבעי' שהיסורין יבואו עליו אחר יוה"כ לכפר לו כפרה גמורה ודו"ק: אבל מי שיש בידו חלול ה' ופירש"י חלול ה' חוטא ומחטיא ואיכא למי' היכא רמיזא בקרא דאיירי בחוטא ומחטיא יש לומר דקרא כתיב בישעיה כ"ב ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד כו' כלומר דהקב"ה מיצר על ישראל על חורבן ביה"מק בד' צומות וכנגדן

אמר ד' לשונות בכי מספד קרחה חגור שק וכתיב אחר זה והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין כו' כלומר אבל לפניו בד' צומות עם ישראל על חורבן ביהמ"ק ויש אנשים חוטאים ומחטיאים ועושים מרזיחים וזהו והנה ששון ושמחה כו' ואומרים לחבריהם הרוצים להתענות פרוש מן הצבור המתענים ואכול ושתו עמי כי מחר נמות ומה בצע להתענות היום ועליהם נאמר אם יכופר העון הזה לכם וכו' דלא די שהוא לא התענה להתאבל על ירושלים אלא שחטא והחטיא את אחרים וזהו חלול ה' דמיתה ממרקת כנ"ל.

ובהא דקתני אבל מי שיש חילול ה' בידו כו' לעיל כתבתי בפירש תיבת אבל ועיין ביפה מראה דף קל"ג ע"ב גם מהרי"ט בדרשותיו דף רל"ג יע"ש עוד ראיתי למהרי"ט שם דהקשה אמאי לא חשיב חלוקת כפרה אחרת דמיתה בלא תשובה מכפר אכריתות ומיתות בית דין כסברת רבנן דפליגי על ר' בשבועות דף י"ג חוץ מפורק עול ומגלה פנים ומפר ברית ולפי הדרך דפרישית בריש סוגיין דהכא כי רבנן לא מוקי קרא דהכרת תכרת בג' חמורות אלא בעכו"ם ונמצא דבכריתות ומיתות בית דין איירי קרא דבעי תשובה ומיתה והיינו ודאי בלא יסורין אבל אם באו עליו יסורין נתכפר לו קודם שימות לא קשיא מידי דתשובה עם מיתה כבר מנאה ר' ישמעאל ומיתה בלא תשובה אינה מכפרת על כריתות ומיתות בית דין ואפילו אעשה מיתה לחודה אינה מכפרת אם לא חזר בתשובה אלא צריך שיקבל עונשו בגיהנם כנ"ל ודו"ק: וראיתי בספר אזני יהושע דף מ"ז ע"ב דהקשה קצת קו' על ברייתא זו דמ"ל לתנא לומר דכריתות ומיתות בית דין חשיבי כחדא להתכפר עם יסורין דלמא מיתת בית דין בעי מיתה ולא סגי ליה ביסורין אלא מיתה וחילול ה' לא סגי במיתה ולפי מה שפירש לעיל דבקרא אם יכופר לכם עון הזה עד תמותון יש הוכחה דמיירי בחילול ה' דחוטא ומחטיא אתי שפיר.

וזה ראיתי שדקדק הרב הנז' במ"ש רש"י ומסתברא דקל לקלה וחמור לחמורה דאמאי כ' רש"י הך מסתברא קודם שיזכיר חילול ה' דבעי מיתה דבתר כולהו הול"ל הך ומסתברא דהא גם בקרא דכתיב כו' יע"ש. ולע"ד יראה דודאי רש"י סבירא ליה דאין הכרח חותך לאוקומי קרא דתשובה לחוד מהני בעשה ותשובה עם יוה"כ ללא תעשה ותשובה וכיפור ויסורין לכריתות ומיתות לחילול ה' אלא עיקרא דמלתא הוא הסברא דהקל לקלה והחמור לחמורה ובסמך הסברא שהיא העיקר בקשנו רמזים בפסוקים ליפות הדרשא אבל עיקרא דמלתא אסברא קא סמכינן והיינו דכתב רש"י ומסתברא הקל לקלה כו' ומה שכתב רש"י הך מסתברא בתר ג' קמאי דהיינו עשה ולא תעשה וכריתות ומיתות בית דין משום דהנך ג' בבות הם מיני עבירות זו למעלה מזו וחלוקה דחילול ה' אינה

מחמת כובד העבירה מצד עצמה אלא מצד העושה אותה דלמדין ממנו לחטוא וזה תלוי לפי גדולת האדם שלמדין ממנו להקל והתנא עצמו הגדיל חלוקה זו מהנשארים ואמר אבל מי שיש בידו חילול ה' משום דחילול ה' דהוי חוטא ומחטיא הוי אפילו בעשה ולא תעשה אם אדם גדול הוא החוטא דלמדין הימנו לחטוא ועל זה הבדילה התנא ואמר אבל כו' אפילו בעבירות עשה ולא תעשה אינו מתכפר אלא במיתה ולכן רש"י ז"ל אחז דרך התנא והפריד חלוקה דחילול ה' מהשאר ואמר עלה למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה כלומר למדנו דיש עבירה אפי' מהקלות דעשה ולא תעשה יש פעמים דאין מתכפרים אלא במיתה כשיש בעשייתה חילול ה' דלמדין הימנו באופן דהך למדנו דכתב רש"י גבי מיתה דהיא על חילול ה' לא דמי ללמדנו קמאי דיש כפרה דתשובה סגי ויש כפרה דבעי תשובה ויום הכפורים ויש דבעי יסורין דאותם לימודים הם סברות לחלק על מיני העונות הקל לקלה והחמור וכו' והך למדנו על כפרה דבעי מיחה הוא מין למוד אחר דאפילו אעברה קלה כגון עשה ול"ת יש פעמים דבעי מיתה ולכך לא עירב רש"י הלימודים לכתוב בתר כולהו ומסתברא דקל לקלה כו' כנ"ל ומ"ש רש"י באזני ה' צבאות אמר הנביא באזני אמר הקב"ה כו' הקשה הרב הנז' מי שאל ממנו פירש הכתוב לכשיגידהו ומחזי נדרש ללא שאלוהו ותירץ הרב דק"ל לרש"י מי אמר דעונש זה לדורות דלמא לפי שעה אמר כן לזה אמר רש"י באזני גילה הקב"ה דמדנקט ל' גילוי אזן משמע דלדורות הוא יע"ש וק"ל דרש"י לא הזכיר תיבת ונגלה והעיקר חסר מהספר ורש"י לא תפס בתיבת ונגלה אלא תפס באזני ה' כו' ויראה דכוונת רש"י היא משום דהוא הקדים תחלה ואמר חילול ה' חוטא ומחטיא אחרים והיינו כשגדול א' עושה דבר מגונה שלמדין הימנו לזלזל בדבר יותר חמור כדמוכח בסוגיא דלקמן דאמר ה"ד חילול ה' כו' באופן דחילול ה' לא משכחת לה אלא בגדול הדור והרגיש רש"י מנ"ל דקרא בגדול הדור שעושה דבר מגונה איירי דלמא מ"ד אם יכופר העון הזה כו' היינו אפילו להדיוטות דמזלזלים שלא לצום ולהתאבל על ירושלים יש להם עונש זה משום דהקב"ה מתאבל על ירושלים והם אוכלים ושותים ונמצא דעונש המיתה הוא על איכות העבירה מצד עצמה לא מצד העושה אותה לכן פירש"י דההכרח הוא משום דכתיב באזני ה' צבאות דמהו זה שאמר הנביא דנבואה זו נאמרה לו באזניו טפי משאר נבואות אלא דאמר הנביא באזני כלומר שים הדבר הזה באזניך ובאזני דכוותך שהם גדולי הדור שאם יעשו דבר מגונה בהם דוקא הוא חילול ה' ולא יכופר להם עד ימותון בשביל שלמדין מהם אבל לא תשים הדבר הזה באזני ההדיוטות דלגבי דידהו אינו חילול ה' דאין למדין מהם ודו"ק:

ובמ"ש התנא אבל מי שיש בידי כו' ולא ביוה"כ לכפר כו' קשה מ"ש ולא ביוה"כ מכפר דמשמע דלפחות תולה להגין עליו מן היסורין והא ליתא דאפילו לענין תליה תשובה ויום כפור לא סגי לתלות מן היסורין והכי הוי ליה למימר אין לו כח בתשובה ויום כפור לתלות שלא יבואו עליו יסורין ולא ביסורין למרק ויראה לומר כיון דעון חילול ה' הוא בגדול הדור דעובר אעשה או לא תעשה דלמדין ממנו שאר בני אדם ונמצא חוטא ומחטיא לכן אמר אבל מי שיש בידו חילול ה' דעבר אעשה אף על גב דבעלמא תשובה מכפרת הכא אפילו תליה מן היסורין לא מהני ליה תשובה לתלות שלא יבואו עליו יסורין ואם יבא עליו יום כפור לא תימא דסליק דרגא ויתכפר עליו אלא גם אין לו כח ביום כפור לכפר אחילול ה' בעשה ובעי דיבואו עליו יסורין ואפילו אם יבואו עליו יסורין אין כח ביסורין למרק אלא כולם תולים וכ"ת לאיזה ענין כולם תולין הא כל מקום דאמרינן תולין הוא מן היסורין וכיון דהכא מירי דבאו עליו יסורין לענין מה חולין ויראה דכיון דבאו עליו יסורין חדש אחד או ב' לפי שקול אל דעות דסגי ליה באותם יסורין מהיום ההוא והלאה שוב אין לו עוד יסורין ולז"א כולם תולין כלומר שלא יבואו עליו עוד יסורין ומיתה ממרקת וכי תימא מאי נפקא מינה דאינו מתכפר עם היסורין עד שימות והלא בלאו הכי סוף אדם למות מי גבר יחיה ולא יראה מות יש לומר דהמותשלו תהיה שלא בזמנה ואפילו הוא זקן יהיה בכרת דיומי או יציאת נשמתו תהיה בצער וכיוצא בזה כתב ביפה מראה דף קל"ג ע"א יע"ש ודו"ק: ת"ר חילול ה' א"ר כגון אנא דשקילנא כו' והרמב"ם בפ"ה מהלכות יסודי התורה דין י"א כתב וז"ל ויש דברים שהם בכלל חילול ה' כו' כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר כו' ודבריו תמוהים דהם הפך הגמ' ומרן בכ"מ כ' דגי' הרמב"ם נראה שהיא בהפך כו' יע"ש ומשמע דר"ל דאין חילוק ממקום למקום אלא החילוק הוא דאם תובעים ממנו ואינו משלם מיד איכא חילול ה' ואם לא תבעוהו ליכא חילול ה' וזה ודאי דוחק גדול בפירש אתר דתבעי ואתר דלא תבעי דאינו מקומות אלא מציאיות ותו דמה שכתב בסמוך אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא לא יתיישב על פי פירוש הכ"מ דאינו רוצה לומר מקום אלא מציאות וכבר ראיתי בס' אזני יהושע דף מ"ז ע"ד דנתקשה בזה וע"ש מה שתירץ יע"ש.

ולע"ד יראה דלעולם הרמב"ם גריס כגירסתינו אלא דהוא ז"ל מפרש דמה שאמרו היכי דמי חילול ה' דשקילנא בשרא ולא יהיבנא דמי לאלתר אינו רוצה לומר במי שלוקח בהקפה דאם כן הוי ליה למימר דשקילנא בשרא בהקפה אלא דרך הקצבים למכור בהקפה כל השבוע וביום הששי דרך הטבח לילך ולתבוע הקפותיו של אותה השבוע ובזה הוא דאמר דלא יהיב דמי לאלתר רוצה לומר סמוך לתביעה ראשונה דכיון דמאחר

לפורעו אחר תביעה ראשונה אומר הטבח דרוצה לגוזלו ולומד ממנו להיות מזלזל בגזל ועז"א אביי ל"ש אלא באתרא דלא תבעי פעם ב' בשבוע אחר הקפות שבוע שעברה אבל באתרא דתבעי בשבוע ב' או ג' הקפות שבועות שעברו ואינם מקפידים להתפרע מידי שבוע בשבוע מכל בני האדם דיש פעמים שפורעים בסוף השבוע ויש פעמים בסוף החדש והקצבים תובעים להם בכל שבוע ואם יש מעות ללוקחים נותנים להם ואם אין להם ממתינים להם ותובעים לשבוע אחר או לסוף החדש ואין מקפידים בזה בכי האי גוונא ליכא חילול ה' ונמצא דמ"ש הרמב"ם כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעים והוא מקיפן מיירי באתרא דלא תבעי אלא פעם א' ורגילים לפרוע מיד אחר תביעה א' וזה דמשנה מנהג עירו דהמוכרים תובעים לו והוא מקיפן מה שאין עושין אחרים הוא חילול ה' דחושב הקצב דרוצה לגוזלו כנ"ל ודוק:
אמר רבינא ומתא מחסיא כו' פרש"י מקומו של רבינא ע"כ ויש להתבונן מה בא ללמדנו יש לומר דרש"י בא לאפוקי דלא תימא דרבינא בא להעיד על מקום אחר שלא היה דר בה דאם היה דר בה רבינא הוי ליה למימר ומתא דידן והיה קשה דזה הפך השגור לנו מכל התלמוד דמתא מחסיא הוא מקומו של רבינא לכן בא רש"י ולימד לנו דאין לחוש דהאמת הוא דהוא מקומו של רבינא.
אי נמי יש לומר דכונת רש"י שהרגיש מה בא רבינא ללמוד דמתא מחסיא הוא אתרא דתבעי והלא הדרים שם ידעו מנהג מקומה אלא רבינא בא ללמד דהוא לימד דעת את הקצבים והנהיג שיהיה מקומו אתרא דתבעי כי היכי דלא יכשלו בחלול ה' ומזה ילמוד כל גדול בעירו להנהיג שיהיה אתרא דתבעי ועיין שלהי קמא א"ר ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא ולא פרש"י שם מקומו של רבינא ודוק: אביי כדשקיל בשרא וכו' לפי פשט השמועה דבאתר דלא תבעי אסור ליקח בהקפה עובדא דאביי הוי באתרא דתבעי ולכך היה לוקח בהקפה ולימד לנו דהיה פורע לשני השותפין וכדפרש"י אמנם לפי מה שפי' דעת הרמב"ם דמותר ליקח בהקפה לעולם אלא דבאתר דלא תבעי פעם ב' צריך לפרוע מיד בתביעה א' ואם לאו איכא חלול ה' אפשר לומר דעובדא דאביי דלקח בהקפה הוי באתרא דלא תבעי פעם ב' ובתביעה א' היה פורע לא' מהשותפין וכששותף הב' היה תובעו היה חוזר ופורע לו ולא היה א"ל פרעתי לחבירך שמא יסבור שהיא דחיה או שמא ישכח חברו שפרעו אביי ויש כאן חילול ה' ודוק ועיין בחדושי הלכות דביאר דברי רש"י ולא ידעתי מה בא ללמדנו: רבי יוחנן אמר כגון אנא כו' ופרש"י ואין הכל יודעים כו' ע"כ ומלתא דפשיטא דר"י לא הי' בו עון חילול ה' כיון דאנוס הי' ללכת ד"א בלא תפילין ותורה ומ"ש כגון אנא ר"ל אותו שילמוד ממני ללכת ד"א בלא תורה ותפילין ואין

לו חולשא ומיחוש כאב הראש כמוני אותו יקרא שחילל את ה' שילמדו ממנו להקל אבל בדידיה ודאי לית חילול ה' כיון דאנוס הוא.

וביושׁ פרק היה קורא גרסי' ר"י בקייטא דלא הוה חזיק רישיה הוה לביש תרויהון ברם בסיתווא דהוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה ויש מוכיחים מכאן דאסור להניח תפילין של ראש ע"ג כובע הדק שע"ג הראש ומרן הב"י דחה ראייתם דר"י הוה מזיק לו הקרירות אפי' אם היה מניחם ע"ג כובע דק ולכך לא היה מניחם כלל ובס' שתי ידות דף ל"ד ע"ב הביא הירושׁ' הנז' עם גירסא הפוכה ר"י בסיתווא דהוה חזיק רישיה הוה לביש תרויהון ופי' דבימי ר"י היה שמד שלא להניח תפילין ובסיתוא דהוה חזיק רישיה מחמת הצנה היה יכול ללבוש התפילין בהצנע תחת הסודר כו' יע"ש וממ"ש הכא ר"י כגון אנא דמסגינא ד"א בלא תפילין משמע דטעמו הוי משום חולשא ולא משום סכנה: גם ראיתי דברים זרים בס' הנז' דמסיים להוכיח דתפילין של יד צריך להניחם ע"ג חלוק ולא ע"ג בשר ממה שאמ' שם בירושלמי על מה שהיה לובש ר"י תפילין כל היום ואינו אסור משום ערוה ומשני אפרקסין היה לובש מבפנים יע"ש ודבריו אינם נראים כלל דודאי תפילין של יד צריך להניחם ע"ג בשר ומאי דפריך היאך ר"י לובש תפילין כל היום והלא כיון דר"י בעל בשר היה ודאי דבקיץ מפני החום הגדול היה פושט בגדיו ונמצא לבו רואה את הערוה ומשני אפרקסין היה לובש מבפנים דהיינו דלא היה פושט מעליו המכנסיים והחלוק ולעולם היה מניח תפילין ע"ג בשר ועיין ביפה מראה פ' היה קורא: ר"י אמר כגון אנא דמסגינא כו' איכא למידק מאי בינייהו דר' ור"י י"ל דבהא פליגי דרב סבר דליכא חלול ה' אלא כשלמדין הימנו לזלזל בחייבי לאוין כגון גזלה וגניבה אבל אם למדין לזלזל בעשה אינו חילול ה' ור"י ס"ל דאפילו למדין לזלזל בעשה מיקרי חילול ה': ורבי ינאי אמר כל שחבריו מתביישין מחמת שמיעתו ושם רע היוצא עליו אע"ג דהוא שקר דכל שם רע הוא שקר אפ"ה מיקרי חילול ה' אר"ן בר יצחק כו' יראה דר"ן בר יצחק לא בא לחלוק דא"כ היל"ל ר"ן בר יצחק אמר כו' אלא ר"ן לפרושי דר' ינאי קא אתי דאמר כל שחבריו מתביישין ממנו דהיינו שיצא עליו שם רע אע"ג דהוא שקר וכן מוכח מדברי הרא"ש ופי' ר"ן דלא מיקרי חילול ה' אלא כשטעו העולם וסברו דהשם רע הוא אמת עד שאו' שרא ליה מריה לפלניא אבל אם נתברר לעולם שהוא שקר אע"ג דהביא עצמו לידי חשד עד שהוציאו עליו שם רע אין כאן חילול ה' ודוק: אבי' אמר כדתניא ואהבת את ה' אלקיך כו' בהרי"ף ורא"ש ועין יעקב וילקוט פרש' ואתחנן ובירמיה סי' ג' מייתי ברייתא זו וגריס בסיפא אבל מי שקורא ושונה כו' מה הבריות אומ' עליו אוי לו לפ' שלמד תורה כו' וק"ל למה הבריות מזלזלים בתורה ויראה דטעמייהו משום דהם

תולים דזה שלמד לעשות רשעיות מכח התורה ע"ד מ"ש פ"ג דסוטה כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות דכיון דנכנסה חכמה באדם נכנסה בו ערמומיות לעשות דברי עבירה בהצנע ואמרינן בפ"ה דבתרא אין עושין את המחק צדו אחת עבה וא' קצרה כו' ועל כולן אמר ריב"ז אוי לי אם אומר שמא ילמדו רמאין אוי לי אם לא אומר שמא יאמרו הרמאין אין ת"ח בקיאים במעשה ידינו גם בפר' חלק דף ק"ט דרש רבי יוחנן מש"ה חתר בחשך בתים יומם חתמו למו דפי' ההמצאה שהיו עושים לחתור בתים וכששמעו הרשעים אותה דרשא חתרו בצפורי ש' מחתורות יע"ש.

הרי דיש פעמים דיש רשעים למדין רשעיות מתוך התורה ועז"א אשריהם ב"א שלא למדו תורה וזהו חילול ה' דהקב"ה נתן לנו התורה לדעת להזהר ולפרוש מכל התחבולות רשעיות והבטיחנו הקב"ה דהתורה מצלת מן החטא ועתה שרואים בהפך הוא חילול ה' דאומרי' ח"ו אין יכולת ביד הקב"ה ובתורתו להציל את האדם מן החטא ודומה לחילול ה' הרמוז בפר' באמור עם ה' אלה ומארצו יצאו כלומר דאין יכולת להציל חכמיו וחסידיו כדפרש"י: א"ר חמא בר חנינא גדולה תשובה שמביאה רפואה וכו' כתב הרי"ף בס' מאור עינים יש לדקדק כיון שר' חמא עצמו מוקי לקרא דארפא משובותיכם בתשובה מחמת יראה שהוא כבעל מום שנתרפא למה לא הודיע מעלת התשובה של אהבה שעוקרת החטא לגמרי ולע"ד נ דכונת ר' חמא לומר בא וראה מעלת התשובה אפילו תשובה גרועה שהיא מחמת יראה מביאה רפואה לעולם שנאמר ארפא משובתם של כל העולם כולו ואוהבם בנדבת לבי יען נמצא ביניהם איש אחד ששב בתשובה וזהו כי שב אפי ממנו והרפואה שמביא בעולם היינו משום דאמרינן ריש שבועת הדיינין וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מחמת הערבון וכששב העובר עבירה בתשובה מביא רפואה לעולם ועיין בס' תאוה לעינים מה שכתב בזה גם מ"ש ס' הנז' מס' ר"ה סי' י"ד ועיין בס' בינה לעתים דף כ"ט ודוק:

ר"ה בר חנינא רמי כתיב כו' ל"ק כאן מאהבה כו' איכא למידק דמה טעם שישובו מיראה אחר שא"ל שישובו מאהבה ולכאורה יראה דה"ק אני מצוה לכם שובו בנים שובבי' מחמת אהבה ולפחות אם לא תוכלו לשוב מאהבה שובו מחמת יראה וארפא משובותיכם אמנם יראה כשנדקדק בכתוב ירמיה סימן ג' קול על שפיים נשמע בכי תחנוני בני ישראל כי העוו את דרכם כו' וכתיב בתריה שובו בנים כו' וקשה מה מצוה להם שישובו הרי כבר שבו ונשמע בכייתם שהיו אומרים כי העוו את דרכם כו' אלא הענין הוא דהם שבו מחמת יראה ולכן היו בוכים ואומרים כי העוו את דרכם וכיון דתשובתם היתה מיראה לא היה להם פנים להתפלל לנוכח לפני ה' אלא היו מתודים

בלשון נסתר כי העוו כו' וא"ל הנביא בשם ה' אין זו תשובה מעולה אלא שובו בנים שובבים תשובה מעולה והתוודו לפני ה' לנוכח דתשובה עם הוידוי נסתר שעשיתם לא הועילה לכם אלא שעשיתי רפואה לכם והיינו ארפא משובותיכם וע"כ עשו תשובה מעולה ולכן כתיב אחר זה הנני אתאנו לך כי אתה ה' אלקינו וגו' דשבו מאהבה והתוודו לנכח ה' ופה אל פה דברו עמו ודוק:רב יהודה רמי כתיב שובו בנים וכו' וכתיב אנכי בעלתי בכם ל"ק כאן מאהבה כו' וקשה דמעיקרא יראה דפריך ורמי תרי קראי ח"א שובו בנים וח"א אנכי בעלתי בכם ומשני כאן כו' והרואה יראה דבפסוק ואנכי בעלתי בכם כבר כתיב שם בירמיה סי' ג' שובו בנים שובבים כי אנכי בעלתי בכם ואיך מתיישב דבחד קרא קרו להו בנים ואומר כי בעלתי בכם ותו אמאי מעיקרא לא פריך קרא גופיה דכתיב שובו בנים כי אנכי בעלתי בכם דקשיא קרא רישיה אסיפא י"ל דה"ק שובו בנים כלומר שהייתם לי בנים מעיקרא וע"י חטאתכם גליתם מלפני ואין אתם לפני אפי' בערך עבדים ולפחות שובו בנים דמעיקרא להיות ע"י התשובה במדרגת עבדים כי אנכי בעלתי בכם והשתא רמי דבקרא אחרינא כתיב שובו וכו' ארפא משובותיכם אלמא דעל ידי התשובה הם חוזרים להיות במדרגת בנים ומשני כאן מאהבה כו' ורש"י כתב ואית דגרסי כו' ויראי לע"ד דאית דגרסי דחו גירסתינו מחמת מה שהקשתי לעיל וק"ק לפי גירסתם איך כתיב קודם שישובו שובו בנים כי אנכי בעלתי בכם קודם שתשובו דהאדם בחירי ואפשר שלא ישוב בתשובה מעולה מאהבה או מיראה י"ל דכשיתעורר האדם לשוב מאהבה או מיראה הקב"ה מקדים להיות אדונו ומסייע לו לשוב כי הבא ליטהר מסייעין אותו שישוב בתשובה שלימה: אמר ר"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד דמר אמר מגעת ומר אמר אינה מגעת ויראה דישראל כשהם צדיקים פרצופותיהם חקוקת בכסא הכבוד כדכתיב ישעיה סי' מ"ט הן על כפים חקותיך וכשח"ו חוטאים משליך פרצופם משם וכמ"ש על פ' השליך משמים ארץ תפארת ישראל דבעונות ישר' השליך זיו איקונין של יעקב החקוקה בכסא הכבוד וכן נמי אשכחן בירמיה סי' כ"ב דכתיב חי אני נאם ה' כי אם יהיה יכניה חותם ע"י ימיני כי משם אתקנך וכתיב שם כתבו את האיש הזה עירירי גבר לא יצלח בימיו כו' וכשחזר יכניה בתשובה נולד לו זרובבל והתנבא עליו חגי הנביא ביום ההוא אקחך זרובבל בן שאילתיאל עבדי נאם ה' ושמתיך כחותם ואז"ל כלפי שנגזר על אביו לנתק חותמו הועילה לו תשובתו ונולד לו זרובבל והושם כחותם ובהא קא מיפלגי ר"ל סבר דתשובה מגעת עד כסא הכבוד שהחוטא עצמו יוכל לשוב לחזור ולחקוק פרצופו ור"י ס"ל עד ולא עד בכלל שאינו יכול לחזור החוטא עצמו לחקוק פרצופו בכסא הכבוד ממש אלא שיעלה להיות בפלטין של מלך קרוב לכסא

הכבוד ומההיא דזרובבל לא תקשי לר"י דשניא ההיא דבן יכניה הוא דזכה להחקק אבל יכניה עצמו לא זכה לכך אע"גב דשב בתשובה שלימה.

ובספר תאוה לעינים פירש דר"ל ס"ל דגדולה תשובה שיש בה כח לכפר אף שכפר בעיקר ועבד ע"ז שזהו עד כסא הכבוד ור"י ס"ל דעל כל דבר תשובה מכפרת חוץ מעובד עבודת כוכבים ומזלות וכופר בעיקר וזהו ולא עד בכלל יע"ש וק"ל מנ"ל דר"י ס"ל דאין התשובה מכפרת על עכו"ם הלא אין לך דבר עומד בפני התשובה ומנשה יוכיח דעכו"ם ונתקבלת תשובתו דת"ק דפ' חלק ס"ל דמנשה אין לו חלק לעולם הבא ואמרינן עלה בגמרא דף ק"ג ע"א אר"י כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה ידיהם של ב"ת הרי דר"י ס"ל דהועילה התשובה למנשה אע"ג דעכו"ם לכן מחוורתא כדכתיבנא וראיתי להרמב"ם ה' תשובה פ"ו דין ו' דפסק כר"ל דאין הפרש בין יחיד לרבים ומתברר מדבריו דפירש גדולה תשובה שמגעת עד כ"ה הוי כדפרי' וזכיתי לדעתו והנה פלוגתא זו דעד ועד בכלל אשכחן דאפליגו תנאי ואמוראי בפ' ולחם וקלי כו' עד עצם דהיינו י"ו דניסן מ"ס עד ועד בכלל וי"ו דניסן הוא מכלל האיסור ומ"ס ולא עד בכלל כדאי' במנחות דס"ח ושם אמרו דר"י ור"ל ס"ל ולא עד בכלל ואזדא ר"י לטעמיה ומש"ה אמר ר"י דתשובה מגעת עכ"ה ולא עד בכלל ועיין בחדושי פר' י"ט של ר"ה מ"ש שם באריכות ומ"מ איכא למידק מה טעם נחלקו ר"ל ור"י בהך קרא דנביאים הול"ל לחלוק בפסוק דפ' ואתחנן דכתיב בצר לך כו' ושבת עד ה' אלקיך.

ויראה דהתם אליבא דכ"ע הוו עד ולא עד בכלל משום דמיירי בתשובה שהיא מחמת יר' דהם שבים מחמת הצרות והקללות שבאו עליהם אבל בפ' זה דהושע דהב"ה א"ל שובה ישראל תשובה מאהבה ותשיג מעלה עד ה' אלקיך יען התשובה שעשית עד עכשו מיראה לא עשה לך אלא זדונות כשגגות וזהו כי כשלת בעונך כדלקמן בזה הוא דנחלקו ועי"ל דקרא דושבת לא מיירי התם לענין שיעלה במעלות לחקוק פרצופו בכסא הכבוד אלא לענין שישיג הנבואה כדמסיי' קרא ושמעת בקולו כמ"ש השמע עם קול אלקים כו' אבל בהך קרא דלא כתיב בתריה ושמעת בקול משמע דבא לומר דעל ידי התשובה יעלה במעלות לחקוק פרצופו בכסא הכבוד ובזה הוא דנחלקו כנ"ל ועיין בס' אהבת עולם דף ע"א ע"א יע"ש ודוק: ומי אמר ר"י הכי והאר"י כו' הקשה בס' מאור עינים דמאי קושיא וכי בשביל שדוחה את ל"ת לית לך שעד כסא הכבוד מגעת ולא עד בכלל ותו דאמאי הקשה ממ"ש ר"י גדולה תשו' יקשה אליו מכח הכתוב לחוד ונימא והכתיב הן ישלח איש את אשתו כו' וכתיב בסיפיה דקרא ושוב אלי נאם ה' ויראה לי דאלולא דאמר ר"י גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה ל"ק מכח הכתוב לחוד דהו"א דהק"ק הן

ישלח איש את אשתו והלכה והיתה לאיש אחר אם ישוב ד אליה עוד הוא עון פלילי וחנוף תחנף הארץ ואת זנית רעים רבים ואתם סבורים לשוב אלי כבראשונה להיותכם חקוקים תחת כסאי בחיבה יתירה כדמות נשואין כבראשונה זה דבר דלא אפש' אלא הלואי תהיה תשובתכם שאקרב אתכם לפלטין להיות תחת כסא הכבוד עד ולא עד בכלל אמנם עתה שאר"י שאין זה פירוש הכתוב אלא כונת הכתוב לומר גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה שמבטיחן הכתוב דאע"ג כי את זנית רעים רבים ושוב אלי כלומר שישובו אליו למעלתם הא' להיות חקוקים בכסא הכבוד כדמות נשואין איש ואשה השתא ק"ל מדר"י לדר"י ומשני הא ביחיד הא בצבור דזכות תשובת הרבים עדיפה דמגעת עכ"ה ועד בכלל אבל תשובת יחיד ולא עד בכלל ויש מקשים אמאי לא תירץ כאן מאהבה כאן מיר' ומתרצים דתירוץ כאן ביחיד כו' הוא רמוז בפסוק שובה ישראל לשון יחיד לכן כתיב עד ה' אלקיך ולא עד בכלל אבל בצבור כתיב בתריה קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא כתיב ושובו עד ה' אלמא דהחילוק הוא בין יחיד לצבור ודוק: אמר ר"י גדולה תשובה שדוחה ל"ת כו' מקשים העולם מאי אולמיה דתשובה והלא כך היא המדה דאתי עשה ודחי ל"ת ובס' כסף נבחר דף קצ"ג הביאו מפרש הילקוט ירמי' סי' ג' תירץ בשם רבו ז"ל דהא דאמרינן בעלמא אתי עשה ודחי ל"ת היינו היכא באותו שדוחה את ל"ת מקיים העשה וכדי שזה יקיים העשה אין אנו חוששין לדחו' ל"ת אבל הכא מי שמקיים עשה של ושבת הם כנ"י ונהי שראוי שתדחה ל"ת לחזור עם בעלה אבל מי התיר לבעל לחזור עמה ולעבור על לאו דלא ישוב בעלה מאחר שאינו מקיים שום עשה וכן תירץ בס' אהבת עולם דף ע' ע"ד יע"ש וק"ל דהא תנן בפרק אלו נערות האונס שותה בעציצו אבל נמצא דבר ערוה או שאינה ראויה לבא לישראל אינו רשאי לקיימה שנא' ולו תהיה לאשה הראויה לו ופרכינן עלה בגמרא דף מ' ניתי עשה ונדחי ל"ת ומשני היכא אמרינן ניתי עשה ונדחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומא לעשה אבל הכא אי אמרה לא בעינא ליה מי איתא לעשה כלל ע"כ ואם איתא כדברי הרבנים הנזכר' מאי פריך ניתי עשה דולו תהיה לאשה וידחה לאו דממזרות נהי דלגבי דידיה יש עשה דולו תהיה לאשה מ"ע לגבי דידה ליכא עשה והיאך היא תעבור על לאו דלא יבא ממזר בקהל ה'.

וכן יש להקשות על הרבנים הנ"ל מהא דגרסי' פ"ק דיבמות דף ב' ע"ב ת"ר אשה אל אחותה לא תקח כו' מה ת"ל לפי שנאמר כו' ופרכינן בגמרא טעמא דכתב רחמנא עליה כו' ל"ת גרידא כו' הרי דאם היה ל"ת גרידא הו"א אתי עשה דיבמה יבא עליה ודחי ל"ת וכן אמרי' פ"ב דיבמות דף כ' דחייבי לאוין יכול לייבם משום דאתי עשה ודחי ל"ת ואם איתא כדברי הרבנים הנז' אמאי עשה דיבום אינו מקיים אותו אלא היבם והאיך

יבמתו תעבור על לאו מבלי שתקיים עשה אלא ודאי הדבר ברור דכל מ"ע דרמיא על א"א ומוטלת עליו לעשותה בחברת אחר דוחה ל"ת שבתורה אעג"ב דלגבי א' מהם ליכא עשה כדאמרן א"כ ה"נ כדי שיקיימו ישראל מצות התשובה לחזור עם הב"ה יכול הב"ה לעבור על הלאו דכך כי המדה דאתי עשה ודחי לא תעשה כדאמרן: ולע"ד יראה לתרץ כשנבאר תחלה מ"ש ר"י גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה איזהו האי ל"ת ולכאורה יר' דה' גירש לכ"י והלכה כ"י ונשאת לאחר דהיינו דעדכ"ם ואסורה.

לחזור לבעלה הראשון דהיינו הב"ה משום לא יוכל בעלה הראשון כו' אמנם זה א"א לומר דה' גירש לכ"י דהרי כתיב בישעיה סי' נ' איזה ספר כריתות אמכם כו' ותו שישראל שעובדים עכו"ם לא חשיב כנשאת לאחר אלא כמי שזנתה עם אחר כדכתיב ואת זנית רעים רבים וגרושה שזנתה מותר' לחזור לבעלה וראיתי למהרי"ט בדרשותיו דף קצ"ח דעמד בסתירת הפסוק דירמיה סימן ג' משמע שהם גרושים ומישעיה סי' נ' משמע דלא נתגרשו ותירץ דהאמת הוא דלא נתגרשו אלא מה שעובדים עכו"ם ישראל הוי כא"א שזנתה תחת בעלה דאסורה לבעלה בלאו לדעת חכמים כמו שאמרו ביבמות דף י"א דמאי לא יוכל בעלה הראשון לקחתה אחרי אשר הוטמאה דרשינן לרבות סוטה שנבעלה ואע"ג דידעינן דסוטה שנבעלה אסורה לבעלה מדכתיב והיא נטמאה היינו איסור עשה אבל לאו לא שמענו אתא ריבוייא דאשר הוטמאה לרבות סוטה שנבעלה למיק' עלה בלאו וקרא ה"ק לאמר הן ישלח כו' והלא דברים ק"ו ומה המחזיר גרושתו אחר שנשאת לאחר אסירא זנתה תחתיו לא כל שכן דאדרבה עיקר טומאה דכתיב אשר הוטמאה בסוטה שזנתה איירי ולהכי עביד ק"ו ואפ"ה אני אומר דאע"ג דאת זנית רעים רבים אפ"ה ושוב אלי נאם ה' ומ"ש בירמיה שלחתיה ואתן ספר כריתות אליה פירש הרב דהגט היה פסול לפי שא"ל איני אישך איני בעלך ולא אמר הרי את מותרת יע"ש ועיין כיוצא בזה בהליכות אלי דף ע"ד ולפי זה הדבר מובן דהל"ת הוא מא"א שזנתה דאסורה לבעלה מריבויא דקרא דאשר הוטמאה דדרשינן לה לרבות סוטה שזינתה דאסורה לבעלה בלאו וכתבו התוס' בפ' אלו נערות דף מ' ד"ה ניתי עשה כו' ובכה"ג לא אמרינן עשה כו' משום דאית ביה לאו ועשה יע"ש ואם כן היינו רבותא דתשובה שדוחה ל"ת שבתורה משום דכיון דהוי א"א שזנתה אסירא בעשה דכתיב גבי סוטה והיא נטמאהואסורה בל"ת דלא יוכל בעלה כו' הוטמאה דדרשינן ליה לרבות סוטה שזנתה דאסור' בלאו וזה חדוש גדול דעשה דתשובה דוחה ל"ת ועשה משא"כ בעלמא כמ"ש התוספות ומה שהזכיר ר"י שדוחה ל"ת ולא הזכיר העשה משום דאיסור עשה הוא פשוט אליבא דכ"ע מדכתיב והיא נטמאה אבל הל"ת הוא חדוש דפלוגתא דתנאי הוי פ"ק דיבמות דף י"א ע"ב דלר"י ן'

כיפר א"א שזנתה לית בה לאו ודריש ונטמאה למעוטי מחזיר גרושתו מאירוסין וחכמים דס"ל דאיסור גרושה הוי גם מן הארוסין דרשי ונטמאה לרבות סוטה שזנתה בלאו נמצא דענין הלאו הוא חדוש וזה רמז ר"י במ"ש גדולה תשובה כו' לרמוז דא"א שזנתה אית בה לאו כס' חכמי' וגדולה התשובה היא דאתי עשה דתשובה ודחי לא תעשה ועשה דא"א שזנתה ודוק: עוד י"ל דרך זה במונח שהב"ה גירש כ"י ודנן כשלוחין וגרושין כי כן מוכח פשטיה דקרא דירמיה ומש"ה שלחתיה ואתן ספר כו' ואע"ג דבישעיה כתיב איזה ספר כריתות אמכם הנה רז"ל במ' איכה אמרו פרק היתה כאלמנה רבנן אמרי למלך שכעס על מטרונא כו' והדבר קשה להבין איך תפיס חבלא בתרי רישין.

ויראה דענין זה תלוי במ"ש פ' יש נוחלין דף קכ"ט ובנדרים דף פ"ז והלכתא תוך כדי דבור כדבור דמי וכתב רשב"ם פרק י"נ שאם קדש אשה בפני עדים וחזר תוך כ"ד ואמר ליהוי מתנה אין שומעין לו וחומרא דרבנן היא כו' אלמא מדאורייתא בכולהו מילי אפי' בגיטין וקדושין תכ"ד כדבור דמי אבל הר"ן בנדרים כתב בשם ר"ת דתוך כ"ד כדבור דמי תקנתא דרבנן היא כו' יע"ש ולפי שתי הסברות הללו יובן המאמר הנז' אשר המשילו רז"ל למלך שכעס על מטרונא ונתן לה גיטה ובתוך כ"ד חזר בו וחטפו ממנה וכל זמן שהיתה רוצה לינשא לאחר אומר לה היכן גיטך כלו' שכבר חזרתי בי תוך כ"ד ואין את יכולה להנשא משום חומרא דא"א אבל כשהיא תובעת מזונות לענין ממון הקל הבעל הוא מוחזק ואין מוציאין מידו מספק דא"ל והלא גרשתיך.

ואע"ג דאמרינן פ' אלמנה נזונית דף צ"ד א"ר זירא מגורשת ואינה מגורשת חייב במזונותיה כבר אמרו המפרשים דמדינא פטור והראיה דיורשיו אין חייבין לזונה אלא תקינו רבנן שיזון אותה הבעל בחייו משום דאגידא ביה כדי שמחמת דוחקו יתן לה גט כריתות כדי שתוכל להנשא לאחר ותקנה זו לא שייכא גבי קב"ה דאין לו שום דוחק לעשות נסים לישראל דהם המזונות דיותר מה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק באופן דעלה בידנו דכ"י נתגרשה ואח"כ חטף הב"ה הגט מידה בתוך כ"ד וכשרוצה לינשא לאחר א"ל איזה ספר כריתות וכשמבקשת נסים א"ל שלחתיה ואתן ספר כריתותיה אליה כו'.

ולפ"ז שהאמת הוא דהב"ה נתן גט לכ"י מש"ה בירמיה לאמור הן ישלח כו' הוא כפשטו שנתן לה גט ומ"מ מ"ש ר"י גדולה תשובה כו' האי ל"ת לאו היינו שנשאת לאחר דישראל לא נשאו לאחר וכל מעשיהם שעע"ז אינו אלא זנות כדכתיב ואת זנית רעים רבים כו' וא"א שזנתה תחת בעלה אסורה בלאו דלא יוכל בעלה הראשון כו' אשר הוטמאה לרבות סוטה שזנתה כדאיתא ביבמות וכ"ת כיון דהל"ת הוא משום א"א שזנתה תחתיו ל"ל

לכתוב דהב"ה גירש את ישראל י"ל דהדבר מובן על פי ס' הרמב"ם פי"א מגירושין דין י"ד דביאר שם מרן הכ"מ דדעת הרמב"ם הוא דא"א שזנתה תחת בעלה אין בעלה לוקה עליה משום דהוי לאו שבכללות אבל א"א שזנתה תחת בעלה ושוב גרשה אם יחזרנה אצלו אע"ג דלא ניסת לאחר בזה הוא דאיכא לאו ולוקה וקרא ה"ק לא יוכל בעלה הראשון וכו' אם היתה לאיש אחר או אם נטמאה תחתיו וגרשה לא יוכל להחזיר גרושתו אע"ג דלא ניסת לאחר יע"ש וא"כ לפי זה היינו דקאמר אע"ג דהאמת הוא דאם ישלח איש את אשתו והיתה לאיש אחר אם ישוב עליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ובכלל לאו זה הוא א"א שזנתה וגרשה בעלה דלא יוכל להחזירה ואם החזירה עובר בלאו דמחזיר גרושתו אפ"ה אני אומר לכם ואת זנית רעים רבים ושוב אלי כו' והיינו מ"ש ר"י גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה דהיינו ל"ת דמחזיר גרושתו אחר שזנתה תחתיו ולזה רמז במ"ש ל"ת שבתורה דתיבת שבתורה מיותרת אלא מפני שיש בכלל לאו זה ל"ת והוא א"א שזנתה ולא גירשה דאסורה לבעלה אבל אינו לאו ממנין הלאווין דהוא לאו שבכללות לדעת הרמב"ם ז"ל אבל כשזנתה וגרשה אם יחזיר גרושתו אז עובר על ל"ת שבתורה כלומר שהוא ממנין הלאוין דהוא לאו חמור דמחזיר גרושתו ולוקין עליו מלבד דאיסור עשה איכא דא"א שזינתה אסורה לבעלה משום עשה דוהיא נטמאה וכשגרשה אסור להחזיר משום לאו דמחזיר גרושתו אע"ג דלא ניסת לאחר וזו היא גדולת עשה דתשובה שדוחה עשה דוהיא נטמאה ודוחה איסור לאו דמחזיר גרושתו כדאמרן אני שמעתי בפי אור עיני חתני וגיסי הרב המובהק המג"ן נר"ו דפירש דטעמא דר"י הוי משום דכתבו התוספות פרק המוצא תפילין דף ק' ע"א וז"ל וא"ת וליתי עשה ולידחי לאו דבל תוסיף ויש לומר דלא דמי כלל לכלאים וציצית דהכא ע"י פשיעה הוא בא והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו עכ"ל וה"נ מן הראוי היה דעשה דתשובה לא ידחה לאו דא"א שזנתה דאסירא כיון דע"י פשיעה הוא בא וזו היא מעלת התשובה שדוחה ל"ת אע"ג דבא ע"י פשיעה:

גמרא א"ר יונתן כו' בעין יעקב גריס הכי אר"י גדולה תשו' שמביא גאולה לעולם שנאמר ובא לציון גואל מה טעם משום דלשבי פשע ביעקב אר"י גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם כו' ויראה לע"ד דר"י ור"י פליגי בהא דאיתא בפרק חלק דף צ"ז ע"ב דמר סבר אם ישראל עושים תשובה נגאלים ואם לא אינם נגאלים ומ"ס דכשיגיע הקץ האמיתי אפילו לא יעשו תשובה נגאלין אלא דאם יעשו תשובה מקרבין הגאולה להביאה קודם זמנה וסברת ר' יוסי הוא כמ"ד אם עושין תשובה נגאלין ומוכח לה מדכתיב ובא לציון כו' הא אם לא שבו אין כאן גואל ור' יונתן חולק וס"ל דבא לציון גואל לא קאי לסיפיה

דקרא אלא משום דכתיב בישעיה נ"ט כי יבא כנהר צר ובא לציון גואל ודרשו בפרק חלק דף צ"ז אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנאמר כו' יע"ש וס"ל לר"י דכשיבא הקץ האמיתי אפי' לא יעשו תשובה נגאלין אלא דאם יעשו תשובה הם גורמין לקרב הגאולה ומוכח לה מדכתיב בישעיה סי' נ"ז כה אמר ה' שמרו משפט כו' והקשה הרי"ף היכא רמיזא תשובה בפ' זה ונדחק בתירוץ קו' זו והדבר מובן דבישעיה סי' א' הכתוב מוכיחם יתום לא ישפוטו כו' לכן אמר הכתוב שאם יעשו תשובה דהיינו שישמרו משפט כו' יקרבו את הגאולה וזהו כי קרובה ישועתי לבא: ורבי יוסי יסבור דהך קרא לא מיירי במעלת התשובה אלא במעלת המשפט והצדקה וכמ"ש פרק קמא דבתרא דף י' ע"א גדולה צדקה שמקרבת הגאולה כו' ועיין בכלים פ"ז דף רי"ד ע"ב ודף רכ"ח ע"א ודוק.

אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות כשגגות עיין בס' עיקרים מ"ד פ' כ"ה: ע"ב איני והאר"ל כו' נעשות לו כזכיות שנאמר ביחזקאל סי' ל"ג ובשוב רשע מרשעתו כו'. ודייק לה מתיבת עליהם דהיא יתירה אלא בא לרמוז עליהם הוא יחיה כלומר על מה שעשה ואף על העבירות כדפרש"י והא דלא דייק לה מדכתיב שם סי' ח"י ובשוב רשע מרשעתו ויעש משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה כו' משום דהתם איכא למדחי דמאי דכתיב הוא את נפשו יחיה קאי בעבור המשפט וצדקה שעשה.

גם מ"ש הכתוב האחר ויראה וישב מכל פשעיו חיו יחיה לא ימות איכא למדחי דכונת הכתוב לומר דכיון דחזר בתשובה לא ימות בלא עתו וזהו הכפל חיו יחיה וחזר לומר לא ימות אבל אכתי לא שמענו דזדונות נעשו כזכיות להוסיף לו חיים על בני דורו לכך מוכח לה מקרא דסי' ל"ג דכתיב עליהם הוא יחיה כלומר דאף על העבירות שעשה שנעשו לו כזכיות הוא יחיה יותר מבני דורו ויש להתבונן היאך אפשר שגוף העבירה יעשה זכות. י"ל דכיון דתשובה מעולה היא באותו פרק וכו' כדלקמן וכיון שלעבר טעם טעם החטא והכיר במים גנובים ימתקו ואפ"ה פי' מהעבירה מאהבת ה' ימצא דאותה עבירה שעשה כבר גרמה הפרישה זו שעשה שהוא זכות גדול משא"כ בצדיק שמעולם לא חטא ופגע באשה זונה ופי' ממנה אין לו זכות גדול ודוק: וא"ל ממאי דאפליגי תנאי בס' הוידוי ביומא דף ל"ו ת"ר כיצד סדר הוידוי עויתי פשעתי חטאתי וכו' וחכ"א וכו' וק' למה לא התפלל משה שיעשו זדונות כזכיות ויש לומר דכיון דמיירי קרא כשעשו פשעים דהיינו מרדים דהם טפי מעונות דהם זדונות על כולהו אמר עשה להם זדונות כלו' גם הפשעים שגגות ופשעים לא מצינו דהם חוזרים לזכיות ואפי' לשגגות אינם חוזרים אלא מכח תפלת משה א"נ דמשה ה"ק בתחלה עשה להם זדונות כשגגות ואח"כ גם השגגות ונקה

ועיין בספר יד יוסף דף רע"ז ע"ב וכי תימא איך מתרצים חכמים לקרא דוהתודה עליו כו' דהך תירוצא לא שייך שם דאינו לשון תפלה אלא לשון וידוי וכן מוכרח דאל"כ למה לא תירצו הך תירוצא בקרא דוהתודה שהוא הפסוק הא' שהביא ראיה לדבריו ויראה לתרץ דקרא דוהתודה כו' לא חשו חכמים לתרוצי משום דתיבת לכל חטאתכם לא אתיא לסדר ודוי אלא ללמד דהשעיר אינו מכפר על חטאת שיש בו טומאה וכמ"ש פרק קמא דשבועות דף ח' ע"א ובפרק ו' דף כ"ו ואמר קרא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם עי"ש: אמר רשב"ן אר"י כו' בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו כו' ק"ק דמה קמ"ל וכי מה ענין אדם דיש לו מדות רעות מכח יצר הרע להב"ה שהוא רחמן וחסיד בכל מעשיו יש לומר דהקב"ה צונו ללכת בדרכיו שנלך בדרכי ה' ואפ"ה אנו רואים דהב"ה צונו דאם הקניט אדם לחברו צריך שיפייסנו ואם לא נתפייס צריך להרבות עליו רעים בגימל שורות של בני אדם כמ"ש לקמן דף פ"ו אלמא דהעולב ומקניט את חברו חטאתו רבה שהרי אשכחן שיש רשות לנעלב שלא יתפייס מיד עד שירבה עליו רעים.

וזהו גודל חסידותו יתברך שלא כמדת הב"ה מדת ב"ו אפילו שיהיה הב"ו חסיד דמדת ב"ו מקניט חברו בדברים ספק מתפייס ספק אינו מתפייס ויש לו רשות שלא להתפייס מיד ואת"ל מתפייס מיד ספק שיתפייס בדברים כשיאמר נעניתי לך ס' אינו מתפייס בדברים עד שישלם לו קנס ליטרא דדהבא כמו שהוא הדין לת"ח ולכל אדם נמי צריך לשלם הבושת לפי המבייש והמתבייש וזהו דין תורה ולא חייב הב"ה לנעלב שימחול לחברו באומרו חטאתי לך כמו שהוא גבי הק"ב וזה שאמר אבל מדת הקב"ה אינו כן אדם עובר עבירה בסתר מתפייס הימנו בדברים וכו' ותיבת בסתר אינו נוח לידמשמע דבפרהסיא אינו כן וזה מנ"ל ובילקוט הושע לא גרסי תיבת בסתר ואפשר ליישב הגירס' דנקט בסתר לחדושא דאף על גב דעבר בסתר דלא השוה עבד לקונו ועין של מטה עשאה כאלו אינו רואה וכמ"ש בפרק מרובה דף ע"ט דמהאי טעמא החמירה תורה דהגנב ישלם ד' וה' משא"כ הגזלן וכיוצא בזה ספ"ק דקדושין ופ"ב דחגיגה דף י"ו ודוק: ומ"ש ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה כו' שנאמר ונשלמה כו' הם דברים תמוהים דפשט הכתוב מוכח דהם דברי ישראל ולפי הדרשא יראה דרוצה לפרש דהם דברי ה' ותו מה שאמרו אחר זה שמא תאמר פרי חובה כו' דלמה אמר כי האי לישנא ולא קאמר ולא עוד אלא שהם כפרי נדבה.

ויראה דודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו דמה שאמר הכתוב וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו הם דברי ישראל השבים בתשובה ומתוך דבריהם הוציא הדרשא דהיינו דהנביא לימד את ישראל ואמר להם קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון

כלומר כל עונותינו תשא ותסלח וגם תאמרו להקב"ה וקח טוב וגם תאמרו ונשלמה פרים שפתינו ומדלימד הנביא לישראל שיאמרו להקב"ה וקח טוב משמע דמדת הקב"ה היא דמי ששב בתשובה מחזיק לו טובה כאלו עשה זכות ועל כן אמרו ישראל לא תחשוב שנסמוך על מדתך דאתה מחזיק לנו טובה ולא נעשה טובה זה אינו דאנו מבטיחים לך שנעשה מעשים טובים וקח טוב וכן לא תחשוב ג"כ שנסמוך על מדתך דאתה מעלה עלינו כאלו הקרבנו פרים אלא אנו מבטיחים לך ונשלמה פרים שפתינו כלומר שנקריב קרבנות עם וידוי שפתינו באופן דמתוך דברי ישראל השבים בתשובה ואומרים וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו למדנו דמשום דידעו ישראל שמדת הקב"ה דהוא מחזיק טובה לשב ומעלה עליו כאלו הקריב פרים לכן אמרו דהם לא יסמוכו על זה אלא יעשו בפועל טובות ויקריבו קרבנות ועדיין לא למדנו אם הם פרי חובה או פרי נדבה לכן אמר שמא תאמר פרי חובה כו' ודוק: תניא היה רבי מאיר אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד כו' איכא למידק אם כל העולם הם רשעים למה ימחלו להם ויש לומר דמיירי דכל העולם היו שקולים מחצה זכיות ומחצה עונות ועל ידי רשע זה הכריעו לכף חובה וכששב בתשובה הכריעו לכף זכות וכן פירש בספר מאור עינים.

ועוד יש לומר דמיירי ברשע שעשה עבירות בפני הכל ולא מיחו בו ואמרינן בריש פ' שבועת הדיינין וכשלו איש באחיו בעון אחיו מחמת הערבות כמו שכתב מהרי"ט ז"ל בדרשותיו דף רל"ג יעוין שם: ה"ד בעל תשובה אמר ר"י כגון שבאת דבר עבירה לידו פעם ראשונה ושניה וניצול הימנה זו היא גירס' ספרינו ומשמע דהכי פירושו דאם פעם א' באת לידו עבירה וניצול אין ראיה עדיין להחזיקו בעל תשובה דשמא פעם אחר' יעשה עבירה ולא יכבוש את יצרו אבל כשבאת לידו דבר עבירה פעם א' וב' וניצול בתרי הויא חזקה ומיקרי בעל תשובה.

ואפשר לפרש באנפא אחרינא ה"ד בעל תשובה באדם שבא לידו עבירה פעם א' וב' דשנה בחטא ונעשה לו כהיתר באדם זה כשיבא הדבר עבירה לידו ויכבוש יצרו לזה יקרא בעל תשובה אבל מי שעשה עבירה פעם א' באקראי ולא שנה בחטא אם בא עבירה לידו וניצול זה אין לו מעלה רמה להקרא בעל תשובה ואפשר אם היה שונה בחטא וטעים טעמא דאיסורא ב' פעמים לא היה יכול לכבוש יצרו ופירו' א' נראה עיקר אמנם הרי"ף והרא"ש גורסין ה"ד בעל תשובה כגון שבא עבירה לידו ופירש וכן נראה דגריס הרמב"ם כנראה מדבריו רפ"ב דתשובה וכ"כ הל"מ יע"ש גם מדברי רש"י שכתב שבא דבר עבירה לידו שנכשל בה כבר נר' דהוא גריס כגי' הרי"ף ואת"ל דרש"י גריס כגירסתינו רש"י אתא לאפוקי הפי' הב' דפיר' ורמז לנו הפי' הא' ודוק: מחוי ר' יהודה

באותה אשה כו' עיין בספר יד יוסף דף רע"ט ע"א יע"ש: אמר ר"י ר' רמי כתיב אשרי נשוי פשע כו' כאן בחטא מפוס' איכא למידק דלקמן פליגי תנאי אם צריך לפרט החטא שנא' ויעשו להם כו' דר"י בן בבא רע"א אשרי נשוי פשע כו' וק' דתירוץ ר"י לא מצי אתי כר"ע דהא חטא העגל מפורסם הוה ואפ"ה אר"ע דאין צריך לפרט גם מה שתירץ מר זוטרא לא מצי אתי כר"י בן בבא דהא חטא העגל הוא מעבירות שבין אדם למקום ואפ"ה אר"י בן בבא דצריך לפרט החטא וא"כ התלמוד הי"ל להקשות על הנך תירוצי נימא כתניא.

ואפשר ליישב דר"י יאמר אנא דאמרי אפילו לר"ע וע"כ לא אמר ר"ע דא"צ לפרט אלא בעבירות שבין אדם למקום דאפילו דהם מפורסמת א"צ שיפרט החטא אבל בעבירות שבין אדם לחברו בחטא מפורסם צריך לפרט ובחטא שאינו מפורסם א"צ לפרט ומר זוטרא יאמר אנא דאמר אפי' לר"י בן בבא וע"כ לא אמר ר"י בן בבא דצריך לפרט בעבירות שבין אדם למקום היינו דוקא בחטא מפורסם אבל חטא שאינו מפורסם בין אדם למקום אינו יכול לפרט החטא ובין אדם לחברו צריך לפרט זה נ"ל ליישב דברי האמוראים כי היכי דלהוי מלתייהו אליבא דכ"ע וקרוב לזה מצאתי בס' מאור עינים יע"ש והרמב"ם פ"ב מה' תשובה פסק וצריך לפרש החטא כו' וכתב שם מרן דפסק כר"י בן בבא וכו' יע"ש וכונת מרן דכיון דרב דהוא מגדולי האמוראים סובר כריב"ב אע"ג דמר זוטרא משמיה דר"ן סבר כר"ע באמוראי קמאי שהם לפני אביי ורבא אין הלכה כבתראי אלא אדרבה כקמאי ולפי' פסק כרב דסובר כריב"ב ודחה דברי ר"ן דסבר כר"ע משום דרב הוא גדול מר"ן והוצרכתי לפרש דברי מרן משום דבספר אהבת עולם דף ס"ו ע"ג נתקשה בדברי מר"ן ופי' פי' דחוק יע"ש: אך ק"ל אם הטעם דפסק הרמב"ם כריב"ב הוא משום דשינוייא דאר"י א"ר אתייא כותיה א"כ הי"ל לרמב"ם לחלק חלוק אר"י א"ר דבחטא מפורסם צריך לפרט החטא ובחטא שאינו מפורסם א"צ לפרט והרמב"ם סתמא קאמר וצריך לפרט החטא ולכאורה היה נ"ל דמ"ש וצריך לפרט החטא ר"ל בחטא מפור' דהא מייתי ראיה מדכתיב ויעשו להם אלהי זהב וחטא העגל מפור' הוא אבל חטא שאינו מפורסם א"צ לפרט וז"א דהרי אשכחן להר"מ שכתב שם דין ה' עבירות שבין אדם לחברו צריך לפרסם ושבין אדם למקום א"צ לפרסם כו' משמע דאפילו בחטא שאינו מפורסם צריך שיפרט חטאיו לפני המקום וזהו הפך תי' ר"י א"ר וע"כ יראה לי דהרמב"ם סבירי לי' דמדלא הקשו על פלוגתא זו דאמוראי נימא כתנאי משמע ליה להרמב"ם דפלוגתא דאמוראי אינו ענין לפלוגתא דתנאי ולא שייכא בהדי הדדי.

והענין הוא דפלוגתא דתנאי דנחלקו אם צריך לפרט החטא או לא המחלוקת הוא בענין הוידוי כשמתודה אדם בינו לבין קונו אם צריך לפרט החטא בזה נחלקו ריב"ב אומר צריך לפרט ור"ע אומר א"צ ובענין פלוגתא זו ל"ש חטא מפורסם ל"ש חטא שאינו מפורסם ול"ש עבירות שבין אדם לחברו ול"ש שבינו למקום בענין הוידוי שמתודה אדם בינו לבין קונו ריב"ש אומר צריך לפרט ורע"א א"צ ובענין פלוגתא זו פסק כריב"ב ואע"ג דהלכתא כר"ע מחברו פסק כריב"ב משום דיש ברייתא אחרת דאפליגו על עבירות שהתודה עליהם ביוה"ך שעבר אם יכול להתודות עליהם ביוה"ך אחר אם לאו משמע דצריך לפרט החטא וליכא למימר דההיא אתיא כר"ע ואיירי בעבירות שבין אדם לחברו דבעבירות שבין אדם לחברו כיון דכבר ריצה את חברו בשנה שעברה פשיטא דלכ"ע א"צ להתודות שנית דהא חברו מחל לו ולכך עכ"ל דמיירי בעבירות שבין אדם למקום אלמא דצריך לפרט החטא כריב"ב ותו דר"ע לא אמר דאסור לפרט את החטא אלא דא"צ כמ"ש בירושלמי משמע דלר"ע אם הזכירם לית לן בה וכיון דלריב"ב צריך להזכירם נקטינן כותיה כיון דליכא שום איסור לר"ע זהו בענין מחלוקת תנאים דאפליגי אם צריך לפרט כשמתודה עם קונו וענין פלוגתא דאמוראי הוא אחר ולא שייכא במחלוקת התנאים הנז' דכונת מחלוקת האמוראים היא דיש שבח גדול לשב שיתודה ברבים כדי שיתבייש וימחלו לו עונותיו או שילמדו ממנו לשוב ובזה נחלקו דר' יהודה סבר דבחטא מפורס' כשהוא מתודה לפני רבים בזה נאמר מכסה פשעיו כו' ולא יתודה סתם אלא יאמר חטא פ' חטאתי ובחטא שאינו מפורסם יתודה סתם דאשרי נשוי פשע כו' וזש"א דבחטא מפורסם מכסה פשעיו לא יצליח היינו כשבא להתודות לפני רבים אבל אם הוא מתודה בינו לבין קונו בזה לא דיבר ר"י דזה הוא פלוגתא דריב"ב ור"ע גם מר זוטרא הולך על דרך זה דכשהאדם בא להתודות ברבים כדי שיתבייש סברת מר זוטרא דבעבירות שבין אדם לחברו בזה נאמר מכסה פשעיו כו' ולא יתודה סתם גזלתי אלא גזלתי לפ' אבל בעבירות שבין אדם למקום א"צ לפרסם עצמו ועזות פנים הוא לו אם גילם וע"ז נאמר אשרי נשוי פשע כו' אלא יתודה סתם וזש"א דבעבירות שבין אדם לחברו מכסה פשעיו לא יצליח היינו כשבא להתודות לפני רבים אבל אם הוא מתודה בינו לבין קונו לא דיבר רב זוטרא דזה הוא פלוגתא דריב"ב ור"ע וכבר כתבתי דלענין פלוגתא דתנאי פסק הרמב"ם ז"ל כריב"ב לגבי ר"ע ולענין הך פלוגתא דאמוראי פסק כלישנא בתרא משום דמשמע ליה דהנך תרי תירוצי אליבא דרב נאמרו ומר אמר הכי תירץ רב ומר אמר הכי אמר רב ופסק כלישנא בתרא דהחילוק הוא כאן בעבירות שבין אדם לחברו כו' וכן הרי"ף והרא"ש לא הביאו אלא הך לישנא בתרא ועפ"ז נסתלקה השגת הראב"ד דהקשה

אמאי לא כתב הרמב"ם דבחטא מפורסם שבינו למקום דצריך לפרטו ברבים דחלוק זה הוא לפי תירוצא קמא דר"י א"ר והרמב"ם אינו פוסק אלא כתירץ ב' זה נ"ל נכון בישוב דברי הרמב"ם ועי' מ"ש הל"מ ומהרי"ט בתשובה א"ח סי' ח' ובספר אהבת עולם דף ס"ו והמעיין יבחר ודו"ק: תניא ר"י בר יהודה אומר עבר עבירה פעם א' כו' איכא למידק מה טעם למחילת ג' עונות הראשונים ועיין בדרשות הראנ"ח פ' בא יע"ש.

ול"נ דהטעם היינו משום דבתלתא הויא חזקה כמו בשור מועד דג' פעמים שנגח אינו נקרא מועד ובעליו פטורים וכשנגח ד' הבעלים חייבים מיתה בידי שמים כדכתיב בפ' משפטים ואם שור נגח הוא מתמול שלשום כמו שאמרו במכילתא והביאו רש"י שם הלכך כשהאדם חוטא מכח היצה"ר עד ג' פעמים מוחלין לו שלא נעשה אבל ברביעית אין מוחלין לו כמש"ה וגם בעליו יומת בידי שמים ועי' מ"ש הרא"ש בזה ולפי דבריו מה שמוחלין עונות ראשונים היינו ע"י תשובה ומד' ואילך מחמירין עליוואין מוחלין לו כס' ד' חלוקי כפרה דר"י אלא מחשיבין לו העשה כלא תעשה ול"ת בכריתות וזה חדוש גדול לא ידעתי מנ"ל ועיין מה שכתב הראב"ד פ"ג דה' תשובה ויש להסתפק אם הנך ג' עבירות דמוחלין הוא על כל עון ועון כגון שאכל חלב ג' פעמים וכן אם שוב אכל דם ג"פ מוחלין לו וכן בכל עבירה ועבירה או דלמא דעשה ג' עבירות מג' מיני כגון חמץ בפסח ודם וחלב מכאן ואילך אין מוחלין ובס' עשרה מאמרות מא' פ"ד כתב דזה לא הוי אלא בעבירות חלוקות.

ונראה דנפקא ליה מהא דא"ר הונא לקמן עבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר כלומר דאין מספיקין בידו לעשות תשובה ויש לדחות דאיירי כששנה בחטא מלבד ג' עונות א' והכי מסתברא דג' עבירות מכל אין מוחלין ויש ראיה ודוגמא לזה ממאי דתנן בפרק הנשרפין מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה ואמרו בגמרא דאיירי במלקות של כרת א' אבל ב' וג' כריתות איסורי הוא דקא טעים וכ"פ הרמב"ם פי"ח מהל' סנהדרין ואע"ג דהתם בשלמות אין מוחלין ומכניסין אותו לכיפה שאני התם דהוי בב"ד של מטה דהם חמורים יותר מדיני שמים דהא בן י"ג מענישים בב"ד של מטה ובב"ד של מעלה עד עשרים ותו י"ל דהיא אתיא כסברת ר' דס"ל דבתרי הויא חזקה וכמ"ש בשלהי פרק הבא ע"י נשואין ומלקיות כר' וסתות ושור המועד כרשב"ג ודוק: אבל הרי"ף גריס תניא עבר אדם כו' ג' אין מוחלין לו שנא' הן כל אלה יפעל אל והתניא ג' מוחלין לו ד' אין מוחלין לו ל"ק הא ביחיד הא בצבור ע"כ ולפי גירסא זו צ"ל דהק"ק כל אלה יפעל אל פעמים כלו' דבשני פעמים פועל האל למחול לו אבל בפעם ג' מעניש לגבר וזהו שלש עם גבר כלומר בעון ג' מתקוטט עם הגבר דהוא יחיד דלגבי יחיד בתלתא הוי חזקה ועבירות

מחזיקות דהוא רשע והוי כההיא דתנן פרק הנשרפין מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה בעבירה הג' דעבירות מחזיקות כנ"ל ובפ"ק דר"ה תניא בש"א ג' כתות ליום הדין כו' וגרסינן עלה בגמרא היכי עביד ר"א אומר כובשו כו' ופי' רש"י כובש כף מאזנים של זכות ומכריעין את העונות יכבוש עונותינו יכרעו בו נושא מגביה כף מאזנים של עון כו' זו היא גי' רש"י בגמרא.

ויראה לי דכוונת רש"י לפרש דג' עבירות יש במ"ש ב"ה רב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד דר"א ס"ל כובש כף מאזנים של זכות כלפי מטה ור"י בר חנינא ס"ל מגביה כף מאזנים של עון והנפקותא בין ב' הסברות דלר"א העונות במספרם ובמקומם הם עומדים אלא שמכביד הזכיות כאלו היה בהם זכות אחר דרך משל דיש לו י' זכיות וי' עונות ומחשב הקב"ה ומטה כלפי חסד כאלו יש לו י"א זכיות וי' עונות וצריך לסבול יסורין בזה העולם על י' עונות ור"י בר חנינא אומר מגביה כף מאזנים של עון כלומר דהזכיות במקומם עומדים ולא יוסיפו עליהם אלא שמיקל כף העונות ומגביהו כלומר דאם יש לו י' זכיות וי' עונות מטה כלפי חסד כאלו יש לו י' זכיות וט' עונות וא"צ לסבול יסורין בעה"ז רק על ט' עונות ור"י ס"ל כר"י בר חנינא דמיקל עונש עון א' אלא דאיכא בינייהו דלר"י בר חנינא מיקל עונש עון א' מכלל העונות היותר קטן או היותר חמור שבהם יהיה א' או אחרון אבל לר"י אין הדבר כן אלא כשמביאים לשקול העונות נגד הזכיות העון הא' אינו מניחו ליכנס במשקל יהיה קל או חמור וכך היא המדה שמניחו לצד א' ואח"כ שוקלים שאם היו שוקלים כולם היו מחצה על מחצה וכיון שחסר ראשון שבהם יכריעו הזכיות ואמר רבא ועון עצמו וכו' וכ"כ הרא"ש דר' ישמעאל גם הוא בא לפרש דברי ב"ה יע"ש ובעין יעקב מייתי פירש"י בלשון אחר וז"ל נושא מגביה כף מאזנים של עון כדי שיהיו הזכיות מכריעות ומשקילית יפה כלפי הקרקע כובש מטמין מן העונות תחת כסא הכבוד כדי שיכריעו הזכיות עכ"ל והך לישנא אינו נוח לי דא"כ לא הוי כובש ונושא מענין א' ואין הפעולות שוות ויש ליישב דהך לישנא ס"ל דגם פעולת כובש הוא פעולה בכף העונות כדכ' יכבוש עונותינו ודו"ק ובפ' אין בערכין פירש"י כובש כשהקב"ה שוקל מעשיו של אדם כשהם מחצה ע"מ תופס מן העונות וכובשן במצולות ים כו' יע"ש ודברי רש"י הללו עולים בקנה עם לשון רש"י דגריס בעין יעקב אלא דיש הפרש קצת דכאן פי' הטמנת העון תחת כסא הכבוד ושם בערכין פי' דהוי במצולות ים.

וכפי המובן מהתלמוד דהך דינא דכובש ונושא הוא בדין שאחר המות או בשעת התחיה דבדין של ר"ה לא אמרינן במחצה ע"מ מטה כלפי חסד אלא תלויין ועומדין עד יוה"כ: אמנם הערוך ערך כבש מייתי מ"ש בערכין כתיב צדקתך כהררי אל א"ר יהודה כו' ופי'

הערוך אלמלא צדקתך שהיא גדולה כהררי אל כשיש בו באדם מחצה עונות נושא עון א' מן כף מאזנים ומעבירו ומוחלו כדי שיכריעו הזכיות שאלמלא כן מי יוכל לעמוד מפני משפטיך שיורדים עד תהום רבה.

רבא אמר צדקתך כהררי אל שאתה נוטל עון מהכף וכובשו וגונזו שאם לא יחטא שוב אתה מוחלו ואם יחטא אתה מצרפו עם העונות וכו' יע"ש ויראה מתוך דבריו דמדה זו במשפט ר"ה היא ומה שאמר ר"י דבינונים בר"ה תלוים ועומדים עד יוה"כ אזלא כמ"ד כובש דגונז עון א' דאם לא חטא עד יוה"כ נכתב לחיים ואם חטא דהיינו דלא עשה תשובה מצטרף אותו עון הגנוז עם שאר עונות והוי רובא עונות ונכתב למיתה ועוד נראה לי מתוך דברי הערוך דלריב"ח דאמר נושא כך היא המדה בכל ר"ה ששוקלים עונותיו של אדם באדם בינוני נושא עון א' ומוחלו כדי שיכריעו הזכיות ויכתב לחיים וכן יעשה לשנה הבאה אם ימצא בינוני וז"ס ר"י דאמר מעביר ראשון ראשון ומ"ש רבא ועון עצמו אינו נמחק לא קאי לסברת ריב"ח ור"י אלא רבא ס"ל כר"א דאמר כובש ועלה קאמר ועון עצמו אינו נמחק זה נ"ל בפירש הערוך ועיין ביפה מראה פ"ק דפאה דף צ"ד מה שהקשה עליו והוא מתורץ לפי מה שפי' ועיין בדרשות הראנ"ח ס"פ מטות ובתאוה לעינים מס' ערכין ולכל הפי' הנז' לא ביארו בשיקול העוונות הללו אם הם חוץ מג' עונות ראשונים כדאמרינן בסוגיין דג' עונות הקב"ה מוחל אותם אפילו ליחיד לפי גירסתינו ולגירסת הרי"ף ב' כמש"ל וראיתי בס' עשרה מאמרות מאמר א' פ"ד דכתב דמתוך דברי רש"י דאמר ומהעונות הא' הבאים לכף מאזנים כו' דקדק לומר מן הבאים לכף מאזנים למעוטי אחד וב' שאינם באים לידי חשבון לעולם וכתב עוד וה"מ בישראל משמע דר"ל דבגוים אין כאן מדה זו וקשה דבעמוס כתיב על שלשה פשעי אדום ועל ארבעה לא אשיבנו אלמא דגם בגוים נהגה מדה זו ואפשר ליישב דבגוים נהגה מדה זו בצבור אבל ביחיד לא אבל גבי ישראל אפי' לגבי יחיד נהגה מדה זו ודו"ק.

והרי"ף כתב פ"ק דר"ה וז"ל נושא עון ועובר על פשע תנא דבי ר"י וכו' פי' אדם ישר ותמים בדרכיו אם נכשל בחטא וכו' פי' אחר לגאון כו' יע"ש באורך ודברי הרי"ף ופי' הגאון הם סתומים והר"ן פירש דבריהם ועל דברי הר"י פלפלו בתשובת הרא"ם ח"א סי' י"א ובתשובות הר"מ אלשקאר סי' ל"ח דף צ"ח גם דברי הרמב"ם בענין זה פ"ג דהל' תשובה קשים להולמם כמו שיראה המעיין בדברי מרן הכ"מ והל"מ שם ואם באתי לכתוב מה שיש לגמגם על כל דבריהם יארך הענין ולכן אכתוב בדרך קצרה מה שנ"ל בפירוש הרי"ף והגאון ואחר כך אבאר דברי הרמב"ם וזה החלי בס"ד.

נלע"ד הרי"ף דקדק בלשון תנא דבי ר"י דאמר מעביר ראשון ראשון בלשון כפול וסבירא ליה דב' עונות הראשונים הם שמעביר אותם ואפי' יהיו מהחמורים ופי' דטעמא דמלתא משום דכך היא המדה כמ"ש ר"י בר יהודה בפרקין אם עובר עבירה פעם א' מוחלין לו שנייה מוחלין לו ג' אין מוחלין לו כו' והיינו ביחיד לפי גי' הרי"ף והא דקאמר דב' עונות ראשונים מוחלין לו אינה מחילה לגמרי אלא הכונה דאין נכנסים במשקל ואם ימצא בשעת מיתה דעונותיו מרובים מזכיותיו מלבד ב' עונותיו הראשונים מחשבי בהדייהו להענישו גם על ב' עונות הא' וזש"א רבא ועון עצמו אינה נמחק כו' ולישנא דעון לאו דוקא.

ואם אחר שהסירו ב' עונות הראשונים נמצאו זכיותיו מרובים או שנמצא שקול לא נתבאר בדברי הרי"ף אותם עונות שנשארו מה תהא עליהם אם נאמר דיסבול עליהם יסורין בגיהנם ואח"כ לג"ע או הקב"ה מוותר לו על הכל וילך מיד לג"ע כיון דזכיותיו מרובים ואפילו שקול יהיה כן משום דרב חסד מטה כלפי חסד והר"ן ס"ל דלדעת הרי"ף אם נמצאו זכיותיו מרובים על עונתיו ואפי' שקול מוותר לו על כל עונותיו וזהו דעת הרמב"ם פ"ג דתשובה אבל מוהר"מ אלשקאר סי' ל"ח ס"ל דלדעת הרי"ף אינו מוותר הקב"ה רק ב' עונות ראשונות ואם אחר שהסירום ומצא דזכיותיו מרובים או דהוא שקול סובל יסורין בגיהנם למרק עונותיו ואח"כ הולך לג"ע וראיתי בספר עשרה מאמרות מ"א פ"ו דהקשה על פירוש הרי"ף דאיך רצה לפרש מ"ש ר"י מעביר ראשון ראשון דר"ל הם ב' עונות ראשונים במ"ש ר"י בר יהודה והלא ר"י מהדר לפרושי מ"ש ב"ה דהבינונים רב חסד מטה כלפי חסד ועל הבינונים הוא דאמר מעביר ראשון וכו' ואם ר"ל דמעביר ב' עונות הראשונים מדה זו אינה בבינויים לחוד אלא לכל אדם כדכתיב הן כל אלה כו' זו היא תורף קושייתו על הרי"ף ז"ל, ולע"ד נראה דיש ליישב דודאי מלתא דפשיטא הוא דהקב"ה נוהג מדה זו על כל אדם לוותר לו ב' עונות ראשונים שלא להכניסם במשקל העונות אמנם אחר שנשקלו שאר עונותיו עם הזכיות אם היו לו רוב עונות אותו ויתור אינו ויתור ומגלגלין עליו להענישו גם על ב' עונות הראשונים אבל לבינונים דנמצאו שקולים אהניא להו אותו ויתור דב' עונות הראשונים שאינם עונשים עליהם כלל ונמצא דעל הבנוניים מתוקמא שפיר ורב חסד מטה כלפי חסד דויתר ומחל ב' עונות ראשונים לגמרי אבל לגבי רשעים דרוב עונות מלבד השנים הראשונים נהי דמתחלה לא נכנסו בכף מאזנים מכל מקום ס"ס כשנמצא רובא עונות מגלגלין עליו להענישו גם על ב' עונות הראשונים כנ"ל ליישב דעת הרי"ף:

ופירוש הגאון שהביא הרי"ף דבריו סתומים אמנם מבואר בדבריו דהגאון פירש דמ"ש ר"י מעביר ראשון אינו ר"ל ב' עונות ראשונים אלא ר"ל מעביר כל עוונותיו ראשון ראשון מסתלק זה אחר זה כמו קמא קמא בטיל ומוקי לה באדם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מצות ושומר חמורות ועתים חוטא בקלות מדתו של הקב"ה שהיא ורב חסד היא להעביר עונות הקלות של אדם זה השומר חמורות ומעביר על עונותיו ראשון ראשון בכל שנה ושנה להחשיבו בכלל הצדיקים אך אותה העברה שהעביר מעליו אותם עונות קלים בכל שנה ושנה אינה העברה וסליחה לגמרי אלא תלוין ועומדים עד שעה שימות ובאותה שעה מחשבים אם זכיותיו מרובין הרי עברו עונותיו ראשון ראשון ואינם חשובים עליו ודומה כאלו לא עשאן והולך לג"ע וה"ה למי שנמצא שקול בעת המיתה כמ"ש הרא"ם ח"א סי' י"א לדעת הגאון דזו היא מדת רב חסד מטה כלפי חסד להחשיב הבינוני כצדיק אבל אם גברו אותם עונות ונמצאומעשיו כולם רובם חובות הרי כל אחד ואחד נחשב כלומר דמ"ש רבא ועון עצמו כו' ה"פ לדעת הגאון זש"א ר"י מעביר ראשון ראשון כל העונות הקלין לאו העברה לגמרי הוא אלא שאותם עונות הקלים הם תלויים ועומדים עד שעת מי' וכשישקלו אותם העונות עם הזכיות אם נמצא באותה שעה דגברו עונותיו כגון שעשה באותה שנה לפני מותו עונות חמורים או הרבה עונות קלים מחשבי העונות הקלים של שנים שעברו שהיו תלוים ועומדים בהדי עונות שעשה בשנה אחרונה לפני מותו והוא נענש גם על עונות קלים שהעבירום מעליו בשני חייו שעברו ראשון ראשון ומה שסיים הגאון וזו היא המדה המנויה בדרכי ה' וזהו פי' מדה ו' שבפרק ויעבור ורב חסד מטה כלפי חסד ופירש ר"י מעביר עכ"ל כונת הדברים הללו משום דהוא בריש דבריו פירש דינם של בני אדם שמקיימין חמורות והם רובם זכיות דמעבירים מעליו כל העונות הקלים ראשון ראשון ואח"כ פירש דינם של בני אדם שנמצאו רובם עונות בשעת מיתה דמגלגלים עליהם עונות ראשונים שהעבירום מעליהם ודינם של בנוניים עדיין לא פירש בא עתה ופי' דהבנונים דינם כבני אדם דרובם זכיות דמעבירין מעליו כל העונות ראשון ראשון וזהו פירש מדה ו' דרב חסד מטה כלפי חסד דפי' ר"י מעביר אחד אחד כלומר דמוחלין לו כל עונותיו והולך מיד לג"ע זהו פירש דברי הגאון:

ויש להסתפק בדעת הגאון כששקלו העונות כנגד הזכיות בשעת מיתה ונמצא רובא עונות דיורש גיהנם אם המשקל הזה הוא בהדי ב' עונות הראשונים דאם נמצא רובא עונות בהדי ב' עונות יורש גיהנם וס"ל לגאון דר"י לא ס"ל הא דאר"י בר יהודה דב' עונות ראשונים מוחלים ליחיד או דלמא ס"ל לגאון דבב' עונות ראשונים אין לנו עסק בהם ומילתא דפשיטא דאין נכנסים במשקל רק העבירות הקלות שהם אחר ב' עונות

הראשונים דעבירות קלות שהעבירום מעליו ראשון ראשון בכל שנה ושנה אלו הם הנכנסין במשקל בשעת מיתה דאם נמצא רובא עונות יורש גיהנם והר"ן ס"ל בפשיטות לדעת הגאון דב' עונות הם בכלל המשקל ולית ליה לר"י ההיא דר"י בר יהודה ובזה הוא דחולק עם הרי"ף דלהרי"ף ז"ל צריך שיהיה רובא עונות מלבד ב' עונות ראשונים גם הר"מ אלשקאר סי' ל"ח ס"ל כן יע"ש וראיתי בספר עשרה מאמרות מ"א פ"ז דחלק על הר"ן דלעולם מסתמא י"ל דגם הגאון ס"ל כדעת הרי"ף דב' עונות אינם נכנסים בחשבון המשקל ואם נאמר דזו היא דעת הגאון עכ"ל דהמחלוקת שיש בין פי' הרי"ף לגאון הוא דאם נמצא רובא זכיות או שקול מלבד ב' עונות ראשונים להרי"ף ז"ל נענש על העונות בגיהנם ואח"כ יורש ג"ע ולגאון מוחלין לו מיד והולך לג"ע: והרמב"ם פ"ג דתשובה כתב וז"ל בשעה ששוקלים עונות האדם עם זכיותיו כו' ודבריו תמוהים דיראה דמזכה שטרא לבי תרי דמתחלה יראה דמפרש כפיר' הרי"ף דמעביר ראשון ראשון ר"ל ב' עונות הראשונים ומסוף לשונו משמע דס"ל כפי' הגאון דר"ל כל העונות וכבר עמד בזה הל"מ. ובס' עשרה מאמרות מ"א פ"ז יע"ש ולע"ד דברי הרמב"ם ברורים דהוא פוסק כדעת הרי"ף לפי פירש הר"ן דהרי הר"ן ס"ל כדעת הרי"ף דאם נמצאו זכיותיו כנגד עונותיו שמעבירין כל עונותיו ראשון א' ולפי זה לא מצא חילוק בין הרי"ף והגאון אלא במ"ש רבא ועון עצמו כו' דלגאון מחשבים רובא עונות בהדי ב' עונות ראשונים ולהרי"ף ז"ל צריך שיהא רובא בר מב' ראשונים ואם נפרש דברי הרי"ף כמ"ש מהר"ם אלשקאר ז"ל סי' ל"ח דהרי"ף סבירא ליה דאין מעבירין ראשון ראשון אלא ב' עונות ראשו' בלבד.

אפשר לומר דהרמב"ם היה מפרש דעת הגאון כדפי' בספר עשרה מאמרות דהגאון סבירי ליה דב' עונות ראשונים פשיטא דאינם נכנסים במשקל ומלבד אלו שאר עונות מעביר כולם ראשון ראשון אמנם לא ניחא לי דהרמב"ם היה מפרש כן דעת הגאון ופסק כותיה משום דהגאון מחלק דהא דאמר מעביר ראשון היינו בקלות לא בחמורות והרמב"ם לא חילק לכן מחוורתא דהרמב"ם מפרש דברי הרי"ף ז"ל כדפירש הר"ן ופסק כותיה זה נראה לי שהוא דעת הרמב"ם ודי בזה ודוק: ת"ר עונות שהתודה עליהם יום כיפור זה כו' ראב"י אומר וכו' הרמב"ם פ"ב דתשובה פסק כראב"י וכתב שם מרן ז"ל משום דמשנתו קב ונקי וכ"כ בב"י סי' תר"ז וקשה דבפ"ק דחולין דף י"ח תניא כמה פגימת המזבח כו' ראב"י כו' ופסק הרמב"ם ספ"ב ה' בית הבחירה כרשב"י וכתב שם מרן ואע"ג דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי אפשר דה"מ במשנה אבל לא בברייתא עכ"ל ולע"ד דכלל הלכתא כראב"י במשנה הוא יתד שלא תמוט אבל בברייתא יש פעמים דהלכה כותיה משום דמסתבר טעמיה כי הכא לענין וידוי או היכא דפסיק תלמודא הלכתא כראב"י כגון ההיא

דאנוסת חברו דפרק הבע"י דף ס' דאמרו שם הלכתא כראב"י וכ"פ הרמב"ם פ"ט מהלכות אסורי ביאה אבל בהא דפרק קמא דחולין לענין פגימת מזבח דלא פסקו בגמרא הלכתא כראב"י וגם אין שם הכרח דמסתבר טעמיה לית הלכתא כותיה ועיין בכה"ג בחדושיו על הרמב"ם פ"ב מהלכות בית הבחירה ודוק: אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו כדא"ר הונא וכו' מהכא משמע בהדיא דהא דרב הונא הלכתא היא דהא אוקימנא ליה כראב"י דהלכתא כותיה ומכאן תשובה למ"ש בספר אהבת עולם דף ע"ה ע"ב דהא דרב הונא לא אתיא כהלכתא יע"ש: א"ר הונא כיון שעבר כו' הקשה בס' תאוה לעינים דהיכי ס"ד דממש הותרה ותירץ במ"ש ספ"ק דקדושין אמ"ר אלעאי אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו כו' ויעשה מה שלבו חפץ ולפרש"י שיעבור עבירה ממש באותו מקום שהיה הולך זה היה סבור המקשן במ"ש הותרה לו ואפילו הכי פריך הותרה לו ס"ד כלומר זה לא אפשר דפי' דרב הונא הוי כדר' אלעאי דא"כ הי"ל הותרה לו שילך למקום שאין מכירין אותו כמו שאמר ר"א אלא ודאי דה"פ נעשית לו כהיתר עד כאן לשונו.

ויראה מתוך דבריו שכתב דלפרש"י בהא דר"א שר"ל שיעבור ממש כו' משמע די"מ דר"א אינו מתיר לעבור עבירה ורוצה לרמוז על פי' ר"ח שכתבו התוספת שם בקידושין יע"ש אמנם א"א להלום דר"ח יסבור דלר' אלעאי לעולם אינו מתיר לעשות עבירה דאם כן מאי פריך עליה דר"א שם בקדושין ובפ"ב דחגיגה דף י"ו מדתניא כל שלא חס לכבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם הלא ר' אלעאי אינו מתיר לעשות עבירה ומרן מהריק"א בתשובת דף פ"ו ע"ג ומהרי"ט בחדושיו לקדושין דף ל"ז פיר' דכונת ר"ח בפיר' לר"א הכי הוי יע"ש וכן מצאתי שפירש בס' רצוף אהבה סי' קע"ט יע"ש הרי דגם לפירוש ר"ח מתיר ר' אלעאי אחר כל המעשים לעבור עבירה בסתר כיון דלא נכנע יצרו עדיין.

ומיהו ראיתי בתוס' חגיגה שם דדחו דברי ר"ח מכח מאי דפריך עליה דר"א מדתניא כל שלא חס כו' משמע דהתו' הם מבינים דר"ח ס"ל דרבי אלעאי אינו מתיר לעשות עבירה אחר כל המעשי' ובאמת דנכון לפרש דברי ר"ח כדפי' מרן ומהרי"ט כי היכי דלא תקשי ליה מדפריך עליה דר"א ועיין בס' עצמות יוסף דף ס"ט ודוק.

עוד הקשו התוס' פ"ב דחגיגה על פירוש ר"ח מהא דאמרו פ' אלו מגלחין דף י"ז גבי ההוא צורבא מרבנן דסנו שומעניה ומית כו' מ"ט דעבד כר"א ויראה דכונת הקושיא הוא משום דהם מפרשים מ"ט קבלוהו במערתא דדייני משום דעבד כר"א כלומר דאותו צ"מ הלך למקום שאין מכירין בו ועשה שם עבירה ולפי הפירוש שהם הבינו בדברי ר"ח דר"א אינו מתיר לעשות עבירה אפי' אחר כל המעשים ודאי קשה עליו ממ"ש דקבלו

דעבד כר"א אמנם לפי' הרבנים הנז' ל"ק מידי ומיהו אף לפי שיטת התוספת יש לתרץ דר"ח גריס מ"ט דעבר אדר"א כלומר מ"ט לא קבלוה חסידי משום דעבר אדר' אלעאי ולא הלך למקום שאין מכירין בו להכניע יצרו שאם היה עושה כן בודאי לא היה חוטא ועיין בתוס' פ' אלו מגלחין ותמצא שם גי' זו ודוק: א"ר ינאי אמר משה לפני הקב"ה רב"שע כו' ופי' רש"י משל לאדם שהיה לו בן נאה כו' גם פ' כי תשא הביא רש"י ז"ל אגדה זו והמשל הזה.

ובברכו' דף נ"ב מייתי תלמודא אגדה זו ומביא שם ג' משלים יע"ש ויש לדקדק למה תפס רש"י במשל אדם שיש לו בן כו' טפי משאר משלים י"ל דשאר משלים שייכי אם היה דברי ה' אז שייך משל דפרה מי גרם לך שתהא מבעטת כי כרשינין כו' ומשל זה יתיישב על פ' הושע י"ג במרעיתם וישבעו שבעו וירם לבם על כן שכחוני גם משל אין ארי נוהם וכו' שייך שפיר ע"פ ורם לבבך ושכחת את ה' אבל כשמשה בא לפייס הקב"ה באו' ויעשו להם אלהי זהב אין שייך אלא משל לאדם שהיה לו בן נאה וכשבא משה להוכיח את ישראל על מעשה העגל וא"ל ודי זהב אין שייך משל לאדם כו' דא"כ אין זו תוכחה של כלום אלא צ"ל משל אין ארי נוהם וכו' דמוכיח אותם דבטובה שהשפיע להם הקב"ה חטאו והשתא א"ש למה אצטריך תלמודא שם לומר ג' משלים דכל משל אצטריך להבין פ' א' ור' ינאי דאיירי בפ' ודי זהב אמר שם משל דאין ארי נוהם וכו' דאין מתיישב כי אם במשל זה אבל הכא דאיירי ע"פ ויעשו להם אלהי זהב אמר רש"י משל השייך והוא משל לאדם כו' ומשמע מהכא דהעושר הוא רע לאדם וכן אמרו בפ"ק דחגיגה על מש"ה בישעיה הנה צרפתיך ולא בכסף מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ולא מצא מדה טובה לישראל אלא עניות וכן אמרו במ"ר פ' שמיני ופר' בחקתי וק' דאמרי' בעלמא עניות לא הניחה מדה טובה לישראל והגם שאיני זוכר היכא אתמר מ"מ הך מאמר הוא שגור בפינו.

ויש ליישב דעושר גדול הוא רע שמתוך העושר הגדול רוב בני אדם מבעטים גם תכלית העניות והדלות הוא רע שמתוך כך חוטאים בגזל וגניבה וכמ"ש במשלי סי' ל' שתים שאלתי מאתך ריש ועושר אל תתן כו' וכבר שאלו במ"ר פ' אחרי מות פ' כ"ב איזו היא הקשה ואמרו דהעניות היא היותר קשה דמביאה לידי חילול ה' יע"ש: שני פרנסים טובים כו' משל דמשה כו' א' קלקלה כו' פרש"י זנתה והתרו בה למלקות ר"ל שמלקות שלה מדאורייתא שעברה על לאו דזנות אבל מי שאכלהפגי שביעית אין לאו דאורייתא ומלקות דאורייתא אלא מכת מרדות וכבר ביאר רש"י והריב"ש בתשו' סי' פ"ז דאיסור אכילת פגי שביעית הוא מפני שאוכלן בוסר ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד ומ"מ

צריכין אנו למודעי מה טעם לדמות חטא משה שאמר שמעו נא לפגי שביעית י"ל דתוכחת אינו ראוי לעשותו אלא בשעת מיתה כמ"ש רש"י ר"פ דברים וכן עשו יעקב ויהושע ושמואל ודוד יע"ש ומשה אמר במשנה תורה ממרים הייתם ולא נענש דהיה תוכחת בזמנו סמוך למיתתו אבל מה שאמר שמעו נא המורים שלא הי' סמוך למיתתו דימה לאכילת פגי שביעית וקרוב לזה מצאתי ביפה תואר דויקרא פ' אמור דק"פ ע"ב ומא' זה הביאו המ"ר פ' אמור ופ' חקת יע"ש: מפרסמין את החנפים מפני חילול ה' כו' פירש"י ובשוב צדיק מצדקתו סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו.

וק' מה בא ללמדנו י"ל דבא לאפוקי שלא נאמר דרישיה דקרא הוא ובשוב צדיק מצדקתו כלומר דתוהא על הראשונות הקב"ה ימציא לו חטא וזש"א ועשה עול ונתתי מכשול לפניו דנמצא דסיפיה דקרא מתחיל מועשה עול לזה בא רש"י ולימד לנו דסיפיה דקרא מתחיל מונתתי מכשול וטעמו משום דעול משמע מזיד ומכשול משמע שוגג והקב"ה אינו ממציא לאדם חטא מזיד אלא חטא שוגג והיינו כמו שכתב מהר"ם אלשי"ך ריש פרשת ויקרא דשוגג אינו בא לידי אדם צדיק משום דאין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים אך מי שעשה עון מזיד מכאן והלאה יבא לידו חטא שוגג וזה ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול דהיינו עון מזיד אמר הכתוב בסיפיה דקרא דהקב"ה יפרסמנו ע"י כי ונתתי מכשול דהיינו שוגג כדי שיפשפשו עליו ויכירו את מעשיו תחטא עון במזיד ועשה עול ודו"ק.

תשובת המוחלטין מעכבת הפורענות ואפילו לאחר שנחתם גזר דינם וצריך לומר דאתיא כר"י דאמר בר"ה דף ח"י יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין ודו"ק: שלות רשעים סופה תקלה כלומר כדאשכחן בדור המבול כמ"ש בפרק חלק דף ק"ח ת"ר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה כו' ודו"ק: והרבנות מקברת את בעליה פי' רש"י שנאמר וימת יוסף כו' עיין דרשא זו פ' הרואה דף נ"ד גם רפ"ח דפסחים אומר ר"י אוי לה לרבנות שמקברת בעליה יע"ש ודו"ק: רב כי הוה נפיק לדינא כו' ופי' רש"י לישא עונש חטא שמא ישגה בדין כו' וכן פי' גבי הלואי שתהא ביאה כיציאה בלא חטא וקשה דאמרינן בסנהדרין דף ו' ע"ב שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל עמכם כו' אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ופי' בחדושי מהר"ש פ"ק דסנהדרין דף פ"ב ברעות נפשאי לקטלא שהיה ירא שירדפנו חוק החייב ואמר וריקן לביתיה עייל דאסור לקבל שכר מן הדין ואמר הלואי שתהא ביאה כיציאה ר"ל שיהיה ביאתי לביתי ריקן כיציאה ולא אפסיד גם מכיסי דדיין שטעה בשקול הדעת חייב לשלם מביתו ואע"ג דרב נטל רשות ומומחה הוה ואינו משלם לא החזיק עצמו במומחה גם

לפטור עצמו משום נטילת רשות כיון דמדינא חייב ודו"ק: דף פ"ז ע"א כי הוה חזי כו' אמר אם יעלה לשמים שיאו פי' רש"י וכל זה אומר שלא תזוח דעתו עליו ונראה לי דטעמא משום דאמרי' פ"ו דפסחים דף ס"ו כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת כדאשכחן בהלל גם בירושלמי פרק מצות חליצה ובמ"ר פ' וישלח מייתו עובדא דלוי בר סיסי יע"ש ודו"ק: רב זוטרא כי הוו מכתפי ליה כו' כי לא לעולם חוסן וכו' פר' זה היה אומר שלא תאמר כיון דזקן מופלג היה למה היה מטריח עצמו שיוליכוהו לביה"מ בשבתא דרגלא דהיינו ל' יום קודם הרגל דהוו שואלים בה' הרגל והיה אומר כי טעם הליכתו משום דכתיב כי לא לעולם חוסן דכונת הכתוב על הרב הממונה על הצבור שיזהר להרביץ תורה בעוד יכולת בידו שאם לא עכשיו אימתי וזהו כי לא לעולם חוסן כלומר החוזק והכח להרביץ תורה ולכן כל מה שיוכל אדם להשתדל להרביץ תורה יעשה ועיין בפי' רש"י משלי סי' כ"ז ודו"ק: שאת פני רשע לא טוב להטות צדיק במשפט דריש תיבת טוב למעלה שאת פני רשע לא טוב ולמטה וטוב הוא להטות צדיק במשפט וכן פירש"י משלי סי' ח"י: טוב לו למשה שלא נשאו לו פנים כו' וכן אמרו בפ"ה דשבת בשם רשב"א.

אך ק' ממה שאמרו פ"ק דר"ה ופרק קמא דקדושין ופ"ק דסוטה על מה שאמר משה בן מאה ועשרים שנה אנכי היום מה ת"ל היום כו' ללמדך כו' י"ל דלעולם פחתו למשה ואהרן כמה שנים מיהו מתו ביום שנולדו משום דהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים דומה למ"ש בשבעה באדר נולד ובשבעה באדר מת אי נמי הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים אותם שני דורות שנגזרו עליו בשעת לידה מיהו היה ראוי משה ואהרן שיוסיפו להם כמה שנים ואלו לא חטאו לא הגיע זמנם ליפטר דהיה הקב"ה רוצה להוסיף על שנותיהם ובשביל שחטאו לא הוסיף ודו"ק: כמה בנים היו לאהרן כו' אלא שעמד להם זכות אביהם.

ק' דהכתיב בפרשת עקב ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ופי' רש"י זה כילוי בנים כו' והועילה תפלתו כו' הרי דעונש בני אהרן היה גם על מה שעשה אהרן העגל ותפלת משה הצילם וה"ק הכא שזכות אביהם הצילם י"ל דתפלת משה היתה שיעשה הקב"ה בשביל אהרן וזהו תיבת גם דכתיב ואתפלל גם בעד אהרן ר"ל שהתפלל שגם בזכות אהרן ינצלו בניו והועילה תפלתו.

וא"ת הא אמרי' בפרק חלק דף ק"ד ע"א אבא לא מזכה ברא, י"ל שאני הכא דעיקר עונש נדב ואביהוא היה על חטא אביהם אהרן שעשה העגל ע"כ זכות אהרן הצילם א"נ הא דאמרינן אבא לא מזכה ברא היינו בלא תפלה וכן תירצו התוס' פ"ק דסוטה דף י' גבי

דוד שהביא לאבשלום לעוה"ב ע"י תפלה יע"ש ודו"ק: הרבה בנים היו לכנען כו' סמיכה זו של טבי לא ידענא דהרי עבד היה עד יום מותו כדתנן פ"ב דברכות וכשמת טבי עבדו כו' י"ל דהסמכה היא שנקרא כשר כדתנן התם כשר היה גם פ"ב דסוכה מצינו שנקרא ת"ח ע"ש במשנה וכתב התוס' שם בשם הירושלמי דהיה מניח תפילין יע"ש ודו"ק: כל המזכה הרבים אין חטא בא ע"י כו' במס' יבמות דף ק"ט ע"ב כתבו התוס' ד"ה מהו דתימא אית ליה תימה דאמרי' פרק בתרא דיומא כו' וע"ק לר"י הרי אחר כו' יע"ש ויש לעמוד אמאי הוצרכו להקשות מכח ההיא דיומא והלא זו היא משנה אבות פ"ה ויראה דממתני' לא קשיא דהו"א דמזכה את הרבים היינו לכל ישראל כדתני סיפא משה זכה וזיכה את הרבים אבל מי שמזכה ליחיד או יחידים חטא בא ע"י ובכן לא הוה קשה מידי דביבמות לא איירי במי שלמד תורה לכל ישראל אלא ליחיד או יחידים וכן ההיא דאחר ל"ק מידי אך מכח הא דיומא דמפרש טעמא הרב בגיהנם ותלמידו בג"ע דהיינו תלמיד יחיד והכי משמע מהאי דמוכח לה מדכתיב כי לא תעזוב נפשי לשאול כלומר לא תעזוב לבא לידי עבירה שאלך לשאול כדי שלא תתן את חסידך שהוא תלמידי לראות שחת שיצטרך לבא לגיהנם להצילני משם וכן נמי משמע ממ"ש בסיפא וכל המחטיא את הרבים ואמרינן טעמא שלא יהא הוא בג"ע ותלמידו בגיהנם שנא' אדם עשוק כו' אלמא דמשום נפש א' הוא עשוק באופן דמכח הא דיומא שמעינן דמזכה את הרבים לאו היינו כל ישראל אלא אפי' מזכה לב' או ג' מקרי רבים כההיא דתנן בגיטין כל נדר שידעו בו רבים וכן הנודר ע"ד רבים וכן חטאת גזולה שלא נודעה לרבים דהני כולהו הוו ב' או ג' וכיון שכן פרכי שפיר התוס'.

והשתא ניחא מאי דמקשו המפרשים במתני' דאבות דברישא תני אין חטא בא על ידו ובסיפא תני משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו דרבים דרישא הוו יחידים ורבים דסיפא הוו כל ישראל. עוד אפשר לומר דממתני' דאבות לא הוה ק"ל לתוס' משם דהיינו מפרשים כדפי' בס' מדרש שמואל המזכה את הרבים אין חטא בא ע"י הוא בדרך טבע דיבוש ויכלם לחטוא משום דיאמרו ראו האיש המדריך לארץ ולדרים עליה איך הוא חוטא ומתני' איירי בטבעו של עולם ברוב בני אדם אבל לעולם יש יחידים דלא יבושו ויכלמו ואף על גב דמזכים הרבים הם חוטאים אבל כיון דפירש תלמודא דטעמא הוי משום סייעתא דשמיא כדמוכח לה מקרא דלא תעזוב שלא יאמר כו' פרכי שפיר התוס' ועיין ברצוף אהבה סי' קע"ג ובדרשות מהרי"ט דף רל"ד ע"ב ודו"ק: אחטא ויוה"כ מכפר כו' לימא מתני' דלא כר' כו' אפי' תימא ר' אגב שאני ובזה יובן מש"ה בפ' אמור וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יוה"כ הוא גם בפ' אחרי מות וכל מלאכה כו'

כי ביום הזה כו' כלומר לא תעשה מלאכה על סמך דיוה"כ מכפר לשאינם שבים דאגב שאני ודו"ק:

עבירות שב"א למקום כו' א"ה אימא סיפא כו' איכא למידק מאי פריך א"ה אימא סיפ' דמשמע דלפי' דקס"ד דפילול הוא ל' פיוס ואלהים קדש הוא ניחא והיכי הו"ל מ"ש ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו והא כיון דבשב בתשובה איירי ודאי דנמחל לו ותו אמאי במסקנא הוצרך לפ' סיפי' דקרא והלא סיפ' דקרא ל"ה ק"ל אלא למאי דתריץ דאלהים דיינא ועי' בס' מאור עינים ותאוה לעינים באריכות ונראה דר' יוסף מפרש מ"ש המשנה עבירות שבין אדם לחבירו כו' עד שירצה את חבירו ר"ל עד שישאל מחילה מחברו פעם א' וב' וג' ולא סגי לי' אפי' ששב בתשובה ושאל פעם א' מחילה מחבירו אפ"ה אין מתכפר לו עד שירצה את חבירו כלומר שיעשה כל טצדקי עד שירצהו ויאמר לו מחול לך אז הקב"ה מוחל לו ביוה"כ וזהו משמעות המשנה שאמרה עד שירצה את חבירו כלומר דלא סגי לו אלא כשיכפר לו חבירו וישאר מרוצה מחבירו ואהא פריך מדכתיב אם יחטא איש לאיש וקס"ד דהכי פירושו אם יחטא איש לאיש ושאל ממנו מחילה אע"ג דחבירו לא מחל לו הקב"ה מפללו ומפייסו ומכפר לו ואם לה' יחטא איש ושאל ממנו מחיל' ואעפ"כ לא ישאר הב"ה מפוייס בתשובה גרידא דהיא עבירה חמורה מי יתפלל לו כלומר מי יכפר עליו זולת ה' ולפירוש זה הוה ק"ל על מתני' דאמרה דצריך לרצות את חבירו כלומר שצריך שיהיה חבירו מפוייס ומרוצה ולא סגי בלאו הכי ומדכתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים משמע דבעבירות שבין אדם לחבירו כיון דשאל ממנו מחילה אע"ג דלא נתפייס חבירו הקב"ה יכפר לו וזה הוא ופללו אלהים דדריש פללו לשון פיוס ואלהים קדש ר"ל דהקב"ה יכפר עליו אע"ג דלא כיפר לו חבירו ומשני מאן אלהים דיינא ומסתמא פללו הוא לשון משפט וקרא ה"ק אם יחטא איש לאיש הדיין ישפוט ביניהם ואהא פריך אימא סיפא ואם לה' יחטא מי יתפלל לו ופירש"י וכי אין שלוחים הרבה למקום ליפרע ממנו וקשה אמאי לא פריך גדולה מזו דהיכי אפשר לומר דאמר עלילבניו אם לה' יחטא איש מי ישפטנו בשביל המקום והלא הוא בא להוכיח ואומר להם אם יחטא האדם אין לו מי שישפטנו ותו' ק' ודקארי לה מאי קארי לה איך ס"ד הך פי' שאין לו הבנה בסיפא דקרא י"ל דה"ק קרא אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים כלומר החוטא סומך דהדיין ישפוט ביניהם ולא יעניש אותו יותר מכדי רשעתו משא"כ אם לא הדיין שופט אלא היה הדין דהנעלב ינקום נקמתו הי"ל לחוש לחוטא שמא יעניש יותר מכדי רשעתו אבל כיון דהדיין שופט ביניהם סומך החוטא על זה דהדיין ישפוט ביניהם אבל אם לה' יחטא איש מי יתפלל לו מי ישפטנו בשביל המקום הקב"ה הוא השופט וינקום

נקמתו ממנו לפי שקול אל דעות כמה נזיקין גרם לו לעולם באותו חטא והמקשה דחה הך פירושא דאלהים דיינא ופלול לשון משפט משום דה"ק ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו דמשמע קצת דאין מי שישפטנו בשביל המקום והלא הרבה שלוחים למקום להפרע ממנו ולכן מסיק דהק"ק אם יחטא כו' ופללו כלומר דשאל מחילה לחבירו ופייסו וא"ל מחול לך ופללו חוזר לאיש החוטא דמפייס לנעלב עד שנאמר מפוייס ומלבד שנפייס חבירו עדיין נשאר חטא קל וצריך שהאלהים ימחול לו ויתודה לפני ה' על מה שחטא לחבירו וזהו ופללו אלהים ותיבת ופללו נדרשת למעלה ולמטה כדפרישית ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו כלומר אם לה' יחטא וישוב בתשובה ויכפר לו ה' קצת להקל מעליו העונשים לעשות זדונות כשגגות מי יוכל לפייסו שימחוק החטא לגמרי ולא די שלא יענישהו אלא יתן לשב טובה ואריכות ימים אין דבר זה תלוי באחרים אפי' האב על הבן דקי"ל אבא לא מזכה ברא ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומ"ט דע"י זה נשאר הקב"ה מפוייס לגמרי לתת לשב טובה ואריכות ימים ואפשר דלזה כיון רש"י במ"ש כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם כלומר דעלי היה מוכיח לבניו שלא יסמכו עליו שיתפלל בעדם כי אין הדבר תלוי בו אלא הדבר תלוי שיעשו תשובה ומע"ט ועוד אפשר דכיון רש"י דלפירוש' קמא דאמר המקשה מעיקרא דמקרא משמע דא"צ לרצות את חבירו הוא דוחק כיון דעלי בא להוכיח את בניו שהיו חוטאים גם בחטא שב"א לחבירו איך היה א"ל קולא זו דאם יחטא איש לאיש א"צ לרצות את חברו אלא אלהים ימחול לו וכ"ש לפי' התרצן דמשני אלהים דיינא דקשיא דלא הוי תוכחת אבל לתירוץ המסקנא דמפרש אם יחטא איש לאיש צריך לרצות את חבירו ולא סגי בלאו הכי א"ש דכך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם מב' רעות שהיו בידם מחטא שבין אדם לחבירו ומחטא שבין אדם למקום ודו"ק והר"ב כלי יקר דף קנ"ג כתב בזה באריכות והקשה על מ"ש רש"י בפי' הכתוב ופללו לשון משפט כמו ונתן בפלילים אלהים דיין דזה הוא פי' תמוה דלא כמסקנא דגמרא ומתוך מ"ש לעיל לתת סברא לתרצן דמשני מאן אלהים דיינא וישבתי הפ' לפי שיטתו א"ש ואף על גב דהקשו עליו וחזר לפרש פי' אחר בפסוק לפי שיטת המקשה השיבו תירוצא אחרינא ותי' א' לא נדחה מכל וכל דהא לא גרסי' אלא בגמרא דידן אלמא דתי' א' לא נדחה לגמרי ולכך הביאו רש"י בכתוב ויש פנים ליישבו כדפרישית ודו"ק: א"ר יצחק כל המקניט את חבירו כו'.

וק"ק למה הזכיר מקניט לחבירו גבי ערבות ונראה דהכתוב בא לרמוז מ"ש בפ' הזהב דף נ"ח גדולה אונאת דברים מאונאת ממון ולכן אמר דבעינין הממון הפיוס הוא בנקל כשיתן לו פסת יד אבל כשחרף לחבירו והקניטו בדברים לא סגי ליה כשישאל ממנו מחילה

אלא צריך להרבות עליו רעים ומ"ש אפי' בדברים לאו למימרא דדברים קילי מממון אלא ה"ק ל"מ אם הקניט לחבירו ע"י שחבל בו אלא אפילו לא חבל בו והקניטו בדברים צריך לפייסו ולהרבות עליו רעים כדכתיב ורהב ריעיך והאי ריעיך מלא יו"ד כדפי' רש"י לרמוז שיפייסנו בג' שורות של בני אדם משלשה שלשה ועמו הרי יו"ד ומשמע דסדר שאלת המחילה כך הוא דבתחלה ילך הוא לבדו לפייס חבירו ואם לא רצה להתפייס מביא לו שלשה בני אדם לחלות פניו שימחול לו ואם לא נתרצה מביא לו ב' וג' וכ"נ מדברי הרמב"ם פ"ב דהלכות תשובה אבל מדברי הטור סי' תר"ז נראה דמיד בפעם הא' יוליך עמו ג' בני אדם יע"ש וכ"נ מריהטא דגמרא דאמר וצריך לפייסו בג' שורות כו' המבקש מחיל' מחברו אל יבקש ממנו יותר מג"פ ואלו להרמב"ם ד"פ הוי וצ"ל לדעת הרמב"ם דג"פ הם ע"י אחרים ודו"ק: כל המבקש מחיל' מחברו אל יבקש יותר מג"פ כו' וק' מנ"ל דלא יבקש יותר ויראה דנפקא ליה מדכתיב אנא שא נא פשע אחיך הרי א' וחטאתם הרי ב' כי רעה גמלוך הרי ג' ועתה שא נא כלומר אחרי ששאלנו ממך מחילה ג"פ ועתה שא נא כי אין יכולין לבקש מחילה יותר מג"פ ודוק ואם מת מביא י' ומעמידן על קברו כו' הא דצריך לילך על קברו היינו כשחטא עמו בחייו דחל עליו החיוב בחייו ללכת אליו ואע"פ שמת הנעלב לא פקע ממנו חיוב זה אבל כשחירף אותו לאחר מיתה אז סגי ליה שישאל ממנו מחילה במקום שחרפוהו וכ"נ מדקדוק לשון הרמב"ם פ"ב דה' תשובה גם הש"ג פ' הזהב דף צ"ג האריך בזה יע"ש: רב הו"ל מלתא בהדיא ההוא טבחא וכו' לפי האמת דהטבח הוא שחטא וזלזל לרב ק' איך היה הולך רב לפייסו לטבח ותו דהטבח עצמו איך העיז פניו לומר לרב זיל לית לי מלתא בהדך דמשמע דרב הוא שחטא לטבח ולכן יראה דהאמת הוא דהטבח חטא עם רב מ"מ בשעת מריבה גם רב זלזל לטבח ורב כיון דחזא דלא אתא הטבח בערב יוה"ך לשאול ממנו מחילה אמר ודאי דהטבח סובר כי אני חטאתי לו יותר ממה שהוא חטא לי ולכן הסכים רב ללכת לטבח לפייסו ורב הונא אמר אזיל אבא למקטל גברא יען כי האמת הוא דהטבח חטא עם רב אמנם רב חשש על עצמו שמא הוא החוטא ואזל לפייסו והטבח א"ל זיל לית לי מלתא בהדך דעדיין עומד במרדו ודעתו המשובש דרב חטא לו ולפי שלא פשפש במעשיו לראות אם הוא החוטא נענש ומת: ע"ב רב שאני פי' רש"י מחמיר על עצמו היה והרמב"ם פ"ב דתשובה מפרש דרבי חנינא רבו הוה ויראה דטעמו דלא ניחא ליה פי' רש"י משום דמשמעות כל המבקש מחיל' מחבירו אל יבקש יותר מג' פעמים משמע דאיסורא איכא אם מבקש יותר מג"פ ולכן פירש רב שאני דרבו הוה והל"מ כתב דהרמב"ם גריס רבו שאני והק' הל"מ לדעת הרמב"ם ממ"ש לקמן ור"ח היכי עביד הכי כו' יע"ש ונדחק בתירוץ קושיא זו.

ועוד מקשים דמהך עובדא נראה דרב היה בא"י י"ג מעלי יומא דכיפורי כשהיה ר"ח בר חמא ראש ישיבה כדפי' רש"י ובפ"ק דסנהדרין דף ה' אמרי' כי הוה נחית רב לבבל א"ל ר"ח לר' בן אחותי יורד לבבל יורה יורה כו' אלמא דבחיי ר' נחית רב לבבל ושם נעשה ראש. ונראה לי דבחיי ר' כד נחית רב לבבל לא הלך לשם להיות ראש ישיבה דהרי רבה בר בר חנא היה שם ובשביל כבודו דרבה בר בר חנה לא נתן רשות ר' לרב שיתיר בכורות כמ"ש שם בסנהדרין וא"כ ע"כ צ"ל דמה שהלך רב לבבל בי מי ר' היה לסחורה או לצורך איזה חיתון ואעפ"כ נקט רשותו דמידי היותו שם יוכל להורות ונמצא דרב לא היה ראש ישיבה בבבל בחיי ר' ובחזרתו היה מעשה שהקפיד לר"ח בחיי ר' והיה הולך ר' לבבל בכל שנה עם עולי רגלים ובי"ג מעלי יומא דכיפורי היה שואל מחילה מר' חנינא אחר שחיה ר"ח בא"י ולא היה רוצה למחול ר"ח לרב משום דראה בחלום דזקפוה לרב בדקלא דהוא פי' נשיאות ואם היה מוחלו היה ירא ר"ח שיקבע רב דירתו בא"י וימות ר"ח לכן לא רצה ר"ח למחול לו כדי שיתייאש רב מדירת א"י ויקבע דירתו בבבל ושם יעשה ראש ומ"מ בכל שנה ושנה כשהיה בא רב לא"י עם עולי רגלים היה שואל מחילה מר"ח כל זמן שהיה חי ואלו חיה ר"ח יותר היה שואל מחילה ממנו רב דרבו שאני ועפ"ז נסתלקו השתי קושיות הנזכר ועיין מ"ש בכה"ג סימן תר"ו לתרץ קו' השנית:

והר"ב המפה סימן תר"ו כתב וז"ל והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול ואם לא שמכוין לטובת מבקש מחילה גמרא ביומא עכ"ל משמע דהוא מפרש דמה שלא מחל ר"ח לרב היה בעבור טובת רב כדי שילך ויעשה ראש בבבל ומפי' רש"י לא משמע הכי אלא ר"ח לא מחל לרב לטובתו של ר"ח דאם היה מוחל לו היה נשאר בא"י והיה מת ר"ח כדי שיעשה רב ראש ויראה דלמור"ם בעל המפה לא ניחא ליה פרש"י משום דאנן פרכינן ורב היכי עביד היכי והאמר רבא כו' ואם איתא כפרש"י דמה שלא מחל לו היה לטובתו של ר"ח לא משני מידי דהרי אם מחל לו היה לו טובה לר"ח דמעבירין לו על כל פשעיו והשתא דלא מחל לו לית ליה הך טיבותא והיכי שביק הך טיבותא ובקש לו טובה אחרת שלא ידחה וימות מקמי רב דאטו בשביל זה לא ימות הרי אפשר שימות מחמת שלא העבירו לו פשעיו ולכן פירש מור"ם בעל המפה דכונת תירוצא דגמרא דר"ח לא מחל לרב ונתכוון לטובת רב שילך לבבל ויעשה ראש ישיבה אבל אם היה מוחל לו ר"ח הוה רב קובע דירתו בא"י ולא היה נעשה ראש עד שישלימו ימי נשיאותו של ר"ח דאין נשיאות נוגעת בחברתה כמלא נימא וכיון דמה שלא מחל לו לא נתכוון להיות אכזרי ולא לטובתו אלא לטובת רב שילך לבבל ויעשה ראש בכה"ג לא אבד ר"ח שכרו דמעבירין לו על כל פשעיו דהרי מחל לו בלב ולטובת רב לא פרסם לו המחילה ודוק: אמר רבא

כל המעבי' על מדותיו כו' בפ"ק דר"ה די"ז ובמגיל' דכ"ח נפקא לי' מדכ' נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע והקש' בס' תאוה לעינים דמס' ר"ה דהיכי דייק מעבירין לו על כל פשעיו כיון שנושא עון כתיב דהיינו פחות מפשע ואי הוה דריש איפכא למי נושא פשע למי שנושא עון חברו הוה ניחא ותו קשה דמנ"ל דיעבירו לו על כל פשעיו הא נושא עון כתיב דהיינו חד וע"ש מה שתירץ ולע"ד יראה דקרא הכי קאמר נושא עון ועובר על פשע כלומר למי נושא עון למי שעובר על פשע וקשה דכיון דזה עבר על פשע חברו למה לא יגמלהו כצדקו לעבור לפשעו והוי ליה למימר נושא פשע ועובר על פשע והוה דרשינן למי נושא פשע למי שעובר על פשע אבל השתא דכתיב נושא עון קשה אמאי אין גומלין לו כפי מדתו לעבור על פשעו ולכן סובר רבא דהק"ק למי שעובר על פשע חברו לא מיבעיא דיעבירו פשעיו אלא גם עונותיו מעבירין ממנו כלומר דמעבירין ממנו כל פשעיו וגם עונותיו וזהו למי נושא עון ואין צריך לומר הפשע למי שעובר על פשע אם כן מהכא שמעינן דמעבירין לו על כל פשעיו ודו"ק: ת"ר מצות וידוי ערב יוה"ך עם חשיכה פרש"י לאחר אכילה משקיבל עליו יוה"ך ע"כ והדבר ברור דרש"י בא לאפוקי פירוש הרמב"ן שכתב הר"ובשמו ומרן הב"י סי' תר"ז כתב והעולם לא נהגו כהרמב"ן אמנם פה ירושלים תוב"ב נוהגים שקודם שיתפללו ערבית אומרים כל הקהל בקשתי לך אלי תשוקתי שיש בה וידוי לצאת י"ח הרמב"ן וק"ל לפירו' הרמב"ן דפירש דצריך שיתודה קודם שיקבל עליו יוה"ך והוא וידוי שאינו סמוך לתפלה והיכא אשכחן שיתודה בלי תפלה והלא כל הוידויין של יוה"ך הם סמוכים לתפלה.

ולפרש"י ק"ל מ"ש ואע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה מתודה כו' ופירש רש"י קלקלה של חטא דלמה לי הך טעמא ת"ל דצריך להתודות בליל יוה"ך דעיקר הוידוי הוא ביוה"ך וראיתי דהרי"ף והרא"ש לא גרסי הכי אלא ה"ג ואע"פ שהתודה קודם שיאכל וישתה צריך שיתודה אחר שיאכל וישתה ואע"פ שהתודה ערבית כו' וזו היא גירסא נכונה לפי' רש"י וסיעתו ודוק והיכן אומרה יחיד אחר תפלתו וש"ץ אומר באמצע לא מצאתי טעם לשינוי הזה מיחיד לש"ץ ואפשר דביחיד לא תקנו שיתודה בתוך התפלה שלא יפסיק התפלה א"נ שאם חטא בתפלה מחמת שהתפלל בלא כונה לכך מתודה אחר התפלה אבל הש"ץ דבא להוציא את שאינו בקי אם היו מתקנים שיתודה אחר התפלה העם אינם נותנים לב לכוין עם הש"צ ונמצא דמי שאינו בקי לא יצא י"ח וידוי לכן תקנו שהש"ץ יתודה באמצע כנ"ל: אמר בר המרודי הוה קאימנא קמיא דשמואל כו' כתב הר"ן כתבו הגאונים דמהא שמעינן שחייב אדם לומר הוידוי מעומד ושהצבור נמי חייבים לאומרה עם הש"צ עכ"ל ויש להסתפק אם בשאר ימות השנה אם נכנס לב"ה ומצא צבור מתודין

אם חייב לעמוד ולהתודות עמהן או דלמא לא אתמר הך דינא רק ביו"כ דחייב אדם להתודות אבל בשאר ימות השנה דאינו חייב לא יצטרך לקום והרמב"ם פ"ב דהלכות תשובה לא הזכיר דצריך להתודות מעומד ושהצבור חייב לאומרו עם הש"ץ וזוכרני דבספר שכה"ג עמד בכל זה וספרו אינו מצוי כעת בידי יע"ש: מאי נעילת שערים כו' ושמואל אמר מה אנו מה חיינו ק"ל לדברי שמואל דאינו מתפלל היאך הכהנים נושאים את כפיהם בנעילה הרי ברכת כהנים צריכה שתהא סמוכה לעבוד' ואפש' דבבקשת מה אנו מה חיינו היה מזכיר בסופה מילי דעבודה ושם היו נושאים את כפיהם ודוק: תנאי היא דתניא יוה"ך וכו' כתב בחדושי הלכות לפי דרך התלמוד בכל מקום משמע דקאמר תנאי היא הך מלתא דמותיב אדשמואל והא ליתא הכא דהא לכ"ע מסיק תיובתא אדשמו' יע"ש ויראה לי ליישב דהך תנאי ה"ק לא תדחה ברייתא קמייתא דשמא היא יחידא דאני אביא לך ברייתא אחרת דנחלקו בה תנאי ר"מ וחכמים ומדברי כולם קשיא לשמואל א"נ אשכחן בתלמוד דמותיב בחד ברייתא והדר מותיב מברייתא אחרת ופרכינן לאו מי אותביניה מקמייתא ומשנינן דאצטריך תיובתא השנית דאם אולי יתרץ לברייתא קמייתא יהיה מוקשה מהברייתא השנית וזש"א תנאי היא כלו' והך תיובתא דמותבינן לשמואל הוא מתנאי משני ברייתות ודוק: א"ר תפלת נעילה כו' והא"ר תפלת ערבית רשות.

במסכת ברכות דף כ"ז ע"ב גרסינן תפלת ערבית רג"א חובה רי"א רשות ויש גורסין אמר שמואל הלכה כדברי האומר חובה ורב אמר הלכה כדברי האומר רשות וזו היא גירסת הרשב"א בחדושיו אבל גי' הרי"ף וכן גירסתינו היא אמר אביי הלכה כדברי האו' חובה רבא אמר כדברי האו' רשות יע"ש וגי' הרשב"א עיקר מדפרכי' הכא והא"ר וכו' ודוק: תוספות ד"ה והא"ר כו' תימה דאמרי' כו' איכא למיד' דהך דינא דמתפלל שחרית שתים ר' יוחנן הוא דקאמר לה ומאי פרכי לרב גברא אגברא קא רמית ויש לומר דכונת הקושי' דקי"ל הלכתא כרב באיסורי והך מימרא דר"י מביא אותה התלמוד בסתם משמע דדברי הכל היא וליכא מאן דפליג עלה וא"כ קשה הלכתא אהלכתא ועי"ל דעיקר הקושיא היא מכח מ"ש בס"פ תפלת השחר א"ר ענן א"ר טעה ולא הזכיר ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין כו' וההיא הוא מי' דרב וא"כ ק' דרב אדרב ומיהו לע"ד יר' דגם מההיא ל"ק דרב נקט טעמא רויחא לפי שאין מקדשין וכו' לו' לך אפי' תימא למ"ד חובה אין מחזירין אותו ואצ"ל לדידיה דס"ל דתפלת ערבית רשות: כתבו התוס' ואור"י נהי דרשות היא כו' וכ"כ התוס' והרא"ש בר"פ תפילת השחר אבל התוס' פ"ק דשבת דף ט' כתבו דאפי' משום מצוה שאינה עוברת יכול לבטלה י"ש וצ"ע: כתבו התו' וכה"ג פי' כו' וק"ל טובא כשאמרו וכ"ת כיון שהתפלל בשאר לילות שווי' לי' חובה משמע דהם רוצי'

ליישב דההיא דפ"ק דשבת מיירי באדם שהתפלל ערבית בשאר לילות וכיון שהתפלל בשאר לילות שוויא עליה חובה וק' דא"כ אמאי מכי שרא המייניה לא מטרחינן ליה הא שוייא עליה חובה ואמאי אצטריכו להקשות למ"ש וכ"ת מכח סוגיא דהכא והלא סוגיא דפ"ק דשבת ממ"נ קשיא לבה"ג אי מיירי התם בדצלי בשאר לילות אמאי מכי שרא המייניה לא מטרחינן ליה ותו ק' דמשמע מתוך דבריה' דממ"ש האי וכ"ת כו' נולדה להם הקושיא מסוגיא דידן והלא בריש דבריהם כשהביאו דברי בה"ג מיד הי"ל להקשות ואם איתא כדברי בה"ג אמאי לא משני הכא דמיירי בדצלי בשאר לילות דשוייא עליה חובה ויראה דדברי בה"ג הם על מ"ש אין מקדשין חדש בלילה ושם כתב אע"ג דתפלת ערבית רשות כיון דשוייא עליה חובה שפיר דמי והתוס' מסתפקין בפירוש דברי בה"ג ובתחלה הבינו דכונתו הוא זה דכיון דהתפלל ערבית בליל ר"ח שוייא עליה חובה ואע"ג דשוייא עליה חובה באותה הלילה דהתפלל ערבית בליל ר"ח אם לא הזכיר של ר"ח א"צ להחזיר דאין מקדשין את החדש בלילה ולפ"ז ל"ק לבה"ג מסוגיא דידן אמאי לא משני דמ"ש רב תפלת נעילה פוטר של ערבית דמיירי דשוייא עליה חובה דהרי באותה הלילה לא התפלל ערבית ומה שהתפלל בשאר לילות לא משוי ליה חובה לליל זה שלא התפלל זה הבינו התוס' בתחלה ולכך לא הקשו בתחלה על בה"ג מסו' דידן אלא מסוגיא דפ"ק דשבת אמאי כי לא שרא המיינה מטרחינן ליה הלא לא התפלל באותה הלילה ולא שוויה עליה חובה וכ"ת דפי' בה"ג ר"ל כיון שהתפלל בשאר לילות שוייא ליה חובה גם בליל זה שלא התפלל ולכך מכי לא שרא המייניה מטרחינן ליה שיתפלל בליל זה מלבד דיש להקשות דא"כ מכי שרא המייניה אמאי לא מטרחינן לה יש להקשות עליו מסוגיא דידן דאמאי לא משני דמ"ש רב תפלת נעילה כו' מיירי דצלי בשאר לילות ושוייא עליה חובה זה נ"ל בכונת התוספת: והרי"ף בפרק תפלת השחר כתב וז"ל וקי"ל כמ"ד תפלת ערבית רשות מיהו ה"מ כו' יע"ש באורך.

הנה הרי"ף הרכיב ב' התירוצים תירוץ בה"ג ותירוץ ר"י בתירוץ א' ויראה לי משום דכונתו משום דחילוק ר"י לחודה לא סגי ליה משום דאם איתא כר"י דאפי' למ"ד רשות מצוה הוא דאיכא לחוד אמאי אמרי טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים אמאי צריך להתפלל שחרית שתים הלא ערבית רשות היא וכיון דעבר זמנה עבר אמנם כדאמרינן דאם התפלל ערבית שוייא עליה חובה ניחא דההיא מתוקמא כשהתפלל ערבית ליל שבת וי"ט בטעות ונזכר למחר דצריך להתפלל ב' כיון דשוייא עליה חובה תפלת ערבית של אותה הלילה וזהו חילוק ה"ג לדעתו וחילוק ה"ג לחוד לא סגי דא"כ בפ"ק דשבת אמאי אי לא שרא המייניה מטרחינן לי' הלא לא התפלל באותה הלילה

ולא שויא עליה חובה לכן אחז גם תירוץ ר"י דאפילו למ"ד רשות מצוה איכא ולכך מטרחינן ליה ומכלל דברי מבואר דלפי דעת הרי"ף לא תקשי אמאי לא משני בסוגיא דידן מ"ש רב תפלת נעילה כו' מיירי דשוייא עליה חובה דהתפלל בשאר לילות דתפלת שאר לילות לא משוי ליה חובה לליל זה שלא התפלל ערבית ודוקא כשהתפלל בליל זה וטעה אז הוי חובה לאותה הלילה לחזור ולהתפלל כהלכה זה נ"ל בכוונת הרי"ף ז"ל ועיין בה"ר יונה ר"פ תפלת השחר דהביא דברי בה"ג וכתב וז"ל אבל לדעת בה"ג קשה כו' יע"ש ובודאי דה"ר יונה מפרש דברי בה"ג דאפילו למ"ד תפלת ערבית רשות אם התפלל במקצת לילות נעשה עליו חובה לכל הלילות ומ"מ סגנון קושיתו על בה"ג אינה מחוורת בעיני דהקשה דאי מיירי בסוגיא דידן כשקבעה חובה היאך יפטור אותה תפלת נעילה דלא ידעתי מאי קושיא והלא אפי' למ"ד חובה תירץ התלמוד דתפלת נעילה פוטרת גם מה שהקשה ואם מיירי כשלא קבעה עליו חובה למה צריך שיפטור אותה זהו קושית התלמוד על רב ותירץ לדברי האו' חובה קאמר סוף דבר דברי הר"י בסגנון קו' על בה"ג צ"ע ועיין בחדושי הרשב"א פ' תפלת השחר מ"ש בזה וגם דבריו מגומגמים קצת בעיני ודו"ק: תוספות ד"ה מתפלל שבע מעין ח"י פי' רשב"ם כו' ורש"י פי' כו' יש להתבונן מאי בינייהו יש לומר דלרש"י מפני הטורח ר"ל מפני שצריך לטרוח ולהכין צרכי סעודה ולפי טעם זה מי שיש לו משרתים ובני הבית שטורחים להכין לו צרכי סעודה צריך שיתפלל י"ח אבל לפי' רשב"ם הדין שוה לכל אדם אף למי שיש לו משרתים דאין הטעם משום טרחא דהכנת סעודה אלא טעמא הוי משום דיושב בתענית וחשיב כיוה"כ והתוספות פרק תפלת השחר דף כ"ה ד"ה ונכללה בהביננו כתבו הטעם מפני טורח צבור מפני התענית ודו"ק: דף פ"ח ע"א תניא כל חייבי טבילות כו' פי' רש"י מן המנחה ולמעלה אין מותר לטבול כו' והאי תנא ס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה היא וק' דא"כ אמאי קתני ברישא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביוה"כ ומשמע אפי' טמא מת ושרץ דא"צ לטבול לתפלה אפ"ה יכולין לטבול ביוה"כ וראיתי בתוס' פרק כל כתבי דף קכ"א ע"א ובפרק ב' דביצה דף ח"י ע"ב דכתבו דאפי' למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה היא אם ירצה יוכל לטבול כיון דהטבילה אינה רחיצה של תענוג וכן מתבאר מתוספות דהכא ד"ה אי דצלי ולכן מ"ש רש"י מן המנחה ולמעלה אין מותר לטבול הם דברים קשים דמה איסור יש בטבילה כיון דאינה של תענוג.

ותו איך מתיישב רש"י ז"ל רישא דקתני כל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביוה"כ ולזה אפשר ליישב דרש"י מפרשה בחייבי טבילות דזב וזבה ונדה ובעל קרי דאינו יכול להתפלל בלא טבילה: רש"י אבל ראה קרי מן המנחה ולמעלה אין מותר לטבול כו'

וק"ל מנ"ל לרב לומר הך פירוש דנהי דרבנן סברי דתפלת נעילה בלילה מ"מ נעילה לא תפטור את ערבית דנעילה היא מסיום ה' תפלות דיוה"כ וערבית דמוצאי יוה"כ הוא לחודויתפלל ב' ותו ק' אימא דמ"ש התנא בעל קרי טובל והולך עד המנחה מיירי בדצלי תפלת נעילה ואח"כ ראה קרי דאינו טובל ביוה"כ משום דטבילה בזמנה לאו מצוה היא ור' יוסי אומר כל היום כלו משום דס"ל טבילה בזמנה מצוה היא וקו' זו כתבוה התוס' פ' כל כתבי דף קכ"א ד"ה ר"י בר יהודה יע"ש ולע"ד נראה ליישב בכלל א' שכתב מהריב"ל ח"א סי' י"ג דף י"ז ע"ד דמשמע מדברי התוס' פ' האומר שתנא אחד שחולק בפי' על האמורא ויש תנא אחר שסובלים דבריו ב' פירושים יוכל האמורא לומר קים לי כהאי תנא כפי הפי' שהוא מפרש ולא נאמר אין ספק מוציא מידי ודאי יע"ש ונראה לי כי דברי התוספות שרמז מהריב"ל הם בקדושין דף ס' ד"ה דכ"ע תנאה מיהא הוי וא"ת מאי מקשא לר' יהודה כו' יע"ש ומהך קושיא שהקשו התוספות הוליד מהריב"ל כללו דאע"ג דרשב"ג פליג ודאי אדר' יהודה כיון דת"ק דרשב"ג סובלים דבריו ב' פירושים דיש לפרש דטעמו דת"ק משום דסבר לי ולא ליורשי והוי תיובתא דר' יהודה שאין לו שום תנא להשען עליו ויש לפרש דטעמו דת"ק משום דסבר כר' יהודה אין לעשות תיובתא לר"י דיוכל לומר קים לי דת"ק אתי כוותי ועיין במהריב"ל ח"א דף מ"ח ודון מינה ואוקי באתרין בסוגיא דידן דאף על גב דאיכא תנאי הפך רב מכל מקום כיון דלסברת ת"ק דהך ברייתא דקתני בעל קרי טובל והולך עד המנחה מצינן לפרושי דאתייא כרב דתפלת נעילה פוטרת של ערבית אף על גב דיש לפרש פירוש אחר ולומר דסבירי ליה דאינה פוטרת של ערבית כדפרכינן לעיל לאו פירכא הוי דכללא הוא דמצי האמורא לומר קים לי כהאי תנא כפי הפירוש שאני מפרש בו ודו"ק: תוספות ד"ה אי דצלי כו' דאיכא למימר כו' כתב בחדושי הלכות וז"ל ויש להקשות מאי קא ק"ל מעיקרא דר"י אדר"י דאימא נמי כהאי תירץ דהא דקאמר לעיל כל היום כשהוא רוצה להתפלל ביום כו' ודקאמר הכא עד המנחה ותו לא היינו כשדעתו להתפלל אותה בלילה וי"ל דאין יכול לטבול דקאמר רבי יוסי לא משמע דוקא כשדעתו להתפלל בלילה ועי"ל דסמך המקשה עצמו כיון דע"כ דרבנן אדרבנן בהכי מתרצא א"כ דר"י אדר"י ע"כ לא מתרצא בהכי דאל"כ במאי פליגי עכ"ל ותירוץ ראשון אינו נכון דלא גרסינן בדברי ר"י אינו יכול לטבול אלא ה"ג רי"א מן המנחה ולמעלה א"צ לטבול כמ"ש התוספת פרק כל כתבי דף קכ"א וגם מדברי התוס' דהכא מתבאר דאפי' למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה היא מ"מ אם ירצה לטבול ליכא איסורא כיון דאינה רחיצה של תענוג ולכן מחוורתא כתי' השני ודוק: נזדמנה לו טבילת מצוה כורך עליו גמי פירש"י להגין עליו משטף המים כלומר שלא יגרום למחוק השם

וק"ל איך פי' הך פי' דבפ' כל כתבי אסיקו אדעתייהו דפלוגתא דרבנן ור"י בענין הגמי הוא באיסור גרמת מחיקת השם והקשו ע"ז ואסיקו דהגמי הוא לכסות השם משום דאינו יכול לעמוד בפני ה' ערום יע"ש וצ"ע ועי' בס"פ כירה ודוק: ולענין הלכה בענין טבילה בזמנה הרמב"ם פ"ג דהל' שביתת עשור כתב כל חייבי טבילות כו' וכתב ה"ה ומרן הב"י ז"ל סימן תקכ"ד דדעת הרמב"ם לפסוק כדעת בה"ג דפסק כמ"ד טבילה בזמנה מצוה.
ואיכא למידק ממה שכתב הרמב"ם פ"ו מהל' יסודי התורה היה שם כתוב על בשרו ונזדמנה לו טבילה ש"מ כו' וכתב מרן בכ"מ דפסק כת"ק דרבי יוסי יע"ש וק' איך פוסק הרמב"ם כת"ק דר"י והלא ת"ק דר"י ס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה היא כמ"ש בפ' כל כתבי והרמב"ם פוסק כמ"ד טבילה בזמנה מצוה.
וראיתי בל"מ שנתקשה בזה והעלה דס"ל להרמב"ם ז"ל כדעת התוס' דאפילו למ"ד לאו מצוה מותר לטבול ביוה"כ יע"ש ולע"ד נראה דא"א לו דרך זה שהרי הרמב"ם עצמו כתב פ"ג דשביתת עשור וז"ל מי שראה קרי בזמן הזה דאסור לטבול כו' ולא אמרו וכו' וכבר ביארנו שבטלה תקנה זו עכ"ל ואם איתא דסבירי ליה להרמב"ם ז"ל כדעת התוספת דטבילה אפילו אינה של מצוה שרייא משום דלא הוי רחיצה של תענוג הי"ל להתיר לטבול לבעלי קריין גם בזמן הזה אלא ודאי עכ"ל דפסק כמ"ד טבילה בזמנה מצוה היא ולפיכך שרי לטבול ביוה"כ לחייבי טבילות הא לאו הכי אסור דרחיצה אסורה אפילו שאינה של תענוג וכ"ת הדרא קושי' לדוכתא י"ל דמ"ש בהלכות יסודי תורה כורך עלי' גמי היינו אם נזדמן לו גמי בנקל ואם לא מצא גמי מסבב בבגדיו וזהו כר"י אבל לרבנן אינו טובל עד שיבקש גמי לכרוך עליו דסבוב בגדיו על ה' או שיניח ידו על ה' לא סגי להו לרבנן משום דמשתלי ושקל להו כדאיתא בפרק כל כתבי ודרך זה רמזו הל"מ בסוף דבריו ודחאו ולע"ד נראה דכל מן דין סמוכו לנא ודרך זה נכון יותר מהדרך שבחר הל"מ והמעיין יבחר ודוק: תוספות ד"ה מפיש חיי רמז לדבר יראה זרע כו'.
ודבריהם צריכים תלמוד מה בא ללמדנו דהרי כתב רש"י סגי ומסגי בבנים ובני בנים שכך הסי' יראה זרע יאריך ימים ובספר רצוף אהבה סי' נ"א כתב בזה באריכות דברים מתוקים יע"ש ולע"ד נראה דמ"ש רש"י שכך הסי' כו' כוונת דבריו לפי שלעיל אמר הרואה קרי עונותיו מחולין ופירש"י שם ס"ט הוא יראה זרע יאריך ימים כלומר מן השמים רצו לבשרו בסי' ע"י ראית הקרי שעונותיו מחולין ועי"ז יאריך ימים ולפי סברא זו לא בשרוהו מן השמים רק דכיון דראה זרע ביום כיפור עונותיו מחולין ר"ל דיאריך ימים אבל לא בשרוהו שיהיו לו בנים ובני בנים ורב דימי חולק על זה וסובר דאם לא באו לבשרו מן השמים אלא על מחילת העון ושיאריך ימים הי"ל להראות לו בחלום סי' אחר

ומהו זה דבשרוהו ע"י קרי אלא דבאו לבשרו על ב' דברים דמפיש חיי וזה שראה קרי באו לבשרו וגם יהיה סגי ומסגי בבנים שכך הוא הסי' שבשרוהו מהשמים יראה זרע יאריך ימים וכל זה הוא דברי קבלה שיש להם דראית קרי ביוה"כ הוא סי' לדבר זה שיאריך ימים ויתנו לו בנים ובני בנים ולא נפקא להו הך סימנא מכח הכתוב דיראה זרע יאריך ימים דקרא לאו בהכי מיירי אלא אוחזים לשון הפ' כסי' הלכות דעלמא דנותנים בהם סי' לזכור גופי הלכות זהו דעת רש"י אבל התוס' ס"ל דקרא להכי איתא והכתוב רמז ענין זה כהא דאמרי' בעלמא היכא רמיזא וז"ש ורמז לדבר ר"ל הכתוב רומז מי שרואה זרע שהוא קרי מבשרין לו מן השמים שיאריך ימים וגם יהיו לו בנים וחפץ ה' בידו יצלח: תם ונשלם שבח לאל בורא עולם